

St. prp. nr. 29.

(1962—63)

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

*Tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962,
godkjent ved kongelig resolusjon samme dag.*

(Foredratt av statsråd Kjell Holler.)

Departementet tillater seg med dette å avgi tilråding om kongelig proposisjon til Stortinget om samtykke til at et aksjeselskap som er under stiftelse og der A/S Rjukanfos og staten skal eie alle aksjer, blir gitt tillatelse til å erverve fallrettigheter og foreta reguleringer og overføringer i Røldal-Suldalvassdraget m. v. i Rogaland og Hordaland fylker.

Saken henger sammen med spørsmålet om inngåelse av en samarbeidsavtale mellom Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og Norsk Hydro-Elektrisk Kjølstofaktieselskap, og med spørsmålet om levering av kraft fra Røldal-Suldal til storindustri på Vestlandet. Departementet

viser til særskilte fremsatte proposisjoner herom, henholdsvis St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 og St. prp. nr. 30, og forutsetter at samtlige proposisjoner blir behandlet under ett.

I brev av 28. mars 1961 søkte Norsk Hydro på vegne av sitt datterselskap, A/S Rjukanfos, om de nødvendige konsesjoner og tillatelser for å gjennomføre Røldal-Suldalprosjektet. I brev av 11. oktober 1962 har Hovedstyret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen avgitt følgende uttalelse:

Hovedstyrets uttalelse.

«Med Departementets ekspedisjon av 14. april 1961 fikk Hovedstyret oversendt til behandling følgende søknad datert 28. mars 1961 vedrørende ovenstående:

«Vi tillater oss herved på vegne av vårt datterselskap, A/S Rjukanfos, å søke konsesjon for ervervelse av de vannrettigheter og eiendommer samt for de reguleringer og overføringer av vassdrag som inngår i våre planer for utbyggingen av Røldal-Suldalvassdraget i Rogaland og Hordaland fylker.

Søknaden gjelder:

1. Konsesjon i henhold til lov om ervervelse av vannfall m. v. av 14. desember 1917, 1. kapittel, av fallrettigheter i: Valldalselven, Storeelven, Rispoelv, Kvesso, Nøvleelv, Grytøylv, Bratlandselven, Grubbedalselven, Kvanndalselven, Bleskestadelven (Sandvassåno) og Roalkvamåno samt tillatelse i henhold til lov om vassdragsreguleringer av 14. desember 1917, paragraf 19, nr. 2, til å rå over alt vann i disse vassdrag.
2. Konsesjon i henhold til samme lovs kapittel III til å erverve de faste eiendommer og rettigheter som trenges for utbyggingen

samt tillatelse i henhold til vassdragslovens paragraf 62 til om nødvendig å ekspropriere slike eiendommer og rettigheter.

3. Konsesjon i henhold til lov om vassdragsreguleringer av 14. desember 1917 for:
 - a) Regulering av Valldalselven ved anlegg av en dam ved Hyttejuvet samt neddemming av Valldalen forbi Valldalsvann.
 - b) Regulering av Nøvlevassdraget fra Votnavann til og med Grunnnavann.
 - c) Regulering av Røldalsvann.
 - d) Regulering av Finnabuvann.
 - e) Regulering av Holmevann.
 - f) Regulering av Sandvann.
 - g) Regulering og overføring av Isvann til Litlavann, alt etter de planer og innenfor de grenser som det er redegjort for i det følgende.
4. Tillatelse til i henhold til vassdragslovens paragrafer 55 og 56 å innløse visse gjenværende private fallrettigheter.
5. Tillatelse i henhold til lov om oreigning av fast eiendom av 23. oktober 1959, paragraf 20, til å ta ut skjønnsbegjæring uten å navngi eiere eller rettighetshavere (almannastevning).

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

I. Redegjørelse for utbyggingsplanene.

Vi vedlegger et oversiktskart, 1. F. 39620, som viser utbyggingsplanene i grove trekk, bilag 1, samt blå kopi av Geografisk Oppmålings rektangelkart, bilag 2.

Vassdraget faller, som man ser, i to avsnitt: en vestre del, som omfatter vassdragene i Øvre Røldal samt Bratlandselven og Grubbedalselven, og et østre vassdrag, som omfatter Bleskestadelven, Kvandalselven og Roalkvamåno.

Vestre vassdrag.

Valldalen er forutsatt regulert ved en ca. 85 m høy dam ved Hyttejuvet. Derved skapes et kunstig reguleringsmagasin med en høyeste vannstand 49 m over Valldalsvanns normalvannstand.

H.R.V. k. 745,00.

L.R.V. k. 665,00.

Magasin 292 mill. m³.

Vannet føres fra Hyttejuvet i tunnel fram til Røldalsvann og opptar underveis elvene Rispoelv og Grytøyelv, som føres inn i driftstunnelen. Disse vassdrag vil bli utnyttet i stasjonene Røldal I, som vil bli innsprengt i fjellet ved Røldalsvann. Denne planlegges med en maskininstallasjon på 70 MW og vil gi en midlere årsproduksjon på 470 mill. kWh. Brutto fallhøyde: 338,30 m.

Nøvlevassdraget vil bli utbygget med en betydelig overregulering og overinstallasjon for å dekke underskuddet på vinterkraft. Det vil bli anlagt to dammer på henholdsvis 45 og 25 meters høyde ved Votnavanns utløp, og dalføret vil bli neddemmet fra Votnavann til og med Grunnnavann.

H.R.V. k. 1 020,00.

L.R.V. k. 975,00 (som tilsvarer Votnavanns normalvannstand).

Magasin 119 mill m³.

Fallet vil bli utnyttet i stasjonen Røldal II, som blir lagt i samme stasjonshall som Røldal I. Stasjonen er planlagt med en installasjon på 60 MW og vil gi en midlere årsproduksjon på 170 mill. kWh som vinterkraft. Brutto fallhøyde 625 m.

En del av den foran nevnte kraftproduksjon i Røldal I kan overføres til Røldal II ved at elvene Kvesso og Rispoelv overføres til Nøvlevassdraget, hvorved man får utnyttet differansen i fallhøyden mellom Røldal II og Røldal I på $625 \text{ m} - 338,30 \text{ m} = 286,70 \text{ m}$. En slik overføring er ikke forutsatt i første omgang, og eventuell søknad vil bli fremmet senere. Vi har imidlertid ervervet de nødvendige rettigheter i Kvesso og Rispoelv, jfr. side 12, og har derfor også søkt om ervervs-konsesjon for disse vassdragene.

Røldalsvann reguleres ved en senkning på 17 m.

H.R.V. k. 380,00, som er normal sommervannstand.

L.R.V. k. 363,00.

Magasin 115 mill. m³.

Fra Røldalsvanns utløpsos føres vannet i tunnel til Nesflaten ved Suldalsvann og utnyttet i stasjonen Suldal I.

Underveis opptar tunnelen vannføringen fra Grubbedalselven som reguleres ved 10 m oppdemming og 5 m senkning av Finnabuvann.

H.R.V. 908,00.

L.R.V. 893,00.

Magasin 25 mill. m³.

Hovedstasjonen Suldal I er planlagt for en installasjon på 130 MW og vil gi en midlere årsproduksjon på 850 mill. kWh.

Brutto fallhøyde 306,40.

Fallhøyden fra Finnabuvann til driftstunnelen Røldalsvann—Nesflaten utbygges i kraftstasjonen Suldal III, som er planlagt med en installasjon på 25 MW, og som vil gi en midlere årsproduksjon på 111 mill. kWh. Brutto fallhøyde 523,00 m.

Østre vassdrag.

Isvann er forutsatt regulert ved 10 m senkning.

H.R.V. k. 1 295,00.

L.R.V. k. 1 285,00.

Magasin: 16 mill. m³.

Isvann forutsettes overført til Litlavann ved en kort tunnel. Videre er Holmevann forutsatt hevet 4,5 m i forhold til nåværende normalvannstand k. 1 053,50 og senket 5,5 m.

H.R.V. k. 1 058,00.

L.R.V.: k. 1 048,00.

Magasin: 96 mill. m³.

Endelig er Sandvann forutsatt hevet 21 m og senket 5 m i forhold til nåværende normalvannstand k. 929,00.

H.R.V.: k. 950,00.

L.R.V.: k. 924,00.

Magasin: 67 mill. m³.

Dette gir et samlet magasin i Bleskestadvassdraget på 179 mill. m³.

Den samlede vannføring fra Isvann, Holmevann og Sandvann føres i tunnel til Kvandalen, hvor den utnyttes i kraftverket Kvandalen som vil bli lagt med undervann på k. 625,00. Kraftstasjonen er planlagt med en installasjon på 30 MW og vil gi en midlere årsproduksjon på 110 mill. kWh som ren vinterkraft.

Brutto fallhøyde 316,40 m.

Ved Kvandalen anlegges et inntaksbasseng som vil neddemme i alt ca. 130 da beitemark som i de senere år ikke har vært benyttet for seterdrift. Herfra vil vannet bli ført i tunnel til Nesflaten, hvor det anlegges en stasjon Suldal III i samme stasjonshall som Suldal I. Underveis opptar tunnelen vannføringen fra Tverråno i Juvstøldalen og fra Kvennabekken.

Stasjonen er planlagt med en installasjon på 70 MW og vil gi en årlig middelproduksjon på 430 mill. kWh.

Brutto fallhøyde: 557,00 m.

Vestre og østre vassdrag vil få en samlet maskininstallasjon på 385 MW og samlet årlig middelproduksjon på 2 140 mill. kWh.

Produksjonen vil kunne økes ytterligere ved den foran nevnte overføring av Kvesso og Rispo til Nøvlevassdraget. Dessuten kan produksjonen økes ved en eventuell overføring av Litlavann til Holmevann og utbygging av fallet mellom Holmevann og Sandvann. Søknad om konsesjon for ervervelse av sistnevnte rettigheter vil eventuelt bli fremmet senere.

Som bilag 3 er inntatt en beregning av den kraftøkning som innvinnes ved de reguleringer som er beskrevet i det foregående. Som det fremgår, representerer reguleringene en kraftøkning i begge vassdrag på 299 800 nat. hk i bestemmende år.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

II. Vurdering av skader og fordeler.

Regulering av Røldalsvann.

Vi vedlegger som bilag 5 detaljkart over Røldalsvann med reguleringsgrensene inntegnet. Reguleringen vil sannsynligvis ikke medføre skadevirkninger av betydning for jordbruket. Tvertimot er det sannsynlig at det ved den planlagte regulering av dette og de ovenfor liggende vassdrag vil være mulig å unngå de flommer som fra tid til annen (en å to ganger om året) har satt en del av det flate jordbruksland ved nordenden av Røldalsvann under vann.

Det er et visst ørretfiske i Røldalsvann, men fisken er liten, visstnok på grunn av overbefolkning.

Vi vedlegger som bilag 6 et brev fra Geoteknisk Institutt, hvorav det fremgår at senkningen av Røldalsvann ikke vil skape noen fare for utrasning av terrenget over kote 380,00 under forutsetning av at Storelvens utløpsos i Røldalsvann blir sikret mot erosjon. Dette sikringsarbeide forutsettes utført.

Senkningen av vintervannstanden i Røldalsvann og økningen av vintervannføringen fra de ovenforliggende regulerte vassdrag kan tenkes å påvirke isdannelsen og vanskeliggjøre ferdsel på vannet om vinteren, men det foreligger på det nåværende tidspunkt ikke tilstrekkelig materiale til å bedømme disse forhold.

Av gårdene rundt Røldalsvann er det i dag bare de seks på østsiden av vannet mellom Grytøylv og Botnen som ikke har fast veiforbindelse. Bortsett fra to bruk på Bratteig og ett på Odland er imidlertid disse gårdene nå avfolket.

Tørrelaggingen av Brattlandselven vil ikke medføre skadevirkninger av betydning. Det foregår ikke fløting eller annen ferdsel i elven, som går i fosser, stryk og til dels dype gjel over det meste av strekningen. Fisket i elven er ikke særlig rikt.

Ved Lønevann nedenfor Røldalsvann vil den reduserte vannføring medføre en viss senkning av vannstanden, men det vil neppe medføre skadevirkninger av betydning for grunneierne.

Reguleringen av Nølevassdraget.

Vi vedlegger som bilag 7 et detaljkart med reguleringsgrensene inntegnet. Det samlede neddemmede areal utgjør 3 338 da., hvorav en forholdsvis betydelig del beitemark. Av de fire støler som nå ligger i dalen, vil to bare bli helt ubetydelig berørt. På de to andre stølene vil husene bli neddemmet, men kan flyttes, og seterdriften kan opprettholdes i redusert omfang. Den ene av disse støler er for tiden ikke i bruk.

Vi har ervervet rett til å regulere vassdraget og har inngått avtale om erstatning for skader med de private grunneiere bortsett fra Nils K. Hagen, som blir helt ubetydelig berørt.

Reguleringen av Nølevassdraget berører også eiendommen Svandalsflona, som eies av Statens Veivesen, og helårsveien til Odda skal etter planen føres fram over denne eiendommen i nærheten av den høyeste regulerte vannstand. Vi har vært i kontakt med Veivesenet om saken og antar vi vil komme til enighet om et for begge parter tilfredsstillende arrangement.

Tørrelaggingen av Storelven, Vall-

dalselven, Nøvleelv og Rispoelv vil ikke få betydelig skadevirkninger.

Reguleringen av Valldalen.

De største problemer knytter seg naturlig nok til reguleringen av Valldalen, som i alle år har vært en viktig faktor i Røldals næringsliv. Seterdriften har her for en stor del vært basert på leiegeiter og leiekyr fra Sunnhordland, en driftsform som har ligget godt til rette for Røldal, hvor det er store og gode fjellbeiter, men begrensede muligheter for å vinterfø buskapen. Mangel på arbeidskraft og vanskeligere tilgang på leiegeiter har imidlertid ført til at denne driftsform nå går tilbake, og en omlegging vil antagelig på lengre sikt under enhver omstendighet tvinge seg fram.

Vi vedlegger som bilag 8 et detaljkart over Valldalen med reguleringsgrensene og grensene for de enkelte stølsbruk inntegnet. Som det fremgår av dette, vil i alt sytten stølsbruk bli berørt av reguleringen, og det vil bli neddemmet 5 985 da, hvorav 640 da sletteland. Disse støler har i den senere tid hatt en årlig leveranse av geitemelk til Røldal Ysteri på ca. 100 000 liter til en verdi av ca. kr. 100 000. Hertil kommer en del kumelk, som dels er blitt foredlet på stølene, dels er gått til konsum i Røldal og Odda.

Direktør Tveitnes i Ny Jord har på vår anmodning foretatt en undersøkelse og avgitt uttalelser om hvilke konsekvenser neddemningen av Valldalen vil få for næringslivet i Røldal, og hva som fra vår side kan gjøres for å avbøte disse skader. Uttalelsene, som er dattert 10. januar og 17. mars d. å., vedlegges som bilag 9.

Som det framgår av disse, vil i alt fem av de atten stølsbruk kunne flyttes til nye tomter ovenfor reguleringsmagasinet og der opprettholde stølsdriften om enn med noe redusert buskap. Det samlede geitehold i Valldalen vil måtte reduseres fra 830 til 200, antall kyr fra 125 til 35, mens saueholdet kan økes fra 500 til 600.

Enkelte grunneiere vil etter neddemningen av Valldalen ikke ha tilstrekkelig sommerbeite for sine vinterfødde dyr, men vi vil forsøke å avhjelpe dette ved f. eks. å skaffe egnet kulturbeite.

For det samlede næringsliv i Røldal vil neddemningen av Valldalen og reduksjonen av geiteholdet bli delvis avhjulpet ved at et større beiteområde i Grønndalen og Blåbergdalen ved Nyastøl øst for Røldalsvann vil kunne åpnes for seterdrift ved våre anleggsveier. Dette område (skravert med blått på bilag 2), som i dag er leiet bort som saubeite, vil ifølge direktør Tveitnes (side 7) kunne gi plass for seks setre med tilsammen 550 geiter og 25—30 kyr.

Som direktør Tveitnes gjør oppmerksom på (side 6—7), vil Valldalsreguleringen også få konsekvenser for Røldal Ysteri. Tilgangen på geitemelk til Ysteriet har vært stadig avtagende fra ca. 540 000 kg pr. år før krigen og ca. 400 000 kg i begynnelsen av 50-årene til ca. 250 000 kg pr. år i dag. Med den utvikling i retning av større enheter i meieridriften som nå er i gang, er dette allerede en svært liten enhet, og hvis melketilgangen til Ysteriet blir redusert ytterligere, f. eks. hvis mulighetene for geitehold i Grønndalen ved Nyastøl og

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ovenfor reguleringsmagasinet i Valldalen ikke blir utnyttet, kan det tenkes at Ysteriet må nedlegges. Geitemelken fra Røldal vil i så fall måtte transporteres til Haukeli eller Odda meieri.

Vi har undersøkt om vi ved spesielle tiltak kan skape et nytt næringsgrunnlag i Røldal som erstatning for Valldalen og har festet oss ved de muligheter som er til stede for skogplanting. Vår eiendomsbestyrer ved Rjukan Salpeterfabrikker, forstkandidat Knut Bøhmer, har foretatt en undersøkelse og avgitt en betenkning, som vedlegges som bilag 10. Som det fremgår av denne (side 5), regner han med at det vil være mulig å tilplante i alt 2 500 da med granskog med en årlig tilvekst som han anslår lavt til 700 l pr. da. Avrundet nedover til 1 500 m³ som årlig tilvekst for hele det tilplantede areal, vil dette med dagens tømmerpriser gi en driftsbrutto på kr. 150 000 pr. år i gjennomsnitt for hele omløpsperioden, hvorav den overveiende del vil bli i bygden enten som arbeidslønn, som driftsnetto på eierens hånd eller som sosiale utgifter og lignende. En skogplanting av dette omfang vil også på lengre sikt skape grunnlag for annen næringsvirksomhet, som mindre sagbruk, snekkerfabrikk eller lignende. Skogplantingen vil også fra et estetisk synspunkt bety meget. De mulige planteområder er skravert med grønt på bilag 2.

Vi har meddelt Landbruksdepartementet at vi er villig til å forestå denne skogplanting i det vesentlige etter de retningslinjer som er foreslått i forstkandidat Bøhmers betenkning, og at vi vil dekke de 50 % av omkostningene som normalt dekkes av grunneierne og kommunen. De gjenværende 50 % av utgiftene er forutsatt ytet som vanlig tilskudd av Landbruksdepartementet.

Ved Valldalsseter ligger i dag en turiststasjon som tilhører Den Norske Turistforening. Denne vil bli neddemmet ved den planlagte regulering, og vi er villig til å bekoste flytting til en egnet tomt noe lenger oppe i dalen.

Reguleringens virkninger for transportforholdene i Valldalen vil bli drøftet med grunneierne og andre interesserte, men da løsningen er avhengig av hvilke avtaler og tiltak som for øvrig vil bli truffet, kan det foreløpig ikke angis noen bestemte løsninger.

Vi vil gjerne opplyse at vi vil søke å disponere fyllmasser fra kraftstasjoner, tunneler, trykksjakter o. l. på en slik måte at man så vidt mulig unngår skjemmende stentipper. En del av fyllmassene vil også kunne bli brukt av Hordaland Veivesen til anlegg av helårsveien gjennom Røldal.

Vi har i det foregående redegjort for våre reguleringsplaner i det vestre vassdrag og for de skadevirkninger som kan påregnes.

Ved reguleringen oppnår man imidlertid en meget betydelig fordel i form av kraftøkning i de utbyggbare fall. Summen av kraftøkningen i vestre vassdrag blir i følge bilag 3, side 4, 236 600 nat. hk.

Forutsetningen for anvendelsen av kraften i industrielt øyemed er en jevn kraftproduksjon over hele året. Med de dårlige naturlige reguleringsmuligheter i vassdraget er det derfor uomgjengelig nødvendig å skape store kunstige sjøer.

I Nøvlevassdraget er planlagt et magasin som opptar vel 100 % av sitt årlige tilsig.

Dette magasin forutsettes tappet gjennom vintermånedene, men er på ingen måte tilstrekkelig til å jevne ut de store tilsig for øvrig til Røldalsvann. Dette tilsig er så stort at Røldalsvann alene måtte reguleres ca. 80 m for at man skulle få samme beskjedne magasinprosent for feltet som av oss forutsatt i planen.

Vi har under utarbeidelsen av våre planer funnet det ønskelig, blant annet av estetiske grunner, å regulere Røldalsvann moderat og valgt en senkning på 17 m. For å oppnå en rimelig — men dog beskjedne magasinprosent totalt — måtte selve Valldalsvann reguleres ca. 100 m. Forholdene ligger hva damsted der angår, imidlertid ikke til rette for en slik regulering. Omkostningene ved et slikt damanlegg gjør at dette alternativ forbyr seg selv. Det er heller ikke mulig å skape tilstrekkelige magasiner andre steder i vassdraget. En rentabel utbygging av Valldalselven og Grytøyelvi i kraftverket Røldal I kan derfor bare gjennomføres når Valldalselven reguleres ved den planlagte dam ved Hyttejuvet. Denne regulering vil også øke den regulerte vannføring i Suldal I fra 16,1 m³/s til 29,4 m³/s = eller med 82,5 %.

Kraftøkningen i det bestemmende år som følge av Valldalsreguleringen ved utbygging av Røldal I og økningen av den regulerte vannføring i Suldal I blir som følger:

Røldal I	72 600 nat. hk.
Suldal I	54 200 « «
Tilsammen	126 800 nat. hk.

Den tilsvarende produksjonsøkningen i et middels år blir i:

Røldal I	470 mill. kWh
Suldal I	380 « «
Tilsammen	850 mill. kWh

Som en illustrasjon kan vi nevne at en kraftproduksjon på 850 mill. kWh representerer ca. 42 000 tonn aluminium eller ca. 36 000 tonn magnesium til en salgsverdi etter dagens priser av ca. 140 mill. respektive 150 mill. kroner pr. år.

Vi håper å ha godtgjort ved det foregående at reguleringen særlig av Valldalen er av vital betydning for prosjektet som helhet, og at skadevirkningene ikke står i noe forhold til fordelene. Reguleringen fører med seg en delvis omlegging av næringslivet i bygden, men en slik omlegging ville på lengre sikt under enhver omstendighet tvinge seg fram på grunn av mangel på arbeidskraft og leiegeiter, og den vil nå kunne gjennomføres under forhold som åpner nye muligheter for næringslivet i Røldal.

Ved vurderingen av fordelene ved denne utbygging kan det også nevnes at stasjonene og damanleggene i Røldal antagelig vil få en fast betjening på ca. 50 mann.

Reguleringen av Finnabuvann.

Vi vedlegger som bilag 11 et kart med reguleringsgrensene inntegnet. Det neddemmede areal utgjør tilsammen 1 472 da, vesentlig beitemark med en del myr og noe fjellgrunn. Det ligger til vannet tre stølsbruk, som vil bli delvis neddemmet. Disse er forlengst nedlagt, det siste i 1939, og området har i de senere år vært nytt til sauebeite.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Det er visstnok et godt fiske i vannet. I forbindelse med anlegget vil det bli lagt en vei fra Nesflaten til Finnabuvann. Dette vil åpne betydelige arealer som nå ligger mer eller mindre brakk for oppdyrking som kulturbeite.

Reguleringer i østre vassdrag.

Vi vedlegger som bilag 12 et detaljkart som viser reguleringsgrensene for Holmevann. Det neddemmede areal utgjør her til sammen 1 170 da. På øst- og nordsiden er det et godt fjellbeite, på sør- og vestsiden noe mer fjellendt.

Området nyttes som saubeite, og det er her så store vidder at neddemmingen av dette beiteareal neppe har særlig betydning for den samlede utnyttelse av området. Det er visstnok et godt fiske i Holmevann.

Vi vedlegger som bilag 13 reguleringskart for Sandvann. Det er her nødvendig å flytte en sportshytte og en mindre turisthytte, som vil bli neddemmet. Det vil også her bli visse skader på beitet.

Senkningen av vannstanden i Isvann vil neppe ha nevneverdige skadevirkninger. Terrenget her er goldt og fjellendt, og det er visstnok ikke fisk av betydning i vannet. Vi vedlegger som bilag 14 reguleringskart for Isvann.

For så vidt angår de fordeler som innvinnes ved reguleringen av Isvann, Holmevann og Sandvann henviser vi til bilag 3, side 5—7. Som det fremgår av dette, representerer disse reguleringer en kraftøkning i Kvandalen I på 22 900 nat. hk. og i Suldal II på 40 300 nat. hk., dvs. tilsammen 63 200 nat. hk. i et bestemmende år.

Tørrelaggingen av Kvandalselven og Bleskestadelven, som begge går i fosser og stryk, vil neppe ha særlige skadevirkninger. Roalkvamåno har delvis vært brukt for tømmertransport, og her vil man ved veianlegg eller på annen måte søke å ordne den fremtidige tømmertransport i forståelse med grunneierne.

Reguleringens virkninger i Suldalslågen.

De reguleringer som er beskrevet i det foregående, vil også få virkninger i Suldalslågen (Sandselven) nedenfor Suldalsvann, hvor vintervannføringen vil øke og sommervannføringen avta.

Vi vedlegger bilag 15, som viser midlere, maksimalt og minimalt månedsavløp til enhver tid før regulering samt det midlere månedsavløp etter regulering. Som det fremgår av dette, vil den midlere vannføring i månedene januar—mars øke fra ca. 30 m³/s til ca. 60 m³/s, men vil fremdeles ligge vesentlig under de høyeste vannføringer som har vært målt i vassdraget til disse årstider.

Vi er også interessert i å bygge ut fallet fra Suldalsvann til havet ved å anlegge en kraftstasjon i Hylsfjorden, jfr. vedlagte rektangelkart over Sand, bilag 16. For å få nærmere oversikt hvilken innflytelse en slik utbygging vil få for laksefisket i Suldalslågen har vi i samarbeide med de interesserte og Landbruksdepartementet gitt fiskerisakkynndige i oppdrag å utrede virkningene av utbyggingen.

Når denne utredning foreligger, vil vi eventuelt komme tilbake med planer om utbygging

av dette fallet. Vi vil da også antagelig kunne gi nærmere opplysninger om virkningen på laksefisket i Suldalslågen av reguleringene i de ovenforliggende vassdrag.

III. Rettigheter

Fallrettigheter.

Vi disponerer gjennom håndgivelser, kjøpekontrakter eller skjøter samtlige kjente fallrettigheter i følgende vassdrag:

Kvesso, Rispoelv, Nøvleelv, Storeelven fra Nøvleelvs sammenløp med Valldalselven til Røldalsvann, Grubbedalselven, Kvandalselven, Bleskestadelven (Sandvassåno) og Roalkvamåno. I Bratlandselven disponerer vi samtlige rettigheter bortsett fra ca. 4 ensidige fallmeter som tilhører Olav O. Lono og Karl Lono ved Lonevanns avløpsos.

I Valldalselven disponerer vi alt, bortsett fra vannrettigheter under følgende eiendommer:

Knut Juvet	gnr. 6, bnr. 12
Gulleik Saltvold	« 6, « 14
Olaf B. Hagen	« 20, « 2
Helleik Rabba	« 11, « 2

Disse rettigheter representerer 28,32 ensidige fallmeter av et samlet fall på 363,83 m mellom Valldalsvann og sammenløpet med Nøvleelven.

I Grytøyelven disponerer vi alt bortsett fra en liten parsell på ca. 2 fallmeter av et samlet fall på 400 m. Denne rettighet tilhører Usmund Tveita.

Vi søker om tillatelse til å innløse disse gjenværende rettigheter i henhold til vassdragslovens paragrafer 55 og 56. Vi vedlegger som bilag 17 en fullstendig oversikt over de fallrettigheter vi har ervervet.

Reguleringsrettigheter.

Som foran nevnt, disponerer vi det alt vesentlige av de nødvendige private reguleringsrettigheter i Nøvlevassdraget.

I Valldalen fører vi for tiden forhandlinger med grunneierne om rett til å neddemme dalen uten at det ennå kan sies med sikkerhet om man kan komme til enighet.

I Finnabuvann er vi kommet til enighet med de fleste av grunneierne om erstatning for den planlagte neddemming, og forhandlingene pågår med de øvrige.

Vi har også truffet avtale med grunneieren omkring Sandvann og vestre bredd av Holmevann, fru Hanna Roalkvam, om reguleringsretten i disse vann.

De øvrige reguleringsrettigheter vil måtte eksproprieres, hvis man ikke i mellomtiden kan komme til enighet.

IV. Anvendelse av kraften.

Kraften vil hovedsaklig bli brukt i et planlagt større fabrikkianlegg, som sannsynligvis vil bli bygget i samarbeide med et utenlandsk selskap og som vil bli lagt et sted på Vestlandet.

V. Omkostningsoverslag.

Vi vedlegger omkostningsoverslag som bilag 4.

Som det fremgår av dette, er utbyggingsomkostningene for vestre vassdrag med samtlige reguleringsanlegg og stasjonene Røldal I og II og Suldal I og III anslått til kr. 277

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

mill. og for østre vassdrag med stasjonene Kvandalen I og Suldal II til i alt kr. 93 mill., dvs. tilsammen kr. 370 mill., tilsvarende en utbygningsspris på ca. 18 øre pr. kWh.

VI. Finansieringen.

Vi kan på det nåværende tidspunkt ikke gi nærmere opplysninger om hvordan utbyggingen vil bli finansiert, men antar at vi innen konsesjonsbehandlingen er avsluttet, kan gi de opplysninger som De måtte ønske.

VII. Tidsplaner.

Hvis de forhandlinger som nå pågår med vedkommende utenlandske selskap fører fram, kan det bli aktuelt å iverksette utbyg-

gingsplanene innen meget kort tid. Hvis det på noen måte lar seg gjøre, vil vi derfor sette pris på om konsesjonsbehandlingen kunne avsluttes innen våren 1962.

Da vi ikke vil kunne utbygge kraftverkene hurtigere enn vi kan avta kraften, vil tempoet i utbyggingen bli bestemt av utbyggingen av fabrikkkanleggene. Det første trinn av utbyggingen vil sannsynligvis omfatte det vestre vassdrag med stasjonene Røldal I og II samt Suldal I og III, mens stasjonene Kvandalen og Suldal II eventuelt vil bli tatt på et senere tidspunkt.»

Kraftøkningens beregningene i følge søknaden kan sammenstilles slik:

Kraftverk	Avløp l/sek/km ²	Mag. mill. m ³	Magasin %	Reg. vf. m ³ /sek	Fallh. i m	Økning i nat. hk
Røldal I	69	292	46,0	16,92	338,30	72 600
« II	71	119	96,8	3,91	625,00	31 300
Suldal III	77	25	24,5	1,86	523,00	12 100
« I				31,01	306,40	120 600
Kvandal I	60-65-71	179	100	5,68	316,40	22 900
Suldal II					557,00	40 300

Det fremgår av omkostningsoverslaget at reguleringsutgiftene blir:

For Valldalen	43 mill. kr.
« Nøvle	12 « «
« Røldalsvatn	4,5 « «
« Finnabuvatn	7,5 « «
« Holmevatn	3,0 « «
« Sandvatn	4,0 « «
« Isvatn	1,5 « «

Den midlere kraftpris er beregnet til 1,46 øre/kWh både for vestre og østre vassdrag.

I utredningen av 17. mars 1961 fra Norges Geotekniske Institutt om rasfaren ved utløpet av Storelva i Røldalsvatn ved senkning av dette er først generelt omtalt to hovedspørsmål som reiser seg ved undersøkelsen: Det ene gjelder forholdene ved elvemunningen. Ved senkning vil elvens fall og vannhastighet økes, elven graver seg ned i eventuelle løsavleiringer til et nytt stabilt elveprofil danner seg.

Det annet spørsmål gjelder stabiliseringsforholdene langs vatnet for øvrig. I hvilken grad en reduksjon av det ytre vanntrykk vil forringe skråningens stabilitet er avhengig av det indre vanntrykk som blir stående i jordskråningen under og etter nedtappingen. I sandig eller grusig materiale vil skråningens stabilitet være avhengig av om grunnvannstanden i skråningen følger senkningen av vannstanden eller ikke. Hvis senkningen foregår langsomt i forhold til skråningens drenerende egenskaper kan man bibeholde dens stabilitet.

Instituttet har vurdert forholdene ved Storelvens utløp i Røldalsvatn også ut fra to bo-

ringer ned til 42,2 m. dybde. Maksimal nedtappingshastighet er angitt til 0,75 m pr. døgn. Utredningen slutter slik:

«Det betraktede område ligger ved den nordlige del av Røldalsvann, hvor vannet har sitt tilløp. Røldalsvann har en vannstand på kote 380. I elvemunningen, som har form av et delta, er det lagt opp store mengder med løsavsetninger. Ned til kote 378 faller strandbredden meget slakt av, hvorpå det går over i et steilt parti med en helning på omtrent 1:1,4 ned til kote 355. Her slakker marbakken ut til 1:4 ned til kote 320. Den beskrevne profil gjelder for området utfor venstre elveløp. I grove trekk kan imidlertid dette profil sies å gjelde for hele marbakken utfor elvemunningen.

Grunnen består gjennomgående av godt drenerende masser. Det forekommer imidlertid enkelte lag med en mindre god drenerende virkning. Disse lagene synes etter prøvene å dømme å være relativt tynne. Hovedinntrykket er at massene har en sandig til grusig karakter og således vil være godt drenerende.

Marbakken, som den foreligger i dag, må anses som en skråning uten nevneverdig sikkerhet mot utrasning. En helning 1:1,4, tilsvarende tilnærmet naturlig skråningsvinkel for jordarten.

For å vurdere stabiliteten av elvemunningen ved Røldalsvann er det nødvendig å besvare begge spørsmål som er diskutert ovenfor.

Ved en senkning av vannstanden med 17 meter eller 30 meter, kan man med sikkerhet gå ut fra at elven vil grave seg ned i de foreliggende løsavsetninger til et nytt stabilt elveleie med tilsvarende lengdeprofil som det nåværende. For å unngå de store utrasninger som dette vil ha til følge, må elven sikres et stabilt leie.

Forutsettes elvemunningen sikret mot erosjon av elven, må spørsmålet om hvorvidt grunnvannstanden vil følge med vannstanden

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

under nedtapning besvares. Dette spørsmålet må, i følge det ovennevnte, besvares avhengig av hvorvidt nedtapningshastigheten er liten i forhold til marbakkenes drenerende egenskaper, videre av hvorvidt tilsiget av vann til marbakken under eller etter nedtapning er så lite at grunnvannstanden ikke vil stå høyere enn nedsenket vannstand.

Med hensyn til nedtapningshastigheten, anser Instituttet denne for å være relativt lav, slik at grunnvannstanden sannsynligvis ville kunne følge den ytre vannstand. Det anses imidlertid som rimelig at vanntilsiget fra omliggende terreng kan bli så stort at grunnvannstanden i marbakken vil bli liggende noe høyere enn senket vannstand i vannet.

Dette innebærer at Instituttet anser det for sannsynlig at en nedtapning av Røldalsvann vil medføre utrasning langs marbakken. Disse utrasninger vil eventuelt foregå på lokale partier og vil sannsynligvis ikke medføre utrasning av terreng over kote 380. Teoretisk kan disse utrasninger hindres ved at marbakken belastes med grus og stein. I hvilke omfang en slik belastning måtte foretas er vanskelig å besvare eksakt.

Konklusjon.

En senkning av vannstanden i Røldalsvann vil, hvis ikke elven sikres et stabilt leie og hindres i å erodere i løsavleiringen, føre til omfattende utrasninger i elvemunningen. Hvis elven sikres slik at erosjonsras unngås, anser Instituttet det for sannsynlig at eventuelle lokale partier av marbakken raser ut, imidlertid uten at terreng over ca. kote 380 berøres.»

Direktør Tveitnes påpeker i sin utredning angående Valldalen at alt sletteland ovenfor Hyttejuvet blir neddemmet. En meget stor del av dette har tidligere vært benyttet som slåtteland, og en betydelig del sies å være skikket for dyrking. Beitekvaliteten blir karakterisert som meget god. Det er fem seteriere som er utenbygds boende mens de øvrige elleve bor i Røldal og driver jordbruk der.

I utredningen nevnes videre at de i alt 17 setrer vil kunne skaffe plass til 1 380 geiter, hvorav ca. 1 280 er leiedyr, og 182 kyr. Beitetiden for geitene oppgis til tiden ca. 1. juni—ca. 30. september. For storfeet er setertiden noe kortere, ca. 90 dager. Det aktuelle belegg geiter produserte i årene 1950—59 fra 122 488 kg til 93 418 kg melk årlig. Det pekes videre på at nevnte kvanta utgjør omkring halvparten av den innveide melkemengde ved Røldal Ysteri.

Forutsatt at veg blir bygget og melkerute opprettholdes, mener direktør Tveitnes at det blir mulighet for fortsatt drift på fem setre når husene blir flyttet høgre opp. Det aktuelle geitebelegg i dalen vil derved gå ned til omtrent $\frac{1}{4}$ og storfebelegget til $\frac{1}{5}$ av i dag. Det nevnes at det f. t. ikke finnes muligheter å få leie andre passende setre i Røldal med vegforbindelse. De øvrige 12 setrer må da legges

ned og geiteholdet som har vært drevet av disse må i tilfelle også falle bort p. g. a. forbud mot å beite med geiter i heime- eller buhage. Av utredningen siteres videre:

«Noe som da synes naturlig er å legge om til sauehold eller utvide dette for bl. a. å utnytte den resterende del av seterbeitet best mulig. For øvrig synes jeg det må være riktig å opprettholde storfeholdet, og melkeproduksjonen i samband med dette, i den utstrekning de enkelte eiere måtte ha forgrunnlag for det heime på garden. Dette gjelder forresten også de eiere som fortsatt kan drive seterbruk, men som må innskrenke som følge av redusert beite. Spørsmålet om muligheten for nydyrking heime ved garden, bl. a. med sikte på å skaffe tilfredsstillende beite, kommer her sterkt inn i bildet. Like ens spørsmålet om muligheten for nydyrking på og omkring de nye setertomtene.

Brukene til de 11 eiere i Røldal har et jordbruksareal på i gjennomsnitt ca. 32 dekar. Av dette er ca. 25 dekar dyrka jord og 7 dekar naturlig eng. Brukene her er med andre ord små. Brukene er dertil tildels brattlendte, og ligger forholdsvis høyt over havet. De naturlige vilkår er derfor slik at en stort sett er henvist til forproduksjon. Dyrkingsmulighetene heime synes også å være sterkt avgrenset. Bare 5 eiere har jord skikket for dyrking heime, tilsammen omlag 90 dekar. De 4 seteriere som er bosatt i Odda har ingen muligheter for nydyrking heime. Noe dyrkbar jord omkring de nye setertomtene fins heller ikke.

Etter å ha gjort et overslag over forgrunnlaget hos samtlige seteriere som i dag driver jordbruk, kommer jeg til at brukene kan vinterfø og skaffe beiteplass til 10 kyr og 400 sauer i tillegg til det belegg som er nevnt for de setrene som kan fortsette. Jeg har her forutsatt at all dyrkbar jord på brukene blir oppdyrket. Videre har jeg forutsatt dyrka beite heime til storfe, eventuelt utlegg av tidligere eng til beite. Det er ellers regnet med mer kraftfôrkjøp enn tidligere, bl. a. for å styrke forgrunnlaget som følge av at innefôringstiden blir lenger. Når jeg har regnet med så stor utvidelse av saueholdet, så er dette gjort med sikte på å utnytte den resterende del av beitet best mulig.

En oversikt over det aktuelle belegg før og etter reguleringen stiller seg da slik:

Før reguleringen:

	Geiter	Kyr	Sauer
a. På setrene	830	125	500 (drift)
b. På beite heime (N. O. Saltvol)		4	
Ialt	830	129	500

Etter reguleringen:

a. På setrene	200	25	200 (drift)
b. På beite heime		10	
c. Fjellbeite, tillegg			400
Ialt	200	35	600

Redusert som følge av reguleringen	630	94	—
Økt som følge av reguleringen	—	—	100

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Oversikten viser at husdyrholdet, og da særlig geiteholdet på setrene, vil bli redusert ganske sterkt ved en eventuell regulering. Driften ved Røldal ysteri vil også i høy grad komme i faresonen. Formannen og nestformannen i ysteriet uttalte på ovennevnte møte at ysteriet måtte nedlegge driften for det tilfelle reguleringen ble satt i verk. De regnet nemlig med at ysteriet da ville bli tilført så lite geitmelk at det ikke lenger var mulig å fortsette driften på lønnsom måte. Dette resonnement er trolig riktig. Nå kan en imidlertid regne med at bøndene ikke vil bli stengt med sin geitmelkleveranse selv om Røldal ysteri måtte innstille. Etter at helårsvegen over Haukeli og videre til Odda blir ferdig, har bøndene i Røldal 2 muligheter for levering av geitmelk (trolig også av kumelk): 1) Til Haukelid ysteri og 2) Odda meieri. Avstanden til begge disse er 50 km regnet fra Røldal sentrum. Men selv om disse muligheter fins, er det på den annen side klart at det vil skape visse ulemper for de interesserte i Røldal om ysteriet måtte innstille, bl. a. ved at fraktkostningene på melkleveransen blir større.

Spørsmålet er så om det fins muligheter for andre omlegg, eventuelt om forholdene kan legges til rette for en mer inntektsskapende utnyttning av andre beite i Røldal.

For å ta det sistnevnte spørsmål først, så vil jeg her peke på 3 sammenhengende beiteområder som kan gjøres langt mer inntektsbringende og i det hele tatt mer drivverdige om det ble anlagt bilveg fram til beitenene.

De områdene det her siktes til er Grøndalen (Grytøyr) Blåbergdalen og Nyastøl, som alle ligger opp for brukene Grytøyr og Bratteteig på østsiden av Røldalsvatn. Tidligere ble disse beitenene nyttet som seterbeite. Seterdriften er imidlertid forlenget nedlagt. I dag brukes beitenene til en saudrift på 2 000 à 2 500 dyr. Beitenene eies av andre enn de som blir berørt ved reguleringen av Valldalvassdraget.

I forbindelse med utbyggingen av Nørvefalle, synes det å ligge nær om det fra Norsk Hydros side blir bygd en bilveg fra Lynghamar nede i Røldal fram til Grytøyrdalen, dvs. fram i nærheten av det sted Grøndalselva og Nyastølelva løper sammen. Den veg som da er nødvendig videre for en effektiv utnyttelse av ovennevnte beite, ville trolig bli forholdsvis billig å bygge, hvem det nå enn måtte bli som bekostet vegen. Her vil jeg bare peke på at hvis et slikt vegprosjekt ble realisert, kunne det skapes muligheter for moderne seterdrift i de områdene det her er tale om. Etter de opplysninger som foreligger, synes det å ville passe med 2 setrer i hvert av ovennevnte beite, dvs. 6 setrer i alt, med et samlet belegg på omkring 550 geiter og 25 à 30 kyr. Saudriften måtte i så fall innskrenkes betydelig. Det seterbelegg som det her i tilfelle vil skapes muligheter for, svarer ikke til det belegg som blir redusert for Valldalens vedkommende. (Jfr. oppgavene foran for normalbelegg og aktuelt belegg før reguleringen sammen med aktuelt belegg etter reguleringen.) Mulig seterbelegg i ovennevnte beite må likevel sies å være av betydelig størrelsesorden. I denne forbindelse vil jeg gjerne for ordens skyld nevne at retten til å bestemme hvilken måte disse beiter i fremtiden skal utnyttes på, selvsagt ligger hos de eiere som beitenene hører til. Men jeg kunne tenke meg

at hvis ovennevnte vegprosjekt ble realisert, så kunne beitenene med fordel utleies til interesserte som geitebeite, eventuelt at vedkommende eiere selv ville se sin fordel i å utnytte dem som sådanne. Et vegprosjekt som dette ville derfor etter mitt skjønn i høy grad virke til å opprettholde et gammelt næringsgrunnlag i bygda, sett under ett.

M. h. t. spørsmålet om andre omlegg enn de som er nevnt foran, så vil jeg først nevne omlegg til en eller annen bær- og grønnsakproduksjon. Spørsmålet om veksthusgartneri kommer også her inn i bildet.

Selv er jeg ikke fagmann for helt ut å bedømme om det fins slike muligheter. Jeg har heller ikke oversikt over om det markedsmessig sett vil være forsvarlig å gå i gang med noen av de kulturer det her er tale om. Dette spørsmålet bør derfor i tilfelle forelegges sakkynndige på området. Nå er det forresten klart at både tereng- og vekstforholdene forbyr omlegg til en hagebruksmessig dyrking i større stil. Spørsmålet vil vel derfor måtte dreie seg om det måtte være forsvarlig å legge an på dyrking av enkelte vekster i mindre målestokk. Selv kan jeg tenke meg at det hos enkelte av disse eiere kunne være aktuelt å gå i gang med litt dyrking av f. eks. jordbær og andre hagebær, eventuelt også av andre hagebruksvekster.

Det neste spørsmål er om det måtte finnes muligheter for skogreisning etter at geiteholdet blir nedlagt på de fleste av de bruk som blir berørt.

Spørsmålet ble drøftet på møtet i Røldal den 27. september, hvor bl. a. formannen i Røldal jordstyre deltok (se foran). Så vidt jeg forsto var det her enighet om at det var mulighet for skogplanting i heime- eller buhagene i en viss utstrekning. Etter det jeg har fått opplyst er dette spørsmålet senere undersøkt av Deres skogbrukssakkynndige, forstkandidat Knut Böhmer.

Etter den oversikt som er gitt foran er det klart at en eventuell regulering vil få konsekvenser for inntektene og sysselsettingen for de bruk som blir berørt. I denne forbindelse ligger det nær å reise spørsmålet om muligheten av forskjellig annen virksomhet, og da i første rekke en eller annen form for industri. Ved en eventuell utbygging må en kunne regne med at de berørte eiere vil få de mengder elektrisk kraft de måtte ønske, f. eks. som delvis erstatning for inntektstap m. v. For så vidt skulle grunnlaget for en eller annen industrireisning, enten på enkeltmannshånd (småindustri) eller i form av større bedrifter, være tilstede. Igjen står imidlertid spørsmålet om å gi anvisning på de industriarter som måtte ligge tilrette når en tar hensyn til bl. a. råvaretilgangen, markedsforholdene og de faglige forutsetninger som kreves. Selv er jeg ikke kompetent til å vurdere denne saken. Jeg finner det likevel riktig å peke på spørsmålet, og vil anbefale at saken eventuelt blir tatt opp og bearbeidet videre, f. eks. av Arbeids- og tiltaksrådet i Røldal, eventuelt av formannskapet i Røldal kommune.»

Av forstkandidat Knut Böhmers utredning datert 26. november 1960 vedrørende skogreisning i Røldal hitsettes:

«Skogkulturen vil i Røldal omfatte følgende arbeider:

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

1. Tiltrekking av planter av hensiktsmessig art og proveniens (klimaraser).
2. Rydding av bjerkeskog.
3. Tilplantning.
4. Gjerding.
5. Eventuell grøfting (Åkroken).

Ad 1. Skogreisningen på Vestlandet er særlig knyttet til de lavere strøk i første omgang, mens man i Røldal vil måtte plante vesentlig opp mot den økonomiske høydegrense. Det er således mulig at de riktige provenienser av de aktuelle treslag ikke forefinnes i Vestlandets planteskoler i større utstrekning i dag. Dersom de heller ikke skulle finnes i de større planteskoler på Øst- og Sørlandet, må de tiltrekkes i de lokale planteskolene (Suldal Planteskole), hvilket vil ta 4 år. Det er imidlertid trolig at Sønsterud Planteskole i Solør har riktige provenienser av vanlig gran.

Det blir av hensyn til trametesfaren (rot-råten) anbefalt innplantning av ca. 30 % edelgran (*abies pectinata*), som er resistent mot denne soppsykdom. Imidlertid er det mulig at frø av hensiktsmessige provenienser av edelgran ikke kan fremskaffes i det hele tatt for områdene mot den økonomiske høydegrense. I så fall anbefales rene plantninger av norsk gran.

Ad 2. De aktuelle planteområder er praktisk talt over alt bevokst med frodig bjerkeskog som må ryddes eller i allfall tynnes sterkt før plantning kan finne sted. Grunneierne i Røldal er redd for å ta ut for meget bjerke av hensyn til eget forbruk av ved, til tross for at det finnes et meget stort overskudd av bjerkeved i bygden. Det er praktisk talt ikke mulig i dag fra Røldal å levere ved til brensel til lønnsomme priser. Vadheim Sellaosefabrikk som avtar bjerke i kubbengder fra 1 m og oppover til sellulosefabrikasjon, har gjennomført meget strenge kvalitetsbestemmelser på bjerketømmer med hensyn til krok, slik at også denne utvei i alle fall for store områders vedkommende synes stengt for Røldal. Da bjerkeskogen vokser i ganske bratte lier, er nemlig nesten all bjerke sterkt kroket i roten, hvorved rotkubbene av hensyn til kvalitetsbestemmelsene må kappes ut. Derved mister leverandøren en stor del av kubikkmassen, slik at leveransen i en viss utstrekning i alle fall neppe blir særlig lønnsom.

Da selskapets anlegg i mange år må antas å ville legge beslag på all ledig arbeidskraft i bygden, kan en regne med at det kan bli vanskelig å få bjerkeskogsområdene hugget ut i tilstrekkelig grad. Forutsetningen for selskapets innsats i skogreisningen må derfor være at grunneierne selv først må ta det virke de vil benytte i området, bl. a. ved å konsentrere vedhugstene til eget forbruk i plantefeltene. Grunneierne må så overlate området til nedrydding (tynning) for selskapet. Stammen blir da kun å felle å la ligge uoppgjort. Omkostningene hertil antas å andra til ca. 30 kroner pr. dekar i middel.

Ad 3. Planteprisen er i dag 7 à 8 øre pr. stk. Arbeidsutgiftene må antas å bli ca. 12 øre pr. stk. Hertil kommer sosiale utgifter administrasjon, transport m. v. Kulturomsetningene kan således settes til 25 øre pr. plante. Det anvendes 300 planter pr. dekar (forband 1,80 × 1,80), tilsvarende kr. 75 pr. dekar. Arbeidskraft til kulturarbeidet må skaffes

utenfra. Plantetiden er normalt fra 15. april til 15. juni og fra 1. juli til 31. september.

Ad 4. Av alle beitedyr er geiter verst. Disse dyrene vil på kort tid kunne ødelegge en nyplantning dersom de ble sluppet til. Derfor må enten dyrene gjerdes inne eller de må gjerdes ute fra skogen. Det bør derfor søkes ordnet slik at større sammenhengende områder fredes for beiting, spesielt av geit. I området Selland—Lone—Botnen—Odland—Ekje synes forekomsten av geiter å være liten. Det samme gjelder Grytøyr-området og kanskje også delvis området ved Hovden. Derimot beites det sterkt i Tuftdalen—Dalen og inntil videre også ovenfor Nøvlefossen på østsiden av Stor-elven. På det sistnevnte sted kan muligens en beiteordning for geiter finnes med relativt små gjerdeomkostninger.

Et gjerde mot geit vil koste ca. 3,50 kroner pr. 1 meter, inklusive arbeidsomkostningene. Selve nettingen koster ca. kr. 1,— pr. 1 meter. Gjerdet må dertil forsynes med piggråd både oppe og nede.

Gjerdeomkostningene er sterkt avhengig av såvel feltets størrelse som dets form. Under forutsetning av kvadratiske plantefelter utgjør således gjerdeomkostningene etter feltets størrelse og på basis av kr. 3,50 pr. 1 meter følgende beløp pr. tilplantet dekar:

1 dekar, ca. 128 m. gjerde pr. dekar, ca. 448,— pr. dekar.
2 dekar, ca. 90 m. gjerde pr. dekar, ca. 275,— pr. dekar.
5 dekar, ca. 57 m. gjerde pr. dekar, ca. 200,— pr. dekar.
10 dekar, ca. 40 m. gjerde pr. dekar, ca. 140,— pr. dekar.
40 dekar, ca. 20 m. gjerde pr. dekar, ca. 70,— pr. dekar.
100 dekar, ca. 13 m. gjerde pr. dekar, ca. 46,— pr. dekar.

Selv for et såvidt stort felt som 40 dekar utgjør således gjerdeomkostningene hele 70 kroner pr. dekar, eller nesten like meget som selve plantningen.

Dersom selskapet også vil bidra til gjerdeholdet, bør det således settes en arealgrense for de felter selskapet tilbyr seg å tilplante, likesom formen må være hensiktsmessig. Da det antas at det er grunneierne som skal bestemme hvilke av de aktuelle felter som skal tilplantes, bør de også selv pålegges å utføre gjerdingen. Men det anbefales at selskapet refunderer en del av materialomkostningene for eks. med kr. 1,— pr. 1 meter gjerde, men begrenset til kr. 25,— pr. dekar tilplantet mark.

Ad 5. Grøfting kan komme på tale under tilplantning av området ved Åkroken, og ellers kun i mindre utstrekning. Grøfteomkostningene kan derfor under henvisning til hva som er sagt tidligere (under B, siste avsnitt) påregnes ikke å ville spille særlig stor økonomisk rolle og kan derfor settes ut av betraktning.

H.

Omkostninger. Skogkulturen vil således koste vårt selskap:

Post 2. Til Skjermstilling	
av bjerkeskog ..	kr. 30,— pr. dekar
« 3. Til planting	« 75,— « «
« Til gjerding	« 25,— « «

I alt kr. 130,— pr. dekar

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Herav dekker staten 50 % og kulturomkostningene blir således ca. kr. 65,— pr. dekar.

Tilplantes 2500 dekar vil dette koste selskapet i alt ca. kr. 165 000,—.

I.

Skogreisningsperioden bør sannsynligvis strekke seg over en del år. I anleggstiden vil bygdens folk i høy grad være engasjert i anleggsarbeide og vil neppe se seg i stand til eller vise særlig interesse for å reise skog på bekostning av godt lønnet anleggsarbeide.

Jeg vil derfor foreslå at selskapet påtar seg å utføre skogreisningen innenfor en ramme av 2 500 dekar over en 10-års periode regnet fra det år konsesjonen på utbyggingen blir gitt. Da de største arealer sannsynligvis vil bli budt fram i siste del av denne periode, bør selskapet ikke være forpliktet til å gjennomføre kulturprogrammet på mindre enn 13 år fra samme tidspunkt.

Konklusjon:

På bakgrunn av foranstående foreslås:

1. Norsk Hydro tilbyr seg mot vanlig statsstøtte å reise skog på inntil 2 500 dekar i Røldal, regnet fra det år konsesjonen på utbyggingen blir gitt. Tilbudet gjelder alle eiere av aktuell plantemark i Røldal i 10 år regnet fra konsesjonsåret. Selskapet er forpliktet til å utføre skogkulturen på de anviste områder i løpet av 13 år regnet fra konsesjonsåret.
2. De anviste kulturområder skal være minst 5 dekar store og av hensiktsmessig form slik at gjerdeomkostningene kan holdes på et rimelig nivå. Feltene skal på forhånd være godkjent av herredsskogmester (Fylkesskogadministrasjonen).
3. All bjerkeskog som grunneier vil nytte selv på området må være fjernet på forhånd. Selskapet kan etter at feltet er overtatt til kultur selv la bjerkeskog hugge ned i nødvendig utstrekning uten å være forpliktet til å gjøre opp virket. Hva som er nødvendig avgjøres av selskapet i forståelse med herredsskogmesteren.
4. Selskapet setter ut ca. 300 planter pr. dekar av riktig proveniens av norsk gran. Plantningen skal foregå til riktige tider i forståelse med herredsskogmester. Plantningen utføres av selskapet uten omkostninger for grunneier.
5. Hvor gjerde mot beitefe er nødvendig skal grunneier besørge dette oppsatt og får herfor av selskapet refundert kr. 1,— pr. løpende meter gjerde inntil kr. 25,— pr. dekar tilplantet areal. Hva som er nødvendig å gjerde inn avgjøres av herredsskogmester.
6. Den plantede skog forblir grunneiers eiendom uten rettigheter for selskapet.
7. Hvor det er sameie i eiendommen må eiendomsretten til skogen være avgjort på forhånd uten medvirkning av selskapet som også er uansvarlig for eventuelle problemer som senere måtte melde seg i den anledning.»

Ansøkeren har gitt følgende tilleggsopplysning i brev av 7. november 1961:

«Under Hovedstyrets befaring i Røldal den 20. september i år ble det ytret ønske om at det skulle legges fram en beregning over tidspunktet for fylling av Røldalsvann og også en tilsvarende beregning for fyllingen av Vall-dalsmagasinet.

Vi har utført disse beregninger med de i konsesjonssøknaden forutsatte reguleringer: 17 m senkning av Røldalsvann og dam til kote 745,00 ved Hyttejuvet i Valldalen.

Røldalsvann må nødvendigvis ha et dempningsmagasin for å kunne dempe virkningen av sommer- og høstflommer. Det er i beregningen forutsatt at fribordet passende bør ligge på 2 m. I våre beregninger er Røldalsvann forutsatt fullt når vannstanden har nådd opp til kote 378,00, og det forutsettes at vannstanden pendler mellom 378 og 380 gjennom sommermånedene. Når vi har valgt 2 m's fribord, er det fordi det gir et tilfredsstillende dempningsmagasin, samt fordi kote 378 er den kotehøyde som vannstanden i Røldalsvann naturlig kan synke ned til slik forholdene er i dag.

Det er likeledes forutsatt at forholdene er slik de vil bli etter full utbygging av vestre vassdrag. Under fyllingstiden er det forutsatt tapping slik at kraftverkene arbeider under konstant last 174 MW.

Resultatet av beregningen vedlegges in triplo. Av tegning nr. 1 F. 40923 fremgår at Røldalsvann vanligvis vil være fullt i midten av juni, samt at det kun er ett år av 27 det er senere fylling enn 1. juli (4. juli). For å illustrere forholdene den 1. juni de enkelte år er diagrammet, tegning nr. 1. F. 40976, satt opp.

På tegning nr. 1. F. 40977, blad 1—27, er vannstandene i Valldalsmagasinet satt opp. Hvert blad angir vannstandene gjennom månedene mai—oktober for det enkelte år. Som det fremgår, blir Valldalsmagasinet ikke fullt i 10 av de undersøkte 27 år. Dette er en konsekvens av at tappingen er lagt slik an at Røldalsvann skal ha fylling tidligst mulig om sommeren, og selvfølgelig av at det er dårlige vannår innimellom.»

Forutsetningene for fyllingsberegningene er angitt slik:

«Fra vårkulminasjon kjøres

Q maks = 26 m³/sek i Røldal I
Q = 6 m³/sek i Suldal III
Q = 32 m³/sek i Suldal I.

Ingen tapping av eget felt».

Røldalsvatn vil være fylt til kote 378 (vintervannstand i ureg. vatn innen 24. juni) i 24 av statistikkens 28 år. Tidligste fylling i disse år fremgår å være 4. juni. De øvrige 4 år blir fyllingstidspunktet: Ett år 28. juni, to år 30. juni og ett år 4. juli. I 14 år vil Røldalsvatn være fylt innen 15. juni.

Fyllingsdiagrammet for nevnte vatn pr. 1. juni viser tomt magasin (kote 363) i 1955 og høyeste fylling (kote 376,5) i 1937. For øvrig ligger fyllingen i middel omkring kote 370: 10 m under H.R.V. Vannstanden pr. 1.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

juli vil etter et innsendt diagram — jfr. ekspedisjon av 14. november 1961 — ligge i middel vel en meter under nåværende vannstand.

Fyllingsdiagrammene for Valdalsmagasinet viser en midlere vannstand pr. 1. juli på ca. kote 720): omtrent $\frac{2}{3}$ fullt. Pr. 20. august er midlere vannstand ca. kote 735): ca. 10 m under H.R.V. På denne tid vil magasinet være fullt i 9 av statistikkens 27 år.

Med brev av 1. desember 1961 har søkeren videre fremlagt fyllingsberegninger fra Holmevatn. «Normalårskurven» dvs. middelet av årene 1931—57 viser følgende vannstander:

Dato	Kote	m under H.R.V.
1. juni	1050,8	7,2
1. juli	1053	5
1. aug.	1054,8	3,2
1. sept.	1056	2
1. okt.	1056,7	1,3
1. nov.	1057	1
1. desember	«	1

Særskilte diagrammer viser vannstanden i Holmevatn hvert år ved ovennevnte tidspunkter.

Holmevatn ville ikke vært fullt pr. 1. juni i noe år. Ved tidspunktet 1. juli ville det vært fullt 1 år (2 år til over kote 1057,5),

1. august ville det vært fullt i	6 år.
1. sept.	—«— —«— 7 «
1. okt.	—«— —«— 9 «
1. nov.	—«— —«— 12 «
1. desbr.	—«— —«— 12 «

Norsk Hydro har den 4. juli 1961 sendt Hovedstyret følgende spesifiserte oppgave i forbindelse med søknaden om rett til ekspropriasjon av grunn og rettigheter for vassdragenes utbygging:

«Vi har mottatt Deres brev av 26. 4. 1961 og gir nedenfor en spesifisert oppgave over de områder vi trenger for utbyggingen, med angivelse av hvilke av disse som vi ønsker ekspropriert.

På vedlagte kart over Røldal—Suldal i 1 : 50 000 er anleggene inntegnet, og de områder som vi trenger for utbyggingen er innsirklet og nummerert fra 1 til 16.

Vi gjør oppmerksom på at en rekke av de grunneiere som er nevnt i det følgende, har håndgitt fallrettigheter med rett for oss til å erverve nødvendig grunn for utbyggingen mot et vederlag som i mangel av minnelig overskomst, blir å fastsette ved skjønn. For at disse grunneiere, gjennom behandlingen av søknaden om ekspropriasjonstillatelse, skal få den samme orientering som de øvrige om hvorledes deres eiendommer blir berørt av utbyggingen og for at de ikke skal komme i en ugunstigere skattemessig stilling, har vi tatt med også disse eiendommer i oppstillingen. Men vi har for hvert område anført hvorvidt det foreligger slik håndgivelse.

Vi gjør for orden skyld også oppmerksom på at vi etter forhåndskonferanse med o.ing. Sperstad, ikke har utarbeidet spesifikasjon av de eiendommer som berøres av reguleringsanleggene eller hjelpeanlegg for disse, så som veier, kraftlinjer o. l. idet ekspropriasjon for reguleringsformål går inn under vassdragsreguleringsloven, som ikke krever slik spesifikasjon.

Område 1.

Innenfor det innsirklede område ved Hyttejuvet trenger vi et areal på ca. 5 da for luke-sjakt med lukehus og adkomst til dette for driftstunnelen for Røldal I. Dette område eies av herr Knut Rabbe, gnr. 17, bnr. 13. Eieren har tiltrådt håndgivelse som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Videre må det legges en permanent 20 kV-linje samt telefonlinje fra Røldal langs veien opp til Hyttejuvet.

Område 2.

Innenfor det innsirklede område 2 trenger vi ca. 100 da for tverrslag og tipp for driftstunnelen Røldal I. Her blir det dessuten adkomstvei fra riksveien, brakker og tilrigging. Dette område eies av herr Olav Berge, gnr. 5, bnr. 3. Eieren har tiltrådt håndgivelse som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Videre må det bygges provisorisk 20 kV-linje samt provisorisk telefonlinje som side-linjer fra linjene langs veien i Valdalen.

Område 3.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 50 da for tverrslag og tipp for driftstunnel Røldal I, samt for brakker og tilrigging og for taubane fra Åkroken og opp til tverrslaget.

Dette område eies av fru Disa Øverland, gnr. 4, bnr. 1, H. N. Hagen, gnr. 13, bnr. 2, N. Stengårdsbakken og N. Storhaug, gnr. 13, bnr. 12. Alle har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Videre må det bygges adkomstvei fra riksveien og ut til nedre taubanestasjon lengst Øst på Åkroken.

Det må også bygges provisorisk 20 kV-linje og telefonlinje fra hovedlinje opp til Votnavann og fram til tverrslaget.

Område 4.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 5 da for lukesjakt med lukehus og adkomst til dette for inntak for driftstunnelen Røldal II.

Dette område eies av fru Disa Øverland, gnr. 4, bnr. 1 som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Det må videre bygges en permanent 20 kV-linje og telefonlinje fra riksveien ved Åkroken og opp til dammen og tunnelinntaket i Votnavann.

Område 5.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 30 da for tverrslag og tipp, brakker og tilrigging for driftstunnelen Røldal II.

Her blir det dessuten adkomstvei fra damsted Votnavann, eventuell stasjon for taubane fra Åkroken samt provisorisk 20 kV-linje og telefonlinje fra hovedlinjen opp til Votnadammen og fram til tverrslaget.

Dette område eies av fru Disa Øverland,

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

gnr. 4, bnr. 1, som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Vi har ikke fullstendig oversikt over alle grunneiere som berøres av de kraft- og telefonlinjer og veier som er nevnt i det foregående, men så vidt vi kan se, har alle tiltrådt håndgivelse om rett til å erverve nødvendig grunn.

Område 6.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 200 da for kraftstasjonstomt for Røldal I og II med friluftskoblingsanlegg etc. Videre blir det her brakker og tilrigginger for anleggsdriften m. v.

På ca. c 650 trenger vi ca. 20 da for tverrslag med brakker og tilrigginger for fordelingsbasseng for Røldal I.

På ca. c 950 trenger vi ca. 30 da for tverrslag og tipp, brakker og tilrigginger for fordelingsbasseng for Røldal.

Videre må det bygges permanent 20 kV-linje og telefonlinje fra bestående linjer ved Lynghamar og opp lien til de to ovennevnte fordelingsbasseng.

Innenfor dette område har vi ved frivillig avtale ervervet eiendommene Lynghamar, gnr. 1, bnr. 4 og Brendehaug, gnr. 1, bnr. 95. Andre grunneiere innenfor dette område er:

Nils Berge, gnr. 6, bnr. 2.

Amund Oppistov, gnr. 1, bnr. 1.

Kari Lynghamar, gnr. 2, bnr. 12.

Felleseiendommen Tveitlia under gårdene til: A. Oppistov, gnr. 1, bnr. 1, Ola O. Seim, gnr. 3, bnr. 1, Ola O. Hamre, gnr. 2, bnr. 1, Ola T. Hamre, gnr. 2, bnr. 2, Nils H. Hamre, gnr. 2, bnr. 7, Nils N. Øvregård, gnr. 2, bnr. 8, Arne Tveita, gnr. 2, bnr. 3 og Kari og Brita Lynghamar som har beiterett under gårdene Hamre, gnr. 2, bnr. 9 og gnr. 2, bnr. 10. I denne eiendom eier dessuten Nils N. Grave, Nils G. Saltvoll og Obert Øverland bjerkeskogen, men ikke grunn. Videre Arne Tveita, gnr. 8, bnr. 5.

Felleseiendommen Gryddalen under gårdene til: Amund Oppistov, gnr. 1, bnr. 1, Lars Nistov, gnr. 1, bnr. 5 og Ola Rui, Inigard, gnr. 1, bnr. 19.

Så langt det er mulig vil vi unnlate å legge beslag på dyrket mark.

I lien mellom Lynghamar og Grytøydalen vil det bli bygget en permanent vei opp til Grytøydalen med avstikkere til fordelingsbassengene for Røldal I og Røldal II. Veien berører de samme eiendommer som nevnt foran.

Område 7.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 50 da for inntaksdam i Grytøyelven på ca. c 700 med tunnelinntak og lukehus etc. Her blir det også brakker og tilrigging for anleggsdriften.

Antagelig vil vi også henlegge stenmassene fra overføringstunnelen og nedre del av driftstunnel Røldal I innenfor dette område for å unngå skjemmende tipper i lien ovenfor Lynghamar. Grunneierne her er:

Amund Oppistov, gnr. 1, bnr. 1.

Lars Nistov, gnr. 1, bnr. 5 og

Olav Rui, gnr. 1, bnr. 19.

Alle har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Det vil også måtte bygges provisorisk 20

kV-linje og telefonlinje fram til inntaket i Grytøyelven. Da denne muligens berører andre eiendommer, må disse rettigheter eksproprieres.

Område 8.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 5 da for inntak i Røldalsvann med lukehus etc. for driftstunnelen for Suldal I og ca. 20 da for tverrslag med tilrigginger og brakker for samme tunnel.

Videre trenger vi plass for tipp i Lonevann eller Røldalsvann for den stenmasse som ikke blir brukt til veiutbedringer. De totale stenmasser som blir tatt ut her, blir ca. 250 000 m³.

Vi gjør oppmerksom på at vi ikke har tatt noen bestemmelse med hensyn til plasseringen av tunnelinntaket.

Grunneierne i området er:

Torbjørn Kvammen, Kvammen, gnr. 26, bnr. 5,

Brita Eide, Eide, gnr. 1, bnr. 2 og gnr. 26, bnr. 8,

Øystein M. Botnen, Rinden, gnr. 8, bnr. 4,

Eldrid Øyna, Brattlid, gnr. 17, bnr. 10,

Gabriel Øyna, Øyna, gnr. 8, bnr. 8,

Olav T. Botnen, Botnen, øvre, gnr. 24, bnr. 1,

Øystein N. Botnen, Botnen, nedre, gnr. 25, bnr. 1 og 6,

Martin Botnen, Johannesteigen, gnr. 26, bnr. 4,

Torvald Lone, Nyland, gnr. 26, bnr. 13,

Sigrid Garheim, gnr. 26, bnr. 10.

Det er mulig at tverrslaget for tunnelen kan berøre eiendommen til herr Ola Lone, gnr. 26, bnr. 1.

Av disse grunneiere har Martin og Olav Botnen tiltrådt håndgivelse som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Område 9.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 100 da for tverrslag med tilrigginger og brakker, samt tipp for driftstunnelen Suldal I. Videre blir det provisoriske 20 kV-linje og telefonlinje som avstikkere fra hovedlinjene opp til Finnabuvann og adkomstvei fra veien opp til Finnabuvann.

Grunneierne er:

Nils Haugen, gnr. 60, bnr. 1 og 2,

Olav Haugen og Ole Stene, gnr. 60, bnr. 3,

Torbjørn Gauthun, gnr. 59, bnr. 1,

Leif Bråtveit, Rossemyr, gnr. 64, bnr. 1, 2 og 3.

Samtlige eiere har tiltrådt håndgivelse som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Område 10.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 200 da for kraftstasjonstomt for Suldal I og II med friluftskoblingsanlegg etc.

Videre blir det her tilrigginger og brakker for anleggsdriften samt permanente boliger for betjeningspersonalet med vannforsyning og kloakk.

På ca. c 350 trenger vi ca. 50 da for tverrslag med brakker og tilrigginger samt tipp for fordelingsbasseng i Suldal I.

På ca. c 600 trenger vi ca. 50 da for tverrslag med brakker og tilrigginger samt tipp for fordelingsbasseng Suldal II.

Videre må det bygges permanent 20 kV-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

linje og telefonlinje fra bestående linjer ved Kilen gard, som vi har kjøpt, og opp lien til de to fordelingsbasseng. Det må også bygges adkomstvei til de to fordelingsbasseng fra den planlagte vei fram til Rossemyr gård.

Grunneiere er:

Leiv Bråtveit, gnr. 64, bnr. 1, 2 og 3,
Torbjørn Gauthun, gnr. 59, bnr. 1,
Nils Haugen, gnr. 60, bnr. 1 og 2,
Ola Haugen og Ole Stene, gnr. 60, bnr. 3 og 8,
som dels allerede har solgt oss de nødvendige arealer, dels tiltrådt håndgivelser som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn. For så vidt angår Ola Haugens og Ole Stenes eiendom er det allerede påstevnet skjønn i henhold til denne håndgivelse.

Område 11.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 100 da for kraftstasjonstomt for Suldal III med rørgate og tverrslag for fordelingsbasseng, tipper og tilrigging med brakker.

Videre blir det her en inntaksdam i Stølsåna med inntak etc. fra vannet fra Stølsåna og Suldal III som her blir ført inn på driftstunnelen for Suldal I.

Det må også bygges permanente 20 kV-linjer og telefonlinjer fra hovedlinjene opp til Finnabuvatn i Stølsånadalen og fram til arbeidsplassene samt adkomstveier.

Grunneiere her er:

Nils Haugen, gnr. 60, bnr. 1 og 2,
Torbjørn Gauthun, gnr. 59, bnr. 1,
Ola Haugen og Ole Stene, gnr. 60, bnr. 3,
som alle har tiltrådt håndgivelser, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Område 12.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 50 da for tverrslag med tilrigginger og brakker samt tipp for driftstunnelen Suldal III.

Videre blir det provisoriske 20 kV-linje og telefonlinje som avstikkere fra hovedlinjene opp til Finnabuvatn og adkomstvei fra veien opp til Finnabuvatn.

Grunneiere er:

Felleseie Odd Bakka og Torbjørn Gauthun, gnr. 59, bnr. 1,
felleseie Ola Haugen og Ole Stene, gnr. 60, bnr. 3,
som har tiltrådt håndgivelser som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Område 13.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 5 da for inntak i Finnabuvatn med lukehus etc., og adkomst til dette samt brakker og tilrigginger og tipp.

Grunneiere her er:

Odd Bakka,
Torbjørn Gauthun,
Vigleik Roalkvam,
som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Videre blir det permanente 20 kV-linje og telefonlinje som avstikkere fra hovedlinjene til Finnabuvatn, og adkomstvei fra hovedveien til Finnabuvatn. Denne går bare over eiendommer hvor eierne har gitt adgang til å utføre de nødvendige arbeider. Ekspropriasjonstillatelse er derfor unødvendig.

Område 14.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 20 da for inntaksdam på toppen av Kvandalsfossen og inntak med lukehus etc. for driftstunnelen Suldal II med brakker og tilrigginger og tipper.

Grunneiere er:

Jakob Bleskjestad, gnr. 69, bnr. 3,
Hanna Roalkvam, gnr. 68, bnr. 10,
som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Det må bygges adkomstvei fra veien til Sandvann i Jordbrekkeskaret og videre 20 kV-linje og telefonlinje som avstikkere fra hovedlinjen til Sandvann i Jordbrekkeskaret.

Område 15.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 100 da for kraftstasjonstomt for Kvanndal kraftstasjon med rørgate og tverrslag for fordelingsbasseng, tipper og tilrigging med brakker.

Disse områder eies av Hanna Roalkvam, gnr. 68, bnr. 7, som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Det må også bygges adkomstvei fra inntaksdammen på toppen av Kvandalsfossen og likeledes 20 kV-linje og telefonlinje fra samme sted og frem til arbeidsplassene.

Område 16.

Innenfor det innsirklede område trenger vi ca. 50 da for inntak i Sandvann med lukehus etc. og tverrslag med tipp, brakker og tilrigginger for driftstunnelen Kvanndal kraftstasjon.

Området eies av:

Hanna Roalkvam, gnr. 67, bnr. 2,
som har tiltrådt håndgivelse, som gir oss rett til å erverve nødvendig grunn.

Det må videre bygges adkomstvei og permanente 20 kV-linje og telefonlinje fra vei og linjer til Sandvann i Sebyggedalen.

Reguleringssøknaden er kunngjort i Norsk Lysingsblad 3. og 8. mai 1961 (nr. 101 og 105) samt i dagsavisene: Rogaland, Rogaland Avis (nordutgaven), Stavangeren, Stavanger Aftenblad, Haugesunds Avis og Haugesund Dagblad. Søknaden har vært forelagt distriktet m. v. til uttalelse. Ekspropriasjonssøknaden er likeledes kunngjort i Norsk Lysingsblad og lokalavisene og har vært lagt ut til gjennomsyn ved Røldal kommunale kontor og ved Nesflaten postkontor.

Distriktsbehandlingen m. v. har gitt følgende resultat:

Røldal herredsstyre vedtok i møte 18. januar 1962 enstemmig følgende uttalelse:

«I Norsk Hydro sin konsesjonssøknad m/ vedlegg p. v. a. dotterselskapet A/S Rjukanfoss, er det gjort nærare greide for regulerings- og utbyggingsplanene. Kommunen sin tekniske konsulent, sivilingeniør Erik Ræstad, har gjeve ei utgreiing om dei hydrologiske tilhøva i vassdraga, og har knytt ein del kommentarar til konsesjonssøknaden. Denne ut-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

greiinga fylgjer som vedlegg 7. Kommunestyret viser til dette materialet og vil i det høve peike på fylgjande omfattande endringar i naturtilhøva i Røldal.

Etter søknaden vert Valdalen neddemd ved ein 85 m høg dam i Hyttejuvet. Dermed vil Valldalselva/Storelva frå damstaden til Røldalsvatnet verta så å seia heilt turrlagd. Det same kjem eventuelt også til å gjelde Risbuelva, Nøvlefossen, Grytøyelva og elva gjennom Brattlandsdalen. Votnavatnet vert oppdemt med ein 45 m høg dam og 3338 da beitemark vert sett under vatn. Røldalsvatnet vert senka med heile 17 m.

Berre det som alt er nemnt framanfor syner at den planlagde reguleringa vil føre med seg sers store og alvorlege skadeverknader for dei einskilte grunneigarar og for eigarar av andre rettar, og ikkje minst for kommunen i det heile.

Røldal er ei fjellbygd der hovudnæringa gjennom mange hundreår har vore jordbruk, med stølsdrift og geitehald som den viktigaste faktor. Gardsbruka er små, men dei fleste har noko skog, dei beste teigane i Valldalen og på sørsida av Røldalsvatnet, slik at dei har hatt nok til eige bruk og gjerne litt til sal, nok til at bygda har vore sjølvhjelp med brensel.

Det er helst lite dyrkingsjord heime i sjølv Røldal og det meste er utnytta, men inne i Valldalen ligg enno fine og flate vidder, som med moderne maskinutstyr kan leggjast under kultur for ein rimeleg kostnad og gje god avkastning. Ved sida av jordbruket har folket vore nøydd til å nytte ut alle høve til å skaffe seg nok inntekter til levemåten.

Med si vakre natur, sine fossar og fjell og speglende vatn, har Røldal kunna glea seg over ein aukande straum av turistar frå alle land i verda, og turistnæringa har etter kvart vorte ei viktig inntektskjelde ved sida av jordbruket. Når Heilårsvegen er ferdig skulle Røldal ha alle føresetnader for å verta eit førsterangs vintersportssentrum, men då må ikkje bygda verta utskjemd av øydelagt natur og skjemmaende sår i landskapet.

Det er vel ikkje tvil om at foruten skadane på jordbruket, vil den påtenkte reguleringa også ha store skadeverknader for turistnæringa.

Ein kan dermed sikkert slå fast, at ved dei planlagde regulerings- og utbyggingsarbeid vil Røldal misse fundamentale delar av sitt næringsgrunnlag. Inngrepa vil i røynda verta av ein slik storleik og av ei så alvorleg natur at kommunen har vore inne på tanken om å leggja ned protest mot gjennomføring av planane. Når ein likevel tek omsyn til at konsesjonsøknaden gjeld eit prosjekt av stor nasjonaløkonomisk vekt, vil Røldal kommunestyre ikkje setje seg i mot at det på visse vilkår vert gjeve konsesjon, men då må det og frå konsesjonssøkjaren si side, så langt råd er, verta ytt og ofra noko for å søkje å avbøte skadeverknadene og den alvorlege forringinga av levevilkåra i den bygda som den veldige kraftutbygginga i fyrste rekkje vil gå ut over.

I denne samanheng vil me nemne at kommunen helsar Norsk Hydro sine skogreisningsplanar med glede. Me vil likevel streka under at dette er ein langtidsplan som fyrst langt ut i framtida om 50—60 år — kanskje kan tenkjast å skaffe noko inntekter til

bygda. Skogreisningsplanen bør verta nærare utarbeidd og drofta mellom Norsk Hydro og kommunen. Reint generelt vil kommunestyret uttale at skogreisningsplanen som økonomisk faktor ligg så langt fram i tida at den ikkje på nokon måte må få innverknad på dei konsesjonsvilkår som det er naturleg og rimeleg å fastsetja ved ei så vidfemmande regulering og med så store inngrep i naturtilhøva.

Kommunen tillet seg å be om at statsmaktene ved fastsetjinga av konsesjonsvilkåra tek omsyn til fylgjande punkt:

1. På bakgrunn av dei svære inngrep og skadebotverknader av den storleik det her er tale om, at søknaden omfarar løyve til å rå over alt vatn, og at ålmenta og vert påførd skade, finn kommunestyret at ei konsesjonsavgift på kr. 4,50 pr. naturhestekraft må høve.

Kommunestyret vil i denne samanheng også streka under at ved ei fastsetjing av avgifta må ein ha for auga at Røldal vert fråteken dei uvanlig store kraftmengdene det her er tale om, me di krafta skal først ut or bygda for å verta nytta til storindustri på annan kant av landet.

Dei store utbyggingsarbeida som vil verta sette i gang, vil snu heilt om tilhøva i Røldal. Kommunen vil alt frå fyrste stund verta stilt framfor store og ulike oppgåver som ein ikkje utan vidare vil kunna makte å løyse. Såleis kan ein og peike på at kommunen truleg straks lyt tilsetja kvalifiserte fagfolk til å ta seg av dei mange tekniske oppgåver og spørsmål som melder seg. Dette vil koste etter måten store summar, og ein finn det rimeleg at Norsk Hydro — helst friviljug stiller til rådvelde — eller vert pålagd å utbetale forskotsvis ein del av konsesjonsavgiftene, t.d. kr. 75 000,— så snart anleggsarbeidet tek til.

2. Regulerings- og utbyggingsarbeida fører med seg at ein del av dei noverande vegane i Røldal vert sett under vatn. Ei eventuell senking av Røldalsvatnet vil verke til at gamle ferdsleveggar over isen vert øydelagde, og at båtferdsla på vatnet vert gjord vanskelegare. Neddemminga av Valldalen vil gjera det aktuelt å finne nye støls- og beiteområde i bygda. For å kunne utnytte desse må det byggast vegar fram til dei. Kommunestyret vil difor gjera krav om at konsesjonssøkjaren vert pålagd å bygge desse vegane:

- a. Veg på nord-austsida av Valldalen over høgste regulererte vasstand. Føresetnaden må vera at vegen byrjar nedanfor Hyttejuvet, ved Ullstøl, og bør leggjast oppe i lia over Heialeitet — Valldalslia og fram til Middalen. På sørsida må det først veg fram til Kjønerget. Vegane må haldast farbare for vintertransport og konsesjonssøkjaren må vårbroyte vegane slik at dei er farande med bil fyrst i juni. Dei interesser desse to vegane skal tene går fram av vedlegg 2.

- b. Veg langs Røldalsvatnet frå Botnen til Grytøyr bru. Vinterbroyting og sommarvedlikehold må påleggjast. Sjå vedlegg 12 og 13.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

- c. Veg frå inntaket ved Grytøyrelva (Åmot) til Nyastøl og vidare til Blåbergnutstølen.
- d. Veg frå riksvegen ovanfor Tufte og opp langs austsida av Tufteelva fram til Austdalen og vidare til Grøndalen. Ein vil her peike på at for å gje høve til betre utnytting av gamle beite-strekningar og opne nye, vart det alt i 1930-åra gjort framlegg frå Røldal jordstyre om å bygge veg om Austdalen—Huseskar—Kjødnaustølskar og vidare ned i Valldalen og dessutan veg til Grytdalen—Blåbergnutbeita. Dei tilsvarande krav som kommunestyret i dag gjer krav om, er såleis ikkje nye og oppkonstruerte på grunn av konsesjonssøknaden. Sjå Fylkestingsboka for Hordaland 1947, sak 71.
- e. Veg frå riksvegen ved Edlandshaugen til Frøystøl.
Vegen frå Botnen til Grytøy bru og vegen i Valldalen må byggjast som bygdeveg. Dei andre vegane vert å bygge som stølsbilvegar, då likevel slik at første delen av Austdalsvegen vert bygd som bygdeveg.
Dei interesser dei nemnde vegane skal tene er nærare utgreidde i vedlegg 3. Det er kommunestyret sin føresetnad at det på vanleg måte vert fastsett at konsesjonssøkjaren vert pålagd å bera utgiftene til vedlikehald og utbetring av offentlege vegar og bruer der ein må rekne med at desse utgiftene vert serleg auka på grunn av anleggsarbeidet. Det er vidare føresetnaden at vegar og bruer som konsesjonssøkjaren bygger, kan nyttast fritt av ålmenta.
3. Røldal kommune manglar samfunnshus. Det vil vera rett at konsesjonssøkjaren vert pålagd å vera med i utgiftene ved bygging av samfunnshus i staden for å bygge eit mellombels møtehus.
4. Konsesjonssøkjaren sitt vass- og kloakk-anlegg må innpassast i kommunen sin kloakk- og vassverkolan. Det kan i denne samanheng nemnast at Storelva vert øydelagd som kloakkresipient. Kommunen vil gjerne ha tingingar med Norsk Hydro om denne saka for å koma fram til ei løysing. Dersom dette ikkje fører fram, bør Norsk Hydro påleggjast å yte tilskot til løysing av kloakk- og vassverkanlegg. Det vert vist til vedlagte uttale frå distriktslækjaren i Røldal om desse spørsmåla, vedlegg 4.
Ei stor oppgåve som står for tur er utarbeiding av reguleringsplan for Røldal. Norsk Hydro sine bygningar og anlegg bør innpassast i ein slik plan og konsesjonssøkjaren må påleggjast, i samsvar med konsesjonslova § 2, 7 å koste utarbeiding av planen og å yte tilskot til gjennomføringa.
5. Kommunen har gjort vedtak om bygging av ny skule. Tomt er sikra. Skulestyret reknar med at skulen vil verta ferdig hausten 1964. Ved planlegginga av skulen har skulestyret teke omsyn til den auken i talet på skuleborn i Røldal som ein må rekne med på grunn av Norsk Hydro sine anleggsarbeid. Skulen er planlagd med ei golvflate på 600 m². Med det barnetalet ein no har i Røldal, meiner skulestyret at 400 m² ville vera nok. Skulestyret har rekna med at skulen på grunn av den auka romplanen vert fordyra med ca. kr. 500 000,—. Konsesjonssøkjaren bør påleggjast å yte tilskot til det nye skulebygget i samsvar med det.
I samband med leikeplass til skulen er det tanken å få i stand ein idrottsplass. Norsk Hydro bør påleggjast å støt arbeid med eit slikt anlegg. Me viser til brev frå Tiltaksnemnda av 16.9.-1961 og frå Røldal skulestyre av 13.9.-1961, vedlegg 5 og 6.
6. Det er føresetnaden at det på vanleg måte vert pålagt konsesjonssøkjaren å innbetale ein pengesum til jordbruksfond og fiskefond, og vidare at han vert pålagd å setje ut fiskeyngel i vassdraga etter departementet sin nærmare plan.
Konsesjonssøkjaren må og verta pålagd å tilsetja jakt- og fiskeoppsyn i anleggstida.
7. Sett som eit samla fallkompleks er Røldal/Suldal-vassdraget eit sers konsentrert og verdfullt vassdrag. Det er på det reine at desse falla har vore selde uvanlegt billegt, samanhalde med det verde dei har i dag.
I konsesjonssøknaden er det gjort greide for kor store valutainntekter energiproduksjonen kan gje att t. d. ved framstilling av aluminium. 2 milliarder kWh årleg i medel i eit kraftkompleks som det vil koste 270 mill. å bygge ut, tilsvarar omlag 100 000 tonn aluminium årleg til eit salsverde av omlag 330 mill. kroner. På denne bakgrunn må ein i dag vurdere dei attståande fallstrekningar og revurdere dei fallstrekningar som er selde, i høgste prisslag på rå vasskraft. Me viser i dette høve til § 12, 9 i reguleringslova.
8. Når det gjeld Norsk Hydro sitt framlegg til manøvreringsreglement, syner kommunestyret til den før nemnde utgreidinga frå kommunen sin tekniske konsulent, sjå vedlegg nr. 1. Det er føresetnaden at det ikkje vert gjort noko vedtak når det gjeld Suldalslågen som kan koma til å kollidere med Røldal sine interesser.
9. For å kunna leggje til rette vilkåra for nye næringsgreiner i Røldal, må konsesjonssøkjaren verta pålagd å avstå kraft til Røldal kommune i samsvar med dei reglar som er sette i reguleringslova § 12 post 15, og i det høve leggje til grunn den høgste kraftmengde ein etter lova kan krevje. Krafta må leverast til sjølvkostnad.
10. Ved reguleringa av Valldalen må ein rekne med at det økonomiske driftsgrunnlaget for Røldal ysteri vert så svekka at det kan verta vanskeleg å halde drifta oppe. Som kjent er Røldalsgeitosten ei landskjend vare, og det ville vera sers leit om ein skulle sjå seg nøydd til å innstille produksjonen av denne.
For at det om mogeleg skal verta rekningssvarande å halde ysteriet i gang, endå om mjølkemengda vert mindre, må konsesjonssøkjaren verta pålagd å yte tilskot til drifta, eller i verste fall yte full skadebot om ysteriet må leggjast ned.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

11. Konesesjonssøkjaren må så langt råd er nytte den kvalifiserte arbeidskraft som er å finne i bygda, og arbeidarane må takast inn gjennom det offentlege arbeidskontoret.
12. Med heimel i reguleringslova § 12, punkt 18, bør Norsk Hydro også verta pålagt følgjande:
Opparbeiding av nye kulturbeitefelt som delvis skadebot for neddemde vidder. Rydding av neddemd grunn og nytting av fyllmassene frå tunnelar, trykksjakter og kraftstasjonar m. m. på ein slik måte at ein slepp skjemmande steintippar. Der vassføra ikkje lenger er gjerde for beitefe, må konesesjonssøkjaren verta pålagt å setje opp forsvarleg gjerde, og halde gjerdet i stand i framtida. Om mogeleg må massane frå utsprengringar av kraftstasjonane og tilførselstunnelen nyttast til planering t. d. ved Lynghamar og dei turrlagde elvefara på begge sider av Kalsøyna. Dei turrlagde og planerte områda bør vederlagsfritt stillast til råvelde for industrireisning eller andre tiltak som kan styrkje næringsgrunnlaget i bygda i framtida. Geotekniske granskingar er berre føretekte der Storelva fell ut i Røldalsvatnet. Tilsvarande granskingar må og gjerast på dei stadene som er nemnde i vedlagde uttale frå Tiltaksnemnda i Røldal, vedlegg 7. Dersom såvorne granskingar syner at det vil vera fåre for utrasing, må konesesjonssøkjaren verta pålagt å utføre turvande sikringstiltak. Me vil og peike på opplysningane i det nemnde vedlegg om turvande båtopptrekk i Røldalsvatnet. Av omsyn til dei store interesser som knyter seg til turistnæringa i Røldal, bør konesesjonssøkjaren verta pålagt å halde vassstanden i Røldalsvatnet oppe i tida 1. juni—30. september, slik at det i denne tida ikkje vert senka under kote 378. Vidare bør det undersøkast om det er mogeleg å skaffe vassføring i Nøvefossen og Brattlandsdalen i same tidsrom. Som vedlegg 8 legg me ved eit stutt oversyn over turisttrafikken i Røldal. Uttale frå Landslaget for reiselivet i Norge fylgjer som vedlegg 9 og notat frå Kontoret for områdeplanlegging for Bergen og Hordaland som vedlegg 10. Det bør gjerast vedtak om at ekspropriasjonsskjønnet også kan konstituerast som tiltaksskjønn.»

Det framgår av bilag 2 at vegen til Vallalsvatn sommar som vinter har vært adkomsten til stolene, beite- skog- og jaktområdene i dalen og de nedre partier av Hardangervidda samt til turisthyttene Vallalsseter og Litlos. Belegget på disse hytter har de siste år vært 300—400 i påsken og 1500—2000 overnattinger om sommeren. Om kring 3000 sauer sies å beite i Vivassdalen og inne på Hardangervidda. I selve Vallaldalen er tallet oppgitt til ca. 1500. Dyrene transporteres med bil til og fra Vallalsvatn. Herredskogmesteren i Kvam har beregnet gjenværende

bjerkeskog etter reguleringen til ca. 770 da netto.

Røldal jordstyre (bilag 12) uttaler i møte 10. mai 1961:

«Vedk. Røldalsvatnet.

Det må vera eit vilkår for konesesjonen at det vert bygt veg langs med heile austsida av vatnet, av hensyn til dei gardane som ligg der og skogteigane langs vatnet. Vidare må Norsk Hydro forplikte seg til å halda vannstanden oppe på normal høgd i sumarhalvåret og gjera dei førebyggjande arbeid som trengst for å hindra utrasing i strendene.

Vedk. Nøvevassdraget.

Norsk Hydro må forplikta seg til å byggja veg ved sida av bassenget, så restane av dei beita som er der vert tilgjengelege og kan nyttast.

Vedk. Valldalen.

Om konesesjon vert gjeven, må Norsk Hydro byggja veg langs bassenget og vidare til stølen Tjønnerberget. Elles kan ikkje restene av beita i dalen nyttast til stølsdrift. Dei bør og byggja vegar til andre beite, så desse kan gjerast tilgjengelege for stølsdrift. Vidare bør dei hjelpa til med å dyrka opp beite heime i bygda for dei gardane som misser beita sine og har utmark heime som høver for kulturbeite.

Slutning.

Jordbruket i bygda vil verta mykje skadelidande ved ei så stor regulering, serleg i Valldalen. Men fleirtalet i jordstyret (3 mann) meiner at ser ein heile bygda under eitt, vil det verta til økonomisk forbedring med denne utbyggjinga. Og ser ein på dei store kraftmengder som kan vinnast ut ved reguleringa, finn ein ikkje å kunne setja seg i mot at Norsk Hydro får gjennomføra sine planar.

Mindretalet (2 mann) meiner at planen om reguleringa av Valldalen bør ikkje gjennomførast. Reguleringa av Røldalsvatnet og Nøvevassdraget finn ein ikkje å kunne setja seg i mot.»

I alt 28 underskrifter på brev av 7. januar 1961 (bilag 13) står bak krav om «vei fra riksveien i Botnen til Odland, Bratteig til og med Grytøy bru». Vegen kreves holdt oppe om vinteren og vedlikeholdt. 4 underskrifter bermerker at kravet skal gjelde ubrukt vegforbindelse mellom Botnen og Grytøy over Odland—Bratteig. 4 underskrifter på brev av 7. februar 1961 støtter også vegkravet.

Ordføreren i Røldal har gitt følgende redegjørelse om vegkravene utenfor Valldalen (bilag 3).

«1. Veg: Botnen—Grytøyr. Det er planlagt gardsveg Grytøyr—Bratteteig. Landbruksdepartementet har etter søknad løyvt kr. 20 000,— til denne veg og Røldal kommune har løyvt like mykje. Odland og Bratteteig ligg på austsida av Røldalsvatnet, Odland omtrent midtvegs mellom Botnen og Grytøyr. Gardane er veglause i dag, ferdsla til og frå går over vatnet i robåt då det er ope, over isen om vinteren. Det går sti over høgda mellom Odland og Bratteteig. Brukarane på desse gardane reknar med at isen på Røldal

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

dalsvatnet ikkje kan nyttast etter reguleringa. Ferdsla med båt vil også verta hindra og vanskeliggjort, då særleg opptrekket vert så forskjellig og omskiftande.

På Odland er 4 bruk, på Bratteteig er 2 bruk med tilsaman ca. 100 da. innmark. Alle bruken har vedskog til husbruk og eindel til salg. Skogvidda under barskogsgrensa er omlag 7—800 da.

Vegen Botnen—Grytøy vil forutan desse bruk vere til nytte for alle skogeigarar langs austsida av Røldalsvatnet. Fleire bruk i Kyrkjekrinsen og Horda har skogteigar på denne side av vatnet, både til husbruk og salg. Veden har alltid vært kjørt over isen.

Det bør og nemnast at 2 planlagte plante-felt i Hydros skogreisningsplan ligg på austsida av Røldalsvatnet og vil med tida dra nytte av ein veg frå Botnen—Grytøy.

2. Grydalsvegen. Veg frå inntaket ved Grytøylv (Åmot) til Nyastøl og vidare til Blåbergnutstølen.

Neddemminga av Valldalen vil føre med seg at mange stolar og med sers verdfulle slåtte- og beitemarker vert borte. For i noko mon å råde bot på dette bør konsesjonssøkjaren påleggjast å bygge vegar til andre fjellbeiter der stølsbruket no ligg nede eller ikkje tidlegare har vore oppteke. Utanom Valldalen er Grydalen med Nyastøl og Blåbergdalen den beste støls- og beitemark bygda har. Hydro har sjølv bruk for veg til høgste og vestre tunnelinnslag i Fjetlandsnuten. Denne veg må gå om Grydalen. Vegen må med fordel også for Hydro leggjast via Nyastøl. Frå Nyastøl til Blåbergnutstøl er omlag 3 km. Denne grein bør byggjast så ein kan få nytte dei gode beiter i sjølve Blåbergdalen. På denne måten kan ein vinne inn 6 vanlege stølsbruk. I denne samanheng viser ein til direktør Tveitnes' utgreiding av 10.1.61 vedlegg 9 til Hydros konsesjonssøknad.

Austdalsvegen. Veg frå riksvegen ovanfor Tufta og opp langs austsida av Tuftelven fram til Austdalen og vidare til Grønndalen. På dette strekkje er 4 stolar. Desse var i bruk til no nyleg, men på grunn av mangel på bilveg vart stolarne nedlagd og bortleigd til sauebeite. Kvar av stolarne er av vanleg storleik i Røldal, dvs. nokre kyr og 80—100 geiter. Stølseigarane søkte før krigen om tilskot for å utbetre stølsvegen. Vegfondet ytte kr. 3 000,—, men dette var altfor lite. Veglengda frå riksvegen til Grønndalen er omlag 5—6 km.

Eit forhold som ein bør leggja merke til er at ein veg her vil vinne inn fine byggetomter i eit område som ligg trygt til, fri for rasfare og i le for storm, og solrikt.

Veg til Frøystøl. Veg frå riksvegen ved Edlandshaugen til Frøystøl. Frøystøl ligg som det gjeng fram av kartet, vedlegg 2 til konsesjonssøknaden, omkring midtvegs mellom Kyrkjebygda og Røldal ysteri. Gamlevegen gjekk over Frøystøl. Lendet er nokså flatt og god jord. For 40—50 år sidan var det eit

dyrkingsfelt her. Arealet på Frøystøl er omlag 2—300 da. Heile dette felt er sers skikka som kuturbeite, men det trengs veg skal det kunne nyttas. Denne bør gå opp frå riksvegen ved Edlandshaugen. Lendet er slakt og fint so det er lett å bygge veg her. Veglengden er ikkje meir enn omlag 1 km.»

Det fremgår av distriktslege Johan J. Meyers brev av 18. september 1961 til Tiltaksnemnda i Røldal (bilag 4) at det har vært arbeidet med vann- og kloakkanlegg for tettbebyggelsen i Røldal siden før 1955 — fra 1956 i fastere form. Siden 1961 har Røldal herredstyre gitt Røldal Helseråd fullmakt til å etablere kontakt med sakkyndige. Vann- og kloakkanlegget antas å burde dimensjoneres for henimot 1000 personer. Det nevnes også at kommunen arbeider med bygging av gamle- og pleiehjem og at det bør overveies å stille plasser til disposisjon til Norsk Hydro i anleggstiden slik at selskapet slipper å bygge egen sykestue.

Uttalelsen i bilag 7 fra Tiltaksnemnda i Røldal vedrørende geotekniske undersøkelser ved Røldalsvatn m. v. lyder slik:

- «1. Den store senkning av Røldalsvatn vil medføre fare for utrasinger. Geologisk-teknisk Institutt har hittil bare undersøkt nordenden av Røldalsvatn ved Storelvns utfallsos, jfr. bilag 6 til konsesjonssøknaden.

Kommunen tillater seg å kreve at også følgende områder ved Røldalsvatn blir undersøkt med henblikk på fare for utrasinger.

Grytøyroyane ved Grytøyrelvas utfallsos, Ekkjeøya og områdene ved Ekkjeelvas utfallsos, Håraelvas utfallsos og Sæteid-bekkens utfallsos ved Hamre. Det kan også være fare for utrasing etter strandlinjene nedenfor Horda og Odland. Marbakken går nær land og det er meget vann i jorden.

I den utstrekning sakkyndige undersøkelser finner at det er fare for utrasing må regulanten pålegges å treffe sikringstiltak.

2. Reguleringen av Røldalsvatnet vil også føre med seg store ulemper for de som nytter båter i vannet og det bør bygges sentral båt plass med motoropptrekk på disse steder:

- 1) Hamre,
- 2) Lynghaugen,
- 3) Bratteteig,
- 4) Odland,
- 5) Botnen,
- 6) Ekkje og
- 7) Horda.»

Oversikten i bilag 8 over turisttrafikken i Røldal viser at bygden har et hotell og et hospits med 50 senger hver og 30 køyer. Videre finnes 2 ungdomsherberger, D. N. T.s hytte og 9 andre pensjonater og fjellstuer. Disse har tilsammen 357 gjestesenger og

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

køyer med 13 880 overnattinger siste sommer. Forretninger og utsalg hadde i 1960 en omsetning på 1,65 mill. kr. og det regnes med at 50 % av denne handel skriver seg fra handel med turister.

Landslaget for Reiselivet i Norge uttaler i brev av 9. oktober 1960 (bilag 9) at veien mellom Telemark og Hardanger gjennom Røldal er en av landets viktigste turistruter. Det henstilles om å prøve å holde en viss vannstand i Røldalsvatn i turistsesongen om sommeren og om å undersøke muligheten av å slippe noe vatn i Bratlandsdalen i turisttiden.

Kontoret for Områdeplanlegging for Bergen og Hordaland har gitt utredning datert 24. oktober 1961 (bilag 10) om kommunens næringsliv m. v.

Det framgår at herredet er et av de minste i fylket og at folketallet — 599 i 1961 — har vært minkende i de siste 30 år. Som årsak er nevnt det svake næringsgrunnlaget i kommunen. Dens økonomiske stilling er omtrent som gjennomsnittet for fylket ellers, men kommunen har i årene 1954—61 blitt tildelt i alt kr. 156 000 i skatteutjevningssmidler.

Hovednæringen er jordbruk. Det er i alt 104 gardsbruk (144 i 1949) med 25—30 mål innmark i middel når ikke medregnes bruk under 5 da. Brukene er for små til å gi full leveveg. Kommunen har ingen industri. Vedrørende sosiale tiltak m. v. sies det til slutt i utredningen:

«Kommunen har ingen sosiale trygder utanom alderstrygda. Det blir ikkje gitt kommunale tilleggsyttingar til alderstrygda. Kommunen har ingen gamleheim. I kommunen er ein skulekrins med firedelt skule. Der er obligatorisk framhaldsskule.

Administrasjon.

Kommunen har kjøpt eit hus, som ligg sentralt til ved riksvegen og innreidt det for dei kommunale kontora. Både kommunekasserar og likningssjef er tilsett i attåtstilling. Ordføraren er sekretær for formannskapet.»

I brev av 3. august 1961 til Røldal kommunestyre (bilag 11) har 13 grunneiere i Valldalen — Alf Rabbe m. fl. — bl. a. hevdet at det oppgitte areal dyrkbar mark — 640 da — er misvisende og hevder selv at det dreier seg riktiger om 13—1400 da. Grunneierne uttaler sitt sterkeste ønske om at Valldalen skal få være urørt.

Norsk Hydro har i brev av 4. september til herredsstyre framholdt bl. a. at ingeniør Ræstad og o.r.sakfører Larsen som representerer de fleste av grunneierne har beregnet det samlede areal dyrkbar jord til 777 da på grunnlag av opplysninger fra grunneierne selv.

Sivilingeniør Erik Ræstad, Oslo

gir i sin utredning av 5. desember 1961 (bilag 1) først en alminnelig vassdragsbeskrivelse og naturlige avløp. Røldalsvassdraget sies å gå i hovedsaken i bratte trange elvegjel fra ca. 700 m. o. h. ned til Røldalsvatn på ca. 380 m. o. h. Bratlandselven går herfra i et trangt juv på en strekning av 12 km ned til Suldalsvatn på kote 68.

Det gjennomsnittlige avløp i perioden 1921—1950 er til Røldalsvatn oppgitt til 71,6 l/sek/km² og til Suldalsvatn noe mere — 74,5 l/sek/km².

Det er beregnet at 89,8 % av årsavløpet til Røldalsvatn faller i tiden 1. mai til 31. oktober. Minste årsavløp er beregnet til ca. 61,5 % av midlere årlige avløp i 30-årsperioden og største årsavløp til 139 %.

Om flommene uttales:

«Flommene i vassdraget har vært ganske store, opptil 600—700 l/sek pr. km². Skadene er forholdsmessig ikke så store, men det er de dyrkbare, beboelige felter ved vannene som da særlig lider skade. Røldal er særlig utsatt på grunn av vatnets trange utløp. I 1933 kulminerte Røldalsvatn den 19. juni på 382,48. Fra 1941 er utløpsforholdene noe endret og senere har høyeste flom vært k. 382,08 m (7.10.1943).

Det er verd å legge merke til at høstflommene er skademessig like farlige som vårflommene idet det er intensiteten og ikke totalvolumet som er avgjørende.»

Utredningen regner med at praktisk talt alt vatn i vassdraget vil nyttiggjøres til kraftproduksjon etter den foreliggende reguleringsplan, dog unntatt Bleskestadvassdraget hvor utnyttelsesgraden angis til 70—80 %.

Det heter i denne forbindelse i utredningen:

«I enkelte elvestrekninger fører dette til praktisk talt hel tørrlegging av elven året rundt: I Storelven ned til Tufteelven, i Rispolen og i Nøvefossen. I Grytøyelven og fra Lonevatn ned Bratlandsdalen. Videre i Grubbedalselv ned til Bratlandsdalen i Bleskestadelv (Sandvassåni) og i nedre del av Roalkvamåni.

Fra Suldalsvatn til havet vil elven i sommerhalvåret bli sterkt redusert. Konsesjonssøknaden åpner adgang til i vannfattige år å redusere sommeravløpet til ca. 1/2 av hva den ville vært, altså nettopp i år hvor det ville vært særdeles viktig å beholde det lille som naturen yder.

I vinterhalvåret vil avløpet bli økt til vel det tredoble. I enkelte år vil dette ha en gunstig virkning, men vil vesentlig føre med seg skadevirkninger, som behandles i neste avsnitt.»

I utredningen er videre nevnt en del skadevirkninger forårsaket av reguleringene. Således påpekes at båttrafikken i Valldalen blir meget vanskelig p. g. a. de steile strender og at båtene eventuelt må ha svære opptrekkсанordninger. Isbrekk og overvann vil vanskeliggjøre trafikk over isen. Fisket nevnes å bli

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ødelagt. Generelt er nevnt at hittil beskyttede sandbanker, molbakker vil bli utsatt for skjemmende ras som også kan føre med seg forurensing av vatnet og at tørrlagte elvestrekninger stedvis ikke lenger danner naturlige gjerder.

Isforholdene på Røldalsvatn og nedenfor omtales slik:

«Spesielt vil issituasjonen bli problematisk foran utløpet fra de to kraftstasjonskomplekser, henholdsvis i Røldalsvatns øvre ende og i Suldalsvatn innenfor Nesflaten. Store vannmengder tappet fra stort dyp i magasinene, og derfor med overtemperatur på ca. 1—2° vil ødelegge isdekket underfra. Over den åpne råk vil det danne seg frostrøyk på kalde dager.

På Nesflaten vil en få den særlige trafikkhindring inn til Roaldkvam at isen vil bli for dårlig til trafikk, men med strekninger utenfor med ishindringer for båttrafikk.

I Suldalslågen vil den økede intervassføring medføre en sterkt øket sarrproduksjon i strykene. Særlig skadelig for fisket vil det være om bunnisdannelser forstyrrer steinlagene på bunnen hvor lakseroggen ligger beskyttet.

Det må også antas at de åpne stryk vil medføre frostrøyk i dalen vinterstid.»

Videre berører utredningen spørsmålet om å plassere tippmasser slik at de virker minst mulig skjemmende og at de bør fremme positive formål som elveforbygginger, tomteplanering m. v. Det pekes på at de provisoriske bygg bør søkes gjort permanente og senere tilpasses interesser i bygden samt at anleggsveger bør få en varig karakter og tjene til å åpne nye felter for kultivering av beite- seter og skogområder. Anleggsvirksomheten må vise hensyn slik at vassdragene ikke forurennes med steinslam, oljesøl, sprengstoffrester m. v. Det hevdes at sand og grustak må anlegges under hensuntagen til naturvern.

I et avsnitt om verdi av de ervervede og gjenstående rettigheter hevdes at de i dag må vurderes ut fra den verdi utbyggingen representerer for ansøkeren. Solgte fallstrekninger hevdes å måtte bli revurdert i topp prisnivå på rå vannkraft. Det nevnes at i dag bør fallene verdsettes til 40—60 kr. pr. nat.hk. i dette vassdrag i de grener som frambyr gode reguleringsmuligheter, og ikke lavere enn 20 kr. pr. nat.hk i uregulerte bielver som tas inn på tunneler eller over i de regulerte.

Utredningens to siste avsnitt hitsettes:

«6. Manøvreringsreglement.

Det manøvreringsreglement — utkast som Norsk Hydro har sendt ut med brev som tillegg til sin konsesjonssøknad er ensidig forklarende Hydros ønsker uten noen hensyntagen eller forpliktelser.

Vi skal her gjennomgå noen av de bemerkninger vi har til de enkelte paragrafer:

§ 1 Øvre reguleringsgrense for Valldalsvatn bør ikke være absolutt fastlagt uten et visst flomdempningsmagasin. Under tabellen bør tilføyes: «Når Valldalsvatnet er fullt til HRV og tilsiget overstiger tappingen til kraftverkene, skal dammen manøvreres slik at flomavløpet avdempes. Herunder kan vannstanden unntaksvise heves til kote 746,00.»

«Røldalsvatns naturlige utløpsforhold må ikke forverres. Under flom skal det samlede avløpet være slik vatnets naturlige selvreguleringsevne tilsier ved de opptredende tilløp.»

«I turistsesongen 1.6—30.9 må Røldalsvatn ikke senkes under k. 378,00.»

§ 2, 3, 5, 6, 7, ingen bemerkninger.

§ 4 og § 8 bør tilføyes nedslagsfeltstørrelser som i de forannevnte paragrafer.

§ 9 gir full frihet til Norsk Hydro å tappe som det passer verkene uten andre hensyn.

Paragrafen bør lyde:

«Ved manøvreringen skal has for øye at vassdragets tidligere flomvassføring ikke forverres.

Til fløtingen avgis det nødvendige vann i samsvar med det som måtte bli bestemt ved overenskomst eller skjønn.

Til beskyttelse av fiskeinteressene i Suldalslågen skal avgis det nødvendige vann i samsvar med det som måtte bli bestemt ved overenskomst eller skjønn. Det skal videre ved tappingen has for øye at isforholdene i vassdraget så vidt mulig ikke forverres.

For øvrig kan tappingen skje med hensyn til behovet i kraftstasjonene.»

§ 11 ingen bemerkninger.

§ 12 bør endres til:

«Endring av dette reglement kan bare foretas av Kongen etter at de interesserte har hatt anledning til å uttale seg.»

§ 13 bør lyde i helt ny tekst:

«Viser det seg at manøvrering etter dette reglement medfører skadelige virkninger av omfang for almene interesser, kan Kongen uten erstatning for konsesjonæren, men med plikt for denne til å erstatte slike skadevirkninger, fastsette de endringer i reglementet som finnes nødvendig.»

7. Beregning av kraftøkninger.

Ved beregningen har Norsk Hydro benyttet den alminnelig brukte metode til bestemmelse av regulert vassføring ved bruk av bestemmende reguleringskurve.

Det er anvendt et differensiert avløp i forskjellige delfelter, således lavere gjennomsnittlig spesifikt avløp i de nordlige og østlige delfelt, hvor hovedtyngden av reguleringsmagasinene ligger.

Derimot er det ikke anvendt differensiering av naturlig lavvassføring mellom høyfjellsfelt og lavlandsfelt. For alle delfelt er benyttet den observerte naturlige lavvassføring ved Røldalsvatn.

For alle delfelt er benyttet den publiserte bestemmende reguleringskurve for Røldalsvatn, som gir meget lavere regulert vassføringsprosent enn Suldalskurven ved samme magasinprosent.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Alle disse tre punkter trekker i en retning og økningen i regulert vassføring fremkommer derfor i konsesjonssøknaden med adskillig lavere verdi enn vi mener skal være korrekt.

Det må henstilles til Vassdragsvesenet å nøye gjennomgå materialet og bestemme hvilke spesifikke avløp, naturlige lavvassføringer og reguleringskurver som skal legges til grunn.

Videre bemerkes at med den utpreget skjeve fordeling av magasinprosjenter må det ved kraftøkningsberegningen tas hensyn til samkjøring av kraftanleggene.

Når Røldal I beregnes på grunnlag av 46 % magasin mens Røldal II med 97 % magasin alene ikke kan regnes høyere enn til 100 % regulert vassføring blir resultatet av metoden langt lavere reguleringsgevinst enn den regulanten virkelig oppnår.

Samme forhold gjelder Suldal I og III med lave magasinprosjenter sammenholdt med overregulerte magasiner i Isvatn, Holmevatn og Sandvatn til Kvandal I og Suldal II.

Det bør henstilles til Vassdragsvesenet ved vurdering av kraftøkningsberegningen å se alle disse verker og magasiner under ett med de muligheter for samkjøring som der gis.

I disse anleggene installeres 385 000 kW eller 550 000 Turbin hk for jevn drift.

Kraftøkningsberegningen viser som resultat i søknaden 299800 nat. hk. som med ca. 5 % tillegg for uregulerte nat. hk (nat. lavvassføring) gir beregningsmessig ca. 315 000 nat. hk.

Enten er økningsberegningen, som antydte, for lavt beregnet eller også er prosjektet planlagt for en ujevn drift, dvs. med mulighet for utstrakt samkjøring med andre vassdrag.

I sistnevnte tilfelle kan grunneierne ikke regne med at verkene vil bli manøvrert for jevn kraftproduksjon i egne verk.

Slutning, tilleggsoppgaver.

I forbindelse med de tilleggsopplysninger til konsesjonssøknaden som er gitt fra Norsk Hydro i forbindelse med fylling av Valldalsvatn — Røldalsvatn og Holmevatn vil tilleggsbetenknninger bli sendt de respektive representanter for kommuner og grunneiere.

Videre vil vi separat gjøre rede for forholdene i Suldalslågen, Tjelmane bru, i forbindelse med fiske og fløtning.»

Røldal Jordstyre behandlet saken første gang i møte 18. april 1961 slik:

«Planane er no så langt komne at ein kan gjera seg opp ei meining om skadane for jordbruket i bygda ved dei store damanlegga i fjellbeita. Det som er minst utgreidd er verknaden av ei regulering av Røldalsvatnet. Men etter som ein forstår vil dette vatnet ikkje verta oppdemt meir enn til høgste normalvannstand under flaum. Noko skade vil dette sjølvsaugt gjera ved at vatnet vil stå med svært høg vannstand under heile vekse-tida. Så dyrka mark som ligg ned til vatnet vil få grunnvatnet ståande svært høgt. Og når vatnet vert tappa ned, kan det verta fare for utrasing enkelte stader. Viser dei grunnboringane som er i gang at det er ein slik fare, må dette hindrast ved førebyggjande arbeid av eitkvart slag. Ferdsla på vatnet vil

og verta svært vanskeleg både sommar og vinter etter at det er regulert. Difor må det byggjast veg på austsida av vatnet, både av hensyn til dei gardane som ligg der og for transporten frå dei skogteigane som er der.

Som det går fram av Norsk Hydro si førebels orientering, vil reguleringa av Nøvlevassdraget på Haukelifjell øydeleggja to stolar. Skaden ved denne reguleringa kan ein vel seia vert etter måten liten. Dei som vert skadelidande her har selt friviljukt til Norsk Hydro det som ved ei regulering vil verta øydelagt.

Noko onnorleis stiller det seg vedkomande Valldalen og ei regulering der. Som det går fram av både Norsk Hydro si orientering og av direktør Tveitnes sitt skriv, så vert skaden her svært stor. Noko serleg ut over det som kjem fram i desse skriva har heller ikkje jordstyret å leggja fram. Valldalen er ein sers fin og verdifull dal, med gode beite, ein del bjørkeskog, og store moglegheiter for oppdyrking til england. På dei fleste stolane er det gode hus, og mange har og sett opp sommarfjøs. Tveitnes peikar på fleire ting som kan gjerast for å minska skadeverknaden som vil verta av ei regulering her. Og det er ikkje noko å merka til det, men ei naturherlighet som er borte kan ikkje erstattast fullt ut for alle tider. Ser ein reguleringa av Valldalen einsidigt frå eit jordbrukssynspunkt, må ein vel nærmast karakterisere det som ein naturkatastrofe for dei gardane som misser stolane sine. Heile stòlsdrifta i bygda vil verta vanskelegare med di grunnlaget for drifta ved Røldal ysteri vil verta mykje redusert. Geitemjølkproduksjonen er så liten som han er, at skal det minka endå meir, er det fare for at drifta ved ysteriet må leggjast ned. Sett frå ei onnor sida, så vil utbyggjinga skaffa mykje arbeid i anleggstida, og ein kan vel rekna med at det vert ein god del arbeid etter at sjølve anlegget er ferdig, så som vedlikehald og tilsyn. Grunneigarane skal og vera tilbodne så stort vederlag, som skal betalast i alltidverande avgifter, at dei greier ikkje å få denne nettoinntekta av beita ved vanleg stòlsdrift. Tveitnes peikar og på anlegg av veger til beite som no er veglause, for å bota på noko av skaden som eit mogeleg tap av Valldalen vil verta for bygda, sett under eit. Det kan vera ein god utvei for å prøva å halda stòlsdrifta oppe. Dei veger som kan koma på tale er til Nyastøl—Blåbergdalen på austsida, og Austdalen—Grøndalen på nordsida av bygda. No vert desse beita nytta til sauebeite, men kom det veg, så kunne desse beita nyttast til vanleg stòlsdrift med geiter og kyr. Dei nemnde beite er så store at det kan vera plass for 10—12 stolar i alt.

Når det gjeld skogplanting, så er dette ein god ting for å halda næringsgrunnlaget oppe, sett på lenger sikt. Men det vil gå 50—60 år før skogen kan gi noko avkastning som er noko å rekna på. Og dei gardane som misser stòlsbeita sine, har etter måten små vidder som er høvelege til plantemark.

Fråsegn.

Når det gjeld reguleringa av Røldalsvatnet og likeeins Nøvlevassdraget, meiner jordstyret at skaden vert etter måten liten, sett i høve til dei kraftmengder som kan vinnast ut. Difor vil ikkje jordstyret setja seg imot at

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

denne reguleringa vert gjennomført etter planen.

Når det gjeld Valldalen, stiller saka seg noko onnorleis, med di at her vert skadene store. Ein vil difor ikkje på det nåverande tidspunkt koma med nokon bindande uttale. Ein vil m. a. få meir utgreidt mogeleg veiplan ved sida av eit dambasseng i Valldalen, og om Norsk Hydro er viljug til å byggja veier til andre beite. Likeeins kunne det vera av interesse å få vita den samla kraftutvinning i heile Røldal—Suldalvassdraget, med ei regulering av Valldalen, og utan denne reguleringa.

Fråsegna er samrøystes, og i fulltalligt jordstyre.»

Hordaland fylkeslandbruksstyre behandlet saken i møte 11. august 1961. Det fremgår av møteboka:

«Fylkeslandbruksstyret har hatt synfaring på staden den 7.7.1961.

På grunnlag av dei opplysningane som ligg føre og på grunnlag av synfaringa, vil fylkeslandbruksstyret gjera desse merknader:

Dei prosjekt som Norsk Hydro har planlagt i Røldal er av så stor økonomisk verdi for landet og vil få så mykje å seia for samfunnet og for næringslivet, at vi ikkje finn å kunna gå mot at den planlagte kraftutbygging i Røldal vert gjennomført. Men vi vil peika på at jordbruket må ofra store areal som har stort verdi for jordbruksgrunnlaget i Røldal. Serleg gjeld dette dei areal som går tapt ved oppdemminga av Valldalen. Desse areal er nokon av dei finaste beitevidder for stølsdrift vi har i fylket. Då jordbruket i Røldal i stort monn er lagt opp som stølsdrift med geit, vil tapet av det meste av Valldalsbeita i ikkje liten grad veikja jordbruksgrunnlaget i Røldal.

Vi må dessutan gjera merksam på at store areal i Valldalen er god dyrkingsjord. Gardane i Røldal har lite innmark, og vinterforet har alltid vore for lite til at dei gode sumarbeita kunne utnyttast. Difor har det frå gammalt vore henta geit og andre beitedyr frå andre distrikt til fjellbeita i Røldal. Men serleg tilgangen på leigegeit har minka. Og i framtida må truleg beitebruket i Røldal byggja på dei dyr som kan forast på bruka. Det har difor vore i emning å fremja ei større nydyrking for forproduksjonen i Valldalen. På den måten kunne produksjonsgrunnlaget for gardane i Røldal fleirdublast.

Dei bruka i Røldal som vert reduserte ved kraftutbygginga kan ikkje i noko større monn få erstatning i jord andre stader. Sjølv om vi ser med stor velvilje på dei skogreisingsplanar og vegbyggingssplanar som Norsk Hydro har for å hjelpe jordbruket, vil desse tiltaka ikkje kunne gje dei skadelidne bruka nye vilkår som kan erstatta dei areal dei misser, men planane vil sjølvstøtt kunne føra med seg ei raskare utbygging av dei vilkåra bruka har att etter reduksjonen. Sjølv om dette nok kan vera ein føremon, meiner vi at den erstatningsformen som i størst monn kan bøta på skadene er at dei erstatningar Norsk Hydro skal betala, vert knytte som ei årleg avgift til sjølve bruket, og dette vil og verta ordninga dersom Norsk Hydro må oreigna dei areal og rettar dei treng, jfr. § 16, post 5 i lov frå 14. desember 1917 nr. 16. Ved slike

ordningar kan det økonomiske grunnlaget for å driva bruka haldast oppe. Etter det vi fekk opplyst av Norsk Hydro sine representantar under synfaringa, ville konsesjonssøkjaren freista, så langt råd var, å koma til minnelege, frivilljuge avtalar med grunneigarane, og dersom slike kjem i stand, meiner vi at prinsippa i § 16, post 5 i lov frå 14. desember 1917 nr. 16 også må leggjast til grunn ved desse frivilljuge ordningane (dette må og gjelda for bruka i Odda som har rettar i Valldalen). Vi ser dette så viktig, at vi meiner det bør setjast som eit vilkår i konsesjonen at frivilljuge avtalar med grunneigarane vert ordna på den nemnde måten.

Når det gjeld dei planar Norsk Hydro har for skogreising og vegar til beiteomkverve, har vi merkt oss den forståing for og den freistnad på å hjelpe jordbruket som Norsk Hydro her har vist, og vi ser med velvilje på desse planane, så langt dei ikkje i større monn reduserar dei erstatningar som skal nyttast fast til kvart bruk.

Vidare vil vi peika på at når ein større sektor av jordbruksnæringa i ei bygd vert skadd slik som i dette høve, vil dette kunne føra med seg ulemper og vanskar også for dei bruk som ikkje må gje frå seg jord eller rettar. Til dømes kan vi nemna at p. g. a. oppdemminga av Valldalen vil geitehaldet i Røldal gå så sterkt attende, at ysteriet i bygda truleg må leggjast ned, og dermed vil alle bruk i Røldal som i framtida skal levera geitemjolk, få store omkostningar med å transportera mjølka fram til Odda eller Haukelid.

Samrøystes vedtak:

Under den føresetnad at det vert teke omsyn til dei merknader vi har gjort, vil vi tilrå at A/S Rjukanfos v/Norsk Hydro får konsesjon og dei turvande oreigningsløyve for den planlagte kraftutbygging i Røldal.»

Fylkesmannen i Bergen og Hordaland viser i sin påtekening av 17. mars 1962 til de foreliggende uttalelser og vedtak.

Suldalherredstyre besluttet i møte 19. desember 1961 å uttale at man intet hadde å bemerke til at søknaden blir imøtekommet.

Herredstyret uttaler videre:

«Da reguleringene betyr et sterkt inngrep i naturforholdene med generelle og omfattende skadevirkninger, mener man at det bør knyttes følgende vilkår til en konsesjon:

I

Årlig konsesjonsavgift.

Konsesjonsavgiften etter Vassdragsreguleringslovens § 11 bør settes til 4,50 pr. innvunnet naturhestekraft pr. år.

Konsesjonsavgiftens formål er:

- å kompensere de vanskelige økonomiske forhold og det svake næringsgrunnlag som ofte er tilstede i kraftutbyggingsdistriktene, og som er en direkte følge av de samme naturforhold som danner grunnlaget for de store kraftverdier.
- Å sikre distriktet en andel i de økede verdier som kraftutbyggingen skaper.
- Å dekke almene skader som ikke er gjenstand for direkte erstatning til grunn-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

eierne, samt kompensere en generell svekkelse av næringsgrunnlaget i distriktet. Til belysning av disse spørsmål tillater Herredstyret seg å peke på følgende forhold:

1. Økonomiske forhold i Suldal.

Suldal er økonomisk sett en vanskeligstillet kommune. Næringsgrunnlaget er svakt og ensidig (jord- og skogbruk + laksefiskeri). Det er ingen industri. Herredet har i en årrekke fått tildeling av skatteutjevningstilskudd i Rogaland.

Det har i de senere årtier vært en markert nedgang i befolkningstallet. Mens herredet i 1930 hadde 1550 innbyggere, er tallet pr. 1. januar 1961 sunket til 1203, en nedgang på ca. 16 %. I samme tidsrom er befolkningen i Rogaland fylke økt med 48 %. Suldals prosentvis andel av befolkningen i Rogalands landskommuner er samtidig sunket fra 1,5 til 0,81 %.

Herom viser man for øvrig til redegjørelse fra Rogaland fylke av 19. juni 1961 (bilag 1).

Det er først og fremst naturforholdene som er årsak til herredets svake økonomi.

Suldal er i utstrekning Rogalands største kommune (1294 km² men herav er kun 7,24 km² dyrket mark og 49,53 km² skog. Resten er vassdrag og fjellstrekninger med sauebeiter og golde fjellpartier.

Suldal-vassdraget deler herredet i to. Bosetningen er spredt langs vassdraget. Dessuten er det bosetning langs Ullavassdraget og på noen fjellgårder. Det ca. 3 mil lange Suldalsvann deler bosetningen i Øvre og Nedre Suldal, samt i et par mindre isolerte grender på begge sider av vannet.

De interne kommunikasjoner er dårlige. Det er ikke veg mellom Øvre og Nedre Suldal. Heller ikke vegforbindelse fra Suldalsosen til Ulladalen, Kvildal, Bråtveit og Suldalseid, eller fra Nesflaten til Roalkvam.

Naturforholdene har hittil gjort det økonomisk umulig å knytte de spredte bygder sammen med tidsmessige vegar. Dette må antas å være en sterkt medvirkende årsak til stagnasjon og avfolkning i herredet.

For å gi Departementet et inntrykk av hvilke utfordringer som Suldal herred står overfor innen vegsektoren, viser man til redegjørelse fra Vegsjefen i Rogaland av 22. november 1961 (bilag 6). En fullføring av de nevnte veganlegg (eksklusiv Suldalsvegen) vil koste ca. kr. 10—12 millioner. Hvis anleggene skal bli fullført innen rimelig tid, må Suldal kommune i stor utstrekning forskuttere anleggsomkostningene. De nødvendige sammenbindingsveger innen herredet vil derfor kreve kapitalinvesteringer av en slik størrelse at det er umulig å dekke disse over kommunens ordinære budsjett.

2. Innvunne kraftmengder og økonomiske verdier.

Hydro har i sin konsesjonssøknad meddelt at man vil reise et storstilet industrianlegg for å utnytte de innvunne kraftmengder. Disse er i konsesjonssøknaden oppgitt til 2140 milliarder kWh pr. år. Det dreier seg derfor om meget betydelige kraftmengder og store økonomiske verdier.

Industrianlegget — som vil sysselsette en arbeidsstokk på ca. 1000 mennesker — vil

ikke bli reist i Suldal, men i andre distrikter. Det skjer m. a. o. en «eksport» av kraftverdier fra kraftutbyggingsdistriktene til andre områder, hvor de vil danne grunnlag for en betydelig økt ekspansjon. Kraftutbyggingsdistriktene — som sliter med en dårlig økonomi og et svakt næringsgrunnlag som følge av de naturforhold som skaper de store kraftverdier — vil m. a. o. ikke få noen økonomisk fordel av de industriltak som nå skal gjennomføres. Distriktene blir liggende igjen med skader og ødeleggelser av kraftutbyggingen, mens de innvunne verdier i første rekke kommer konsesjonæren og andre kommuner til gode.

Herredstyret tillater seg i denne forbindelse å vise til følgende uttalelse fra Stortingskomiteen av 1959 i forbindelse med endring av reguleringsloven av 1917 (Innst. s. 5 og 6):

«De fleste kraftutbygginger skjer i fjellbygddistrikter og områder som på forhånd er økonomisk svake. Det er grunn til å peke på de betydelige verdier som innvinnes ved en kraftregulering, og for de svake distrikter som rammes må det være et rimelig og rettferdig krav at den enkelte og distriktet får en rimelig andel av de verdier som vinnes inn. For utbygningsdistriktene er oftest kraftutbygningsmulighetene det største og eneste verdifulle naturgrunnlag. Da kraftutbyggingen som regel skjer til fordel for industri og vanlig forbruk i andre distrikter enn der utbyggingen finner sted, må distriktene og den enkelte som avgir disse verdier sikres en rimelig kompensasjon.»

Herredstyret mener at de synspunkter som her er referert med full tyngde kan gjøres gjeldende for Suldals vedkommende.

Når et industrikonsern vil realisere de latente kraftverdier som naturforholdene skaper, så må den kraftavgift som bedriften skal betale fastsettes på bakgrunn av de samme naturforholds negative utslag for herredets generelle økonomi og næringsgrunnlag. Særlig må dette gjelde når kraften ikke skal nyttiggjøres innen distriktet, men føres over til andre områder.

3. Generelle skadevirkninger.

a) Laksefisket.

Reguleringstiltakenes innvirkning på laksefisket i Suldalslågen har vært forelagt Elve- og Grunneigarlaget til uttalelse.

Herredstyret viser til Lagets redegjørelse av 5. august 1961 (bilag 3). Redegjørelsen har følgende konklusjon som tilføres:

- 1) Laksefisket i Suldalslågen er en naturherlighet av høy klasse. Det representerer millionverdier for Sand og Suldal. En forringelse av fisket vil bety en alvorlig svekkelse i en viktig næringsgren for disse distrikter.
- 2) Elveeierne vil i den nåværende 20-års periode motta kr. 1 634 500,— i leie for sine rettigheter. I siste 5-års periode vil leiebeløp + avkastningen av de ikke bortleide strekninger utgjøre ca. kr. 125 000,— pr. år.
- 3) Enhver endring i vassdragets naturlige vannføring og temperatur må antas å få skadeinnvirkninger:

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

- a) For laksebestanden ved at gyteplassene forringes, og
- b) for laksens oppgang i vassdraget.
- 4) Den gunstigste vannføring for fiskets utøvelse i tiden 1. august—14. oktober er 2,5—3 fot, målt ved Tjelmene Bru. I Manøvreringsreglementet må det treffe bestemmelser som sikrer den for fisket nødvendige vannføring. I nedbørsfattige perioder må det naturlige tilløp beholdes, slik at vannstanden ikke blir ytterligere redusert.
- 5) Som konsesjonsvilkår bør Norsk Hydro pålegges å avsette et fond til fremme av lakse- og ørretbestanden i vassdraget og tilstøtende fjellvann.
- 6) Ytterligere utbygging og regulerings tiltak i vassdraget må ikke komme på tale.»

b) Tømmerfløting.

Reguleringen kan få skadevirkninger for tømmerfløtingen i Suldalslågen fra Osen til utløpet ved Sand. Herom vises til Rogaland Skogsamlags redegjørelse av 17. aug. 1961 (bilag 4). Tømmerfløtingen i Roalkvamelven vil bli umuliggjort. Man forstår konsesjonssøknaden slik at dette problem vil bli søkt løst ved vegbygging og direkte forhandlinger med grunneierne, (konsesjonssøknaden side 11). Forholdene må allikevel tas i betraktning ved vurderingen av de generelle skadevirkninger på tømmer- og skogsdriften i distriktet. Skogsamlags uttalelse har følgende konklusjon:

- «1. Suldal er Rogalands største barskog-distrikt (49 145 dekar). Herav ligger ca. 95 % eller 46 688 dekar til Suldalslågen.
2. Suldalvassdraget har fra eldste tider og frem til i dag vært benyttet til tømmerfløting.
3. Fløtingen skjer i juni måned. Den betingelser en vannstand mellom 6—10 fot målt ved Tjelmene Bru. Synker elven under 6 fot, må den antas å være ubrukelig til fløting.
4. På grunn av de gode fløtingsforhold i elven blir vassdragslevert tømmer betalt som for sjølevering. Derfor blir vassdraget særlig verdifullt for de skogeiere som ligger til vassdraget.»

Herredstyret vil understreke at laksefiske og skogsdrift er viktige næringsveger i Suldal. Deres interesser må derfor sikres i Manøvreringsreglementet. Konsesjonæren må bl. a. pålegges å avgi den for disse næringsgrener nødvendige vannmengde fastsatt ved overenskomst eller skjønn.

c) Turisttrafikken.

Reisetrafikken gjennom Suldal har økt i de siste år. Dette skyldes i første rekke den vakre og rikt vekslende natur. Turistnærings representanter er betenkt over den virkning som regulering av Røldalsvannet og tørrlegging av Bratlandsdalen kan få for turistferdselen gjennom distriktet. Herom viser man til Turisttrafikkkomiteen for Stavanger og Rogalands uttalelse av 14. juni 1961 (bilag 2).

I Suldal er det et turisthotell og et ungdomsherberge. Dessuten er det et par mindre pensjonater og andre underbringessteder. Videre nevnes at bilrutene drives i kommunal regi. Disse virksomheter + dampskipsselskapet som trafikerer Suldalsvannet, vil i første rekke bli rammet av en nedgang i turisttrafikken, og derfra vil virkningen spre seg videre rundt i herredet.

d) Frostrøyk og sarrdannelser.

Reguleringene vil gi en betydelig økt vintervassføring i Suldalslågen. Dette må antas å medføre økt frostrøyk og frostsodde i Nedre Suldal. Det vil også bli isproblemer og frostrøyk ved utløpet fra kraftstasjonen på Nesflaten.

Frostrøyken kan bli meget kjedelig for jordbruket og befolkningen langs vassdraget (f. eks. ising på vegene). Herredstyret mener at dette forhold må bli nærmere undersøkt av Departementets Iskantor i samarbeid med ekspedisjonssjef dr. Devik som har påtatt seg å bistå Suldal kommune som sakkyndig på dette felt. Det bør dessuten — i samarbeid med fiskeribiologer — undersøkes om det er fare for økede sarrdannelser og de følger dette kan få for gyteforholdene i elven.

e) Forskudd av konsesjonsavgiften.

For å sette kommunen i stand til å løse de oppgaver som straks kan melde seg, bør en del av konsesjonsavgiften — f. eks. kr. 75 000,— utbetales forskuddsvis så snart arbeidene i marken tar til.

II

Innvunne kraftmengder.

Herredstyret har ikke forutsetninger for å kontrollere de opplysninger som er gitt i konsesjonssøknaden om de innvunne kraftmengder. Man betviler ikke at disse i og for seg er korrekte. Men da det visstnok kan anvendes forskjellige beregningsgrunnlag, vil man henstille til Departementet å legge til grunn for beregningen den fremgangsmåten som gir det for kommunen gunstigste resultat. Herom viser man for øvrig til den foreliggende utredning fra kommunens tekniske konsulent, sivilingeniør Erik Ræstad, av 5. desember 1961 (bilag 7).

III

Spesielle konsesjonsvilkår.

Herredstyret er av den oppfatning at Norsk Hydro må pålegges de vilkår som er nevnt i Vassdragsreguleringslovens § 12.

Dessuten bør det som særvilkår gis følgende pålegg:

- a) Konsesjonæren må sørge for forsamlingshus og stille et passende beløp til rådighet for almindelig virksomhet blant arbeiderne og til geistlig betjening. Det må antas å bli behov for utbygget legehjelp, helsetjeneste m. m. Man har i dag ikke oversikt over de sosiale problemer som den store arbeidsstokk i anleggstiden kan skape i en avstengt fjellbygd (Nesflaten), men man må rekne med at de kan bli meget store. Kommunens økonomiske fundament er så beskjedent, at det ikke vil

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

være rimelig å overlate til herredet alene å løse disse oppgaver.

Det bør derfor pålegges konsesjonæren «etter vedkommende departements nærmere bestemmelser, helt eller delvis, å bære utgiftene til vedkommende kommunes alminnelige forebyggende helsetjeneste og alminnelige sosiale tiltak (§ 12, pkt. 4, 2. ledd).

- b) Det bør avsettes et fond til fremme av fisket. Fondet bør være så stort at det gir plass for utsettelse av yngel eller settefisk, drift av klekkeri, samt andre tiltak som fiskeriadministrasjonen finner ønskelig for å fremme laksebestanden i elven og ørretbestanden i Suldalsvannet og i fjellvannene.

Videre bør konsesjonæren pålegges å bære utgifter til fremtidige fiskeribiologiske undersøkelser som Departementet måtte finne nødvendig å foreta for å undersøke reguleringens innflytelse på fiskebestanden.

Likeså bør det avsettes et jordbruksfond, jfr. Suldal Jordstyres uttalelse av 14. november 1961 (bilag 5).

- c) I den tid det pågår anleggsarbeider i Grubbedalen og i det østre vassdrag vil det bli nødvendig med gjetning og tilsyn av store saueflokker, som ellers går ubevoktet på disse heiebeiter. Konsesjonæren må pålegges å dekke de utgifter som saueierne derved påføres etter nærmere avtale med Suldal Saue- og Geitavlslag og Departementet.
- d) Hvis det blir behov for et forsterket jakttilsyn under anleggstiden, bør konsesjonæren dekke utgiftene til dette.
- e) Det bør avsettes et fond til sikring av forsorg og understøttelse av de ved reguleringsanlegget ansatte arbeidere (§ 12, pkt. 7).
- f) Konsesjonæren bør pålegges å innrette sitt anleggsarbeid slik at skadevirkningene i terrenget blir mest mulig redusert og uten varig skjemmende følger.
- g) En oppdemming av Sandvatn til kote 950 vil ødelegge den nåværende drifteveg på nordre side av vannet. På grunn av naturforholdene vil det bli vanskelig å legge ny drifteveg uten at det foretas utsprenninger i fjellet. Dessuten må det legges ny bro over Tveråen og Holmevassåen. Disse og andre arbeider for å lette ferdsselen i fjellet må Hydro pålegges å utføre etter nærmere anvisning av Suldal Fjellstyre og Departementet.
- h) Det bør pålegges konsesjonæren å sørge for vedlikehold og utbedring av de offentlige veganlegg m. m. som blir benyttet i anleggstiden, og som blir utsatt for særlig belastning. Dette gjelder i første rekke vegen gjennom Bratlandsdalen. Bruer må etterses og sikres mot utrasinger i elveleiet.
- i) Konsesjonæren må pålegges å føre opp og vedlikeholde forsvarlig gjerde der hvor vassdragene ikke lenger vil gjerde for bufe.
- j) Konsesjonæren bør i størst mulig utstrekning benytte ledig arbeidskraft fra de distrikter hvor kraftutbyggingen skjer.

IV

Tiltak til fremme av nye næringsgrunnlag.

Suldal kommune er i dag uten industri. Dette er en svakhet i herredets økonomiske struktur. Hvis man ikke får et sterkere utbygget næringsgrunnlag i kommunen, er det fare for at den stagnasjon som allerede er inntrådt vil bli ytterligere markert. Hydro bør derfor pålegges å medvirke til at forholdene legges til rette for industrireisning. Dette forutsetter:

- a) At Suldal kommune får rett til å ta ut konsesjonskraft inntil 10 % av den for hvert vannfall innvunne kraftøkning (§ 12 pkt. 15).
- b) At kraften blir levert til selvkostende.
- c) At det bygges en kraftledning mellom Nesflaten og Lali (ca. 7 km).

Reisning av ny industri ved hjelp av konsesjonskraft må skje i Nedre Suldal. Men dette forutsetter at kraften kan føres fra Nesflaten inn på det nåværende linjenett som ender i Lali. Bygging av denne linje og en nødvendig forsterkning av linjenettet i Nedre Suldal er anslått å koste ca. kr. 325 000,—.

En forbindelseslinje fra Lali fram til Nesflaten vil gi muligheter for å dekke en øket kraftteterspørsel ikke bare i Sand og Suldal, men også i de tilstøtende distrikter. Kraftlinjen vil derfor ikke bare muliggjøre industrireisning i Nedre Suldal, men vil dessuten gi en bedre samkjøring mellom større områder.

Herredstyret antar at Departementet med hjemmel i Vassdragsreguleringslovens § 12, post 18, må kunne pålegge Hydro å medvirke til løsning av denne sak. Man mener å finne støtte for dette syn i O. T. prp. nr. 39, for 1959. Man viser bl. a. til Industridepartementets tilråding s. 24, 1. spalte, hvor det gis uttrykk for at Departementet i kraft av post 18 kan

«tilgodese på annen måte en kommune som av praktiske grunner er avskåret fra å utta konsesjonskraft».

Når man således kan «erstatte» den fordel konsesjonskraften representerer, må man desto mer kunne gi pålegg som setter kommunen i stand til å utta og nyttiggjøre seg den samme kraft.

Videre blir det på side 25 påpekt at man for å ivareta almene interesser kan gi pålegg etter post 18 som tar sikte på

«en rasjonell utbygging av elektrisitetsforsyningen i landet».

Herredstyret vil be om at Elektrisitetskon-sulenten i Rogaland avgir en uttalelse om sakens tekniske og økonomiske sider. På grunnlag herav ber man Departementet — gjennom Vassdragsvesenet — om å koordinere og tilrettelegge de almene interesser som er knyttet til kraftledningen mellom Nesflaten og Lali, samt pålegge Hydro å medvirke til sakens løsning.

V

Diverse.

1. Herredstyret er kjent med at Stavanger Museum vil kartlegge og undersøke fortidsminner ved reguleringsvannene, samt at det vil bli framsatt krav om at Hydro stiller de nødvendige midler til disposisjon.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Herredstyret vil anbefale at Museets ønske herom blir imøtekommet.

2. Herredstyret vil anbefale at det blir gitt en tilleggserstattning etter § 12, post 9, til de grunn- og vassdragseiere som har solgt sine rettigheter til en pris som må antas å ha stått i åpenbart misforhold til de reelle verdier, samt at disse grunneiere får godtgjort sine utgifter til juridisk og teknisk assistanse.

VI

Manøvreringsreglement.

Herredstyret har ikke tekniske forutsetninger for å vurdere det av Hydro foreslåtte manøvreringsreglement. Herom viser man til den foreliggende utredning fra sivilingeniør Erik Ræstad av 5. desember 1961.

Likeledes viser man til en spesialutredning av sivilingeniør Erik Ræstad av 8. desember 1961 om de følger som reguleringene kan få for tømmerfløtningen og laksefisket (bilag 8).

Herredstyret vil understreke nødvendigheten av at det i manøvreringsreglementet blir tatt inn bestemmelser som sikrer tømmerfløtningen og laksefisket mot skadevirkninger.

- a) Tømmerfløtningen — som pågår i juni — krever en vannstand av 6—10 fot målt ved Tjelmene Bru. Dette faller stort sett sammen med den vannføring som Sands Laksefiske A/S mener er nødvendig for å utøve sitt laksefiske nedenfor Sandsfossen i juni.
- b) Laksefisket i Suldalen — som pågår fra slutten av juli til 14. oktober — forutsetter en vannføring på ca. 3 fot målt ved Tjelmene Bru.

Reguleringsmagasinene må manøvreres slik at når vannføringen kommer ned til ovennevnte grenser, må det ikke foretas ytterligere magasinering. Vassdragene må derfor i nedbørsfattige perioder beholde sitt naturlige avløp.

Det synes nødvendig å innta nærmere regler om det innbyrdes tappingsforhold i de regulerede vann, og/eller pålegg om å avgi vann fra overregulerte felter (jfr. bilag 8 side 3 og 4). Hvis det ikke er mulig å opprettholde en høy vannstand i Røldal og Valdalsvannet og samtidig sikre den nødvendige vannføring i Suldalslågen, mener Herredstyret at hensynet til laksefisket og tømmerfløtningen må veie tyngst. Særlig laksefisket er en naturherlighet som lengst mulig må bli beskyttet mot skadevirkninger av reguleringsinngrepene i vassdragenes øvre del.

VII.

Konklusjon.

Suldal herredstyre har intet å bemerke til at Norsk Hydro A/S's konsesjonssøknad av 28. mars 1961 blir imøtekommet.

Som konsesjonsvilkår bør fastsettes:

- a) Konsesjonæren pålegges en kraftavgiftssats på kr. 4,50 pr. innvunnet nat. hk. Kraftavgiftsbeløpet må i sin helhet fordeles mellom de 2 kommuner hvor kraftutbyggingen gjennomføres. Kr. 75 000,— må forskuddsvis utbetales når anleggsvirk-somheten tar til.
- b) Konsesjonæren pålegges å avgi til kraftutbyggingskommunene inntil 10 % av den

for hvert vannfall innvunne økning av kraft til selvkostende pris.

- c) Konsesjonæren pålegges de i reguleringslovens § 12 nevnte vilkår, samt de særvilkår som nevnt i kapitel III og VI i nærværende uttalelse.
- d) I manøvreringsreglementet må treffes bestemmelser som sikrer laksefisket og tømmerfløtningen i Suldalslågen mot skadevirkninger.»

Av utredningen fra fylket (bilag 1) fremgår at kommunens økonomiske stilling er i underkant av middels for fylkets øvrige kommuner. Suldal har mottatt i årene 1953—61 i alt kr. 336 000 i skatteutjevningssmidler. Hovednæringer er jordbruk. Det er oppgitt i alt 239 gårdsbruk av størrelse omkring 40—50 da. i gjennomsnitt. Det går videre fram at kommunen, bortsett fra alderstrygden, ikke har noen sosiale trygder, så som uføretrygd, morstrygd m. v.

Vegsjefen i Rogaland gir i utredning av 22. november 1961 (bilag 6) en oversikt over 6 vegprosjekter i herredet:

Det gjelder:

- 1) Helganes—Kvildal
- 2) Ulladalen—Suldal
- 3) Nesflaten—Roalkvam (forskuttes av Hydro)
- 4) Bråtveit—Roalkvam
- 5) Steine—Hylsfjorden
- 6) Solheimsvik—Nesflaten.

Suldal elve- og grunneierlag fremholder i sin utredning av 5. august 1961 (bilag 3) at det gjennom 700 år har vært utøvet et stort og mektig laksefiske i Suldalslågens nederste del. Særlig gjelder dette strekningen fra Sandsfossen til sjøen (ca. 400 m) hvor fiskerettighetene eies av Sand Laksefiske A/S. Firmaet Sigval Bergesen er inne-haver av aksjemajoriteten fra 1956. Det fremgår videre at firmaet har lyktes å samle alle elveiere til å forplikte seg til kun å utnytte elven til sportsfiske med stang i de kommende 20 år. Samtidig er det planen å sette i verk en rekke tiltak for å øke fiskebestanden.

Det dreier seg om millionbeløp som nå vil bli investert «for at Suldalslågen igjen skal bli en av Europas beste lakseelver hva den etter sakkyndig uttalelser har muligheter for å bli». Det fremgår at i perioden 1884 til 1924 (Archer-perioden) ble det fanget ca. 350—450 laks og ørret pr. år, med samlet vekt ca. 2 623 kg. Av denne fangstmengde ble ca. 50 % fanget i Suldal og resten i Sand. Ved utgangen av 1924 var Suldalslågen blitt en av Vestlandets mest verdifulle sportsfiskeelver hevdes det. Fra 1924 tok imidlertid de tidligere fiskeiere i Sand og Suldal opp fangsten igjen med faste redskaper, nøter og garn. Da det ved siden av oppstod en rekke om-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

fattende prosesser fremgår det at elven gikk inn i en nedgangsperiode som varte fram til 1956, men laksebestanden hevdes å ha holdt seg oppe.

Av utredningen siteres til slutt:

«Laksefisket i Suldal skjer fortrinnsvis i tiden 1. august—14. oktober.

Fangsforholdene er avhengig av en rekke forskjellige faktorer: Vannstand, fangstredskap, værforhold m. m. gir forskjellige fangstresultater for de forskjellige fangststrekninger, alt etter som forholdene til enhver tid ligger gunstigst an.

Generelt sett mener Elveeierlaget å kunne uttale at den vannføring som gir de beste resultater for sportsfisket på elvestrekningen i sin helhet er ca. 2,5—3 fot, målt ved Tjelmene Bru. Vannføring som ligger over eller under denne grense vil vanskeliggjøre fiskets utøvelse og føre til redusert fangst.

Man vil dog samtidig påpeke at for enkelte fangstplassers vedkommende kan en slik vannføring virke ugunstig. Men dette forhold mener man må reguleres når skadeerstatningen skal fastsettes.

Elveeierlaget er klar over at den naturlige minstevannføring ofte synker under den «Ideelle» vannstand på 2,5—3 fot. Vassføringen kan dessuten i flomperioder øke slik at fisket ikke kan utøves. Disse naturbestemte begivenheter må man selvfølgelig avfinne seg med. Men det som i nærværende situasjon må understrekes er at Hydro — ved sine reguleringer i den øvre del av vassdraget — som omfatter ca. 50 pst. av nedslagsfeltet — må innrette seg slik at vannføringen ikke blir økt eller senket utover den for fiskets utøvelse kritiske grense. Spesielt er det nødvendig at man i nedbørsfattige perioder får beholde alt vann som naturen kan gi.

Elveeierlaget vil spesielt feste kommunens oppmerksomhet på dette forhold, da man mener det bør tas vesentlig hensyn hertil når Manøvreringsreglementet skal utformes.

III

Elveeierlaget har tillatt seg å gi denne utførlige fremstilling for å underbygge sin påstand om at laksefisket i Suldalslågen er en naturherlighet av stort format. Laksefisket er ikke bare av økonomisk verdi for hver enkelt elveeier, men representerer et viktig næringsgrunnlag for Suldal kommune. Derfor er det av vesentlig betydning at laksebestanden og fangstmulighetene blir beskyttet mot ethvert skadegjørende inngrep.

Elveeierlaget er prinsipielt av den oppfatning at enhver endring i vassdragets naturlige forhold representerer et faremoment for fiskebestanden. Laksen er en meget fintreagerende fisk med utpregete instinkter og sansereaksjoner. Man må regne med at endringer i vannføring og temperatur kan få skadevirkninger som vitenskapen i dag ikke kan forutsi eller overskue. På dette felt er det vitenskapelige erfaringsmateriale og den eksakte viten ennå i sin vorden. Hvis det ikke kan gis garanti for at de planlagte reguleringstiltak vil bli uten innflytelse på gyte-, fangst- og oppgangsforholdene i elven, må man legge til grunn at skadevirkningene vil

inntreffe. Enhver usikkerhet eller tvil herom må komme fiskeinteressene til gode. I denne forbindelse peker man bl. a. på den skade som inntreffer ved at gyteplassene i Roalkvamselven blir ødelagt. Den reduksjon som derved skjer i elvens naturlige utklekningsforhold vil få virkning for laksestammens fornyelse, og betyr en generell skade for elven i sin helhet.

Elveeierlaget går ut fra at Norsk Hydro må betale full erstatning til de elveeiere som blir skadet ved reguleringens gjennomførelse. Men i tillegg hertil vil Elveeierlaget finne det naturlig at det i konsesjonsvilkårene for Norsk Hydro blir pålagt selskapet å avsette et fond til fremme av fisket i vassdraget, jfr. lov av 14. desember 1917 nr. 17 § 12, pkt. 8. Fondet må være så stort at det gir plass både for anskaffelse og utsetting av settefisk, drift av klekkeri m. m. og tilskudd til de utbedringsarbeider og laksetrappor som fiskeriadministrasjonen finner nødvendig som ledd i den videre utbygging av sportsfisket i elven.

Fondet må dessuten gjøre det mulig å avverge skadene på det rike ørretfiske i Roalkvamsvassdragets øvre del (jfr. konsesjons-søknaden s. 11). Dessuten må fondet kunne benyttes til å fremme ørretbestanden i de mange andre vassdrag og fjellvann rundt om i distriktet.

Elveeierlaget finner det ikke naturlig å fremme forslag om et bestemt beløp til dette fond. Dette må fastsettes av Departementet etter en samlet vurdering av alle forhold.»

Høyesterettsadvokat Karl Wylér, Stavanger, har gjennom Fylkesmannen i Rogaland — jfr. ekspedisjon av 3. februar 1962 — sendt inn en særskilt utredning av 27. januar 1962 på vegne av Sand Laksefiske A/S. Selskapets standpunkt til søknaden er innledningsvis kort sammenfattet slik:

«1. Konsesjonssøknaden innebærer et betydelig inngrep i det øvre vassdrag. Roalkvamsvassdraget blir tørrlagt og de deravhengende gyteplasser ødelagt. Reguleringen vil medføre en markert endring i den naturlige vassføring i Suldalslågen nedenfor Suldalsvann. Det er ikke mulig å forutsi hvilke følger dette vil få for laksefisket på denne elvestrekning. Norsk Hydro A/S og Sand Laksefiske A/S har i fellesskap bedt fiskeribiologer utrede dette spørsmål. Inntil de sakkyndiges uttalelse foreligger, blir Sand Laksefiske A/S's standpunkt at enhver endring i de naturgivne forhold må antas å få skadevirkninger:

- a) fordi laksens oppgangsforhold endres,
- b) fordi fangstutøvelsen kan bli vanskeligere,
- c) fordi gyteplassene blir skadet.

2. Sand Laksefiske A/S vil motsette seg at konsesjonstillatelse blir gitt hvis det ikke i konsesjonsvilkårene blir tatt inn bestemmelser som i størst mulig utstrekning sikrer selskapets rettigheter mot skadevirkninger.

De rettigheter som kreves beskyttet er av tosidig karakter:

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

- a) Man er eier av en betydelig fiske-rett nedenfor Sandefossen, samt elvestrekninger ovenfor denne.
 - b) Man er dessuten sterkt økonomisk engasjert gjennom langvarige leiekontrakter med eierne av de alt overveiende fangststrekninger i vassdraget ovenfor Sandsfossen fram til Suldalsvannet.
3. Følgende vilkår må knyttes til en konsesjon:
- a) Vannføringen i Suldalslågen må i fangsttiden ikke ved magasinering av det naturlige avløp bringes under følgende data:
Juni og juli: 7 fot målt ved Tjelmene Bru.
Aug. til 14. oktober: 2½—3 fot målt ved Tjelmene Bru.
I nedbørsfattige perioder må vassdraget beholde sitt naturlige avløp. Hydro og/eller Røldals interesse av å holde høyest mulig vannstand i reguleringsmagasinene må ikke føre til reduksjon av vannføringen i Suldalslågen til skade for laksefisket.
 - b) Til erstatning for de skader som oppstår på gyteplassene må Norsk Hydro A/S pålegges å utsette et nærmere bestemt antall settefisk pr. år og/eller avsette et fond til bygging av stamfiskeanlegg eller andre tiltak som kan fremme laksebestanden i vassdraget etter Departementets nærmere anvisning.
4. Sand Laksefiske A/S vil motsette seg enhver ytterligere utbygging av vassdraget med overføring fra Suldalsvannet til Hylen. Et slikt prosjekt antas ikke å kunne gjennomføres uten betydelige skadevirkninger for laksefisket i elven.»

Det gis videre en historisk oversikt over selskapets opprinnelse og utøvelse av fisket m. v. Det fremgår bl. a. at dets fiskerett i Suldalslågen nedenfor Sandsfossen er et av de eldste privatrettslige rettsobjekter i vårt land. Høyesterettsdommer av 1935 og 1961 fastslo selskapets enerett til fiske på denne strekning og med de redskaper og etter de metoder som måtte framstille seg som formålstjenlige. Laksefiske foregikk opprinnelig i to faste fangstinnretninger (laksekar) på begge sider av Sandsfossen, fra 1950 opptok man også to notkast i elvens munning. Først fra 1884 ble sportsfisket med stang innført i elven. Men det sies at helt til 1935—57 har de tidligere fangstmetoder vært i bruk og i årene 1944—57 er den gjennomsnittlige karfangst ca. 150 laks på tilsammen 1570 kg. pr. år. I årene 1930—35 er den årlige fangst i kastenotene ca. 2 137 kg. Fisket i nyere tid er delt inn i

«Archerperioden» (1884—1924)

«Prosessperioden» (1924—1957)

«Bergesensperioden» (1957—)

Engelskmannen Walter Archer sikret seg samtlige fiskerettigheter i hele vassdraget

gjennom 40 års leiekontrakt, og han fjernet alle faste fangstinnretninger og bygget laksebestanden opp.

Etter kontraktens utløp i 1924 oppsto kaotiske forhold i elven med omfattende prosesser og først ved de nevnte høyesterettsdommer av 1935 og 1961 ble Sands Laksefiskes rettigheter endelig fastslått.

Etter at firmaet Sigval Bergesen overtok Sand Laksefiske ble det ordnede forhold i vassdraget, jfr. ovenfor.

Om sportsfiskets utøvelse heter det:

«Sportsfiske med stang foregår fra land og/eller fra båt i «Fosshølen» nedenfor Sandsfossen og i «Munningen» ved elvens utløp i Sandsbukten. Det er også leilighetsvis spredt fiske på andre steder, men disse to fangstplasser er de dominerende. Teknisk sett kan flere personer fiske samtidig, men ut fra et sportsmessig syn bør kun to personer fiske på samme tid.

Laksen begynner sin oppgang på elven i slutten av mai. Fisket kan ta til ved månedskiftet mai/juni, men vanligvis begynner det i første uke av juni. Hovedfangsten skjer i tiden 15. juni—21. juli.

Etter 21. juli pleier fangsten å minke. Dette skyldes dels at laksens oppgang fra sjøen avtar, og dels at fisken lettere kan forsere Sandsfossen når vannstanden synker. Fra ca. 1. august pleier laksen å kunne gå opp Sandsfossen, og fra denne dato regner man med at fisket i det øvre vassdrag tar til.

Fangstutøvelsen og fangstresultatene er i stor utstrekning avhengig av vannstanden i elven. For stor eller for liten vannføring vanskeliggjøre fiskets utøvelse og reduserer fangsten. Den beste vannstand er mellom 7—10 fot målt ved Tjelmene Bru.

Ovenstående opplysninger er basert på et «normal år». Forholdene kan selvsagt variere fra år til år. Men i store trekk mener selskapet at disse data er representative for fangstforholdene.»

Om gyteforholdene uttales videre:

«Laksen gyter i dag i Suldalslågen og Roalkvamsvassdraget.

I Suldalslågen er det fare for at gyteplaseene kan bli skadet hvis en øket sarrdannelse fører til endringer i elvebunnen. Man forstår at dette spørsmål vil bli nærmere utredet av dr. philos. Devik og Departementets Iskantor.

Roalkvamsvassdraget blir tørrlagt. Alle der-værende gytemuligheter blir ødelagt. Det kan påvises at laks går opp i dette vassdrag og gyter. Tørrelagging av vassdraget vil derfor medføre en reduksjon av laksebestandens naturlige fornyelse.

Dessuten vil tørrelaggingen redusere de natur-givne muligheter for en øking av laksestammen ved kunstig utsetting av yngel på dette sted. Yngelutsetting kan kun skje på dertil egnede plasser og fortrinnsvis høyest mulig oppe i vassdraget.

SL vil derfor bli avskåret fra å øke laksebestanden ved utsetting av yngel i Roalkvamsvassdraget. Yngelutsetting i det nedre vassdrag antas å være lite hensiktsmessig. En erstatning for de tapte gyteplasser i Roalkvamsvassdraget må derfor skje ved at Hydro

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

pålegges å utsette et nærmere bestemt antall settefisk i hovedvassdraget pr. år.»

Advokat Wyller har videre med brev av 9. februar 1962 framlagt endel statistisk materiale tilbake til 1870—80-årene og hevder ut fra dette:

«De vannstandsmål som den gang ble oppgitt som nedre grense, faller helt sammen med det resultat som Sand Laksefiske A/S — på et selvstendig grunnlag — er kommet fram til ved en analyse av den foreliggende fangststatistikk.

På bakgrunn herav må man ha lov til å slå fast at vannføringen ikke må synke under 7 fot i juni—juli.»

I senere ekspedisjon av 3. mars 1962 — sendt Hovedstyret med Fylkesmannens påskrift av 5. s.m. — er framlagt statistikk for fangstårene 1944—52 med kommentar.

Rogalands skogsamlags uttalelse datert 17. august 1961 (bilag 4) understreker at skogsdriften er en viktig næringsveg i Sand og Suldal. Sand har et barskogareal på 34 001 da. Vassdraget har vært fløtet på strekningen Bleskestad i Roalkvam til utløpet i Sandsfjorden (ca. 55 km). Samlet skogareal til vassdraget er angitt til 51 788 da. Det oppgis at skoavvirkningen i tiden 1955—58 var fra 2 839 til 2 547 m³ pr. år og at fløtet kvantum utgjør ca. 1 200 m³ årlig. Tømmerfløtingen skal være avsluttet 3. juli og juni er angitt som den viktigste fløtningsmåned, dog kan fløtingen påbegynnes i slutten av mai.

Av uttalelsen siteres til slutt:

«Fløtingen krever en bestemt vannmengde i elven. Etter de undersøkelser som Skogsamlaget har foretatt hos sakkyndige folk i distriktet, mener man at vannstanden må ligge mellom 6 og 10 fot målt nede ved Tjelmene Bru. Hvis elven stiger over 10 fot, vil man lett tape kontroll over tømmeret ved utløpet, slik at det føres ut på Sandsfjorden. Synker elven under 6 fot, vil tømmeret henge seg opp i urer eller strande på sandbanker underveis i vassdraget. Den kritiske vannstand er derfor 6 fot nedad og 10 fot oppad.

Det er ikke mulig for Skogsamlaget å si hvilken innflytelse de planlagte regulerings tiltak kan få for vannføringen og tømmerfløtingen. Hertil savner man de nødvendige data og teknisk innsikt. Man vil derfor kun peke på at hvis tømmerfløtingen skal kunne opprettholdes, må elven ikke som følge av reguleringen synke under 6 fot. I så fall må man anta at elven ikke lenger vil være tjenlig til fløting. Men spørsmålet om hvilken vannstand som det vil bli i det kritiske tidsrom etter at reguleringen er gjennomført, er et hydrologisk og teknisk problem som må utredes av andre.

Suldalslågens betydning som transportmiddel har i alle år hatt stor innvirkning på tømmerprisene i distriktet. I Rogaland blir tømmerprisen basert på grunnlag av sjølevering med fradrag for levering ved f. eks. bilveg. For Suldals vedkommende har imidlertid skogeierne oppnådd den særordning

at vassdragslevert tømmer betales etter samme satser som sjølevering. Det er de gode fløtingsforholdene i elven samt vassdragets gunstige beliggenhet for kjøperne på Sand som er bakgrunn for disse gunstige leveringsbetingelsene.

Fløtingsmulighetene betyr derfor et vesentlig tillegg i tømmerprisen for de skogeiere som ligger til vassdraget (ca. 95 % av det totale skogareal). Hvis ikke elven kunne benyttes til fløting, ville man utelukkende vært henvist til biltransport. Biltransporten fra Suldalsvatnet til Sand kostet i fjor ca. kr. 12,— pr. m³. Det er således relativt store økonomiske interesser som knytter seg til tømmerfløtingen i vassdraget.»

Turisttrafikkkomitéen for Stavanger og Rogaland uttaler under 14. juni 1961 bl. a. at turisttrafikken i Vest-Norge er av gammel dato og kanskje særlig den britiske. I dag er Vestlandet blitt det naturlige feriedistrikt for brede befolkningskretser i Storbritannia. Det pekes på at i 1960 ble Norge besøkt av ca. 77 000 britiske turister, hvorav det alt overveiende antall besøkte Vestlandet.

Videre fremheves at reiseruten fra Stavanger over Sand, gjennom Suldal/Bratlandsdalen/Røldal og videre over fjellet til Odda har tradisjoner fra helt tilbake til 1880-årene som en av de mest søkte turistruter på Vestlandet. Det fremgår at tiden under og etter første verdenskrig betydde noe av et avbrekk i turistnæringen. Etter 1945 sies imidlertid at forholdet er blitt vesentlig endret. Det pekes på at Stavanger er blitt en viktig innfallsport for britiske turister til Vestlandet og har betydelig øket trafikken i området mellom Bergen og Stavanger. Det pekes i denne forbindelse særlig igjen på at ovennevnte turistrute er blitt en av de mest populære i Vest-Norge. Det nevnes at i sommersesongen 1960 reiste 16 393 personer over Suldalsvatnet.

Turisttrafikkkomitéen uttaler også den mening at turistruten gjennom Sand/Suldal/Bratlandsdalen/Røldal er av sentral og vesentlig betydning ikke bare for turistnæringen på Vestlandet, men også for norsk reiseliv i sin alminnelighet.

Uttalelsen slutter slik:

«2. Turisttrafikkkomitéen vil uttale sin bekymring for de virkninger som de planlagte vassdragsreguleringer vil få for den gamle innarbeidede turistrute.

Vi har av konsesjonssøknaden sett at Røldalsvatnet skal brukes som reguleringsbasseng med nedtapping inntil 17 m. Likeledes har vi bemerket at vassdraget i Bratlandsdalen skal overføres i tunnel fra Røldalsvatn til Nesflaten.

Det er den nåværende elv som gir Bratlandsdalen det preg av villskap og styrke som virker sterkt attraktivt på britiske turister. Gjennom trange juv og ville

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

stryk kaster den seg nedover dalføret, parallelt med hovedveien som tildels er bygget ut over elveløpet. Når reguleringen er gjennomført, vil et uttørket elveleie ligge igjen som et åpent sår i landskapet.

TTK er klar over at den videre utbygging av næringslivet i Norge betinger en industriell utnyttelse av landets naturherligheter. Men man må holde for øyet at samtidig kan andre næringsgrener — og da særlig turistnæringen — bli skadelidende. Dette må tilsi at man i hvert enkelt tilfelle foretar en nøye avveining av de kolliderende interesser, og i den utstrekning som det er mulig søker å avbøte de skadelige følger for den «tapende part».

Hva spesielt Suldal-distriktet angår er TTK av den mening at en tørrelegging av Bratlandsdalen og en nedtapping av Røldalsvannet vil virke sterkt skjemmennde i dette vakre distrikt. Det er ikke mulig å forutsi hva inngrep av denne art kan bety for turisttrafikken. Men det er lite tvilsomt at turistnæringen vil bli skadelidende. Man må bl. a. være forberedt på at britiske turister i fremtiden kan komme til å søke andre «turistveier» fra Stavanger nordover til Hardanger og vice versa, hvor naturforholdene fortsatt er uberørte av reguleringstiltak.

TTK finner det som sin plikt å peke på at utbyggingen av Røldal/Suldal-vassdraget sterkt vil redusere de skjønnhetsmessige verdier i et av landets vakreste dal- og fjellstrøk. Den omstendighet at disse skjønnhetsverdier i forbindelse med de opparbeidede gjennomfartsruter har gjort dette strøket til et av de beste trekkplastre for utenlandsk turisttrafikk til Vestlandet, får det så bli de bestemmende myndigheters oppgave å ta det hensyn til når det avgjøres om konsesjon skal gis, i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår.»

Vedrørende sivilingeniør Ræstads utredning av 5. desember 1961 (bilag 7) vises til utdrag foran s. 37. Ræstad har en tilleggsuttalelse (bilag 8) datert 8. desember s. å. som hitsettes:

«I anledning Deres spørsmål om reguleringens virkninger på vannstandene ved Tjelmene Bru har vi foretatt en sammenstilling av de opplysninger vi i dag sitter inne med om disse forhold.

Denne betenkning erstatter da de opplysninger vi ga i brev av 8.11.61 på et foreløpig grunnlag.

Sammenstilling vannstander Suldalsosen—Tjelmene.

Se kurve bilag A.

Sammenhengen er ganske klar, dog er det noe avvikelser, plus minus 15 cm. tar med ca. 90 % av observasjoner.

Etter middelkurven har vi:

Tjelmene Bru fot	Suldalsosen m.	Suldalsosen m ³ /sek.
2.5	1.68	85
3	1.76	97
4	1.90	117
6	2.16	156
7	2.28	178
10	2.60	234

Vassføringene, referert til Suldalsosen, er funnet av kurven bilag B.

Naturlige forhold, fløtning.

I følge opplysning fra fløtningshold er det brukbare fløtningsforhold mellom 6 fot og 10 på Tjelmene.

Det vil si mellom 156 og 234 m³/sek ved Suldalsosen.

Observasjoner 1921—1950 viser at i juni er naturlig midlere avløp 185 l/sek/km², altså i gjennomsnitt 240 m³/sek lik 10.3 fot ved Tjelmene.

Største juni-avløp er 247 l/sek/km² eller 320 m³/sek lik 14 fot ved Tjelmene.

Minste juni-avløp er 127 l/sek/km² eller 165 m³/sek lik 6.3 fot ved Tjelmene.

Med det gitte kriterium er juniavløpene litt i høyeste laget for fløting i ca. halvparten av antall år, mens den andre halvpart av årene ligger innenfor gunstig intervall.

Regulerte forhold, fløtning.

Hvis der nå holdes tilbake a l t avløp fra det regulerte felt, vil avløpet ved Suldalsoset reduseres til et middel på 567/1296 av det naturlige eller til 105 m³/sek i juni, tilsvarende 3.5 fot ved Tjelmene. Og maksimalt juniavløp ville reduseres til 140 m³/sek, lik 5 fot ved Tjelmene.

Nå er dette ikke en praktisk betraktningssmåte, idet Hydro neppe i noe år ville redusere til 0 tapping i alle Suldalsaggregatene i en hel måned.

I sin egen utredning om fylling av Valldalsvatn og Røldalsvatn regner Hydro med å tappe nokså jevnt 32 m³/sek i Suldal I. Bakgrunnen er: Av hensyn til Røldalsvatn må Røldal I kjøre 26 m³/sek. Røldal II er stengt fordi Nøvre er overregulert. Suldal III tapper 6 m³/sek som likevel sikrer fylling i Grubbedalen, og da vil avløpet fra Suldal III også kunne nyttes i Suldal I som kan kjøre tilsammen 26 + 6 = 32 m³/sek. Kvandal er stengt fordi Sandvatn—Holmevatn m. fl. er overregulert. De uregulerte felter 13.14.15 jfr. Tegn I. F. 39620 tappes gjennom Suldal II, og disse felter kan vi altså legge til våre tidligere uregulerte felt på 567 km² til Suldalsoset.

Da blir det praktiske bilde for juni med midlere månedstilsig ved Suldalsoset:

$$0.185 (567 + 69.5 + 6.4 + 4.1) + 32 = 152 \text{ m}^3/\text{sek lik 5.6 fot ved Tjelmene.}$$

Altså er midlere vannstand ved Tjelmene i juni senket fra 10.3 fot til under minimumskriteriet 6 fot.

I et år med maksimalt juniavløp ville bildet bli:

$$0.247 (567 + 69.5 + 6.4 + 4.1) + 32 = 192 \text{ m}^3/\text{sek lik nesten 8 fot ved Tjelmene.}$$

Det blir altså med den gitte tapningsforutsetning n o e n år igjen med brukbare fløt-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ningsforhold i juni. Og vi gjentar at Hydro ikke er bundet til sin forutsetning.

Dette er grunnen til at vi anbefaler at konsesjonen må inneholde en pasus om at det skal avgis det til fløtning nødvendige vann overensstemmende med det som blir avtalt ved overenskomst eller skjønn.

En øket tapping av hensyn til fløtningen vil på den annen side bevirke større vansker med fylling av Valldalsvatn og Røldalsvatn, med mindre Hydro kunne bli pålagt å avgi fløtningsvannet fra de overregulerte felter.

Naturlige forhold for fisket.

Vi viser til adv. Wyllers brev av 21.11.1961.

Vårfisket ved Sand.

I tiden 1. juni—30. juli er beste vannstand ved Tjelmene 7—8 fot. Synker elven under 7 fot blir fisket gradvis dårligere.

Når vannstanden synker under ca. 5 fot klarer laksen å forsere Sandfossen. Fra 1. august—30. september er derfor normal fangsttid i Suldal.

Beste vannstand i denne tid er ca. 2.5—3 fot. Synker vannstanden under dette, blir fangstforholdene gradvis forverret. Blir vannstanden lavere enn 1 fot, er det kun 5 fangstløper som er brukkbare.

Midlere juniavløp tilsvarer som nevnt 10.3 fot ved Tjelmene.

Midlere juliavløp tilsvarer 150 l/sek/km² eller 194 m³/sek lik 7.8 fot ved Tjelmene.

Vassføringene i middel synes altså naturlig å holde laksen tilbake under Sandfossen i den angitte tid, juni—juli.

Nå er jo vassføringen fra år til år og fra dag til dag svært varierende under vårflommene.

For elfisket oppover Suldalslågen i august—september har vi følgende middelverdier for avløp og derav vannstand.

August: Midlere avløp 95.2 l/sek/km² eller 123 m³/sek 4.3 fot ved Tjelmene.

September: Midlere avløp 94.4 l/sek/km² eller 122 m³/sek 4.2 fot ved Tjelmene.

Vi ser at ettersommerens middelvassføringer passer for det angitte kriterium 5 fot. Laksen vil kunne komme opp i Suldalslågens øvre del.

Men det er variasjoner fra år til år og innenfor hver av de aktuelle måneder.

Vi har derfor fremstillet vannstandene slik de er observert gjennom 20 år, 1921—1940 på bilag 3 — 22 vedlagt, og vi kan her se hvordan fiskeforholdene arter seg under uregulerte forhold.

1921: Midt i juni er det en synkning under 7 fot i vel en uke. Ellers holder vannstanden seg over 7 fot til ca. 12. aug. I august—september er det ca. 30 dager med vannstander under 5 fot og bare 3—4 av disse går under 2.5 fot. Året synes gunstig for fisket, både ovenfor og nedenfor fossen.

1922: I juni—juli holder vannstandene seg hele tiden over 7 fot, tildels langt over. I august er det ca. 10 dager noe under 5 fot, men fra ca. 7. september synker vannstanden raskt under 2.5 fot og ligger tildels under 1 fot.

Året er for vannrikt for nedre fisket,

og utover ettersommeren for vannfattig for elfisket.

1923: Året er klart adskillig for vannrikt i nedre del. I overgangen august—september, er det 20 dager under 5 fot hvor laksen kan gå opp, men senere for meget vann for gunstig utøvelse av fisket.

1924: I juni—juli er vannstanden over 7 fot unntatt ca. 10 dager. Ca. 24. august synker vannstanden under 5 fot i ca. 18 dager, men går ikke ned under 1 fot noen dag. I slutten av sesongen noe for mye vann for gunstig fiske. Med andre ord et litt vannrikt år, men med brukkbare forhold både ovenfor og nedenfor Sandfossen.

1925: Vannstanden er over 7 fot ved Tjelmene helt til ca. 25. juli og synker i august under 5 fot i ca. 12 dager og i september i ca. 17 dager hvorav 4 er under 1 fot.

Et bra år med gode fiskeforhold.

Ovennevnte er eksempler på den analyse vi har gjort av de nåværende uregulerte forhold.

Konklusjonen er at de naturlige forhold stort sett passer godt for de gitte kriterier, dog med en tendens til noe for mye vann for ideelle forhold, og enkelte år adskillig for mye (f. eks. 1923, 1928, 1938). Et år som 1936 ga adskillig for lite vann.

En bestemmelse i manøvreringsreglementet om en minstevassføring turde neppe være praktisk anvendelig og vil ikke sikre de gode forhold idet disse er knyttet til både små og store vassføringer alt etter tidspunkt og fiskested.

Regulerte forhold for fisket.

Forutsetter vi en tapningsmåte som den Hydro antyder for fyllingsundersøkelsene i Røldal, får følgende bilde ved Tjelmene:

Vst. m.	Naturlig		Regulert	
	Vassf. m ³ /sek	Spes.avl.q l/sek/km ²	Q reg. m ³ /sek	Vst. m
7 fot	178	136	120	4.1
5 fot	137	106	100	3.1
2.5 fot	85	65.5	74	2.0
1 fot	52	40.1	58	1.2

Regulert vassføring er her bestemt av formelen:

$$Q_{\text{reg}} = \frac{q}{1000} \quad 647 + 32 \text{ (m}^3\text{/sek)}.$$

Hvis vi altså kan forutsette at tappeplanen holder sålenge magasinene ikke er fylt, og at de ved inntreden av såpass lave avløp som her er aktuelt ikke får flomavløp ved siden av produksjonsvannet, så kan vi slutte:

Reguleringen vil korte inn på den tiden det blir godt fiske nedenfor Sandfossen, med andre ord laksen vil langt tidligere kunne forsere fossen.

Ovenfor fossen for fisket i august—september synes virkningen å være gunstig idet de uheldige lave vassføringer blir noe øket og de uheldige høye vassføringer blir redusert.

Det må nødvendigvis bli summarisk analyse av reguleringsvirkningene på det nåværende trinn i saksbehandlingen.

En gjennomført «kjøring» av hvert enkelt

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

år er meget tidkrevende og vil først bli fortsett til reguleringsskjønnet.

Vi håper imidlertid at disse bemerkninger vil kunne veilede i tilsvaret til konsesjons-søknaden».

Fylkeslandbruksstyret uttaler seg slik i følge utskrift av protokoll fra møte 30. november 1961:

«Dei vatna som blir regulerte innafor Rogaland fylke er Sandvatnet, Holmevatnet, Finnabuvatnet og Isvatnet.

Av Konsesjonssøknaden går det fram at med reguleringa av Finnabuvatn (898 m.o. h.) vil det bli demt ned 1 472 dekar beitemark med ein del myr og noko fjellgrunn. Ved vatnet ligg det tre stølsbruk, som vil bli delvis neddemt. Stølene er nedlagde. Det skal leggjast veg frå Nesflaten til Finnabuvatnet.

Ved reguleringa av Holmevatnet (1053 m.o. h.) blir det demt ned 1170 dekar. Ein del av dette er beiteareal.

Ved Sandvatnet (929 m.o. h.) vil det bli neddemt ein del beiteareal.

Isvatnet (1295 m.o. h.) skal senkast, og det vil etter det opplyste ikkje få nemnande skadeverknad.

Elles vil det gå med ein del anna areal i samband med utbygginga.

Saka er lagt fram for Suldal jordstyre, som i møte den 14. november 1961 har gitt denne fråsegn:

«Jordstyret har ikkje noko å merka til at Norsk Hydro får konsesjon slik som det er søkt om. Jordstyret går då ut frå at konsesjonssøkjaren yter fullt vederlag for skade på eigedom og rettar, og at jordbruksinteressene i kommunen vert tilgode sett i samsvar med «Lov om vassdragsreguleringer av 14. des. 1917, § 12, punkt 8.»

Framhald sak nr. 520/61.

Fylkeslandbruksstyret:

Den vesentlege skaden som utbygginga av Røldal—Suldalvassdraget vil påføra jordbruket i Suldal står i samband med neddemning av heiebeite. Likevel er den delen av neddemt område som kan reknast som effektivt beite heller lite i høve til det totale beitearealet i dette distriktet. Ein bør og merka seg at konsesjonssøkjaren kjem til å leggja veg innover heia til anleggsplassane, og dette vil truleg i framtida få å seia for utnyttinga av heiebeita.

Utbygging av vassdraget vil som nemnt føra til ymse skader og ulemper for jordbruket. Men når ein ser dette i samband med de sterke samfunnsinteressene som knytter seg til utbygginga, må det vera på det rene at fordelane ved tiltaket vil vera mykje større enn dei ulempene som blir påførde.

Ein viser elles til fråsegn frå Suldal jordstyre av 14. november 1961.

På grunnlag av desse merknadene gjer Rogaland fylkeslandbruksstyre slikt

vedtak:

Rogaland fylkeslandbruksstyre har ikkje noko å merka til at Norsk Hydro — Elektrisk Kvælstofaktieselskab får konsesjon m. m. for utbygging av Røldal—Suldalvassdraget.»

Sand herredstyre vedtok enstemmig i møte 19. mai 1961 å rå til på det sterkeste at konsesjon blir gitt A/S Norsk Hydro i samsvar med søknaden.

Elektrisitetskonsulenten for Rogaland fylke uttaler den 2. januar 1962:

«Angående Suldal kommunes uttalelse:

A. *Årlige avgifter.*

En vassdragsregulering av dette omfang og under disse forhold er et inngrep i naturen som erfaringsmessig alltid vil føre med seg ulemper og forhold som man ikke på forhånd har oversikt over. Disse ulemper er ofte av mere generell art som ikke er gjenstand for direkte erstatning og nettopp av den kategori som avgiftene skal dekke.

Kommunen mener at avgiftene bør settes til kr. 4,50 pr. natur hk pr. år, og jeg har intet å innvende mot det kommunen har anført til fordel for en høy avgift.

Den absolutte størrelse må imidlertid etter min mening ses i relasjon til hva der betales i dag ved reguleringer under lignende forhold bl. a. med kroneverdien tatt i betraktning.

Hovedstyret for Vassdrags- og elektrisitetsvesenet, som også har befart denne regulering skulle etter min mening best kunne vurdere dette forhold og dets uttalelse på dette punkt burde være det mest tilfredsstillende.

B. *Linjen Nesflaten—Lalid.*

Hva angår kravet om kraftledning fra Nesflaten til Lalid kalkulert til ca. kr. 210 000, — samt forsterkning av ledningen i Suldal kalkulert til ca. kr. 115 000, — vil jeg som fylkets elektrisitetskonsulent påpeke den betydning dette har for fylkets elektrisitetsforsyning i sin alminnelighet.

Rogaland har to samkjøringsområder. Det sørlige går fra fylkesgrensen i syd på sydsiden av Boknfjorden til Hjelmeland i Ryfylke.

Det nordre ligger på nordsiden av fjorden og får sin kraftforsyning fra Saudefaldene, Haugesunds Elektrisitetsverk og Blåfaldene på nordsiden med Sand Elektrisitetsverk på sydsiden av fjorden.

Hovedlinjen går fra Sauda til forbindelse med Haugesund Elektrisitetsverk og Blåfaldene, til Karmsund Kraftlag, bl. a. innom Ølen.

Fra Sauda går en linje til Røldal og Nesflaten i øvre Suldal.

Fra Ølen går der en linje til nordre Ryfylke på nordsiden av Vindafjorden og her leveres kraft til Sandeid, Vikedal og Imsland samt Jelsa og Erfjord. Den går videre over Sandsfjorden til Sand Elektrisitetsverk som leverer kraft til Suldal med en linje til og med Lalid. Fra Lalid er der 7 km til endepunktet av linjen over Røldal som ender på Nesflaten. Mellom disse linjer er der ingen forbindelse.

Ved å bygge den 7 km lange linjestump Lalid—Nesflaten vil man få ringen Ølen—Sand—Suldal og Ølen—Sauda—Røldal—Nesflaten sluttet, og det er innlysende at

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

dette vil ha stor betydning for elektrisitetsforsyningen i nordre Ryfylke. Jeg slutter meg helt til kommunens argumentasjon hva rimelighet og plikt angår, og mener at Hydro iallfall bør pålegges å bygge linjen Nesflaten—Lalid, og helst også forsterke linjen lenger nede i Suldal. I dette tilfelle kommer også staten inn i bildet. Staten skal jo bygge Ulla—Førre anlegget og må i anleggstiden ha kraft. Skal dette være vannkraft må den vel tas fra linjen Sand—Suldal og for denne levering er forbindelsen Lalid—Nesflaten av stor betydning. Såvidt jeg kan forstå må denne linjestump også være en fordel for Hydro som derved vil få en delvis reserve for høvfjellslinjen Sauda—Røldal—Nesflaten.

C. Tommerfløtning.

Jeg går ut fra at der her som ved reguleringer på Østlandet blir holdt fløtnings-skjønn hvis enighet ikke kan oppnås ved forhandlinger.

D. Laksefisket.

Dette er av den største betydning for Suldal, og de fiskesakkyndige vil her uttale seg etter hva det er meg opplyst. Jeg har for øvrig intet vesentlig å bemerke til de forskjellige bilag.

O.r.sakfører Uelands utredning er av mere juridisk og rettslig art, og jeg skal her avholde meg fra å uttale meg om den. Sand kommune har anbefalt konsesjon uten noe forbehold. Jeg vil imidlertid påpeke at endel av de ulemper man får i Suldal også vil gjøre seg gjeldende i Sand.»

Fylkesmannen i Rogaland uttaler seg slik, jfr. påtegning av 4. januar 1962:

«Jeg tiltrer og har forøvrig ikke noe særlig å føye til det som Elektrisitetskonsulenten har uttalt. Det synes å være sterke grunner for kommunens henstilling om at avgiften blir satt til kr. 4,50 pr. natur hk. Den argumentasjon det bygges på er realistisk og må veie tungt. I og for seg kunne den like godt føre til en konklusjon om den vanlige maksimumsavgift på 5 kroner, men så langt har herredstyret ikke gått.

Det vil utvilsomt på mange måter hjelpe og gagne utviklingen i Suldal om kraftledningslinjen Nesflaten—Lalid blir bygget. Men kommunens økonomi — med forpliktelser og oppgaver i en god tid utover — utelukker at kommunen kan ta dette på seg i tillegg til eller til foretrengsel for andre prioriterte oppgaver. Jeg viser til det som er uttalt av herredstyret (s. 9) og de utfyllende opplysninger Elektrisitetskonsulenten har gitt, og vil finne det rimelig om herredstyrets anmodning blir imøtekommet.»

Vinje kommunestyre vedtok i møte 6. mai 1961 enstemmig å uttale at man ikke hadde noe å merke til søknaden eller det framlagte manøvreringsreglement.

Telemark fylkeslandbruksstyres enstemmige uttalelse fra møte 26. mai 1961 lyder:

«Reguleringane har liten innverknad på jordbruksinteressene i Telemark fylke, og Telemark fylkeslandbruksstyre har difor ikkje noko særskilt å merkja til planane.»

Fylkesmannen i Telemark viser til disse uttalelser og rår til at søknaden blir innvilget, jfr. ekspedisjon av 30. mai 1961.

Bykle herredstyres enstemmige vedtak i sak 31 lyder slik:

«Bykle heradstyre har gjennomgått skrivet frå fylkesmannen i Aust-Agder av 18. april 1961 med bilag.

Det framgår av dokumentene samholdt med kartene at fylgjande reguleringer skal foretas i vann og vassdrag innanfor Bykle grenser. Utbyggingen berører Bykle ganske lite, det er ved Holmevatn i Bykle. Me visar til konsesjonssøknaden side 4 og II, og til kart bilag 12. Saka er lagd fram for Bykle jordstyre og Bykle skogråd, som baa har gjeve sin uttale i saka. Heradstyret visar til desse uttalelser. Det som angår fisket har vi ingen serskilt organ i kommunen. Det er klart at fisket vil bli øydelagt av reguleringen.

Grunn, fallrettar og fisket høyrer til Bykle, heradstyret går ut frå at all skade og ulemper som voldes ved reguleringen blir erstattet, slik at eigedomane innan kommunen ikkje vert nedsett i verdi. Under denne forutsetning har heradstyret ikkje noko å merka til at konsesjon vert gjeven i samsvar med vedlagde søknad.

Då ein del av det regulerte vannfall ligger innanfor Bykle kommunes grenser gjer kommunen krav på ein rimeleg andel av dei fastsette konsesjonsavgifter og dei skattar som vert pålagd anlegget, og driften av dette.»

Bykle jordstyre uttaler 15. mai 1961 at det ikke kan se at reguleringen av vassdraget vil skade jordbruket nevneverdig innen herredets grenser.

Bykle skogråd sier i brev av 12. mai 1961:

«Bykle skogråd finn ikkje å vil setje seg imot overnemnde konsesjonssøknad, då ein meiner den ikkje vil skade Bykles skoginteressor eller andre næringsinteressor i større mun.

Skader som ein seinare kan påføre er skuld utbygginga krav ein må bli erstatta heilt ut.

Årlig konsesjonsavgift reikner vi med blir å tilkjenne Bykle kommune. Bykle skogråd vil ut frå dette rå til at konsesjon blir gjeven.»

Fylkesmannen i Aust-Agder viser i sin påtegning av 31. mai 1961 til uttalelsen fra herredstyret og har ikke noe å bemerke til søknaden.

Norges Bondelag har sendt Hovedstyret følgende brev datert 18. desember 1961:

«Under henvisning til Norsk Hydros søknad av 28. mars 1961, skal vi på vegne av det overveiende antall av setereierne i Valdalen — bemerke:

1. Seterbruket i Røldal har en lang og fast tradisjon å se tilbake på og inntektene av

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

det representerer for setereierne den vesentlige del av deres inntektsgrunnlag. Mens seterbruk andre steder i landet er nedlagt eller i tilbakegang, har det for Røldals vedkommende holdt seg godt oppe. Dette skyldes i første rekke de eksepsjonelt gode betingelser det er i Røldal for seterbruk, med kort vei fra bygden, svært lang beitetid m. v. og at setereierne selv har gjort meget for å legge forholdene godt til rette bl. a. ved anlegg av bilvei med melkerute til setrene, eget ysteri som bare tar seg av foredlingen av geitemelk — o. s. v.

Selve brukene nede i Røldal er små med en gjennomsnittlig størrelse på omlag 25 dekar dyrket mark. I tillegg er det til brukene i gjennomsnitt vel 5 dekar natureng. Muligheter for å utvide brukene foreligger ikke i nevneverdig grad. På denne bakgrunn må søknaden ses, idet seterbruket i Valldalen i sin helhet må opphøre etter reguleringen.

2. Den skogreisningsplan det er gjort rede for i søknadens bilag 10, vil sikkert for Røldal kommune som sådan, være et utmerket tiltak, selv om virkningene av dette tiltak ikke blir merkbare på mange år ennå.

For setereierne i Valldalen er imidlertid forholdet det at de ikke vil få noen glede av skogreisningsplanen, idet ingen av dem nede i bygden har arealer som er skikket til skogreisning.

3. Som nevnt foran er setereierne av den mening at det ved reguleringens gjennomførelse overhodet ikke blir vilkår igjen i Valldalen for seterdrift. Setereierne er uenige i det syn på dette spørsmål som er kommet til uttrykk i direktør Tveitnes' rapport, som følger som bilag 9 til søknaden. Setereierne har ikke hatt anledning til å diskutere dette spørsmål med direktør Tveitnes.

For hensynene til et fortsatt seterbruk, mener derfor setereierne at det ikke er påkrevet med vei på nordøstsiden av Valldalen fram til Middalen, bortsett fra Helleik Rabbe og Anne Hellemo, som har store gjenværende interesser.

En slik vei vil likevel være av betydning som adkomstvei til Hardangervidda, hvor setereierne har jakt- og fiskerettigheter m. v. i Røldal statsalmenning. Veien vil også muliggjøre sommerdrift av vedskogen i Valldalen — noe som blir nødvendig da man må regne med at isen på magasinet ikke vil bli kjørbar. Også viktige turistinteresser knytter seg til en slik vei. Det foreligger utvilsomt muligheter i Røldal for å åpne nye setertrakter, hvis de nødvendige veier blir ført fram. Det vil imidlertid ikke hjelpe setereierne i Valldalen noe, idet det er andre grunneiere som eier grunnen i de trakter som kan åpnes.

4. Røldal kommune krever i sin uttalelse til søknaden at det blir pålagt konsesjonæren å innbetale et beløp til jordbruksfond og fiskefond, og dette støttes. Hva særlig jordbruksfondet angår, må dette på bakgrunn av de helt ekstraordinære skader jordbruket i kommunen påføres, ligge på

et betydelig beløp hvis det skal være til noen hjelp overhodet.

5. Røldal kommune krever i sin uttalelse at det bør pålegges konsesjonæren å opparbeide kulturbeiter som delvis erstatning for de arealer som demmes ned. Dette er i og for seg et godt tiltak, men det vil ikke hjelpe setereierne i Valldalen i særlig stor utstrekning, fordi bare få av dem har arealer nede i bygden som er skikket til opparbeidelse til kulturbeiter.
6. Setereierne i Valldalen er enige i Røldal kommunes krav om at konsesjonæren pålegges å oppføre og vedlikeholde forsvarlig gjerde der hvor vassdragene blir tørrlagt.
7. Utenom de interesser som er spesielt knyttet til Valldalen, støtter de grunneiere som berøres Røldal kommunes krav om vei fra Bratteteig til Odland ved Røldalsvann. Denne vei er påkrevet bl. a. for å få utnyttet skogteigene på østsiden av Røldalsvann, idet isen heretter neppe vil bli brukbar.
8. Likeledes støttes kravet om et båtopptrekk ved Røldalsvann, og dette bør både anlegges og vedlikeholdes av konsesjonæren. For så vidt angår den tekniske side av søknaden, vises det til den redegjørelse grunneiernes hydrotekniske konsulent, sivilingeniør Erik Ræstad, har gitt av 5. desember 1961.»

Landbruksdepartementet uttaler i brev av 30. mai 1961 om Hydros skogreisningsplaner følgende:

- «1. Ved en eventuell skogreisning i A/S Norsk Hydros regi i Røldal vil det bli ytet statsbidrag etter de til enhver tid gjeldende satser for vedkommende distrikt. På Vestlandet har statsbidraget til skogreisning vært 50 % av de godkjente kostnader i mange år, og det er lite sannsynlig at denne bidragsprosenten vil bli redusert i den nærmeste framtid.
2. Den videre planlegging av A/S Norsk Hydros skogreisning i Røldal må skje i samarbeid med distriktets skogoppsyn, som bl. a. vil gi råd om hvordan tilplantingen bør skje. Det er vanskelig å si hvor stort omfang skogreisningen i Røldal vil få før det er utført en nærmere planlegging hos hver enkelt av de aktuelle markiere. Hittil har interessen for skogreisning være liten i Røldal, bl. a. fordi utmarkene har vært mye nyttet til beite. Trolig vil interessen stige etter hvert, bl. a. i forbindelse med den endring av jordbruksdriften som en eventuell vassdragsregulering vil føre til.
3. For tiden er det mangel på frø og planter av provenienser (klimaraser) som kan brukes i høytliggende strøk her i landet, og det er fare for at gjennomføringen av en skogreisningsplan for Røldal herred kan bli sinket av denne grunn. Så snart det blir et brukbart frøår på gran vil det imidlertid bli satt meget inn på å skaffe tilstrekkelige mengder med frø. Deretter vil det ca. 4 år før plantene er store nok til utplantning i marken.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

4. A/S Norsk Hydro vil i samsvar med forslaget fra sin eiendomsbestyrer, forstkandidat Bøhmer, forplikte seg til å plante til inntil 2 500 dekar skog i Røldal i løpet av 13 år etter at det er gitt konsesjon på utbyggingen. Bl. a. av de grunner som er nevnt foran antar en at det vil være fordelaktig om rammen for selskapets forpliktelser ikke ble endelig fastlagt før det er utarbeidet en mer fullstendig skogreisingsplan for herredet.
5. Forstkandidat Bøhmer har i sin kalkyle (side 8) ikke nevnt utgifter til etterarbeider på skogreisingsfeltene, dvs. suppleringsplanting, ugrasrydding og fjerning av lauvtreskjerm. For slike arbeider blir det gitt statsbidrag inntil 6 år etter at feltene er anlagt, og det ville være bra om A/S Norsk Hydro deltok i disse arbeidene på tilsvarende måte.

En har ellers ikke noe å bemerke til A/S Norsk Hydros planer om skogreising i Røldal.»

Om etablering av nye stølsbruk sier Landbruksdepartementet videre i brev av 19. september 1961:

«Saken har vært lagt fram for Hordaland landbrukselskap for så vidt gjelder spørsmålet om etablering av nye stølsbruk. I sin bedømmelse av situasjonen og som grunnlag for sin avgjørelse i forbindelse med konsesjonsspørsmålet bygger landbrukselskapet på faglige uttalelser fra direktør Aksel Tveitnes. Han er som kjent konsulent for Norsk Hydro A/S i saken.

Landbruksdepartementet antar etter de opplysninger som er innhentet at det er all grunn til å forsøke å få i stand en avtale med interesserte grunneiere om etablering av nye stølsbruk til erstatning for bruk som må nedlegges og at vilkårene med bistand av Norsk Hydro legges til rette for utnyttelse av beitearealene i distriktet. En er enig med direktør Tveitnes og landbrukselskapet om at avtaler om disse ting må være frivillige fra grunneierens side.»

Vegdirektoratet uttaler i påtegning 18. juli 1961:

«Går med vedlegg tilbake til Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen, Drammensveien 20, Oslo idet en viser til foranstående innhentede uttalelser fra Odda vegavdeling og vegsjefene i Hordaland og Rogaland fylker i brev henholdsvis 29. mai, 8. og 28. juni 1961.

En går ut fra at konsesjonæren i tilfelle orienteres om den betydning det vil ha at transportmateriellet velges ut fra hensynet til vegsambandets standard. Konsesjonærens forpliktelser går en ellers ut fra blir tatt inn i konsesjonsbetingelsene slik at konsesjonæren kommer tilbake til disse spørsmål når utbyggingen blir aktuell.»

Odda vegavdeling's påtegning av 29. mai 1961 lyder:

«Som tidligere meddelt Norsk Hydro i skriv herfra 12. juli 1960, eier Statens Vegvesen

en strekning på vel 2,0 km langs riksveg 340 ved Svandalsflona.

Etter at Hydro har senket sin maksimale oppdemming ned til 1020,00 m. o. h. trengs ingen endring av vår planumshøgd på 1024,50 m. o. h.

Men all fylling som blir stående under vatn må utføres av stein. En hadde her delvis reknet med dosing av jord og grusmasser fra sideskjæringene, men nå må der tilføres stein, og det vil fordyre anlegget.

Grunnspørsmålet er heller ikke ordnet. Her må da også tas hensyn til Torjus Svandalsflonas leierett, idet den nærmeste og beste hamnegang blir ødelagt ved oppdemmingen.

Ellers intet å bemerke.»

Vegsjefen i Hordaland har gitt følgende påtegning datert 8. juni 1961:

«I tillegg til hvad overingeniør Kvåle har uttalt om vegvesenets eiendomsrett og Torjus Svandalsflonas leierett til Svandalsflona samt merutgifter p.g. a. vegfyllingen ved Svandalsflona vil jeg bemerke følgende:

En anleggsdrift i den størrelsesorden som utbyggingen av disse store kraftanlegg vil betinge, vil gi en meget stor belastning på vegnettet. Både riksveg 340 Røldal—Haukelivegen og riksveg 505 Brattlandsvegen — er i dag meget svake veger. I sommermånedene vil trafikken på Røldal—Haukelivegen de kommende år komme i en størrelsesorden av 1 000—2 000 biler pr. døgn. Kommer hertil en stor anleggsdrift på den enkeltsporete svakt fundamenterte vegen er det ikke vanskelig å spå vegnettets standard.

Vegvesenet er nu igang med ombygging av riksveg 340 som helårsveg. Noen vesentlige forbedringer som trafikken får glede av kommer ikke før i 1963 og 1964. Vegpartiet gjennom Røldal vil etter planen ikke bli omlagt før etter 1965.

Riksveg 505 Brattlandsdalen har liten trafikk, årstrafikken her ligger etter trafikk-tellingen av 1960 kun på 30 biler pr. døgn. Vegens standard tillater kun trafikk med små vogner.

Disse forhold må Hydro orienteres om således at selskapet ved valg av transportmaterieill velger vogner som vil bli tillatt anvendt her.

Tilslutt vil jeg bemerke at det for Helårsvegens drift vil bli yderst beklagelig å få disse store vannkraftarbeider samtidig. Vi må regne med enten en vesentlig fordyrelse av Helårsvegen alternativt må fremdriften legges i et tempo som svarer til den tilgjengelige arbeidskraft etter det lønnsnivå som vegvesenet holder. Jeg er redd for at dette blir lavt p. g. a. entreprenørenes høye lønninger til anleggsarbeiderne.»

Vegsjefen i Rogaland har uttalt seg slik i påtegning av 28. juni 1961:

«Den foreliggende søknad berører antakelig for Rogalands vedkommende følgende veger som transportlinjer:

Riksveg 505 Nesflaten—Hordaland grenselengde ca. 8.2 km, bygdevegen Roalkvam—Bleskestad 4.8 km som begge ligger i Suldal herred, samt. r.v. 505 Sand—Solheimsvik i Suldal og Sand herreder.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

En vet ennå ikke i hvilken utstrekning transportene vil komme til å foregå på disse veger.

Riksvegen Nesflaten—Hordaland grense er en smal og krocket veg som må utbedres i vesentlig grad dersom den skal kunne ta de nødvendige tungtransporter.

Til denne vegen has en årlig bevilgning av den tekniske reserve kap. 713.8 på kr. 50 000,— hvilket gir en altfor langsom utbygning av vegen.

Til utbedring av r.v. 505, Sand—Osen has under kap. 713.1 hovedanlegg for inneværende termin en bevilgning på kr. 130 000,—.

De fleste bruer på strekningen er bygget etter lastklasse II 1947. Tjelmene Bru ca. 2 km ovenfor Sand er en fagverksbru med spennvidde 54 m + 2 bjelkespenn i armert betong med spennvidder på 11.0 m.

Brua har lasteklasse II 1930 med 4.5 m kjørebanebredde og er bygget i 1934.

Det gjenstår betydelige arbeider dersom vegen skal utsettes for større og tynge trafikk.

Bygdevegen Roalkvam—Bleskestad er en smal bygdeveg med planeringsbredde ned til 2.5 m, samt møteplasser på 4.0 m. På vegen er det endel mindre bruer som også er smale.

En går ut fra at søknad om overføringslinjer for kraften blir forelagt som en sak for seg.

Det vil være av betydning at de ikke legges slik at de vanskeliggjør og vesentlig fordyrer fremtidig vegbygging som f. eks. Osen—Ivarsflåten—Våge—Nesflaten (Suldalsvegen) eller andre vegprosjekter og anlegg.»

Stavanger og Rogaland Jeger og Fiskerforening uttaler 14. februar 1962:

«Formålet med denne henvendelse er å nedlegge en protest mot at reguleringen av Holmevann skal omfatte Naustdalstjønn. Se rød skravering på vedlagte kart.

Til Hovedstyrets orientering tillater en seg å henvise til vedlagte generelle uttalelse av 19. mai 1961 fra Fiskeutvalget i Stavanger — og Rogaland Jeger- og Fiskerforening til Norges Jeger- og Fiskerforbund.

Flere av de vann som inngår i reguleringen, ligger på høyfjellet hvor gamle ferdselsveier Nord—Syd og Øst—Vest krysser hverandre. Det gjelder særlig Holmevann og Sandvann. Begge disse vann er fra gammelt av kjent som rike fiskevann. Den sterke regulering som her er planlagt, gjør at nytten av utsetting av fisk må anses som tvilsom. Tatt i betraktning de store økonomiske verdier som innvinnes ved utbyggingen vil det ikke være realistisk å protestere mot reguleringen av selve Holmevann og Sandvann under henvisning til ørretfisket. På den annen side må det være naturlig å redde hvad som med rimelighet kan reddes, uten å skade prosjektet. Her er det Naustdalstjønn kommer inn i bildet. Dette er et lite vann som ligger i syd-vestre hjørne av Holmevann, men forbundet med dette ved den 10—15 m lange bekk som danner utløpet av Naustdalstjønn. Naustdalstjønn ligger ca. ½ m over Holmevann.

Naustdalstjønn er kjent for å være spesielt rikt på ørret, fordi beiteforholdene på bunnen er utmerket og største delen av breddene er lave gressmarker som stadig gjødsles av sauer

i beitetiden. Forøvrig er det gode gytebekker som renner ut i Naustdalstjønn.

I følge Hydros konsesjonssøknad skal Holmevann reguleres til en høyde av 4.5 m over normal vannstand. Men for at ikke Holmevann skal renne ut «bakveien» via Naustdalstjønn, Naustdalen og ned i Sandvann, må Hydro sette opp en sperredam et eller annet sted mellom Holmevann og Naustdalen. Etter det kart å dømme som følger Hydros konsesjonssøknad, inngår Naustdalstjønn i reguleringen av Holmevann, slik at den mulighet foreligger for at sperredammen blir satt syd-vest for Naustdalstjønn.

Når fiskeutvalget i St. & R.J. & F. tillater seg å protestere mot en slik plassering, er det fordi det vil være rimelig å plassere sperredammen ved bekken mellom Naustdalstjønn og Holmevann hvor det er et relativt smalt fjellpass. Det naturlige avløp fra Naustdalstjønn vil da bli stengt, vannet vil stige ca. 1½ til 2 m, for det renner ut i Naustdalen. Her vil avløpet i tilfelle forene seg med en annen liten bekk som går gjennom Naustdalen til Sandvann.

Hydro vil ikke lide noe magasintap av den grunn. Avløpet fra Naustdalstjønn vil bare gå direkte i Sandvannet i stedet for veien om Holmevann.

For fisket vil det bety at Naustdalstjønn vil bli det eneste vann i miles omkrets hvor en fortsatt kan fiske i et «uregulert» vann med naturlige gytemuligheter.»

Fiskeutvalgets uttalelse av 19. mai 1961 er sålydende:

«Røldal—Suldalvassdraget utmerker seg ved å være mer enn vanlig fiskerikt såvel nede i dalen som oppe på fjellet. I alle år har fisket ikke bare gitt rik avkastning til bygdens egne folk, men også utenbygds folk som sportsfiskere og turister har fisket med godt utbytte.

Bortsett fra Røldalsvann — og halvparten av Holmevann ligger alle vann som inngår i reguleringen, i Rogaland. Flere av disse vann som f. eks. Finnabuvann og Sandvann må karakteriseres som noen av de mest fiskerike vann i Rogaland. Det er neppe noe vassdrag hvor f. eks. Stavanger har så lange fiske-tradisjoner som nettopp i Suldalvassdraget helt fra hav til fjell. Stavanger Turistforening bygget således sine første turisthytter ved århundreskiftet inne i disse fjellstrøk.

Ørretens gyteforhold.

Det fremgår av Hydros konsesjonsansøking at vannet i samtlige elver ovenfor Suldalsvann planlegges bortledet i sin helhet gjennom tunneler. Dette utelukker ikke bare fiske i elvene, men det ødelegger også gyteplassene. Den naturlige følge må bli at nærmest all yngelproduksjon i elver og vann vil opphøre. Suldalsvann er ikke direkte berørt av reguleringen i denne omgang, men da både Roalkvamselven med bielver samt Røldalselven og Nesseelven blir lagt i tunneler vil alle vesentlige gyteplasser også i Øvre Suldalsvann bli ødelagt.

Ørretens ernæring.

Ørreten henter den vesentligste del av sin næring fra krebs og andre bunndyr langs land i et belte som strekker seg 3—4 m ned under

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

normal vannstand. Nedenfor denne dybde er fjellvannene fri for all vegetasjon og bunn-dyr. Videre i dypet er det bare stein og leirbunn tilbake. Med de store kunstige svingningene i vannstanden som er planlagt i de regulerte vann (minimum 10 m i Holmevann og maksimum 26 m i Sandvann) er det overhengende fare for at den vesentligste del av næringsgrunnlaget for ørreten går tapt.

Gevinst og skader til evig tid.

Iflg. Hydros konsesjonssøknad er det tale om å utvinne over 2 milliarder kWh pr. år ved utbygningen av vassdraget ovenfor Suldalsvann. Omkostningene er bereknet til ca. 370 mill. kr. De utvundne energimengder kan anvendes til produksjon av f.eks. aluminium til en verdi av vel 300 mill. kr. pr. år (etter dagens priser).

Når det dreier seg om verdier av denne størrelsesorden, vil det være urealistisk å komme med innsigelser mot utbygningen under henvisning til ørretfiske. På den annen side er det åpenbart at hvis intet gjøres for ørrethestanden, står man overfor totalskade til evig tid i alle deler av vassdraget som utbygningen omfatter.

Spørsmålet er hva som kan gjøres for å bøte på skadene. I prinsippet kan bl. a. følgende tiltak komme på tale:

1. Utsetting av fisk i de regulerte vann.

Det må i første omgang være naturlig å pålegge kraftselskapet å slippe ut settefisk (ikke yngel) hvert år i Suldalsvann og i samtlige regulerte vann unntatt Isvann. Verdien av slik utsetting vil i flere av de regulerte vann kanskje være tvilsom. Nettopp derfor bør bygning av sekundærdammer inngå som et alternativ til den pliktmessige utsetting av settefisk.

2. Bygging av sekundærdammer.

I den foreliggende situasjon vil det være et reelt fiskefremmende tiltak å bygge sekundærstasjoner. Fordelen med slike dammer eller kunstige sjøer, er dels at en får naturlige stabile vannforhold uavhengig av reguleringene og dels blir det tale om en engangsutgift for kraftselskapet. Man oppnår på den måten et permanent fiskestelltiltak som ved en engangsutgift kunne være til evig tid.

Laksestammen i Suldalslågen i faresonen.

Laksefisket i Suldalslågen har tradisjoner som går langt tilbake i Norgeshistorien. Laksen i denne elv er særpreget ved at de enkelte lakseindivider i gjennomsnitt er større enn i noen annen elv på Vestlandet. Tidligere var Suldalslågen også den elv som ga størst utbytte. De nåværende eiere av laksefisket i Sand og Suldalslågen er midt inne i et positivt oppbyggingsarbeide som igjen skal bringe laksestammen på full høyde. Fra 1957 av har alt fiske med kjerr i Sandsfossen og fiske med fast redskap i Suldalslågen vært innstilt. Derved er alle kunstige hindringer for laksens oppgang i hele lågen fjernet. Etter alle meningsberettigedes oppfatning var det grunn til å vente at dette tiltak i løpet av en 12—15-års periode (fra 1957) skulle føre til en

økning av laksestammen til det maksimum elven kan yte. Men en avgjørende forutsetning for at dette målet skulle nås, var at vannføringen i lågen skulle vedbli å være som før. Laksens oppgang på elven er på en meget følsom måte avhengig av en varierende vannføring. En følge av reguleringene er at det viktige flaumvannet i sommer- og høstmånedene blir redusert til et minimum. Det er fare for at dette kan innvirke på laksen på 2 måter, dels blir den mer passiv og lite villig til å gå på krokredskap. Dette vil redusere Suldalslågens verdi for stangfiskere. Dels kan det influere på antallet av gytelaks som går opp. Laksestammens reproduksjonsmulighet blir også vesentlig beskåret ved at både Roalkvam og Bratlandselven tørrlegges. Derved er det stor fare for at selv den laksestamme som man har i dag ikke kan opprettholdes i sin nuværende størrelse. I tillegg til dette kommer det tap som sjøfiskerne vil påføres ved dårlige kilenotfiske. Som kjent fanger kilenotene i sjøen gjennomgående omtrent det 10-dobbelte av det kvan-tum som tas på elven.

Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskerforening vil meget beklage at det arbeide som ble startet på initiativ av A/S Sands Laksefiske for å opphjelpe laksestammen i Suldal, nu står i fare for å bli ødelagt.

Kraftstasjonen i Hylsfjorden.

I konsesjonssøknaden uttaler Norsk Hydro at selskapet også er interessert i utbygning av fallet fra Suldalsvann til havet ved å slå gjennom en tunnel til Hylsfjorden. I denne omgang søker ikke Hydro om konsesjon for en slik utbygning, men selskapet vil komme tilbake til saken når en utredning fra fiskerisakkyndige om innvirkningen på laksestammen i Suldalslågen foreligger. Det er vanskelig å forstå hvordan et slikt prosjekt kan gjennomføres uten at det får avgjørende innflytelse på laksestammen i Suldalslågen. Skal det her bare legges økonomiske betraktninger til grunn, slik at det blir en kamp krone mot krone hvor kWh representerer den ene part og laksen den annen, blir det en ulik kamp. Men her veier i Lågens favør også alle de momenter som knytter seg til naturvern og immaterielle naturverdier, og da burde Suldalslågen reddes.»

Stavanger Turistforenings uttalelse av 13. november 1961 lyder:

«Stavanger Turistforening er kjent med at Norsk Hydro søker konsesjon på å bygge ut Suldals- og Røldalsvassdraget, og vi har fått anledning til å se planene for disse utbygginger.

Suldalsutbyggingen berører i vesentlig grad våre interesser, idet vi har hytter og ruter i området Holmevatn—Sandvatn og Kvandalen, — ruter som er av våre aller eldste og som idag er sterkt beferdet.

Såvidt vi forstår planene vil der måtte foretas endringer såvel ved Sandvatn som ved Kvandalen, og vi tillater oss i den anledning å be om at der blir foretatt en befarings i terrenget allerede på forsommeren i 1962.

Det vil ha stor betydning for oss at vi på et så tidlig tidspunkt som mulig kan bli gjort kjent med reguleringens omfang i detalj. Vårt alminnelige arbeide med vedlikehold av ruter

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

og hytter må planlegges på lang sikt, og vi mener at der i god tid før reguleringsarbeidene påbegynnes må etableres nødvendige nye overnattingssteder og anordnes ruter mellom disse — ruter som må bli de fremtidige ferdselsveger i området.

Vi vil i parentes bemerke at vi i sommer var ute for det tilfelle at Ståvatnet og Kjela-vatnet i området ved Haukalidseter ble oppdemmet midt i turistsesongen — med den følge at 2 broer ble satt under vatn — og ferdselsvegen stengt.

Når det gjelder reguleringen i sin alminnelighet synes vi at almenheten må kunne forlange at konsesjonssøkeren plikter å fremlegge den tekniske løsning av utbyggingen i flere alternativer.

Det er vanskelig for friluftinteressene å ta standpunkt til om reguleringshøyden for de enkelte bassengene skal være akkurat den som den tekniske og forretningsmessige ledelse kommer fram til, uten at der påvises grunner for det. Vi mener at det klart bør framlegges hvorfor den bestemte høyde er valgt, og hvorfor andre reguleringshøyder ikke kan anvendes.»

Den Norske Turistforening har sendt Hovedstyret denne uttalelse datert 13. desember 1961:

«Den Norske Turistforening har behandlet saken i møte den 11. ds. DNT vil ikke motsette seg en rimelig regulering av dette vassdrag, men vil så innstendig som mulig fraråde den planlagte oppdemming og ødeleggelse av Valldalen med følgende begrunnelse:

Valldalen er den eneste gjenværende dal i Norge hvor den gamle seterkultur ennå eksisterer, og som på grunn av sin beliggenhet og de særegne forhold i bygda, må antas å kunne fortsette i alle tider framover.

Legges dalen under vann vil en særpreget norsk og levende kultur bli ødelagt og næringsgrunnlaget for setereierne ødelegges. Turistmessig vil dette ha stor betydning. En av Norges vakreste daler blir ødelagt. Den påtenkte dam ved Hyttejuvet vil, på grunn av dalens særegne form, virke overveldende og knugende for alle som ennå vil ferdes i den nedre, av reguleringen ennå uberørte del, av dalen.

Valldalen er dessuten den eneste forbindelse til og fra Hardangervidda sydfra, og hverken vei langs det oppdemmede Valldalsvann eller båtforbindelse på vannet vil kunne gi en tilfredsstillende løsning på denne trafikk — og i alle tilfeller kan slik transport bare nyttes om sommeren.

Ifølge sivilingeniør Ræstads utredning av 6. oktober 1961, side 3 vil vannstanden selv på sommertid kunne differere opptil 20 m. Dette vil i høy grad influere på og vanskeliggjøre båttrafikken såvel for passasjerer som gods.

En 10 km lang vei langs østsiden av Valldalsvann vil neppe få noen betydning for fotturisttrafikken, men tvert imot virke skremmende, og gi som resultat synkende trafikk, hvis det ikke kan opprettholdes fast bilrute, slik som foreslått for båttrafikken. Vi går ut fra at en melkebilrute ikke er aktuell, da det idag bare er en seter i drift ved nordenden av Valldalsvann foruten seterdrift på DNT's hytte Valldalseter. En flytning av setrene syd

for vannet opp til nordenden blir neppe aktuell på grunn av den lengere forbindelse, kortere brukstid og dårligere beiter.

Vintertrafikken vil vanskeligjøres i ennå høyere grad. Den sterkt vekslende vannstand og store uttapping vil umuliggjøre ferdsel og transport på vannet i vårmånedene når trafikken er på sitt høyeste og umuliggjøre vintertransport av varer til Valldalseter og Litlos turisthytte. Et veianlegg vil heller ikke bedre disse forhold, da veien neppe kan holdes oppe i vintertiden. Dertil vil den bli liggende alt for utsatt i fjellsidene. Områdene omkring vannet vil bli spesielt stygge om sommeren med den sterkt varierende vannstand. Valldalsvann som øverste magasin skal antagelig tappes sist, og kan neppe påregnes fylt igjen før senhøstes.

Fotturisttrafikken på Hardangervidda er for tiden i god oppgang. Men vi er ikke i tvil om at en oppdemming av Valldalen vil virke hemmende og direkte ødeleggende på utøvelsen av friluftslivet på denne del av vidda.

Vi viser i denne forbindelse til Nørdestedseter, som etter at Årdal-Sunddal Verk A/S begynte sine anleggsarbeider i dette distrikt og la vei fra Fortun til Nørdestedseter, stadig har hatt synkende besøk til tross for at trafikken overalt ellers i fjellet har vist meget god stigning gjennom flere år.

I forbindelse med konsesjonssøknaden vil vi også peke på at de ikke omtaler reguleringen av Nupstjønn og Middyrvann som A/S Hydro nå opplyser vil bli regulert senere og ført til Nøvle.

Konsesjonssøknaden gir derfor ikke et fullstendig bilde av den samlede regulering og det synes merkelig at konsesjonæren ikke finner å ville ta med i søknaden alle påtenkte reguleringer, men går ut fra at den omsøkte regulering uten videre kan utvides ved senere reguleringer.

Norsk Hydros bedriftsblad nr. 5 for oktober 1961 meddeler dessuten at visse forberedende arbeider, som anlegg av veier, brakker osv. allerede er satt i gang.

Betyr dette at det fremdeles regnes med at det blir gitt konsesjon når saken er kommet så langt at konsesjonssøknaden foreligger, er vel dette stikk i strid med hva som ble uttalt i Stortinget under behandlingen av «takrenne»-reguleringen i Hurrungene. I såfall må de øvrige interesser i forbindelse med slike reguleringer komme inn i bildet og få gi sine uttalelser allerede ved den forberedende planlegging. Noe som forøvrig i alle tilfelle bør bli praksis av hensyn til almene naturvern hensyn i forbindelse med anlegg av slik art.

Vi vil også nevne at vi — både her og i de fleste andre deler av landet — savner en skikkelig distriktsplanlegging og et samarbeide mellom de enkelte reguleranter. Nå sees hvert prosjekt for seg — det søkes ikke alternative løsninger — som i forbindelse med et samarbeide regulerantene imellom sikkert i mange tilfeller vil kunne gi mere kraft — billigere utbygging og mindre inngrep i naturen.

Idag er kraftoverføring intet problem. Et større samarbeide i den retning vil kunne muliggjøre en større utnyttelse av allerede eksisterende reguleringer og frigjøre endel

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

av den natur som det er ønskelig å beholde intakt.

For øvrig er snart alle vassdrag i denne del av landet regulert eller står foran store reguleringer. Dette skulle tilsi at nettopp Valldalen og denne lille del av Hardangervidda burde holdes intakt.

Under forutsetning av en regulering av Valldalen vil Den Norske Turistforening nedenfor trekke frem endel av de vanskeligheter og de følger dette vil ha for turistferdselen og driften av turisthyttene Valldalseter og Litlos:

Valldalseter må flyttes eller bygges ny og foreningen skaffes husvær tilsvarende sin egen hytte og de rom med seterbruk som nå leies ved nordenden av vannet. Tilstrekkelig stor selveiertomt med vann og kloakk, transportvei fra vannet, beite- og brendselsrettigheter. Det må tas hensyn til tyngre og vanskeligere transport både på vannet og fra dette og opp til den nye tomt, mindre beitetid på grunn av høyere beliggenhet og tap i inntekt ved mindre trafikk.

Da vintertransport så å si umuliggjøres må såvel Valldalseter som Litlos baseres på sommertransport av varer, brendsel m. v. med kløvhest, helikopter eller fly, og dette betinger igjen høyere driftsutgifter, foruten at det må anordnes større og frostfrie oppbevaringsrom for vinteroppbevaring.

Det vil også bli nødvendig med omlegging av fotturistruter — broer og kloppe for forbindelse nordover, vest- og sydvestover, og det må opprettes faste båtruter på vannet eller bussforbindelse på veien innpasset for turisttrafikken — hva forsåvidt båtruten angår A/S Norsk Hydro selv har foreslått.

Videre må det kreves full opprydding av de neddemte områder, og at skjemmende steintipper unngås. Den Norske Turistforening forbeholder seg dessuten å fremme videre krav såfremt den fremtidige drift av hyttene vil by på vanskeligheter som vi idag ikke har oversikt over.

Hva angår reguleringen av de nedenforliggende vassdrag, vil vi komme tilbake til dette etter å ha mottatt Stavanger Turistforenings uttalelse og etter at Landbruksdepartementets fiskerisakkyndige har avgitt uttalelse om skadevirkningene for fisket i forbindelse med mulig regulering av Suldalslågen.»

En rekke privatpersoner har også avgitt uttalelse i forbindelse med søknaden.

Olav Lien, Nesflaten, brev av 5. mai 1961:

«Ifølge Deres annonse i pressen gaar A/S Norsk Hydros reguleringsplaner blandt annet ut paa å senke Røldalsvannet 17 meter. Dermed vil altså «Storelva» gjennom dalen forsvinne, og fisken bli ødelagt.

Jeg er eier av gaarden Lien nedenfor Røldalsvannet og denne gaarden har evigvarende fiskerett i elven paa eiendommene Hegerland og Hellersli, en strekning paa 3—4 km. Dersom reguleringen medfører at fisken forsvinner eller fiskebestanden forringes, gjør jeg hermed merksam paa at jeg akter å kreve erstatning for det ødelagte fiske.»

Hordatun Hospits, Røldal, brev av 6. mai 1961:

«Som eier av Hordatun Hospits protesterer jeg herved mot senking av Røldalsvatnet i den grad at det går ut over turisttrafikken i bygda, og tar alle forbehold for skadeserstatning ved tap i fremtidig næring p. g. a. reguleringa. 17 m senking må få store skadevirkninger både for turistlivet og ved nedsett jordverdi i tomtepris rundt vatnet.

Jeg er også jordeier — gr. nr. 1, br. nr. 24 og 54.»

Martinus Seim, Røldal, brev av 6. mai 1961:

«Som eier av gr.nr. 1, Br.nr. 31 i Røldal protesterer jeg herved mot senkning av Røldalsvatnet, og tar alle forbehold for skadeserstatning p. g. a. nedsatt jordverdi og tap i fremtidig næring ved at lendet som støter til vatnet på min eiendom ikke kan selges til hustomter p. g. a. reguleringa.»

Banksjef Nils Øverland, Sauda, brev av 10. mai 1961:

«Etter kunngjøring i dagspressa ser vi at Norsk Hydro no søker konsesjon mellom anna på dam i Hyttejuvet og neddemming av Valdalen i Røldal.

Så sant det ennå finns nordmenn mellom oss så må alle protestera mot at Røldal skal vartå rasert på denne måten. Vert det gjeve konsesjon slik det her er søkt om, vart heile Valdalen øydelagt, og kva er Røldal utan denne dalen som har vore matbuda og leve-måten for fjellfolket i alle aldrar og er det framleis?

Dalen kan ikkje erstattas med pengar.

Eg har og ei hytte i Valdalen, bygd for 4 år sidan. No har eg ikkje vorte spurd eingong om eg vil selja. Så er det og ei anna sida i denne saka som bør koma fram. Eg har to brør som i ein mannsalder har dreve stølsdrift i Valdalen. Dei eig ikkje stølane men leiger beite av andre grunneigarar. Der er mange, mange, slike i Røldal, og alle desse vil no missa levebrødet om Norsk Hydro får konsesjon.

Eg kjem til Oslo i juni måned for å vøre med på Den Norske Bankforening's årsmøte, og då eg er født og oppvaksen i Røldal ville eg sett stor pris på å fått ei samtale med rette vedkomande når det gjeld denne store saka.»

Erik Jordebekk, Roaldkvam, brev av 15. mai 1961:

«Det er Norsk Hydro sine planar om utbygging av Bleskestadlvi og Kvandalslvi, og dei forandringar det vil føra med seg, at eg vil gjera nokre merknad um.

Det er tømmerfløyting ned til Suldalsvatnet. So hev eg rettar i Bleskestadlvi. Og eg hev eigedom i heidi som grensar til fru Hanna Roaldkvam sine eigedomar.»

Vigleik Rasmus Roaldkvam, Roaldkvam, brev av 21. mai 1961:

«I høve Dykkar lysing om Norsk Hydro si forestående utbyggjing av elvane i Røldal—Suldal vil me med dette gjera Dykk merksam på at Kvednabekken og Tverråno som er medtekne i konsesjonssøknaden ikkje er selde. Det har heller ikkje vore tinga um salg.

Likeeins har me heller ikkje tinga um

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vederlag for fiskeretten i elveosen til Roalkvamåni. Etter at alle elvane er turrlagde vert denne totalskada.»

Ansøkeren bemerker i brev av 31. mai 1961 til foranstående brev:

«Vi har mottatt kopi av Deres brev av 21. d.m. til Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen og kan opplyse at vi tar sikte på å forhandle med grunneierne om et eventuelt kjøp av Kvednabekken og Tverråno, under et besøk i Røldal og Suldal i sommer, antagelig i løpet av juli måned.

Når det gjelder fisket i Roalkvamånis utløpsos, minner vi om at vi ifølge kjøpekontrakt skal betale en stedsevarig årlig indeksregulert avgift «som erstatning for fisket i elven», som forutsettes å bli totalskadet ved tørrleggingen.

Vi kan etter dette ikke se at det er grunnlag for noe ytterligere erstatning ved tapte fiske i dette vassdrag, og vi vil gjerne få anledning til å diskutere denne saken med Dem i sommer.»

Nils Hagen, Roaldkvam, brev av 18. mai 1961:

«Etter lysing i dagspressen ser eg alt vassfori i Øvre Suldal skal regulerast og utbyggjast.

Då eg hev rett til å fløyta tømmer i elvi frå Bleskestad og viare nedover til Roaldkvam, vil eg gjera dykk merksam på at eg vil koma med erstatningskrav i tilfelde reguleringa vil hemma fløytinga i elva eller elvane.

Likedan hev eg hatt slipestein i Bleskestad-elva som er dreven med vatn, eg går og ut frå at vatnet i denne elva vil verta so lite til visse tider, at elva vil verta turr so her og vil verta grunn for litt erstatning.»

Jakob og Nils Bleskestad, brev av 6. mai 1960:

«Ser i avisene at A/S Norsk Hydro, Oslo, har søkt om tillatelse til å regulera Røldal-Suldalvassdraget.

Som grunneigarar ved Bleskestadelva i Suldal vil me koma med nokre merknader.

Etter planane til Norsk Hydro skal Bleskestad-elva overførast til Kvandalen. Då elva vart fråselt bruka våre i 1906 var det ikkje tale om å ta vekk elva frå det opphavelege laupet. Dette er då heller ikkje med på kjøpekontrakten. Derimot har seljarane forbehalde seg rett til sag og møllebruk så desse innretningane ikkje lid noko. Dessutan skal tømmefløytinga kunna gå uhindra som før.

Desse planane samsvarar etter vårt syn ikkje med dei føresetnader elva var selt på.»

Jon Valset, Odda, brev av 28. august 1961:

«I forbindelse med Norsk Hydro A/S søknad om konsesjon om utbygging og regulering av Røldal-Suldalvassdraget, tillater vi oss herved å påpeke de ulemper reguleringen kan påføre våre eiendommer i Røldal. Vi kommer i så fall til å gjøre konsesjons søkeren økonomisk ansvarlig.

Ferieheimen «Kabelheim» er en sammenlutning av elektrikerne v/Det Norske Zinkkompani A/S Eitheim, Odda. Laget har f. t. 50 medlemmer. Lagets formål er bygging og

drift av ferie- og week-end steder for lagets medlemmer. Laget har 2 eiendommer på Horda i Røldal. Eiendommen «Kabelheim» gnr. 1, bnr. 82 ligger like ved riksvegen på Horda og består av et våningshus på ca. 90 m² og tomt på ca. 4 mål.

Eiendommen «Gnisten» gnr. 1, bnr. 88 ligger ned til Røldalsvannet, og på eiendommen som er 700 m² er oppført et nøst på 24 m² med beboelsesrom ovenpå. Det er eiendommen «Gnisten» vi er redd for kan påføres skade ved en senking av Røldalsvannet på 17 m iflg. konsesjonssøknaden. Laget kommer i såfall til å gjøre konsesjonssøkeren ansvarlig.

En kan ellers opplyse at årsaken til at laget kjøpte eiendommer i Røldal, blandt annet var de gode fiskemuligheter for ørretfiske i distriktet, og dette anser en som en stor fordel for et feriested.

De store reguleringer som nå er planlagt, vil sannsynligvis på lengre sikt redusere fiskemulighetene betraktelig, og våre medlemmer er av den grunn mest stemt for å selge begge våre eiendommer i Røldal, og istedenfor kjøpe en ny eiendom som egner seg bedre til formålet.»

Oberstløytnant Knut Haukelid, Kongsberg, uttaler bl. a. i brev av 24. juli 1961:

«Vedlagt oversendes avskrift av brev som jeg den 14. juni sendte Vinje kommune. Og jeg tillater meg kort og referere bakgrunden for denne korrespondanse.

Jeg er eier av den del av Holmevatn som ligger i Vinje, med en sammenhengende strandlinje på 10—14 km. I februar i år bad jeg min advokat om å skaffe mig en avskrift av Norsk Hydro's konsesjonssøknad for ovennevnte utbygging. Den 23. mai fikk jeg avskrift av søknaden direkte fra Norsk Hydro. Jeg sendte da ovennevnte brev til Vinje kommune.

Ordføreren i Vinje herr A. O. Versto svarte mig den 19. juni og bemerket blandt annet:

«Søknaden vart handsama av kommunestyret i møtet den 6. mai og sendt herifrå den 8. mai d.å. Det var synd dette for vi hadde godt kunna teke med ein del av dei tinga du nevner om skader og ulemper for deg ved denne reguleringa. No er det diverre forseint då saka er sendt til fylkesmannen og godkjend.»

Jeg har senere korrespondert med ordføreren som mener at man ikke kan ta saken opp påny.

Vår vassdragslovgivning forutsetter imidlertid at de forskjellige interesser får anledning til å uttale sig og jeg mener at hele saken bør gå tilbake til fornyet behandling.

Jeg vil også tillate mig å påstå at Hydros søknad er uhyre tunn. Om skader ved Holmevatn er anført fire linjer med «Det er vistnok et godt fiske i Holmevann». Jeg er ikke jurist, men Vassdragsloven (§ 5) forutsetter vesentlig mere utførlige opplysninger. Det fremgår ikke engang om vannet er overregulert eller ikke.

Skulle det i denne sak være umulig å finne gehør for en lempligere behandling av Norges natur tør jeg ihvertfall be om at konsesjonen gis for en vesentlig mindre regulering, og at disse betingelser knyttes til konsesjonen.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

1. Norsk Hydro må bekoste oppsyn med jakt og fiske i anleggstiden.
2. Norsk Hydro må i fremtiden forsøke å bøte på skaden ved opphjørp av fisket med de nuværende til rådighet stående midler settefisk, gjødsling etc.
3. Norsk Hydro må i samråd med de rette instanser forsøke å finne botemidler for ødelagt fiske i regulerte vann — andre fiskesorter, andre ørrettyper etc.»

Av nevnte brev til Vinje herredstyre hitsettes:

«Holmevatn — denne regulering.

4. Holmevatn er det siste store uregulerte vann i Vinje og nå står også dette for tur.

Fisket.

5. Holmevatn er et usedvanlig rikt og godt fiskevann. En regulering på 10 m, som foreslått, vil gjøre enhver form for fiske ulønnsom. En så sterk regulering vil drepe de større næringsdyr — i første rekke marfloen. Fisken vil vokse noe i de første år, men vil stanse på en størrelse av 20—25 cm. når den går over fra plankton til større dyr som næringsgrunnlag. En ødeleggelse av marfloen vil dessuten føre til at fisken mister sin vinterernæring og det totale fiskbare kvantum vil synke sterkt eller bli helt borte. I hvertfall vil såvel nærings- som sportsfiske måtte opphøre. Det totale fiskbare kvantum i den del av Holmevatn som ligger i Vinje tør jeg anslå til 1 300—1 500 kg pr. år. Det verdifulle og fremragende gytefiske i Vivik vil gå tapt. Når det gjelder fisket i høyfjellsvann så står vi dessverre overfor det forhold at selv en mindre verdiforringelse i den produserte fiskemengde pr. år vil gjøre fiske verdiløst idet arbeidsinnsatsen vil måtte bli for stor for å få noe ut av den minskede avkastning.

Beitet.

6. Eieidommen Langesæhallene mistet ca. 800 da. på Langesæ-reguleringen. Dette førte til at det beitelag som bruker eieidommen (Vivik og Kjelahallene beitelag fra Etne) tok under overveielse å slutte. Eieidommen ligger høyt og værhardt, og det er en utpreget mangel på tilstrekkelig tidlig beite lavt langs stredene. Det framgår ikke av konsesjonssøknaden hvor meget Langesæhallene blir rammet ved Holmevatn, men man kan trygt regne ca. 750 da (av totalt 1170) da lendet er flatet på nordsiden (solsiden), og her er også det beste beite.

Utseendet.

7. Konsesjonssøknaden gir ingen opplysninger om reguleringsprosenten. Det framgår ikke om vannet vil stå helt eller delvis fullt om sommeren. Står det ikke fullt vil man få de vanlige nøkne og

leirete stredner og store sår etter utrasninger hvor bekkene kommer ned i vannet.

Holmevatn er idag en «perle» fra skaperens side. De mange øyer og holmer skaper ikke bare et godt fiske, men også et uvanlig lunt og vakkert område. Alt dette blir ødelagt. Spørsmålet kan stilles om hvor meget av Vinje som skal ødelegges for å eksportere kraft fra herredet. Skal man se dette på en landsplan, så er jeg redd for at våre etterkommere vil felle hard dom over vår destruktive generasjon.

Det paradoksale er at vi forsøker å skape velstand og gode betingelser for både innenlandsk- og utenlandsk kapital — og stadig større fritid for menneskene mens vi samtidig ødelegger muligheten for å gi fritiden mening og innhold ved at Norges natur og mulighetene for fritidsbeskjeftigelse ødelegges.

8. I Vivik (ved Holmevatn) må to hytter flyttes. Det er en ubetydelighet. Men ved hyttene er plantet skog (kanadisk gran). Dette går under vann. Det er glimrende havneforhold ved hyttene. Dette blir ødelagt, og såvidt jeg kan se av det vedlagte kart vil noe nytt neppe kunne skapes. Vivik betyr, såvidt jeg vet, sletten ved viken, eller den vene sletten ved viken. Alt dette går tapt.

Jakt og ulemper.

9. Holmevatn vil bli ødelagt som transportvei om vinteren til mine og Turistforeningens hytter. Jakten på villrein vil bli forringet for alltid og ødelagt i anleggstiden.

Konklusjon.

10. Jeg tillater meg å be Vinje kommune om å rå til at konsesjon ikke gis. En vesentlig mindre regulering vil tildels kunne avbøte skadene. Hver enkelt meter vil kunne telle.
11. Man har nå rundt i Norge en rekke overregulerte vann. Hydro har jo et veldig overregulert vann i Møssvatnet. En samkjøring vest—øst må komme. Sandvann i samme vassdrag som Holmevatn blir så sterkt regulert at en konsentrasjon av ødeleggelser også burde vurderes. Ved å satse litt mere kapital under utbyggingen ved en overdimensjonering av maskininstallasjonene, burde til gjengjeld en rekke vann kunne underreguleres. Dette ville gi vesentlig mindre ødeleggelser.
12. Jeg vil tilslutt ikke unnlate å legge ved et avisutklipp av Aftenposten fra juni. Jeg er klar over at dette neppe kan sies å være relevant i denne sak, idet konsesjonssøkeren nødvendigvis må ha tatt økonomiske hensyn og vurderinger, for å kunne finansiere anleggene. Men ville det ikke være bittert for grunneigerne, fjellfolket og fjellbygdene om direktør Randers virkelig fikk rett (se utklippet)? Det som først er blitt ødelagt lar seg innenfor menneskehetens historie neppe rettes opp igjen.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

13. Jeg tillater meg å be om adressatenes uttalelse i denne sak, enten direkte til Industridepartementet eller gjennom Vinje kommune.»

Hovedstyret mottok en ny uttalelse fra herr Haukelid datert 3. oktober 1961. Uttalelsen hitsettes:

- «1. Jeg tillater meg å vise til det møte som ble holdt på Nesflaten 20 ds. vedrørende ovennevnte sak, hvor jeg meget kort fikk anledning til å få Hovedstyret i tale. Som jeg dengang bemerket var jeg ikke forberedt til å kunne diskutere spørsmålene i detalj og jeg vil derfor nedenfor utdype et par av de ting jeg berørte.
2. Først et par ord om eiendomsforholdene ved Holmevatn. Min eiendom gr. nr. 92, br. nr. 3 i Vinje omfatter nordsiden, d. v. s. solsiden, av Holmevatn og vel antagelig isstrandlinje mot fastland ca. $\frac{1}{2}$ vannet. I tillegg til dette ligger så og si alle holmer og øyer på min eiendom — et forhold som øker strandlinjen vesentlig. Det at øyene ligger på min side av vannet gjør at fiskegrundene ligger her, samt det faktum at man her har de store innfallsosene, og sist men ikke minst at dette er solsiden av vannet, gjør at jeg sannsynligvis har minst $\frac{2}{3}$ av fisket. Det samme forhold gjør seg gjeldende for beitet.
3. Ved en oppdemming av Holmevatn vil følgende verdier ødelegges mer eller mindre totalt, alt ettersom hvor stor oppdemming man vil gi konsesjon på.

a. Fisket.

På grunnlag av mine erfaringer og sett i relasjon til de fiskeribiologiske undersøkelser som ble foretatt i det høyereliggende og fattigere Langesævvann under Tokke-reguleringene vil jeg tillate meg å anslå det totale fiskbare kvantum i Holmevatn til ca. 3 000 kg. pr. år. (Dette er ting som bør undersøkes nærmere). På Tokke-skjønnet fremla jeg oppgaver og regnskaper som viste at fisket i høyfjellsvannene var verdt 10—12 kr. pr. kg, regnet etter vannets avkastning. Etter dette skulle fisket i Holmevatn alene utgjøre over 30 000,— kroner pr. år. Dette vil kapitalisert (4 %) si 50 % mere i verdi enn det Norsk Hydro har betalt for fallrettigheter og demningsrettigheter i vassdraget nedenfor vannet.

Vassdragsloven gir da også klar bestemmelse om at konsesjon kun bør gis hvis skader og ulemper for almene og private interesser må ansees å være av mindre betydning i sammenligning med de innvundne fordeler sett i relasjon til anleggsomkostningene, § 8.1.

Jeg er klar over at Hydros betaling også inkluderer skade på fisket i Sandvatn og Roaldkvam's del av fisket i Holmevatn, men sammenligningen viser hvilke nasjo-

naløkonomiske verdier man her opererer med. Som nevnt ovenfor har jeg det vesentlige av fisket i Holmevatn, og Sandvatn er et dårlig drevet fiskevann.

Det er forøvrig min mening at man ved så og si alle større reguleringer undervurderer de verdier som ligger i fisket.

b. Beitet.

Holmevatn utgjør den laveste del av beitet på eiendommen. Minimumsfaktoren når det gjelder saubeite hos meg har alltid vært tidspunktet om våren når sauene kan komme. En ukes forskyvning frem i tiden vil sannsynligvis gjøre at beitet ikke lar seg leie bort. Oppdemming i Holmevatn kan gi denne forskyvning. Langesæ-reguleringen har allerede forverret situasjonen.

c. Jakt.

Villreinens trekk som går på begge sider av Holmevatn vil sannsynligvis bli avskåret i anleggstiden og forverret for all fremtid. Dette er imidlertid et forhold som vil gjøre seg gjeldende også kun ved regulering av Sandvatn.

d. Skog.

Nærmest som et kuriosium vil jeg nevne at det ved Holmevatn er plantet barskog hvor frøene kommer fra Britisk Columbia, fra Krashnoyarsk og Amur i Sibiria. Det er for tidlig å uttale seg om eksperimentets eventuelle suksess, men foreløpig vokser plantene villig. En oppdemming vil drepe disse plantefelt.

e. Skjemmet utseende.

Det er selvfølgelig vanskelig på et økonomisk grunnlag å bringe frem skjønnhetsbegrepet, men jeg vil tillate meg å påstå at vi ikke har råd til fortsatt å ødsle sånn med naturen i vårt høyfjell som vi har gjort i de siste 20 år.

4. Jeg har omhyggelig lest Hydros konsesjonssøknad og jeg kan ikke se at den fyller de betingelser som etter Lov om Vassdragsreguleringer bør og skal settes til en sådan søknad for å få den behandlet. Ovennevnte lovs paragraf 5 forutsetter et langt nøyaktigere arbeide fra konsesjonssøkerens side.
5. For i noen grad å kunne minske skadene har jeg påpekt den mulighet som ligger i en underregulering av f. eks. Holmevatn i samspill med det sterkt overregulerte Møssvatn. Slik samregulering er selvfølgelig avhengig av samkjøringslinje vest—øst. Vassdragene ligger i helt forskjellige nedslags- og nedbørsfelt.
6. Hydros konsesjonssøknad gir i denne forbindelse ikke opplysning om hvorvidt Holmevatn er over- eller underregulert. Jeg tillater meg å be om nøyaktige opplysninger om dette og jeg går ut fra at konsesjonssøknaden ikke kan realitetsbehandles før disse opplysninger fore-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ligger. I forbindelse med dette vil jeg nevne at klimaet ved Holmevatn på grunn av de høye fjellene vest for vannet (Trollskeiutane — Fidjenuten og Vassdalseggen) er vesentlig tørrere enn i Røldal og Suldal.

7. Jeg ser at Hydro planlegger i en fjern fremtid også kanskje å føre Isvatn over til Holmevatn. Denne økning i nedbørsfeltet kan, etter min mening, ikke tas med på denne konsesjonssøknad ved beregning av den nødvendige reguleringshøyde i Holmevatn. Overføringen kommer kanskje aldri.
8. Konklusjon.

Jeg vil påstå at Hydros konsesjonssøknad ikke kan behandles for Holmevatns vedkommende før flere og mere uttømmende opplysninger er innhentet. Det spiller i denne forbindelse ingen rolle at jeg gir en del opplysninger. Det er den som søker konsesjon som skal påta seg arbeidet og omkostningene og som skal fremlegge opplysningene.

Skulle Hovedstyret, mot formodning, finne opplysningene tilstrekkelig til å kunne gjøre seg opp en vel begrunnet mening, så vil jeg be om å få det hele Hovedstyret i tale på et møte hvor man kan komme nærmere inn på skadevirkningene. Spesielt når det gjelder fisket gjør mange seg dessverre feilaktige forestillinger om mulighetene for å avbøte skadene. Inspektøren for ferskvannsfiskeriene har vel også et visst krav på å få uttale seg. Nettopp i forbindelse med fisket som utgjør en så stor naturherlighet ville muligens en vesentlig mindre regulering kunne hjelpe.

Jeg vil også be om en befarings ved vannet, hvor også Østlandske Naturvernforening får være tilstede.»

I nytt brev av 10. s. m. sier oberstløytnant Haukelid:

- «1. Jeg viser til mitt brev av 3. ds. og tillater meg å komme tilbake til ett pkt. der.
2. Under pkt. 6 i ovennevnte brev påstår jeg at Hydros konsesjonssøknad ikke gir opplysning om hvorvidt Holmevatn er over- eller underregulert. Min påstand er ikke korrekt og stemmer ikke med de siste opplysninger jeg nettopp har mottatt. Opprinnelig mottok jeg gjenpart av ovennevnte konsesjonssøknad direkte fra Hydro, og uten bilag. Jeg har idag gjennom min advokat mottatt en fullstendig utgave av konsesjonssøknaden. Her ser jeg under bilag 3 at Holmevatn med den søkte regulering får en magasinprosent på 98. Jeg beklager min feilaktige påstand.
3. Hvis jeg imidlertid forutsetter en magasinprosent på 98, og Holmevatn manøvreres ned til lavvannstand i de «kraftkritiske» måneder februar, mars, april, så vil dette såvidt jeg kan forstå betyde at vannet vil stå 3—5 m under høyvannstand sommeren gjennom. Sådan manøvrering vil betyde meget av ekstra-

ordinær ulempe for meg. Jeg tillater meg derfor å be om et diagram som vil vise den antatte vannstand gjennom ett normal år beregnet etter nedbørsmengde. Jeg tillater meg samtidig å få tilsendt oppgave over hvilke data man regner med.

4. Ovennevnte forandrer dog etter min mening ikke ved min påstand om at Hydros søknad ikke inneholder tilstrekkelig opplysninger etter Vassdragslovens § 5 til å kunne fremmes, for Holmevatns vedkommende.
5. Jeg vil tilslutt be om at det på en eventuell konsesjonstillatelse taes med bestemmelse om sperring av avløpet for å hindre fisk som er produsert i vannet i å utvandre.»

Norsk Hydro anfører i brev av 26. oktober 1961:

«Vi har mottatt gjenpart av oberstløytnant Knut Haukelids brev til Dem av 3. ds. og skal i den anledning få bemerke følgende:

Til punkt 2.

Vi vedlegger kart over Holmevatn hvor vi har inntegnet eiendomsgrensene og skravert med rødt de eiendommer hvor vi har ervervet reguleringsrett. Vi gjør oppmerksom på at det kan være noen uklarhet angående grensen mellom Knut Haukelids eiendom, Langsæhallene og vår eiendom Kilen, begge i Vinje. Forøvrig er eiendomsgrensene så vidt vi vet klare. Som det fremgår av kartet, er det bare to eiendommer hvor vi ikke har ervervet reguleringsrett, nemlig Langsæhallene samt Myrkveven, gnr. 1, bnr. 4, i Bykle.

Til punkt 3.

Vi tror herr Haukelids vurdering så vel av de totale fiskemuligheter i Holmevatn som av fiskets økonomiske verdi, er sterkt overdrevet. Vi finner det unødvendig å ta dette spørsmålet opp til diskusjon overfor Hovedstyret da det under enhver omstendighet vil måtte vurderes av de fiskerisakkyndige i forbindelse med et eventuelt skjønn.

Selvom man skulle legge til grunn disse — etter vår oppfatning sterkt overdrevne — verdier, står ikke de interesser som blir skadelidende ved reguleringen i noe rimelig forhold til de store verdier som skapes. Også av den grunn har vi ikke ansett det nødvendig å foreta fiskerisakkyndige undersøkelser i vannet på det nåværende tidspunkt.

Vi har ikke ansett det nødvendig å foreta en nøyaktig beregning av den kraftmengde som innvinnes ved reguleringen av Holmevatn. Vi henviser til bilag 3, side 5 hvorav det fremgår at reguleringen vil medføre en økning av den regulerte vannføring på $2,97 \text{ m}^3/\text{sek}$, som bortsett fra falltap i tunnelene vil kunne utnyttet i fallet fra Sandvatn til Suldalsvatn, dvs. $929 \div 68 = 861$ meter. Hertil kommer senere utnyttelsen av fallet fra Holmevatn til Sandvatn dvs. $1053 \div 925 = 128 \text{ m}$., samt eventuelt i fallet fra Suldalsvatn til havet 68 meter.

Til punkt 4.

Hvis Hovedstyret skulle ønske ytterligere opplysninger om denne regulering som ikke

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

finnes i konsesjonssøknaden, er vi naturligvis villige til å foreta de undersøkelser som anses nødvendig, og fremlegge disse opplysninger.

Til punkt 5.

Den mulighet som herr Haukelid her påpeker med et samspill mellom et underregulert Holmevatn og et overregulert Møsvatn, vil ikke gi noen løsning på problemene, bl. a. fordi Møsvatn allerede idag utnyttes i samspill med elvekraftverkene på Østlandet. En ytterligere utnyttelse av Møsvatn ville gjøre det nødvendig å øke maskininstallasjonene og vannveiene i de nedenforliggende bruk, særlig i Frøystul, Vemork og Såheim, som ikke har kapasitet til å utnytte den større vintervannføring som man ville få med herr Haukelids forslag.

Vi har tidligere på herr Haukelids foranledning undersøkt mulighetene av å skåne Holmevatn og legge hele dette magasinet til Sandvatn. De beregninger som i den forbindelse ble foretatt, viser at tilleggsomkostningene ved damanlegget i Sandvatn i så fall ville andra til ca. 20 mill. kr. Disse utgifter står ikke i noe rimelig forhold til de interesser som knytter seg til Holmevatn.

Til punkt 6.

Vi henviser igjen til bilag 3 hvorav det bl. a. fremgår at dette vassdrag vil få en reguleringsprosent på 98.

Til punkt 7.

Vi gjør oppmerksom på at utbygningen av Tverråno og Holmevassåno kombinert med en overføring av Isvatn og Litlavatn til Holmevatn, ikke er noen fjern mulighet, men et konkret prosjekt, som etter all sannsynlighet vil bli realisert i forbindelse med utbyggingen av de øvrige deler av Bleskestadvassdraget. Når disse vassdrag ikke er tatt med i konsesjonssøknaden, skyldes det at vi ennå ikke har ervervet de nødvendige fallrettigheter.

Til punkt 8.

Vi har intet å bemerke til forslaget om et møte, men ber om at dette må bli holdt i Oslo.

Hvis De skulle anse det nødvendig for sakens behandling å foreta en befarings ved Holmevatn, ber vi om at en slik befarings må bli holdt snarest mulig.

Vi tar sikte på å sette anleggsarbeidene igang i løpet av våren 1962, idet vi har regnet med at det skulle være mulig å avslutte konsesjonsbehandlingen innen den tid, og vi håper at spørsmålet om regulering av Holmevatn ikke skal føre til noen utsettelse av konsesjonsbehandlingen, idet det lett vil føre til et års utsettelse av hele prosjektet.»

Knut Haukelid har gitt nedenstående svar i brev av 15. november 1961:

«Til punkt 2.

Jeg vil fastholde min påstand om at den vesentligste del av fisket i Holmevatn p. g. a. forskjellige stedlige forhold ligger til min eiendom. Etter at eiendommen Myrekveven ved grenseutskiftning kom frem til Holme-

vatn er det tvilsomt om eiendommen Kilen i det hele tatt grenser til vannet. Avgjørelsen ved grenseutskiftningen var etter min mening feil, men det har nu lite med saken å gjøre.

Til punkt 3.

Jeg kan ikke gjøre noen innrømmelse når det gjelder min vurdering av fiskemulighetene eller dettes økonomiske verdi i Holmevatn.

Ved overskjønnet på Tokke ble avkastningen i Langesæ av de fiskerisakkyndige satt til 2,5 kg pr. hektar. Vannet var 4 000 mål. Jeg anslår Holmevatn til ca. 8 000 mål. Avkastningen må i Holmevatn være minst 3,5 kg. pr. hektar. Vannet ligger lavere og er grunnere. Jeg vil her vise til tilsvarende vann, som under Tokkeskjønnet av fiskeribiologene blev satt helt opp til 6 kg. pr. hektar. Jeg har etter mine erfaringer og regnskaper funnet at verdien av fisket kan settes til 10—12 kr. pr. kg regnet etter vannets bruttoavkastning.

Det er da redusert for sløyfing og omkostninger, og på grunnlag av en salgspris på rakefisk på k r . 20, — pr. kg.

Overskjønnet på Tokke regnet med k r . 8, — pr. kg.

Jeg vil imidlertid gjenta at dette er opplysninger som Hydro plikter å fremlegge for Hovedstyret. Det er ikke jeg som søker konsesjon. Når nu Hydro mangler enhver opplysning så kan konsesjonssøknaden ikke behandles.

De instanser som skal behandle søknaden må ha et grunnlag å gå ut fra.

Hydros påstand om at mine vurderinger er sterkt overdrevet viser at de ikke har undersøkt forholdene da de ikke kan fremlegge et eneste tall som skulle gi noe annet grunnlag. Mine tall må følgelig godtas, og disse viser at verdien av fisket i Holmevatn er større enn den pris Hydro har betalt for de nedenfor liggende fall.

Til punkt 4 — 6 — 7.

Når det gjelder Holmevatn så er de ødeleggelser som påføres vannet — opptil en viss grense — proporsjonale med reguleringsprosenten for det hele vassdrag.

Vannet må under vurderinger av skadene betraktes og beregnes for seg selv.

Jeg mangler fremdeles opplysninger om hvorledes vannstanden i et normalt år vil være i juni—juli—august—september.

Jeg mangler fremdeles opplysninger om nedbørsmålinger og nedslagsfelt. Er Isvatns og Littlevatnets nedslagsfelt regnet med?

Det er ikke nok at prosjektet Isvatn og Littlevatn «etter all sannsynlighet» vil bli realisert. Hydro sier jo selv at de ikke har ervervet fallrettigheter, og konsesjon er derfor ikke søkt.

Jeg vil til slutt gjenta min påstand om at konsesjonssøknaden er utilstrekkelig når det gjelder Holmevatn. Konsesjonssøknaden inneholder ikke de opplysninger som loven forutsetter og som skal fremlegges for at myndighetene skal kunne vurdere skader og ulemper i forhold til de gode man ønsker å innvinne.

Jeg har idag bedt advokat Aage Rygh, Oslo, om å ta seg av saken. Hvis ikke de nødvendige opplysninger og data fremlegges vil jeg om nødvendig forfølge den saken videre gjennom Stortingets Industrikomité og Stortinget selv.

Jeg går ut fra at dette ikke blir nødvendig,

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

og at Hovedstyret pålegger Hydro å bruke den nødvendige tid til å skaffe seg alle de nødvendige data og å fremlegge disse til vurderingen så konsesjonssøknaden kan behandles på en korrekt måte.»

Hovedstyret skrev den 22. november 1961 til Knut Haukelid og framholdt der bl. a.:

«Hovedstyret innhenter de opplysninger det finner nødvendig for vurdering av saken dels fra sakkyndige og — om nødvendig dels ved å be om tilleggsopplysninger fra søkeren.

Hvis derimot De for Deres egen bedømmelse av søknaden ønsker ytterligere opplysninger, bes De snarest innsende til oss en spesifikkasjon over hva som ønskes.»

Høyesterettsadvokat A a g e R y g h avga deretter denne tilleggsuttalelse datert 16. februar 1962:

«På vegne av Knut Haukelid, som eier av den større del av Holmevatn i Vinje protesteres herved mot den regulering i vannet som Hydro har søkt om konsesjon på, nemlig 5.5 meters senkning + 4.5 meters oppdemning av vatnet.

Jeg viser i den anledning til Haukelids tidligere skriftveksel med Vassdragsvesenet og skal ytterligere anføre:

I

Knut Haukelids eiendom Langesæhallin og Vivik hvor Holmevatn ligger er en utpreget fjelleiendom over tregrensen hvor næringen består av beite, jakt, fangst og fiske samt utleie av fjellhytter. Eiendommen ligger over tregrensen fra 1050 m. o. h. og høyere. De bærende faktorer i denne fjellnæringen er først og fremst beite for sau og fiske, som begge er særdeles verdifulle.

Saubeitet bortleies for tiden til sauavlere fra Vestlandet, som i meget stor utstrekning er direkte avhengig av å leie slike beiter i disse høyfjell om sommeren. Det verdifulleste beite har en nettopp i strekningene langs de større vatn som neddemmes.

Neddemmingen er allerede i gang ved en rekke andre vatn i disse fjell og bl. a. for denne eiendoms annet store vatn, Langesæ hvor 820 mål godt beite ødelegges. En tilsvarende utvikling ved Holmevatn vil medføre at saubeitet i Langesæhallin vil bli forringet så meget at sauedrift der overhodet vanskelig vil drives på forsvarlig basis.

En må her være oppmerksom på at med de sterkt overdimensjonerte reguleringer i Holmevatn og Langesæ basert på oppsamling av kraftvatn til vinterbrukspris for vannfattige vintre uten tapping på 3—4-års perioder, vil ha klimatiske virkninger utover det neddemte, hvilket vil redusere veksten og kvaliteten i de gjenværende beitefelter.

Til dette kommer at de betydelige vannstandsvariasjoner i Langesæ med 35 meter og i Holmevatn med 10 meter — når nedtapping skjer med 2 til 4 års mellomrom vil føre med seg at sauen da i stor utstrekning for å komme til vatn vil gå seg ned i feltet mellom høyvatnstand og lavvatnstand — i gjørme og/eller strandur som ikke lar seg forsere.

Ørretfisket i Holmevatn som i Langesæ er navngjetent, først og fremst som et meget givende fiske med garn særlig for rakfisk-

salg, men ved siden av også for sportsfiske, forbunnet med utleie av hytter ved vatnene i et natur- og skjønnhetsmiljø som er enestående — og som det snart ikke er mer igjen av slik som reguleringsvirksomhetene skrider frem.

Nu har staten ved sin regulering av Langesæ for Tokke likvidert henimot den halve del av det verdifulle fiske i eiendommen Langesæhallin, og nu vil den regulering som Hydro her søker om, i tilfelle den innvilges, likvidere noe tilsvarende eller mer.

Det dreier seg altså om ved vassdragsreguleringstiltak å henimot totaldrepe en meget verdifull fjelleiendom som gjennom tidene har vært drevet med flid, omhu og fremgang, og hvor fisket i disse høytliggende fjellvatn er skapt og vedlikeholdt av eierne gjennom meget slit og betydelig påkostning.

II

Det er av Hydro erkjent at søknaden vedr. Holmevatn innebærer en betydelig overregulering — toppvannoppsamling over 3—4 års perioder.

Det er pekt på at reguleringsbassenget kan legges i Sandvatn som allikevel skal reguleres 21 meter opp og 5 meter ned, som vel må innebære totalødeleggelse. Om man øker den regulering med det Holmevatn forutsettes regulert skulle det derfor i seg selv ikke øke skadene der tilnærmelsesvis med den skade som reguleringen i Holmevatn vil bety.

Til dette har Hydro svart at det vil koste ca. 20 mill. kroner mer enn å foreta reguleringen ved Holmevatn.

Dette er ikke dokumentert ved underlag i form av tegninger og tall og da har en ikke lov å godta det.

Det må i et slikt tilfelle være et minimumskrav fra vassdragsvesenets side at det fremlegges fullstendige omkostningsoverslag for begge alternativer.

Jeg anmoder derfor om at de nødvendige beregninger forsåvidt kreves lagt frem.

Likeså nærmere tekniske og økonomiske utredninger for muligheten av å demme mer eller mindre i Kvandalen for isteden å samle vatn der. Der vil iallfall ikke noe verdifullt fiskevatn ødelegges.

III

Staten har opprettet et Naturvern.

I første omgang skal Børgefjell og Rondane naturverner — skjønt det fremgår ikke klart at dette gjelder mot vassdragsreguleringer. Det er ikke antydning noe om de trakter det her gjelder. — Men tanken om å verne endel av de betydelige naturverdier vi har er nu kommet over i den aktuelle og skapende fase.

Vassdragsvesenet kan det muligens se ut til ikke har noe oppdrag eller formål i så henseende og det har i skrivende øyeblikk ikke lyktes meg å finne ut noe om det.

Men Vassdragsloven forutsetter åpenbart som en rød linje gjennom hele loven at det er hovedoppgaven for vassdragsvesenet at vatn i den frie natur stort sett skal flyte mest mulig regulært og rent i samme leie og nivå som før, og uten å volde unødig skade. Jeg peker på dette og stiller som spørsmål:

1) Har Vassdragsvesenet vurdert og målsatt hvor meget som skal bortreguleres til

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

elektrisk kraftutbygging av våre fiskegode turistmessige verdifulle fiskevatn? Og hvor meget skal være igjen til øvrige interesser h. h. av elv og vatn?

- 2) Må det ikke nu fra Vassdragsvesenets side foretas en mere generell vurdering av hva som skal kunne ødelegges og hva som i vårt samfunds interesse må bevares og naturvernens kort sagt en generalplan som trekker opp grensene for hvor langt ødeleggelsene skal gå.

IV

Skulle en avveining av det som foran er påpekt ikke føre frem må under enhver omstendighet senknings- og demmingshøyden vesentlig reduseres. En 10 meters regulering er akkurat det som skal til for å drepe fiskens næringsfauna helt. Reduseres reguleringshøyden til alene 5 meter ned vil noe muligens i så måte kunne berges for fremtidig fiskepleie- og næring.

V

Knut Haukelid anmoder om at han før standpunkt tas fra Hovedstyrets side, får anledning til personlig å fremstille sitt syn på disse viktige spørsmål for Hovedstyret selv. Det møte som fant sted på Nesflaten ifjor ga ikke tilstrekkelig anledning til dette.»

Ansøkeren har vært forelagt sistnevnte brev og anfører i svar 16. mars 1962:

«Vi har mottatt Deres brev av 28.2.d.å., hvor De oversendte brev fra høyesterettsadvokat Aage Rygh av 16.2.d.å.

Under punkt II er det fremsatt krav om omkostningsoverslag for de to omtalte alternativer for regulering av Sandvann og Holmevann, og vi skal her redegjøre for dette. De andre punkter brevet berører, vil det bli redegjort for i et annet brev.

Regulering av Holmevann.

Vedlagte tegning nr. 1. F. 41690 viser damprofiler for Holmevann, og vedlagte masseberegning og omkostningsoverslag viser at den i konsesjonssøknaden angitte regulering, 96 mill. m³, koster kr. 3 000 000,—.

Regulering av Sandvann.

Alternativ I. Vedlagte tegning nr. 1 F. 41708 viser damprofiler for Sandvann for regulering opp til k. 950. Dette damsted, kalt nedre damsted, ligger ved utløpet av lone like nedenfor Sandvann.

Vedlagte masseberegning og omkostningsoverslag viser at den i konsesjonssøknaden angitte regulering, 67 mill. m³, koster kr. 4 500 000,—.

Samlet koster den i konsesjonssøknaden angitte regulering for Sandvann og Holmevann: kr. 3 000 000,— + 4 500 000,— = 7 500 000,—, og det samlede, innvundne magasin blir: 96 + 67 = 163 mill. m³.

Skal man sløyfe reguleringen av Holmevann og erstatte det derved tapte magasin ved å demme Sandvann høyere, må Sandvann demmes opp til H.R.V. k. 976, som vedlagte magasinkurve, tegning nr. 1. F. 41681 viser.

Alternativ II. Ved en så høy oppdemming blir Sandvanns utløpsos det gunstigste

damprofil, og vedlagte tegning nr. 1. F. 41709 viser dette profil.

Denne dam må etter vårt skjønn bygges som steinfylldam med frontal betongtetning, idet vi ikke har kunnet oppspore tetningsmasser innen økonomisk rekkevidde.

Vedlagte masseberegning for en slik dam med H.R.V. k. 976 og damkrone på k. 980 viser at den vil koste kr. 35 000 000,—.

Meromkostningene ved å flytte Holmevanns magasin over til Sandvann blir således: kr. 35 000 000,— + kr. 7 500 000,— = kr. 27 500 000,—.

Vi håper disse opplysninger er fyldestgjørende, men står gjerne til tjeneste hvis De skulle ønske ytterligere opplysninger.»

I senere brev — datert 24. s. m. — bemerker ansøkeren ytterligere:

«Saebeitet.

Som det fremgår av konsesjonssøknaden (side 11) utgjør det neddemmede areal ved Holmevann 1170 dekar. Av dette er noe under halvparten, antagelig ca. 500 dekar, Knut Haukelids eiendom. Deler av dette areal, særlig området ved Vivik i nordenden av vannet, er utvilsomt et godt saubeite, men de samlede beitestrekninger i dette område er så store at en 5 meters oppdemming av vannet ikke vil ha nevneverdig betydning for den samlede utnyttelse av området som saubeite. På enkelte avsnitt kan det kanskje være vanskelig for dyrene å komme ned til vannet når magasinet er nedtappet. Til gjengjeld er det ikke minst på Knut Haukelids eiendom flere bekker med avløp i vannet hvor sauene kan drikke.

Ørretfiske.

Det hevdes i advokat Ryghs brev at Staten ved sin regulering av Langesæ har likvidert henimot halvparten av fisket på eiendommen «Langesæhallin», og at en regulering av Holmevann for vår regning vil «likvidere noe tilsvarende eller mer». Dette synes å innebære at fisket på denne eiendom vil bli noe nær totalødelagt etter neddemmingen.

Advokat Rygh overser her at Langvann som også tilligger denne eiendom, og hvor det også er et meget godt fiske, ikke berøres hverken av Statens eller av våre planlagte reguleringer. Angående muligheten for å legge Holmevanns magasin til Sandvann, henviser vi til vårt brev av 16. ds.

Advokat Rygh etterlyser videre en teknisk/økonomisk utredning angående muligheten for å legge dette magasin til Kvandalen. Vi har hittil ikke ansett det nødvendig å foreta en slik undersøkelse fordi det ganske åpenbart ikke vil være mulig å skaffe tilfredsstillende magasiner i Kvandalen innenfor en forsvarelig økonomisk ramme. Hvis De anser det ønskelig for konsesjonsbehandlingen, skal vi naturligvis fremlegge en slik utredning.

Allerede nå kan vi opplyse følgende:

Det er i Kvandalen intet naturlig magasin. Dalen er som det fremgår av kartet (bilag 2 til konsesjonssøknaden) forholdsvis bred uten egnede damsteder. Dalen har videre en jevn stigning og et reguleringsanlegg med tilstrekkelig kapasitet vil under slike forhold få slike dimensjoner at vi ikke en gang har ansett det regningssvarende å forsøke å regu-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

lere Kvandalens eget nedslagsfelt som etter planen går uregulert ned i kraftstasjonen Suldal II. Hertil kommer at et eventuelt magasin i Kvandalen under enhver omstendighet ville ligge ca. 300 meter lavere enn Holmevannsmagasinet, og derfor ikke ville kunne utnyttes for reguleringen av vannføringen i Kvandalen kraftstasjon som utnytter det ovenforliggende fall.

Som vi har påpekt tidligere, er det etter vår vurdering ikke grunnlag for å foreta noen reduksjon av de forutsatte reguleringsgrenser av Holmevann.»

Hovedstyret har mottatt søknader om tilleggsbetaling til tidligere falleiere. Dette gjelder oppsittere ved Bleskestadelva (Roaldkvamelva) og ved Bratlandselva.

Overrettssakfører Erling Ueland, representerer Bratlandselvens oppsittere. Søknaden — datert 18. mai 1961 — lyder:

«Underskrevne representerer nedenfornevnte gårdbrukere i Suldal og Røldal:

Suldal:

Torbjørn Bråtveit, gnr. 59 bnr. 1.
Inga Gautun, gnr. 59 bnr. 6.
Oskar Norheim, gnr. 59 bnr. 14 og 27.
Nils Haugen, gnr. 60 bnr. 1 og 2.
Ola Haugen og Ole Stene, gnr. 60 bnr. 3.
Halvor Overskeid, gnr. 61 bnr. 1.
Lars Nesmoen, gnr. 62 bnr. 2 og 3.
Halvar Bratland, gnr. 63 bnr. 2 og 4.

Røldal:

Nils Hegerland, ½ av gnr. 27 bnr. 1.
Olav Selland, gnr. 28 bnr. 2 og 3.
Sellandsbakkane, gnr. 28 bnr. 4.

De har alle det tilfelles at deres gårder støter ned til Bratlandselven og vassrettighetene som tilhørte gårdene ble frasolgt brukene i 1907. De er nå kjøpt av A/S Rjukanfoss som nå har søkt om ervervskonsesjon for vassdragene med tanke på utbygging.

Den opprinnelige kjøpesum for vassrettighetene var liten, fra kr. 2 000,— og nedover til hver grunneier. Ved senere overdragelser har kjøpesommene vært høyere. Hvor meget A/S Rjukanfoss har betalt på siste hånd har vi ikke kjennskap til.

Under henvisning til konsesjonslovens § 2 pkt. 14 søker jeg om at det blir satt som vilkår for konsesjonen at A/S Rjukanfoss betaler eierne et rimelig vederlag for sine rettigheter, idet de opprinnelige kjøpesummer ikke sto i noe som helst forhold til den reelle verdi.

Jeg antar at erstatningsbeløpene i tilfelle bør fastsettes på grunnlag av skjønn, idet vi da regner med at grunneierne må få noe fradrag i erstatningene for den kjøpesum de i sin tid fikk.

Til orientering oversendes avskrift av et skjøte fra en av rettighetshaverne i Røldal og et tilsvarende fra Suldal.

Jeg ville gjerne høre hvorledes Vassdragsvesenet ser på denne sak, og trenges der flere opplysninger på det nåværende tidspunkt, venter jeg å få beskjed.»

Høyesterettsadvokat Gerhard M. Våland, Stavanger, representerer Bleskestadelvens oppsittere. Denne søknad — datert 30. juni 1961 — har følgende ordlyd:

«Nils Bleskestad og Jakob Bleskestad som er eiere av henholdsvis gnr. 67 bnr. 1 og gnr. 67 bnr. 3, Bleskestad i Suldal herred, har bedt meg gi en del supplerende opplysninger og bemerkninger til det brev de den 8.5.1961 sendte til Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen.

De to nåværende eieres fedre som eiet hele Bleskestadelven, håndga ved kontrakt av 22. januar 1905 sin rett til «vandfaldet i hele Bleskestad elven» til Østen Roaldkvam. Kjøpesummen skulle være kr. 1 000,—. Dessuten skulle det fra den tid vannfallet ble nyttiggjort, betales en årlig avgift stor kr. 150,—.

I kontrakten hadde selgerne uttrykkelig forbeholdt seg sin rett til sag og møllebruk, «saa disse indretninger intet lider». Videre skulle tømmerfløtningen kunne foregå uhindret som før.

Jeg vedlegger avskrift av kontrakten.

Tømmerfløting, sag og møllebruk var det vesentlige næringsgrunnlag for gårdene og er fremdeles av stor betydning. Tømmerfløtningen foregår fremdeles. Enkelte år har vært fløtet opptil 200—300 m³. Den gjennomsnittlige fløting er anslagsvis ca. 100 m³ pr. år. Prisen pr. m³ er ca. kr. 90, — levert ved Suldalsvatnet.

Sagbruket har hele tiden vært i virksomhet. Det betjener 5—6 skogsbruk som alle selger skåret trevirke, bord, plank og boks. Det nåværende maskineri og saghus ble satt opp i 1936.

Møllebruket er riktignok for tiden ikke i virksomhet. Men det har vært drevet kontinuerlig fra salget frem til 1945, uten avbrekk i mellomkrigsperioden. Kvernen står fremdeles og kan brukes når som helst.

Det er også en del andre kvernrettigheter, slipesteinsrettigheter m. v. I elven er et ganske betydelig ørretfiske, ikke bare til eget forbruk, men også for utleie og salg, bl. a. til turiststasjonen på Bleskestadmoen.

Bleskestadelven danner skiftelinje mellom de to eiendommer. Den er effektiv som sjølgjerde.

Bleskestadelven er en stadig benyttet drikkevannsreserve hvis brønnene går tomme om sommeren eller fryser til om vinteren.

Alle disse herligheter var det en uttalt forutsetning at selgerne skulle beholde. Dessuten regnet de med at utbygning etter planen ville gi andre fordeler, tomtsalg som nevnt i kontrakten, og øket virksomhet i det hele.

Det må uten videre være klart at hvis vannet nå skal føres over til Kvandalen, slik at Bleskestadelven i alt vesentlig forsvinner, er en helt avgjørende forutsetning for kontrakten brutt. Det kan trygt slås fast at det ikke i 1905 ville blitt inngått noen kontrakt uten en slik forutsetning, nær sagt uansett hva en kjøper hadde budt.

Kontrakten av 1905 tilsikret selgerne at de skulle kunne drive sin virksomhet som før og sannsynligvis med andre fordeler i tillegg. Å føre bort Bleskestadelven ville i 1905 vært ensbetydende med å rive hele grunnlaget vekk under den gårdsdrift som der ble drevet.

Dessuten henviser jeg til konsesjonslovens § 2 punkt 14. Hvis det skal bli gitt konsesjon

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

til overføring av vassdraget, må dette settes som betingelse at konsesjonærene betaler eierne av brnr. 1 og 3 et betydelig tillegg til den opprinnelige kjøpesum.

Det kan ikke være tvilsomt at den kjøpesum som den gang ble avtalt, allerede da stod i et åpenbart misforhold til verdien.

Kjøper var som nevnt Østen Roaldkvam. Og ved skylddelingen av vassrettene den 28. august 1906 omtales fremdeles bare han som kjøper idet det heter at en skal «skylddele fra denne eiendom til herr Østen Roaldkvam solgt parcel».

Imidlertid har Østen Roaldkvam en gang i tiden mellom januar 1905 og oktober 1906 solgt 5/6 av sine rettigheter med 2/6 til R. Blakstad, 2/6 til Johan Haare og 1/6 til Olav Tveita. Mine parter har nå fått opplyst at Østen Roalkvam for dette salg fikk mellom kr. 30 000,— og kr. 40 000,— sannsynligvis nærmere kr. 40 000,—.

Skjøte ble utstedt direkte fra de to opprinnelige selgere til konsortiet den 20. oktober 1906 på de samme vilkår som omtalt i kontrakten med Østen Roalkvam.

Jeg vedlegger utskrift av skylddelingsforretningen og skjøte.

Ved skjøte av 26/3-1915 gikk vannrettighetene over fra dette konsortium til h.r.advokat Henrik Mikael Helliesen med $\frac{2}{3}$ og o.r.sakfører Jørgen Breda Faye med $\frac{1}{3}$.

Ifølge panteregistret solgte Østen Roalkvam sin $\frac{1}{6}$ for kr. 30 000,—, Olav Tveita sin for kr. 30 000,—, Johan Haare sin $\frac{1}{3}$ «og hans halvdel av en del andre bruk» for kr. 120 000. Alle disse salg var til h.r.advokat Helliesen.

Ragnvald Blakstad solgte sin $\frac{1}{3}$ til o.r.sakfører Faye for kr. 70 000,—.

Hvis vi forutsetter at Johan Haare fikk kr. 60 000,— tilsvarende pris som Østen Roalkvam og Olav Tveita for sin andel i Bleskestadelven, utgjorde den samlede pris for disse rettigheter kr. 190 000,—.

På vegne av Nils Bleskestad og Jakob Bleskestad må jeg protestere mot at det gis konsesjon med mindre mine parter på forhånd er sikret mot å lide rettskap. Jeg ville være takknemlig for en uttalelse fra det ærede hovedstyre om hvorledes mine parter i så måte kan sikres, slik at jeg kan forelegge dette for dem til vurdering.»

Til sistnevnte brev har Norsk Hydro gitt disse bemerkninger av 5. september 1961:

«Vi har mottatt gjenpart av brev til Dem av 30.6. d. å. fra h.r.advokat Gerhard M. Våland, Stavanger.

Når de tidligere eiere av Bleskestadgårdene har forbeholdt seg sin rett til sag, møllebruk og tømmerfløting, vil naturligvis disse rettigheter bli respektert i den forstand at det vil bli betalt tilleggserstatning i penger fastsatt ved overenskomst eller skjønn i den utstrekning disse bruksutøvelser blir skadelidende ved utbyggingen. Hva spesielt angår tømmerfløtingen, som vel har den største praktiske interesse i dag, vil vi etter avtale med grunneierne eventuelt etter nærmere bestemmelse fastsatt ved skjønn bygge veier som skal gjøre det mulig i det vesentlige å opprettholde tømmertransporten også etter at elven er tørrlagt. Disse grunneiere står for så vidt ikke i noen annen stilling enn grunneierne til Roalkvamåni lengre ned i vassdraget, idet

også disse har forbeholdt seg at spørsmålet om tømmerfløting i vassdraget skal avgjøres ved særskilt overenskomst eller skjønn.

Vi kan ikke godta det synspunkt at forutsetningene for håndgivelsen av 1905 mellom selgerne Mikkell og Torjus Bleskestad og Østen M. Roaldkvam er brutt i og med at fallet nå blir utbygget med kraftstasjon på Nesflaten og ikke på Roalkvam. Så vidt vi har kunnet bringe på det rene, forelå det i 1905 da disse rettigheter ble frasolgt brukene, ingen konkrete planer om en utbygging av vassdraget. Hverken kjøper eller selger kunne derfor ha noen bestemte forutsetninger med hensyn til tidspunktet for utbyggingen eller plassering av kraftstasjonen, iuntak, veianlegg, boligtomter o. s. v. Når en fallrettighet selges uten at det settes noen tidsfrist for utbyggingen og uten noen bestemmelse om hvorledes utbyggingen skal skje, erverver kjøperen etter vårt syn rett til å bygge ut vannfallet på det tidspunkt som passer ham og på den måte som han til enhver tid finner mest hensiktsmessig. Vi henviser for så vidt til Høyesterettsdom i Rettstidende 1960, side 310, hvor Høyesterett avviste et krav fra grunneierne om at den opprinnelige overdragelse måtte omgjøres fordi det hadde vært en forutsetning at utbyggingen måtte skje innen rimelig tid.

Det er videre reist krav om tilleggserstatning i henhold til konsesjonslovens § 2, nr. 14, fordi rettighetene angivelig ble frasolgt brukene til en pris som sto i åpenbart misforhold til verdien.

Som grunnlag for vår imøtegåelse av dette krav, skal vi først få fremlegge en del faktiske opplysninger. De rettigheter det her gjelder, har vært gjenstand for følgende overdragelser siden 1905:

- 1) Kontrakt mellom Torjus og Mikkell Bleskestad og Ø. M. Roalkvam 1905. Pris kr. 1 000,—.
- 2) Skjøte fra Mikkell og Torjus Bleskestad til direktør Blakstad (1/3), ingeniør Haara (1/3), Østen M. Roalkvam (1/6), Olav Tveita (1/6) 1906. Pris kr. 1 000,—.
- 3) Overdragelse fra de forannevnte eiere til o.r.sakfører Faye og advokat Helliesen i 1915.

Rettighetene er solgt sammen med rettighetene i Bratlandselven. Pris for Bleskestadelven (Sonselifossen) alene antagelig for kr. 180 000,— (1/6 ble solgt for kr. 30 000,—).

- 4) Skjøter fra advokat Helliesen og fru Faye i 1930 til disponent Odd Roalkvam. Kopi av skjøtene vedlegges.

Pris:

$\frac{2}{3}$ av Nordre og Søndre Sonselifossen samt $\frac{1}{2}$ av diverse eiendommer i Bratlandselven for kr. 8 720,—

$\frac{1}{3}$ av Nordre og Søndre Sonselifossen samt $\frac{1}{2}$ av diverse eiendommer i Bratlandselven for kr. 6 610,—.

Ved å sammenholde disse tall vil man se at det for en tredjedel av Sonselifossen er betalt kr. 2 110,—, og for hele Sonselifossen følgerlig kr. 6 330,—.

- 5) Senere er halvdel av dette rettighetskompleks tilskjøtet nå avdøde generaldirektør Sigurd Kloumann.
- 6) I 1954 ble rettighetene i Bratlandselven og Sonselifossen sammen med en fjelleiendom

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

til reguleringsmagasinet Holmevann håndgitt til oss av arvingene etter generaldirektør Kloumann og disponent Roalkvam, og håndgivelsen er av oss akseptert i 1959. Det er avtalt en samlet pris for hele komplekset, og det kan derfor ikke opplyses noe om hvor meget som ble betalt for Bleskestadelven alene.

Advokat Våland anfører at Østen M. Roaldkvam fikk mellom kr. 30 000,— og kr. 40 000,— ved videresalg av de 5/6 av rettighetene til direktør Blakstad, ingeniør Haara og Olav Tveita i 1906 (pkt. 2). Vi må her gjøre oppmerksom på at det ikke er ført noe bevis for dette, og at skjøter til direktør Blakstad etc. lyder på kr. 1 000. Advokat Våland sammenholder den pris som ble betalt for disse rettigheter i 1905 med den pris som ble avtalt ved salget til o. r.sakfører Faye og advokat Helliesen i 1915 (jfr. pkt. 3 ovenfor).

Etter vår vurdering er dette intet reelt sammenligningsgrunnlag. Da rettighetene ble frasolgt i 1905, hadde man i Norge liten eller ingen erfaring i bygging av større kraftmengder over lengre avstander. Verdien av et så vidt avsidesliggende vassdrag som Bleskestadelven, som den i dag er uten veiforbindelse, var naturligvis den gang høyst usikker.

Da rettighetene ble solgt i 1915, var situasjonen radikalt forandret. Det var i mellomtiden bygget et stort antall større kraftstasjoner i landet, og dessuten var prisene på fallrettigheter drevet opp på grunn av krigsspekulasjoner, konjunkturerne og den alminnelige prisutvikling. Hvis det skal trekkes sammenligninger mellom prisen i 1905 og ved senere overdragelser, er det mer naturlig å trekke frem overdragelsen fra fru Faye og advokat Helliesen i 1930 hvor prisen for Sonseilfossen var kr. 6 330,— (jfr. pkt. 4 ovenfor).

Det som imidlertid fra vårt synspunkt er det avgjørende i saken, er at et pålegg om tilleggserstatning vil virke ytterst urimelig overfor oss, idet vi har betalt en pris basert på en forretningsmessig vurdering av rettighetenes verdi i dag. Det bør også tillegges betydelig vekt at rettighetene har gått fra hånd til hånd en rekke ganger i den mellomliggende tid. Noen av kjøperne har som det fremgår hatt fortjeneste av salget, mens andre har tapt store formuer. Det er et vilkår for anvendelsen av § 2, nr. 14, at salget til underpris har skjedd til en av konsesjonærens «nærmeste forgjenger». Dette vilkår er etter vårt syn ikke til stede i dette tilfelle hvor det ligger så vidt mange salg mellom den første kjøpekontrakt i 1905 og håndgivelsen til oss i 1954.

Det bør også tas hensyn til at det nå er gått meget lang tid siden første overdragelse. De opprinnelige selgere Mikkel og Torjus Bleskestad, som er fedre av de nåværende eiere, døde begge i 1917. Etter vår forståelse av § 2, nr. 14, er det bare «de tidligere eiere eller rettighetshavere» som kan tilgode sees med tilleggserstatning, d. v. s. de som var eiere ved den opprinnelige avhendelse av rettighetene. Ikke de opprinnelige eieres rettsetterfølgere.

Disse har nemlig ikke lidt noe tap, da de har overtatt brukene etter sine fedre med den reduserte verdi de har hatt uten fallrettighetene. De ville derfor oppnå en fordel i forhold til de øvrige arvinger etter de opprinnelige eiere om de nå skulle få en tilleggserstatning for de tidligere frasolgte fallrettigheter. Vi kan derfor ikke se at det skjer noen urett mot Nils og Jakob Bleskestad om slik tilleggserstatning ikke blir gitt.

Et pålegg om tilleggserstatning i et tilfelle som dette vil skape betydelig usikkerhet, ikke bare for industribedrifter, men også for kommunale og fylkeskommunale kraftlag og for andre som har kjøpt opp fallrettigheter med sikte på senere utbygging.

Vi tillater oss forøvrig å henvise til den konsesjon som ble meddelt A/S Årdal og Sunndal Verk til å regulere Fortun/Grandfastavassdragene, og som er referert i Innst. S. nr. 279 for 1956, hvor et krav fra grunneierne om tilleggserstatning ikke ble tatt til følge.

Vi henleder også Hovedstyrets oppmerksomhet på at konsesjonslovkomiteen av 1956 foreslår at konsesjonslovens § 2, nr. 14, blir opphevet. I denne overgangstid bør det derfor vises særlig varsomhet med å anvende denne omstridte bestemmelse.

Gjenpart av nærværende brev er sendt h.r.advokat Våland.»

Advokat Våland har i nytt brev av 17. oktober 1961 anført:

«I mitt brev av 30. juni i år anførte jeg at mine parter nå hadde fått opplyst at Østen Roalkvam i 1905 eller 1906 hadde fått mellom kr. 30 000,— og kr. 40 000,— for videresalg av 5/6 av de rettigheter han hadde fått håndgitt.

I sitt svar av 5. f. m. påpeker Norsk Hydro at det ikke er ført noe bevis for dette og at skjøtet til direktør Blakstad etc. lyder på kr. 1 000,—.

Det har vært vanskelig for mine parter å få opplysninger om disse forhold. Østen Roalkvam fortalte dem intet mens han levde, og også hans sønn Rasmus Roalkvam har vært lite tilbøyelig til å meddele hva han visste fra faren.

Under befaringen den 20. f. m. oppsøkte jeg Rasmus Roalkvam og henstilte inntrengende til ham å gi de opplysninger han satt inne med.

Rasmus Roalkvam fortalte da at etter håndgivelsen for kr. 1 000 hadde Østen først solgt halvparten til Olav Tveito for kr. 2 000,— for å sikre seg mot ethvert tap. Så trodde han, at faren hadde solgt 2/6 til direktør Blakstad for kr. 5 000,— og Tveito 2/6 til ingeniør Haare. Og så i 1915 hadde faren solgt sin siste 1/6 for kr. 30 000,—. Det samme hadde Tveito gjort. Tilsammen hadde således faren fått kr. 37 000 trodde han.

Han sa imidlertid videre at han hadde en mengde papirer etter faren, bl. a. angående kontraktene om vannrettene. Han lovte å sende meg dem som måtte ha betydning for disse spørsmål.

Han har så sendt meg kontrakt (håndgivelse) av 22. januar 1905 med påtegning om et års forlengelse av 11. januar 1906 og kon-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

trakt av 20. juni 1906 mellom Roaldkvam og Tveito på den ene side og Blakstad på den annen, med påtegning av 28. juli 1906.

Denne kontrakt viser at Roaldkvam og Tveito har solgt 2/3 av håndgivelsen til fagmannen Blakstad som skulle bestyre rettighetene og selge dem best mulig, dog ikke til lavere pris enn kr. 45 000,—.

Direktør Blakstad må så ha solgt 2/6 til ingeniør Haare. Prisen for dette kjenner jeg ikke. Og 20. oktober 1906 utsteder de to Bleskestadoppsittere i henhold til håndgivelsen skjøte for kr. 1 000,— med 2/6 til Blakstad, 2/6 til Haare, 1/6 til Tveito og 1/6 til Roaldkvam.

Den foreliggende kontrakt viser at direktør Blakstad som stelte med oppkjøp av vannrettigheter, i 1906 regnet disse vannrettigheter for å ha en verdi av minst kr. 45 000,—. Av samme mening må ingeniør Haare formodes å ha vært.

Og at de ikke har vurdert rettighetene for høyt, belyses av det faktum at de solgte dem i begynnelsen av 1915 for ca. kr. 190 000,—.

Vi kan si at de to Bleskestadoppsittere som tilsammen fikk kr. 1 000,— solgte sine rettigheter for kr. 30 000,—40 000,— under markedspris. Hvis de skal få kompensasjon for dette idag, må beløpene — hensett til dagens lave kroneverdi og til rentetapet i de forløpene 55 år — bli betydelige.

Jeg innskrenker meg om dette til å henviser til Norsk Hydros beregninger tilsvaret av 5. f. m. til o.r.sakfører Erling Ueland. Basert på den gjennomsnittlige skyldsmarksverdi påpeker Norsk Hydro at kr. 1,0 i 1907 svarer til kr. 11,63 i 1959. Kr. 30 000,— i 1907 skulle således svare til kr. 348 900,— i 1959.

Og hva renten angår, anfører Norsk Hydro i samme brev at et beløp på kr. 2 000,— i 1907 ville øke til kr. 15 980,— i 1959, altså en multiplikasjon med 7,99.

Det foran anførte ville gjelde selv om vannkraften var blitt utnyttet på stedet. Dette har visselig i 1906 vært både selgers og kjøpers forutsetning. Og i hvert fall fremgår det meget tydelig av håndgivelseskontrakten at det har vært selgerens uttalte forutsetning. Det kan ikke være tvilsomt at denne forutsetning i høy grad har vært utslagsgivende ved fastsettelse av prisen. Det skulle derfor være all grunn til av billighetshensyn å gi Bleskestadoppsitterne en større tilleggsgodtgjørelse til kjøpesummen, slik som det ble gjort ved Aura-vassdraget.

Jeg er ikke enig med Norsk Hydro som anfører at en slik billighetserstatning bare kan gis hvis eierne fra 1906 er i live. Såvidt jeg vet ble det heller ikke praktisert slik ved Aura-vassdraget.

En slik billiggodtgjørelse må vurderes konkret. Det ville vel være svakere grunnlag for den hvis vedkommende gård hadde gått fra hånd til hånd på det frie marked og var kommet på fremmede hender. Begge Bleskestadgårdene eies idag av sønner av selgerne. De var begge eneste sønn, og de har overtatt gårdene på rimelige vilkår som skikken har vært i generasjoner. Det ville være støtende om konsesjonæren skulle slippe å betale en rimelig tilleggsgodtgjørelse på det tilfeldige grunnlag at en eller begge av selgerne var døde.

Jeg sender gjenpart også av dette brev til Norsk Hydro.»

Overrettssakfører Ueland har den 28. november 1961 framlagt en omfattende utredning om — og begrunnelse for — kravet om tilleggsbetaling til tidligere falleiere.

Innledningsvis omtales salgsforløpet slik:

«Med Østen Roalkvam om mellommann kjøpte direktør Blakstad og ingeniør Haare opp rettighetene til Bratlandselven i 1907.

Rettighetene ble fraskilt gårdene ved skylddelinger og skjøter, og ialt ble det 12 parceller med betegnelsene Bratlandselven I—XII. De tilsvarende rettigheter i Røldal fikk betegnelsen Bratlandselven I—IV.

Skylddelingene og skjøtene har stort sett alle det samme innhold. Det som ble solgt var vatnet og grunnen til høyeste vannstand. Grunn som kjøperne behøvde til utnyttelse av vannrettighetene skulle betales etter skjønn.

Det er på det rene etter opplysninger fra Norsk Hydro at den samlede kjøpesum for elven med de 256 fall m var kr. 16 560,— fordelt med kr. 2 000,— og nedover på de 16 bruk.

Det har liten interesse her å gå i detaljer når det gjelder hvor mange fall m og hvor stor kjøpesum det falt på hvert bruk. Den erstatning i form av kraft og penger som måtte bli gitt, må vel fastsettes under ett og eventuelt fordeles mellom oppsitterne ved skjønn om enighet ikke oppnås.

Røldal og øvre del av Suldal lå og ligger temmelig isolert. Bondene der oppe hadde på denne tid liten greie på hvilke verdier den tekniske utvikling hadde gitt vassdragene. De ble lette offer for dem som visste bedre.

Også etter datidens forhold var salgsbeløpene urimelig små.

H.r.advokat Vålunds utredning om salgene av rettighetene til Bleskestadelven av 17.10. 1961 gir overbevisende opplysninger om denne påstand. I sum er jo forholdene dette at rettighetene ble kjøpt av Østen Roalkvam for kr. 1 000,— + noen heftelser og solgt igjen snart etter med en fortjeneste som tilsvarte en salgssum på kr. 6 500,— for det hele + heftelsene. Men enda mer opplysende angående verdien er det at partene regnet med at de ville få minst kr. 45 000,— ved videre salg, se kontrakten.

Når forholdene var slik for Bleskestadelven, må vi regne med at noe tilsvarende også var påtegnet for Bratlandselven. Konklusjonen er at kjøpesummen etter forholdene på salgstiden bare representerte en liten brøkdel av den verdi ekspertene mente de hadde.

I 1914—1915 skifter vassdragsrettighetene eiere.

Jeg framlegger om dette ubekreftet skjøte av 31.3.1914 fra ingeniør Haare til advokat Helliesen vedkommende halvdel av rettighetene i Bratlandsdalen — de som ligger i Suldal — 1/3 av rettighetene i Bleskestadelven.

Kjøpesummen var kr. 120 000,— + heftelser.

Likeså framlegges ubekreftet skjøte av 15. 3.1915 fra direktør Blakstad til o.r.sakfører Breder for selgerens del av Bratlandsrettighetene, nemlig 1/2 for kr. 210 000,—.

Hva som ble betalt for rettighetene i Røldal vet vi ikke.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Vi ser også at siste salg ikke omfatter noen rettighet til Bleskestadelven, slik at bare $\frac{1}{3}$ av rettighetene i dette vassdraget var med i handelen.

Når hensyn tas til alt nevnt ovenfor, kan vi vel rekne med at kjøpere og selgere regnet med en samlet verdi på alle rettigheter på ikke langt fra kr. 500 000,—.

På et så tidlig tidspunkt må vi vel gå ut fra at den oppgang som krigen skapte, ikke hadde begynt å virke.

På den annen side kan vi rekne med at det i tiden 1907—1915 var en jevn oppgang på priser på vassrettigheter. Konklusjonen er at stigningen i salgsprisene fra kr. 17 660,— i 1907 til kr. 500 000,— i 1914—1915 skyldes noe at rettighetene var kjøpt til underpris, noe at prisene imellomtiden var gått opp.

I depresjonstiden omkring 1930 ble så rettighetene solgt med stort tap. Av vedlagte skjøte fra adv. Helliesen av 20.8.1930 går fram at hans $\frac{1}{3}$ av rettighetene til Sonselifoss (Bleskestadelven) og hans halvdel av rettighetene i Bratlandsdalen (innen Suldal) ble solgt til Odd Roalkvam for kr. 8 720,—.

Det tilsvarende salget fra fru Faye til samme var 21.8. s. å., men av en eller annen grunn var kjøpesummen noe mindre, kr. 6 610,—.

Direktør Kloumann var sannsynligvis med som kjøper fra først av, men han fikk først skjøte på sin halvpart av de samlede rettigheter 17. juli 1954. «Av hensyn til stempelavgift og tillysingsgebyr» ble verdien da satt til kr. 11 400,—.

Ueland går videre inn på spørsmålet om konsesjonsplikt for eierne fra 1930. Han understreker sterkt ervervslovens § 1, § 2 nr. 3, 14, 17, 22, og 23 og § 6. Videre framheves at nevnte lovs § 31 pålegger departementet å gi en frist av maksimum 3 år for rettighetshavere til å bringe forholdet med konsesjon i orden. Det jevnføres også med § 32 i loven som bestemmer at myndighetene avholder tvangsauksjon om forholdene ikke blir brakt i orden.

Ueland hevder at Roalkvam—Kloumann satt med rettighetene på nåde. Departementet ga den 21. mars 1952 frist til 17. oktober 1953 til å bringe konsesjonsspørsmålet i orden. Konsesjon ble ikke gitt, men tvangssalg ikke fremmet. Ueland spør om dette henger sammen med at Norsk Hydro kom inn i bildet. Overdragelsen til Hydro foregikk 13. juli 1954 da de 2 vassdrag pluss noen mindre rettigheter ble håndgitt selskapet. Kjøpesummen er ansett å ligge på ca. kr. 2 300 000.

Ueland ser først på saken i relasjon til Roalkvam—Kloumann og deretter i relasjon til Norsk Hydro. Det hevdes at oppsitterne ikke kjente lovens regler om tvangsauksjon og det påstås at om de hadde gjort er det mulig og trolig at de ville fått kjøpt rettighetene tilbake til gården til den billige pris de ble solgt for.

Det hevdes videre at fastsettelse av verdien ved salget til Hydro måtte ta hensyn til det tillegg i kjøpesummen som de opprinnelige eiere måtte bli tildelt etter ervervslovens § 2 nr. 14 og 23 og reguleringslovens § 12 nr. 9. Av utredningen siteres i denne forbindelse:

«Det er riktignok så at heftelser var av uviss størrelse og således ikke ønskelig ut fra det omsetningslivets tarv krever under vanlige forhold. Men de var der og statsmyndighetene sto fritt om de skulle gis og med hvor stort beløp ved en eventuell konsesjon. Det var et hefte på rettighetene som de selv og alle måtte respektere. Jeg antar at reglene også ble nevnt under forhandlingene om kjøp mellom Hydro og Roalkvam—Kloumann som en verdiforringende faktor. Det er også mulig at det foreligger brev eller tilleggskontrakter mellom partene om dette. De bes framlagt i tilfelle.

Det riktige ville vel derfor være at denne sak ble behandlet som om der gjaldt 2 konsesjoner, en til Roalkvam—Kloumann og en til Norsk Hydro.

I relasjon til de førstnevnte må et av spørsmålene bli:

Er det rimelig at Roalkvam—Kloumann skal tilegne seg hele differansen mellom kjøpesum ca. kr. 20 000,— og salgssummen ca. kr. 2 300 000,— under disse forhold?

Et annet spørsmål er:

Er det rett etter loven? Mer om det senere.

Men godtar en først at Roalkvam—Kloumann bør betale no, så er denne deres plikt gått over til Norsk Hydro ved kjøpet. Rettighetene kan ikke selges uten at de forpliktetser loven setter følger med i handelen.»

Ueland går deretter over til å behandle den rettslige side av § 2 nr. 14 og 23. Han fastslår at det intet kan kreves av slik tilleggsbetaling, man kan bare be om det. Lovgiverne mente det var grunn til å imøtekomme en slik bønn særlig i to tilfeller hevdes det:

- «1. De opprinnelige selgere kan ha blitt narret til å selge for en pris som lå under markedsprisen på salgstiden. Jeg har i det foranstående forsøkt å bevise at så var tilfelle her.
2. Når utviklingen har synt at verdiene var større enn opprinnelig antatt f. eks. fordi utnyttelsesmulighetene ble bedre enn forutsatt.»

Det pekes på at Stortinget ofte har vært inne på at grunneierne bør få noe av den verdistigning som utnyttelsen av naturherligheter skaper.

Ueland hevder dette er rimelighetskrav, men understreker at kravene også har et juridisk grunnlag. Det pekes da på at rettighetene var forutsatt utnyttet på stedet, selv om det ikke var direkte sagt i kontrakten vedkommende Bratlandsdalen. For rettighetene i Bleskestadelva søkes nevnte forutsetning bevist gjennom sitat av en av advokat Våland framlagt kontrakt som omhandler

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

bibehold av sag- og møllebruksrettigheter m. v. etter utbyggingen. Ved den nå planlagte utnyttelse kan overhode ingen av de kontraktmessig sikrede rettigheter utnyttes.

Av utredningen siteres igjen:

«Bleskestad og Bratlandsdalen ligger ikke langt fra hverandre og når det gjelder disse ting, kan vi regne med at partene tenkte likt.

Selve tiden — de utnyttelsesmuligheter som folk regnet med da — forutsetter også utnyttelse på stedet.

Men ved utnyttelse av elven på stedet, ville det bli skapt verdier.

Det ville ha blitt et industrisentrum i bygden, noe som ville skape helt andre vilkår for befolkningen i bygden med tomtsalg, bedre avsetningsmuligheter for gårdsprodukter, bedre arbeidsmuligheter o. s. v.

Når så kraften blir eksportert og utnyttet utenfor bygden, svikter forutsetningene.

De følger for hele bygda dette får, vil vel kommunens sakfører gi utredning om. Men følgene for grunneierne og dermed grunnlaget for erstatningen til disse, burde jo være meget sterkere fordi de måtte kunne pårekne at kraften ble utnyttet på eller nær deres eiendommer.

Hvorledes kontrakter tolkes.

Det er en kjent rettssetning at en kontrakt skal tolkes ikke bare ut fra hva der uttrykkelig står i den, men også ut fra det den forutsetter.

Vil ikke en kjøper opprettholde en handel i sin helhet etter kontrakt og forutsetninger, må han la handelen gå om igjen. Han kan ikke si: «Jeg opprettholder den del av rettighetene til den billige pris som er avtalt, men det selgerne har forbeholdt seg — det disse ikke ville selge — det eksproprierer jeg. Selgerne hadde trolig ikke solgt noe i det hele dersom slik en forutsetning hadde fått uttrykk i kontrakt eller på annen måte.

Jeg skal nedenfor nevne noen Høyesterettsavgjørelser som belyser deler av det jeg her har framholdt, men presiserer at de ikke vedkommer de spesielle spørsmål som refererer seg til konsesjonslovene. De bygger følgelig ikke på rimelighetsbetraktninger, men fastslår gjeldende rett vedkommende enkelte punkter i nærværende sak:»

Overrettssakfører Ueland har så gitt lengre utdrag av

1. Rt. 1924, side 182
2. « 1929, « 563
3. « 1960, « 1256
4. « « « 1310
5. « 1823 « 202.

Det er ved siden av dette også pekt på i utredningen at urimelige kontrakter kan tilsidesettes med hjemmel i avtalelovens § 31. Deretter heter det videre:

«Det er gjeldende rett at urimelige kontrakter kan tilsidesettes. Dette kan gjøres også i det tilfelle da forholdene mellom partene er oppgjort for kortere eller lengere tid siden.

Men da er det også plikt for de offentlige myndigheter som behandler slike spørsmål, å la sin avgjørelse bli i samsvar med sin vurdering av hva som er rimelig.

I vårt tilfelle kan vi ikke vite hvilken avgjørelse domstolene ville komme til fordi disse er bundet i sin avgjørelse.

Det er ikke utelukket at Høyesterett vil omstyrte eller omforme kontraktene av 1907 av de grunner som er nevnt.

Hydros standpunkt kan derfor kritiseres både fra et rettslig og et rimelighets synspunkt.

Men konsesjonsmyndighetene kan skjære gjennom. De trenger bare å ta hensyn til rimelighet.

Mangel på konsesjon.

Med i bildet må vi også ha det faktum som er nevnt før, at selgerne satt med eiendommene fra 1930 uten konsesjon.

Det er spørsmål om ikke dette også kan påberopes av grunneierne som et faktum som gir rettskrav på erstatning ved domstolenes hjelp.

Direkte skadevirkninger ved at planene blir omformet.

Endelig nevner jeg at grunneierne utvilsomt må ha krav på erstatning som følge av at elven blir ledet bort fra sitt leie, slik som skade på fiske, forøket gjerdeplikt, skjemmende landsskap o. s. v.

Hvorledes grunneiernes krav kan sikres.

Med krav som nevnt i siste avsnitt antas det ikke å bli noen større vanskelighet, for retten til erstatning vil vel bli innrømmet og skadens størrelse kan da fastsettes ved skjønn.

Annerledes blir det med de andre krav på juridisk grunnlag. Når det gjelder disse, må vi anta at det eneste som kan gi grunneierne noe vederlag dersom vi ikke får konsesjonsmyndighetenes hjelp, er rettsak som eventuelt vil gå til Høyesterett.

En slik sak blir det vanskelig for grunneierne å ta. Den blir for kostbar. Det vil også trenge lang tid før den blir avgjort.

Konsesjonsmyndighetene kan hjelpe oss med løsningen av spørsmålet.

Det kan gis en tilleggserstatning så romslig at grunneierne blir sikret og da på vilkår av at disse ikke krever erstatning gjennom domstolene.

Jeg skulle tro at alle parter i det lange løp vil være tilfreds med en løsning på et slikt grunnlag.»

I fortsettelsen kommer Ueland inn på uttrykket «nærmeste forgjenger» og gir et lengere sitat fra Innst. O. V. (1917) i den forbindelse. Særlig er følgende framhevet:

«Justisdepartementet fremholdt i prp. 1915, at begrænsningen visstnok er noget ubestemt, men dette lar seg efter departementets mening ikke undgå, idet det vil avhænge av omstendighederne i det enkelte tilfælde, og da særlig av koncessionærens forhold til hans forgjængere hvor langt det vil være rimelig at gaa tilbage. (Understreket av underskrevne.)»

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Det er videre pekt på at øvrige bestemmelser som kan settes for å gi konsesjon trekker i retning av en temmelig fri vurderingsgrense. Det nevnes hjemfallsretten, konsesjonsavgiften m. v. Som — hevdes det — alt er ydelser som konsesjonssøkeren må avfinne seg med etter myndighetenes skjønn og er av en helt annen størrelsesorden enn det tilleggsbeløp det her blir tale om.

Det siteres videre:

«Summen av det hele blir:

Ved kjøp og utnyttelse av et konsesjonspliktig vassfall er kjøperne småbarn i myndighetenes hender.

De må stole på myndighetenes skjønn. De får det disse gir.

Myndighetene på sin side tar sin bestemmelse ut fra rimelighetshensyn innenfor de romslige grenser loven setter. Dette gjelder overalt. I forhold til det Staten skal ha, til det som faller på kommunen og til det som de private bør ha enten det nå er rimelighetshensyn som ligger bak eller det gjelder krav som kan rettslig begrunnes men som rettighetshaverne er for svake til å tvinge gjennom.»

Ueland går så over til å se på rettsetterfølgernes stilling. Han hevder at de fleste opprinnelige eiere vel levde i 1917 og fra og med konsesjonslovens ikrafttreden hadde disse derfor en rettighet av formuesrettslig og rettsbeskyttet art som måtte gå over til vedkommende rettsetterfølgere. Størrelsen av beløpet ville dog være avhengig av tidene og av skjønn. I 1930 hadde erstatningen ikke blitt stå stor, men i realverdier kunne det vært annerledes. Ueland hevder videre sterkt at det forhold at Roalkvam—Kloumann forsømt sin plikt til å sikre sitt erverv hverken anstendigvis eller rettslig kan brukes som begrunnelse for at de opprinnelige selgere skal ha mistet sin rett. Det hevdes at vederlaget må beregnes etter den verdimålestokk og utnyttelsesmulighet som er i dag.

Om erstatningens størrelse hevdes at prisen for hovedvassdraget bør ligge på 40—60 kr. pr. nat.hk. og kr. 20 for bivassdragene som har ført til et beløp på 15 000 000 kr. Det bes her om korrigering.

Tilslutt siteres:

«Hvorfor ble solgt til underpris?

Jeg har foran synt at konsesjonslovgivningen tvang Roalkvam—Kloumann til å selge billig, fordi deres eiendomsrett ikke var rettsbeskyttet.

I den forbindelse vil jeg nevne et særlig punkt som belyser problemet fra den samme side.

Som nevnt pliktet Roalkvam—Kloumann å søke konsesjon i 1930. Hadde de gjort dette og fått den, ville hjemfallsretten bevirket at rettighetene gikk til Staten etter maks. 50 eventuelt 60 år. Det vil si i 1980—1990.

Skulle Roalkvam—Kloumann søke conse-

sjon i dag til seg selv, måtte vel søknaden bygges på at ervervet fant sted i 1930. De hadde da bare 20—30 år igjen av konsesjonstiden.

Når nå Hydro søker direkte, får bedriften noe annet og mere enn selgerne hadde også i denne relasjon, idet konsesjon vil bli gitt på den tid loven bestemmer for erverv til den som kjøper i dag.

Er det noen urettferdighet i at bedriften gir fra seg noe av denne fordel. Den er faktisk gratis for Hydro.

Ingeniør Ræstad anslår den årlige salgsverdi for produktene som frembringes til kr. 330 000 000,—.

Også dette syner dimensjonene.

Endelig nevner jeg at den kjøpesum Hydro har gitt ikke under noen omstendighet kan inkludere det 25 % tillegget som skal gis i tilfelle ekspropriasjon.

Ellers går jeg ikke nærmere inn på selve verdsettelsen da jeg rekner med at Hovedstyret vil vurdere disse forhold med større innsikt i problemene.

Øves urett mot Hydro om erstatning gis?

Av det jeg har skrevet går fram at Norsk Hydro ikke lider noen overlast ved å bli pålagt å yte en tilleggsbetaling.

Vi kan summere opp: Konsesjonslovgivningei øvet innflytelse på den pris Roalkvam—Kloumann kunne kreve. Disse var utsatt for lovens press. De måtte skaffe seg konsesjon. Det var vel tvilsomt om de kunne få den. De var jo bare spekulanter. De visste om de konsesjonsvilkår loven setter, Hydro også. Alt reduserte den pris de kunne forlange. Dette visste kjøperen og det visste selgerne.

Dette drev prisen nedover. Norsk Hydro har kjøpt billig av den grunn. Den ble redusert også på grunn av lovens § 2 nr. 14 og 23.

Norsk Hydro har derfor ikke rett til å hevde det standpunkt at det er noen grunn til å se bort fra regelen om konsesjonsmyndighetene finner grunn til å bruke den.

Og så la meg så til slutt minne om dimensjonene i forholdet partene imellom.

Rettighetene i Suldal ble kjøpt for ca. kr. 17 000,— + heftelser. Den samlede produksjon pr. år for hele det utbygde vassdraget er som nevnt foran beregnet til å kunne selges

for kr. 330 000 000,—. Brøken blir $\frac{17}{330\,000}$.

17 er et engangstall. 330 000 kommer igjen hvert år. Jeg vet at ved denne oppstilling er problemet sterkt forenklet og også noe skjevt. Men i sin skjevhet viser tallene, sammenholdt med det som er sagt foran, hvor avmektige bøndene kan bli når deres uvitenhet og armod stilles opp mot en overlegen kjennskap til de virkelige verdier, til lovens og dens krokveier og til den mektige kapital.

Dette visste de som formet konsesjonslovene.

Gratis kraft.

I tillegg til pengeerstatning bør også en viss strømmengde sikres oppsitterne til gratis fordeling etter samme prinsipp som nevnt ovenfor. Hvor meget som kan ansees passende vet Hovedstyret best. Jeg har forstått det slik at en sådan form for erstatning er blitt gitt ved tidligere konsesjoner i motsetning til pengetillegg der praksis har vært vaklende.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Oppgjørsmåten.

Det er til mine klienter at erstatningen må gis, men om andre med liknende krav vil slutte seg til, må disse også få anledning til å komme med. Det må i tilfelle gjøres før saken blir behandlet i Hovedstyret.

Erstatningen bør fastsettes til et samlet beløp. Kan partene ikke bli enige om fordelingen, bør det fastsettes hvilke myndigheter som skal fordele erstatningene og etter hvilke regler.

I stedet for oppgjør en gang for alle, kan også årlige erstatningsbeløp komme på tale.

Forsvarsutgifter.

Norsk Hydro bør også pålegges å betale oppsitternes utlegg til juridisk og eventuelt teknisk bistand.

Det kan herunder være grunn til å feste seg ved at Hydro har stillet seg absolutt passiv til anmodning om forhandlinger.

I motsetning hertil viser jeg til den stilling Bergenhalvøens kommunale kraftselskap syn- te da Matre og Haugsdalsvassdragene ble regulert.»

Inspektøren for ferskvannsfisket framholder i P.M. av 11. april 1962 bl. a.:

«En har ikke den nødvendige kjennskap til fiskeriforholdene i området til å kunne angi med noenlunde sikkerhet hvilke følger disse omfattende reguleringer og overføringer vil få for fiskebestanden og fisket idet det ikke har vært tid til befaringer og undersøkelser, men rent generelt må en kunne si at de omfattende inngrep i de naturlige forhold vil medføre store forandringer og skader for fiskens reproduksjon, vannområdenes produksjon av næringsdyr og dermed fiskens leve- sett, og for fiskets utøvelse.

De store reguleringshøyder (opptil 80 og 45 m) vil gjøre fiskproduksjonen i magasinene usikker, og overføringer av elver vil redusere gytemulighetene i de tørrlagte og/eller reduserte elveløp, og oppvekstmulighetene for småfisken vil bli dårlige. På egnede steder kan det muligens la seg gjøre å opprettholde oppvekstplasser (og fiskeplasser) i noen grad ved bygging av grunndammer i elveløpene. Fiskebestanden må holdes oppe så langt det er mulig ved produksjon og utsetting av yngel og settefisk. Da reguleringene tar sikte på å holde en jevn vannføring for kraftproduksjon i vinterhalvåret, vil vannstanden i magasinene i sommertiden være høy. For å muliggjøre fortsatt fiske med bundne redskaper kan det derfor være påkrevet å foreta finrydding på enkelte, utpekte plasser.

Når det gjelder reguleringenes følger for laksefisket må en først slå fast at Roalkvama- ño blir satt ut av funksjon som gyteplass og oppvekstområde for lakseyngel. Hvorvidt også nedre del av Bratlandselva har gyteplac- ser for laks, har en ikke kjennskap til, men i så fall vil også disse forringes. Hva som ellers vil ha betydning for laksens oppgang og for laksefiskets utøvelse i elven er den manøvrering av vannføringen som blir fast- satt. Jeg viser i denne forbindelse til den ut- førlige redegjørelse om dette spørsmål som er gitt av høyesterettsadvokat Wyller på vegne av Sand Laksefiske A/S. Det vil være sterkt ønskelig om vannføringen i juni og juli kan

holdes så høy at fiskets fordeling så vel på elvens ulike partier som fordelingen mellom elv- og sjøfiske blir som tidligere. (I rede- gjørelsen fra Sand Laksefiske A/S angitt til 7 fot på vannmerket ved Tjelmene bru i ti- den juni—juli og 2½—3 fot i august—14. oktober).

Etter det som er uttalt foran, finner en å måtte foreslå følgende tatt inn i konsesjons- vilkårene m. h. t. fisket:

I den utstrekning vedkommende departe- ment finner det nødvendig plikter konsesjo- nøren:

1. Å sette ut yngel og/eller settefisk (her- under også flerårig) i de mengder og på de steder som departementet bestemmer.
2. Å anlegge og drive klekkeri og settefisk- dammer til dekning av behovet for yngel og settefisk.
3. Å treffe nødvendige foranstaltninger for å sikre tilstrekkelige mengder stamfisk.
4. Å anbringe gitter eller annen sperrean- ordning foran tappeluker og tunnelinntak.
5. Å foreta opprensning og regulering av elveløp (grunndammer, trapper) for å lette fiskens oppgang m. v.
6. Å foreta finrydding av fiskeplasser på de neddemte områder.
7. Å bekoste fiskeribiologiske undersøkelser i de områder som berøres av reguleringer og overføringer.»

Landbruksdepartementet utta- ler i sin oversendelsesekspedisjon av 18. s.m.:

«Saken har vært forelagt dette departe- ments fiskerisakkyndige og man viser til ved- lagte P.M. av 11. ds. fra inspektøren for fersk- vannsfisket. Man vil rå til at det blir fastsatt slike konsesjonsvilkår av hensyn til fisket som foreslått av fiskeriinspektøren.

Det bemerkes at da omfanget av en regu- lerings skadevirkning på fisket først viser seg en stund etter at reguleringen er gjen- nomført, er det ikke mulig på nåværende tidspunkt å avgi en uttømmende uttalelse an- gående disse spørsmål. De nødvendige under- søkelser vil imidlertid bli foretatt etterhvert som reguleringsarbeidene skrider frem.

Man finner ellers å måtte presisere at på- legg etter de foreslåtte konsesjonsvilkår bare vil bli gitt i den utstrekning man på grunnlag av foretatte undersøkelser og erfaringer fin- ner dette nødvendig.

Uttalelse om de i konsesjonssøknaden nevnte planer for skogreisning og for etab- lering av nye stølsbruk, vil bli avgitt senere.»

De innkomne uttalelser har vært forelagt søkeren som har gitt følgende kommentar til dem i brev av 4. mai 1962:

«Vi henviser til Deres brev av 24.3. d.å. hvor vi fikk tilsendt de innkomne uttalelser fra de berørte kommuner og fylker samt de øvrige faginstanser som har hatt saken til uttalelse, og skal bemerke følgende:

Skade for turisnæringen.

Det fremholdes i uttalelse fra Røldal og Sul- dal kommuner og fra Landslaget for Reise- livet, Den Norske Turistforening med flere, at de forestående reguleringer ventelig vil medføre en sterk nedgang i turisttrafikken i

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

disse områder. Vi er for vår del ikke overbevist om dette.

Det overveiende antall turister som i dag reiser gjennom Røldal, er bilturister. De kommer på en tid da bygdene omkring Røldalsvann ikke vil bære preg av reguleringen fordi vannet på det tidspunkt vil være fullt, og de tørrelagte elveleier vil bare på enkelte steder være synlige fra hovedveien gjennom Røldal. Neddemningen av Valldalen vil ha liten betydning for denne kategori av turister. Av de 1000—2000 biler som passerer Røldal hvert døgn i turisttiden om sommeren, er det et lite mindretall som unner seg tid til å besøke Valldal. En dam på ca. 90 meters høyde vil dessuten i seg selv bli en turistattraksjon.

Reguleringen av Røldalsvann og neddemningen av Valldalen vil sannsynligvis heller ikke føre til noen nedgang i kommunens inntekter av fotturister. Disse turister oppholder seg ikke i Røldal i lengre tid, og hvis forbindelsen gjennom Valldalen blir ordnet på en tilfredsstillende måte (jfr. nedenfor side 7—8) vil Røldal og Valldal fortsatt bli benyttet som gjennomfartsvei for en stor mengde fotturister som søker til Hardangervidda.

Etter vår oppfatning vil heller ikke tørrleggingen av Brattlandselven få nevneverdig betydning for turisttrafikken gjennom Suldal. Erfaringene fra annen kraftutbygging tyder ikke på noen nedgang i reisetrafikken langs de tørrelagte vassdrag. Det er her tilstrekkelig å nevne at den nye veien Sauda—Røldal, som for en stor del følger et tørrelagt elveleie, har overtatt en betydelig del av turisttrafikken fra Ryfylke over Røldal til Østlandet på bekostning nettopp av veien gjennom Brattlandsdalen. Turisttrafikken over Nesflaten er også absolutt sett meget beskjeden og av liten økonomisk betydning for Suldal kommune. Det er bare ett lite hotell på stedet, og dette kapasitet blir på langt nær utnyttet. Hotellet har derfor i de senere år hatt store økonomiske vanskeligheter.

Skade på jordbruket.

Vi er fullt på det rene med at neddemningen av Valldalen betegner et alvorlig inngrep i den driftsform man hittil har hatt i jordbruket i Røldal. Seterdriften har imidlertid i en årrekke vært i sterk tilbakegang også her, særlig på grunn av mangel på arbeidskraft og vanskelighetene med å skaffe leiegeiter. Meget taler derfor for at en radikal omlegging av denne driftsform i alle tilfelle ville tvinge seg frem, og at Valldalen som utpreget seterdal ville forsvinne i løpet av noen år hva enten reguleringen var kommet eller ei.

Når de samlede virkninger for jordbruket i Røldal skal vurderes, minner vi også om at vi ved anlegget av veien i Grydalen åpner muligheter for ny seterdrift som for kommunen som helhet (om ikke for grunneierne i Valldalen) langt på vei vil oppveie tapet av Valldalen.

I Suldal kommune er det ikke påstått at jordbrukets interesser vil bli skadelidende i nevneverdig omfang.

Derimot har advokat Aage Rygh på vegne av oberstløytnant Knut Haukeli fremholdt at reguleringen av Holmevann vil vanskeliggjøre utnyttelsen av eiendommen Langesæhallene i Vinje som sauebeite. Vi viser i den anledning til hva vi har anført i vårt brev til

Hovedstyret av 24.3. d.å. og til uttalelse av Fylkeslandbruksstyret i Telemark av 27.5. f.å. om at reguleringen har liten innvirkning på jordbruksinteresser i Telemark, samt til at Vinje Kommunestyre ikke har hatt noe å bemerke til konsesjonssøknaden.

Tømmerfløting og laksefiske i Suldalslågen.

Det foreligger blant sakens dokumenter en rekke uttalelser angående laksefisket i Suldalslågen og om de virkninger reguleringen og utbyggingen av de ovenforliggende vassdrag kan tenkes å ha for dette fiske, jfr. særlig uttalelser fra Suldal kommune, fra Suldal Elv- og Grunneierlag, fra A/S Sand Laksefiske og fra Mr. Aarcher.

De fleste av disse uttalelser går i den retning at fisket må antas å bli skadet på grunn av utbyggingen, generelt fordi enhver endring av de naturlige forhold må ventes å ha en uheldig innvirkning på fisket, og spesielt fordi den reduserte sommervannføring antas å ville vanskeliggjøre utøvelsen av fisket, og den økede vintervannføring føre til sarrdannelser i elven som kan skade gyteforholdene.

For så vidt angår tømmerfløtingen har Rogaland Skogsamlag i bilag 5 til Suldal kommunes uttalelse redegjort for omfanget og den økonomiske betydning for tømmerfløtingen i Suldalslågen, og ingeniør Ræstad har i bilag 8 uttalt seg om hvilken virkning de endrede vannføringsforhold må antas å ha på fløtningsforholdene i elven. Han har her basert seg på oppgave fra fløtningsfolk om at man i fløtningsmånedene (juni) må ha en vannstand ved Tjelmane bro på mellom 6 og 10 fot. Dette tilsvarer en vannføring på ca. 170 til 270 m³ pr. sek. samme sted.

Middelvannstanden ved Tjelmane bro har ingeniør Ræstad beregnet til 10,3 fot i uregulert vassdrag i fløtningsmånedene, og til 5,6 fot etter reguleringen. Det siste ligger altså under det oppgitte minimumskriterium. Han gjør imidlertid oppmerksom på at det ikke er utarbeidet noen «kjøring» for hvert enkelt år, det vil si en beregning av vannføringen på grunnlag av faste forutsetninger med hensyn til manøvreringen av stasjoner og reguleringsmagasiner. Dette har vi nå gjort, og vi vedlegger som bilag 1 en oversikt over den beregnede vannføring i Suldalslågen for tidsrommet 1931/1949, utregnet på grunnlag av gjennomsnittet i 5 dagers perioder. Denne beregning gjør det mulig å trekke sikre konklusjoner med hensyn til hvilke endringer som faktisk vil inntre i Suldalslågen etter utbyggingen. Vi har sammenholdt disse beregninger med de oppgaver som er fremkommet angående den ønskede vannstand i fløtningstiden og i de forskjellige perioder under utøvelsen av fisket, og vi er på dette grunnlag kommet til sikrere konklusjoner som vi skal redegjøre for i det følgende:

For så vidt angår fløtningen, er det foran nevnt, nødvendig med en vannstand på mellom 6 og 10 fot ved Tjelmane bro. Dette tilsvarer mellom ca. 170 m³ og 270 m³ pr. sek. samme sted. Vi har gått gjennom kjølingsplanen for hver enkelt 5-dagers periode i juni måned for hele tiden 1931/1949, og vi er på dette grunnlag kommet til at man før reguleringen hadde 235 fløtningsdager (det vil si dager med vannføring mellom de angitte ytterpunkter) eller gjennomsnittlig 12

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

fløtningsdager i året. I 3 år, nemlig, 1938, 1939 og 1943 ville det uten reguleringen ikke vært noen 5-dagers periode med passende vannføring. Etter reguleringen vil man i samme tidsrom ha 380 dager med de ønskede vannføringsforhold. Det vil si gjennomsnittlig 20 dager pr. år, og i intet enkelt år vil man ha mindre enn 10 dager med slik vannføring. Så langt fra at fløtningsforholdene blir forverret på grunn av utbyggingen, tyder alt på at de blir vesentlig forbedret. Særlig vil det være en fordel for tømmerfløtningen at man for fremtiden vil kunne gjøre sikker regning med den ønskede vannføring i et tilstrekkelig langt tidsrom, noe man, som det fremgår av det foranstående, ikke har kunnet gjøre tidligere.

For så vidt angår laksefisket gir de utførte beregninger, bilag 1, s. 3—5, følgende resultat:

Ifølge de fremlagte opplysninger vil laksen forsere Sandsfossen når vannstanden ved Tjelmane bro synker under 5 fot.

Dette tilsvarer en vannføring samme sted på ca. 150 m³ pr. sek. I tiden 1. juni til 30. juli, da vårfisket ved Sand pågår, vil vannføringen ved Tjelmane bro etter reguleringen synke under dette nivå ialt 405 dager i hele perioden, eller gjennomsnittlig 21 dager pr. år etter reguleringen, mot 280 dager eller gjennomsnittlig 15 dager pr. år før reguleringen. Man ser altså at det her finner sted en viss, men på ingen måte vesentlig forverring av situasjonen for fisket nedenfor Sand. Den tidligere oppgang vil antagelig bare være en fordel for vassdraget som helhet. Man skulle tro at dette forhold kunne avhjelpes ved at man anbringer en enkel sperreordning i Sandsfossen som åpnes på en bestemt dag som Fiskeriinspektøren fastsetter.

For selve utøvelsen av fisket nedenfor Sandsfossen i tiden 1.6—30.7 vil imidlertid de endrede vannføringsforhold bety en forbedring. Etter de fremlagte opplysninger (Ræstad, bilag 8, side 5) er den ideelle vannstand ved Tjelmane bro for laksefiske nedenfor fossen mellom 7 og 8 fot, tilsvarende 200 m³/resp. 220 m³ pr. sek. samme sted. Den vedlagte beregning viser at man før reguleringen hadde 80 dager med ideelle fiskeforhold i dette tidsrom, det vil si gjennomsnittlig 4,2 dager pr. år, mens man etter reguleringen vil ha 195 dager med ideelle vannføringsforhold, det vil si ca. 10,3 dager pr. år.

Før utøvelsen av sommerfisket ovenfor Sandsfossen vil de endrede vannføringsforhold bli vesentlig forbedret, slik som også ingeniør Ræstad er kommet til (bilag 8, side 5). For det første vil laksen i enkelte år forsere Sandsfossen tidligere enn ellers (det vil si hvis det ikke anbringes sperreanordning). For det annet vil reguleringen medføre at man får gunstigere vannføringsforhold for utøvelsen av fisket. Det er opplyst at den gunstigste vannstand i dette tidsrom (1.8.—30.9.) er 2,5 til 3 fot ved Tjelmane bro, tilsvarende ca. 90 m³/100 m³ pr. sek. samme sted. Før reguleringen hadde man i den samme 19 års periode 80 dager med ideelle vannføringsforhold i dette tidsrom, det vil si gjennomsnittlig 4,2 dager pr. år, mens man etter reguleringen vil få 135 dager, eller 7,1 dager i gjennomsnitt pr. år.

Etter dette materiale, som riktignok ikke forelå da de berørte instanser ga sine uttalelser, kan man etter vår oppfatning ikke opprettholde den påstand at de endrede vannføringsforhold om sommeren vil skade fiskeforholdene eller vanskeliggjøre tømmerfløtningen i Suldalslågen.

Det er videre fremholdt at gyteforholdene vil bli skadet på grunn av sarrdannelse i elven som følge av den økede vintervannføring og på grunn av tørrleggingen av Roalkvåm-åni. Hvis de forskjellige sakkyndige undersøkelser skulle bekrefte dette, og de sakkyndige kommer til at dette vil føre til en nedgang i laksefisket i elven, vil vi være enig i at det utferdiges pålegg om utsetting av yngel eller settefisk etter Fiskeriinspektørens nærmere bestemmelse.

De problemer som måtte oppstå langs Suldalslågen på grunn av den økede vintervannføring (sarrdannelser, frostrøk og vanskeliggjort ferdsel etc.) kan for øvrig også løses ved at den overflødige vintervannføring føres i tunnel over til Hylsfjorden. Vi har tidligere meddelt at vi er interessert i et slikt prosjekt for å kunne utnytte den økede vintervannføring og de sommervannføringer som ikke er nødvendige av hensyn til laksefisket. Når man gjennom et slikt prosjekt også vil fjerne en del av de skadevirkninger i vinterhalvåret som er så sterkt påberopt fra kommunens side, kan vi vanskelig forstå den motstand som hittil har vært reist mot dette prosjekt. Vi tror dette delvis skyldes at man hittil ikke har hatt tilstrekkelig materiale, hverken av hydrologisk eller fiskeribiologisk art, til å vurdere virkningene av en slik utbygging, og vi må sterkt fraråde at konsesjonsmyndighetene tar til følge forslagene fra Suldal Elveeierlag og Suldal kommune om at det i forbindelse med konsesjonen skal fastslås at ingen ytterligere utbygginger og/eller reguleringer i vassdraget må finne sted.

Det fremheves på side 4 i ingeniør Ræstads utredning (bilag 7 til Suldal kommunes uttalelse) at i situasjonen vil bli problematisk foran utløpet fra de to kraftstasjoner ved Røldalsvann og Suldalsvann. Til dette er å bemerke at isen ikke benyttes for trafikk på dette avsnitt av Røldalsvann hvor det går vei, og for så vidt angår Suldalsvann er vi kommet overens med Suldal kommune og Rogaland fylke om å anlegge vei fra Nesflaten til Roalkvam samt å forskuttere anleggsutgiftene for veien. Også på denne strekning vil man bli uavhengig av isen for vintertrafikken, og en eventuell svekkelse av isdannelsen på disse steder vil derfor ikke ha noen skadevirkninger.

Konsesjonsvilkår

Røldal kommune.

2) Veikrav.

Vi finner det rimelig at det utferdiges pålegg om anlegg av vei i alle tilfelle hvor reguleringen og utbyggingen medfører en påviselig skade for ferdselen og veianlegget vil avhjelpe skaden vesentlig og omkostningene ved anlegget står i rimelig forhold til skaden ved reguleringen og nytten av veien. Vi vedlegger som bilag 2 et kart, nr. 1 F. 41877, hvor vi har innlagt de forskjellige veier som Røldal kommune krever anlagt av konsesjo-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

næren og skal bemerke følgende til de enkelte veikrav:

A. Valldalen.

Kommunen krever vei langs vestsiden av Valldalen inn til Nordre Valldal, samt på østsiden frem til Tjønnaberget. Begge disse veinlegg vil bli meget kostbare. De er henholdsvis 15 km og 8 km lange og går for en vesentlig del i bratt fjellterreng hvor det må sprenges og tildels anlegges tunneler over betydelige strekninger. Vi anslår omkostningene ved anlegget av disse veier til henholdsvis 5 mill. kroner og 3,5 mill. kroner.

Nytten er på den annen side meget beskjeden. Det er anført av Røldal kommune at konsesjonæren må forplikte seg til å holde veien farbar, for vintertransport. I dette terreng vil dette etter all sannsynlighet vise seg å være fysisk umulig, slik som det også er anført i Den Norske Turistforenings brev av 13.12 f. å., side 3, 2. avsnitt.

De interesser et fremtidig veinlegg i Valldalen skal tilgodese, er i første rekke turisttrafikken, jakt og fiske, transport til og fra setre samt hugst av bjerkeved i åssidene. Alle disse interesser vil være tilstrekkelig varetatt ved følgende arrangement som vi tillater oss å foreslå:

Vi oppretter og driver en båt rute på Valldalsvann som holdes åpen i hele sommertiden og som har fast anløp i sydenden og nordenden av vannet, samt på østsiden og om nødvendig også på vestsiden. Ved anløpsstedene anlegges ramper hvor båten kan legge til på varierende vannstand. For vintertransporten driver vi en weaselrute langs vestsiden av vannet frem til Middalen.

B. Vei langs Røldalsvanns østside.

Dette veinlegg vil få en lengde på ca. 7 km, og det vil også for en vesentlig del gå i bratte fjellskråninger hvor det må sprenges over lange strekninger, og vi antar at de samlede omkostninger vil ligge på ca. 2 mill. kroner.

Bakgrunnen for dette veikrav er ønsket om å opprettholde forbindelsen til grenden Odland (hvor det så vidt vites, i dag bare er ett bruk med fast bosetting), og å lette transporten av bjerkeved fra Røldalsvanns østside. Det er ikke tvilsomt at reguleringen vil innvirke på ferdselen på disse steder, særlig om vinteren da isen har vært den viktigste adkomstvei til Odland. Omkostningene ved det veinlegg som her er foreslått, står imidlertid ikke i noe rimelig forhold til skaden. Under enhver omstendighet vil det være tilstrekkelig med vei fra Odland til Grytøyr. Den endring av ferdselsforholdene som skyldes reguleringen, kan ikke nødvendigvis gjøre vei langs hele vannets østside. Hva angår bjerkeskogen langs vannet, gjør vi oppmerksom på at denne i alle tilfelle kan transporteres over vannet sommerstid. I dag går ferdselen om vinteren med hest og slede over vannet, og om sommeren med båt. Vi foreslår at det utferdiges pålegg om anlegg av en traktorvei fra Bratteig frem til Odland, hvorved transportforholdene til alle årstider vil bli vesentlig bedret for oppsitterne på Odland. Så vidt vi er orientert, er det allerede besluttet å bygge vei mellom Grytøyr og Bratteteig.

C. Grydalsveien.

Som anført i konsesjonssøknaden er vi villige til å legge veien til fordelingsbassenget for Røldalstasjonene i en sløyfe inn til åmøtet i Grytørdalen for derved å åpne muligheter for seterdrift i det innenforliggende område.

Vi ville finne det naturlig at kommunen selv dekket utgiftene til en eventuell forlengelse av anleggsveien inn til det mulige fremtidige seterområde, f. eks. med midler fra det forutsatte jordbruksfond eller av konsesjonsavgiftene, som jo nettopp skal disponeres for slike formål. Dette er et tiltak som tar sikte på å hjelpe opp jordbruket i sin alminnelighet og som ikke kommer de enkelte skadelidende grunneiere til gode. Vi er imidlertid ikke uvillige til å dekke den andel av omkostningene til anlegg av vei inn til Båbergnutstølen som etter gjeldende regler og vanlig praksis ikke kan dekkes av statsbidrag (50 %).

D. Vei til Austdalen og Grøndalen.

Dette er også et rent kommunalt veinlegg. Det vil knytte forbindelser med enkelte seterbruk som i dag ligger isolert.

Det vil så vidt skjønnes, også åpne nye tomtearealer, men det vil ikke avhjelpe de skader som skyldes reguleringen. Vi kan derfor ikke se at det er rimelig grunnlag for å pålegge konsesjonæren å dekke de meget betydelige omkostninger som et slikt veinlegg ville være forbundet med.

E. Vei til Frøystøl.

På Frøystøl har en rekke av grunneierne i Valldalen eiendommer som ligger godt til rette for kulturbeite, og vi er villige til å anlegge en vei fra hovedveien opp til dette område for å gjøre det mulig for grunneierne bedre å utnytte disse arealer.

Vi går ut fra at utgiftene til så vel sommer- som vintervedlikehold av de veier vi anlegger av hensyn til jordbruket i Røldal, er oss uvedkommende.

3) Samfunnshus.

Vi er villige til å samarbeide med kommunen om denne sak, f. eks. ved å skyte inn til oppføring av et permanent samfunnshus et beløp som tilsvarer hva et midlertidig samfunnshus ville koste. Forutsetningen måtte være at dette permanente samfunnshus blir ferdig så tidlig at man kan ha full nytte av det i anleggstiden. Røldal kommune har ikke tidligere tatt denne sak opp til drøftelse med oss, og vi vet derfor ikke om det er grunnlag for noen slik avtale. Under de omstendigheter bør det ikke gis konkret pålegg i forbindelse med konsesjonen.

4) Vann- og kloakkanlegg.

Heller ikke dette spørsmål har vært gjenstand for egentlige drøftelser mellom kommunen og oss. Vi har meddelt at vi er villige til å medvirke til en løsning ved å gi kommunen tillatelse til å utta trykkvann fra rørledningen til kraftstasjonen for dekning av et normalt borgerlig behov. Denne ytelse skjer vederlagsfritt fra vår side til tross for at krafttaket i stasjonene ikke er ubetydelig.

Kloakkspørsmålet vil bli løst ved at vi,

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

parallelt med Storelven, anlegger en avskjærende kloakkledning som en eventuell kommunal kloakkledning senere kan tilknytt.

Vi antar at vi ved disse ytelser, som går langt ut over våre forpliktelser etter konsesjonsloven, vil bidra til å finne en varig og tilfredsstillende løsning av disse spørsmål og går ut fra at noe ytterligere pålegg i henhold til konsesjonsloven ikke vil komme på tale.

Reguleringsplan.

Vi kan ikke innse at utbyggingen av disse vassdrag og den økning av bosettingen i Røldal som den medfører, gjør det nødvendig å utarbeide en reguleringsplan.

Vi tar sikte på å oppføre ialt 10 leiligheter for den faste stasjonsbetjening, og disse leiligheter vil, hvis det lykkes oss å skaffe de ønskede tomter, bli lagt utenfor de nåværende sentra og vil bli gjenstand for en egen regulering som utføres og bekostes av oss. Om det av andre grunner skulle være ønskelig å utarbeide en reguleringsplan for Røldal, bør omkostningene ved denne dekkes av kommunen og ikke av konsesjonæren.

5) Ny skole.

Røldal kommune hadde i 1961 en fast befolkning på 599 mennesker. De faste anlegg i Røldal vil antagelig få en betjening på ca. 15 mann, hvilket vil medføre en økning av befolkningen i bygden på ialt 40—50 personer, d. v. s. en økning med ca. 8 % hvis alle ansatte er tilflyttere. Vi kan ikke forstå at denne befolkningstilvekst skulle betinge en økning av rombehovet i den planlagte nye skole med 50 % (fra 400 til 600 m²) eller en økning av omkostningene med kr. 500 000,—.

Vi kan ikke av de tilsendte dokumenter fra Røldal kommune se hvilken økning i barnetallet det er regnet med ved fastsettelsen av det økede skolebehov.

Vi ville ha funnet det naturlig om kommunen, for den fremsatte dette vidtgående krav som går langt ut over rammen av hva man med rimelighet kan kreve i henhold til konsesjonsloven, hadde tatt opp forhandlinger med oss om saken. Dette ble gjort av Suldal kommune som er i en tilsvarende stilling i forbindelse med gjennomføringen av den nye skoleplanen og hvor vi har tilsagt en støtte på kr. 150 000,—, hvorav kr. 100 000,— som bidrag og kr. 50 000,— som forskuttering av konsesjonsavgifter. Vi er ikke uvillige til å delta i lignende støtteordning i Røldal, forutsatt at byggearbeidene kan settes i gang så tidlig at man, slik som på Nesflaten, kan ha nytte av skolen i anleggstiden.

Vi går ut fra at også skolespørsmålet bør løses utenfor rammen av konsesjonssaken.

Vi kan ikke se at anlegget av en idrettsplass har noe å gjøre med denne konsesjons-søknad. I prinsippet er vi enige i å støtte et slikt tiltak, f. eks. ved å stille oppfylte arealer til disposisjon eventuelt for videre anlegg av idrettsanlegg.

Heller ikke dette spørsmål er så avklart at det egner seg for konsesjonspålegg.

6) Vi har intet å bemerke til kravet om avsetning til jordbruksfond og fiskefond og pålegget om jakt- og fiskeoppsyn i anleggstiden.

7) Den pris vi har betalt for fallrettighetene i disse vassdrag tilsvarer stort sett det alminnelige prisnivå for fallrettigheter i denne del av landet på den tid da overdragelsene fant sted. Vi kan derfor ikke se at det er noe grunnlag for pålegg om tilleggserstatning til grunneierne.

Vi skal i et senere brev komme tilbake til de krav som er reist av advokat Våland og o.r.sakfører Ueland på vegne av oppsitterne til Brattlandselven og Bleskestadelven om tilleggserstatning fordi rettighetene ble frasolgt deres bruk i 1907 til en pris som angivelig var under vanlig pris på den tid.

8) Manøvreringsreglement.

Se nedenfor side 17.

9) Konsesjonskraft.

Vi har intet å bemerke, bortsett fra at konsesjonskraften etter de endringer i vassdragsreguleringsloven som ble vedtatt ved lov av 10.4.1959, nr. 2, § 12, post 15, 9. ledd (jfr. konsesjonslovens § 2, post 2, 3. ledd) skal leveres til «vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde», ikke til selvkostende som anført av kommunen.

10) Røldal Ysteri.

Røldal Ysteri er allerede i dag en meget liten produksjonsenhet med en årlig tilførsel på ca. 250 000 kg geitemelk. Tilgangen på melk har siden krigen vært stadig avtagende på grunn av tilbakegangen i stølsdriften, og man må anta at denne utvikling under enhver omstendighet ville fortsette. Man bør da ikke i konsesjonsmeddelelsen ta standpunkt til spørsmålet om det foreligger grunnlag for erstatningsansvar overfor Ysteriet på grunn av reguleringen av Valldalen.

Skulle det vise seg at Ysteriet ikke vil kunne opprettholdes, er vi i prinsippet ikke uvillige til å yte en viss støtte f. eks. i form av tilskudd til transport av melk til et annet ysteri. De nærmere enkeltheter i forbindelse med et slikt arrangement måtte avtales særskilt, og det bør av den grunn ikke utferdiges særskilt konsesjonspålegg til fordel for Røldal Ysteri.

11) Arbeidskraft.

Vi er meget interessert i så langt som mulig å benytte den stedlige kvalifiserte arbeidskraft både i anleggstiden og senere. Således har vi lansert en plan med sikte på å gi teknisk interessert ungdom i Røldal og Suldal utdanning som fagarbeidere ved vår bedriftsskole for å kvalifisere dem til å fylle stillingene som betjening ved kraftstasjonene. Den offentlige kunngjøring om dette vil bli utsendt i nær fremtid.

12) Opparbeiding av kulturbeite.

Vi er prinsipielt ikke uvillige til å opparbeide kulturbeiter for grunneierne i Valldalen som erstatning for neddemmet grunn. Dette må i så fall avtales særskilt med den enkelte grunneier som ledd i erstatningsoppgjøret og egner seg ikke for konsesjonspålegg, bl. a. av den grunn at kravet ikke er tilstrekkelig spesifisert.

Vi er enige i kravet om rydding av neddemmet grunn. Dette vil i disse

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vassdrag særlig bli aktuelt i Valldalen. Rydingsområdet bør begrenses til en bestemt kote, eksempelvis 20 meter under HRV, og det bør fastsettes en minste størrelse på de trær som skal ryddes.

Vi er enige i at det pålegges gjerdepplikt hvor elven ikke lenger er tjenlig som gjerde, og vi vil søke å disponere fyllmassene på en måte som er minst mulig skjemmende i terrenget.

Vi går ut fra at vi ved forhandlinger med kommunen kan komme frem til avtaler om bruk av arealene som dannes ved våre tipper.

Vi gjør oppmerksom på at det er foretatt geotekniske undersøkelser både ved Storelvens utfallsos og ved Botnen. For øvrig er det foretatt en geoteknisk befaringsrunde rundt Røldalsvann. Rapporten herfra fra Norges Geologiske Undersøkelser ble sendt Hovedstyret med vårt brev av 10.4. d. å. Så vel Geoteknisk Institutt som Norges Geologiske Undersøkelser konkluderer med at det sannsynligvis ikke vil skje skadelige utrasninger rundt Røldalsvann.

Vi vil i rimelig utstrekning anlegge båt-opptrekk i Røldalsvannet. Enkelthetene i denne forbindelsen bør formentlig løses i forbindelse med skjønn, bl. a. fordi spørsmålet må vurderes konkret på bakgrunn av de faktiske vannstandsvariasjoner i sommerhalvåret, jfr. nedenfor. Vi er enige i at ekspropriasjonsskjønnet også skal kunne konstitueres som tiltaksskjønn.

Vi er enige i at det ut fra turisthensyn og naturverninteresser er nødvendig at Røldalsvann er tilnærmet fullt (d. v. s. kote 378) i turisttiden, men vi vil på det mest innstendige henstille til konsesjonsmyndighetene ikke å utferdige pålegg om at magasinet skal ha nådd denne reguleringshøyde innen 1. juni hvert år. Vi tillater oss i den forbindelse å henvise til vårt brev av 7.11. d. å. med bilag 1 F. 40923 som viser tidspunktet for fyllingen av Røldalsvann (kote 378,00) når man forutsetter en viss sannsynlig tapping av magasinet, samt bilag 1 F. 40976 som viser vannstanden i Røldalsvann pr. 1. juni i årene 1931—1957 under samme forutsetning.

Som det vil fremgå av disse beregninger, vil Røldalsvann ved denne sannsynlige tapping være fylt innen medio juni i alle år bortsett fra 2—3 år. Et pålegg om at Røldalsvann skal være fylt innen 1. juni hvert år vil i realiteten innebære at man gir avkall på bruk av Røldalsvann som magasin. I et meget stort antall år kommer nemlig snesmeltingen så sent at man ikke på forhånd har sikkerhet for å få fylt magasinet innen 1. juni med det tilsiig som er forhånden.

Vi må bestemt fraråde at det utferdiges pålegg om slipping av vann i Brattlandselven og Nøvelelven. Hvis slik vannslipping skal ha noen som helst turistmessig verdi, må det slippes betydelige vannmengder over et lengre tidsrom. Dette vil medføre et krafttap som igjen får store konsekvenser for lønnsomheten av hele utbyggingen.

Suldal kommune.

De følgende bemerkninger knytter seg til side 6—11 i kommunens uttalelse.

Til III a.

Vi har naturligvis intet å bemerke til de vilkår av sosial art som er vanlige i vassdragskonsesjoner, bestemmelser om forsamlingshus, tilskudd til geistlig og almindelig virksomhet o. s. v.

Derimot kan vi ikke se at det er grunnlag for noe mer vidtgående helsetjeneste. Forholdene på Nesflaten vil ikke skille seg nevneverdig fra forholdene ved andre tilsvarende anlegg, og slike storanlegg administreres i dag på en måte som ikke reiser generelle sosiale problemer av større rekkevidde for kommunene.

Til III b—d.

Vi har intet å bemerke.

Til III e.

Vi kan ikke se at det er noen grunn til pålegg om avsetning til fond til sikring av de ved reguleringsanlegget ansatte arbeidere. De utenbygds arbeidere som er knyttet til anlegget i anleggstiden vil senere forlate bygden, og de arbeidere som etter anleggstidens slutt vil bli ansatt ved kraftstasjonene vil bli fast lønnet av konsesjonæren og vil ikke falle kommunen til byrde. Vi minner om at konsesjonslovkomitéen i sin innstilling av 1961 har foreslått denne bestemmelse opphevet fordi den ikke lenger svarer til de økonomiske og sosiale forhold i dag.

Til III f—i.

Intet å bemerke.

Til III j.

Vi er enige så langt det angår kvalifisert arbeidskraft.

Til IV.

For så vidt angår kravet om konsesjonskraftavståelse, henviser vi til det vi har sagt ovenfor på side 12 under pkt. 9 (gjengs pris, ikke selvkost).

Vi har tidligere forhandlet med Suldal kommune angående anlegg av en kraftlinje fra Nesflaten til Lali, og vi har bestemt avvist kommunens forslag om at denne linje skal bekostes av oss. Linjen er omkostningsberegnet til ca. kr. 500 000,—, og er uten enhver verdi for anlegget som vil bli forsynt med anleggskraft fra 20 kV kraftlinjen Helleslandsbygd—Hegerland som ble anlagt i 1956/57.

Et slikt pålegg kan etter vår oppfatning heller ikke utferdiges med hjemmel i den nævrende konsesjonslovgivning. Ifølge vassdragsreguleringslovens § 12, post 15, 8. ledd (jfr. konsesjonslovens § 2, post 12, 2. ledd) skal konsesjonskraft uttas «i kraftstasjonen eller fra fjernledningen eller fra ledningsnett hva enten ledningen tilhører konsesjonæren eller andre». Videre heter det: «Forårsaker kraftens uttakelse av ledningene økede utgifter, bæres disse av den som uttar kraften».

Denne bestemmelse gir et klart uttrykk for at konsesjonærens forpliktelse til å levere

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

konsesjonskraft ikke må påføre ham utgifter av noen art. Bestemmelsen har da også alltid vært forstått og praktisert på denne måte, og kommuner som har ønsket å utta konsesjonskraft fra et anlegg har derfor selv måttet bygge de kraftlinjer, transformatorer og andre anlegg som har vært nødvendige for uttak av kraft. Den forandring som er gjort i § 2, post 18 ved den forannevnte endringslov av 10.4.1959 har ikke tatt sikte på å gjøre noen forandring i dette forhold. De ytterligere vilkår som kan pålegges i henhold til post 18, må naturligvis ikke komme i konflikt med den foran siterte lovbestemmelse.

I det foreliggende tilfelle ville et pålegg av denne art også virke særdeles urimelig overfor oss. Da vi i 1954 fikk håndgivelse på de vesentlige av fallrettighetene i Røldal/Suldal, gikk vi etter et lokalt initiativ med på å bygge den fremtidige anleggslinje Hellandsbygd—Hegerland snarest mulig. Denne linje ble anlagt i 1956/57, og kostet oss ialt kr. 1 225 000. I tillegg har vi for drift og vedlikehold av linjen stillet til disposisjon kr. 100 000,—. På den måte har vi skaffet disse isolerte bygder elektrisk lys flere år tidligere enn de ellers ville ha fått det. For oss har imidlertid denne kapital vært bundet i alle år og har påført oss et samlet rentetap etter 5 % (uten rentesrente) på over kr. 300 000,—. Det kan ikke med noen rimelighet forlanges at vi nå skal yte et ytterligere tilskudd til dekning av den alminnelige kraftforsyning i disse bygder.

Til V — Diverse.

1. Vi har intet å bemerke og har allerede forskuttert kr. 30 000,— til iverksettelse av disse undersøkelser.
2. Jfr. ovenfor side 12, pkt. 7. Vi skal senere komme tilbake med eget brev om denne sak.

Til VI — Manøvreringsreglement.

Vi har utarbeidet et nytt manøvreringsreglement på grunnlag av de innkomne uttalelser, særlig fra ingeniør Ræstad (bilag 7 til Suldal kommunes uttalelse side 6—7).

Manøvreringsreglementet vedlegges som bilag 3.

Vi skal i det følgende kommentere nærmere de punkter i vårt forslag som avviker fra ingeniør Ræstads forslag.

Til pkt. 1.

Et pålegg om at de naturlige utløpsforhold i Røldalsvann ikke må forverres, hører etter vår oppfatning ikke naturlig hjemme i et manøvreringsreglement. Vi har intet å innvende mot realiteten i dette, men går ut fra at det eventuelt må utferdiges som et særskilt konsesjonsvilkår.

Angående spørsmålet om tidspunktet for fyllingen av Røldalsvann, henviser vi til side 14 foran.

Til pkt. 9.

Vi kan ikke akseptere et generelt pålegg om avgivelse av vann til fløting og til fiske i Suldalslågen.

Som det er påvist i det foregående (side 3), vil fløtningsforholdene i Suldalslågen bli bedret etter den foretatte regulering, og de endrede vannføringsforhold om sommeren vil så vidt man kan bedømme på det grunnlag som nå foreligger i stor utstrekning også virke gunstig for laksefiske.

Mulig tilskuddsvann til fiske og fløting måtte eventuelt avgis fra de ovenforliggende magasiner. Dette vil sinke fyllingen av disse og derved motvirke andre betydelige interesser i vassdraget.

Til pkt. 12.

Vi mener det er riktig at tvist om forståelsen av manøvreringsreglementet må avgjøres med endelig virkning av Industridepartementet.

Konsesjonsavgift.

Både Røldal og Suldal kommune har foreslått konsesjonsavgiften satt til kr. 4,50 pr. nat/hk.

Vi ville finne en slik konsesjonsavgift urimelig høy både på bakgrunn av den alminnelige praksis ved fastsettelse av konsesjonsavgift og de konkrete skader og ulemper som denne utbygging volder. Vi mener å ha godtgjort ved det foregående at bortsett fra neddemningen i Valldalen er de økonomiske skadevirkninger som denne utbygging medfører av forholdsvis begrenset art.

I den utstrekning det ved fastsettelsen av konsesjonsavgiften skal tas hensyn til de aktuelle og fremtidige behov i distriktet, vil vi nevne at de to kommuner har en samlet befolkning på ca. 1 800 mennesker. Etter kommunens forslag vil konsesjonsavgiftene innbringe ialt ca. kr. 300 000,— $\times 4,50 =$ kr. 1 350 000,—. Dette tilsvarer gjennomsnittlig kr. 750,— pr. innbygger i de to kommuner. Vi kan vanskelig tro at det på lengre sikt når de to første utbyggingsoppgaver er løst, vil være noe reelt finansielt behov for avgifter av en slik størrelse.

I denne forbindelse nevner vi at Suldal kommunes samlede skatteinntekter i 1959/60 ifølge redegjørelse fra fylkesmannen (bilag 2 til kommunens uttalelse) var kr. 435 600,—, og Røldal kommunes samlede skatteinntekter var i følge «Skattestatistikk for inntektsåret 1958» kr. 285 000,—, d. v. s. at de samlede skatteinntekter i de to kommunene utgjør vel halvparten av hva kommunene etter sine egne forslag nå skal motta i konsesjonsavgifter alene. Det bør også tas i betraktning at kommunene i tillegg til dette vil få betydelige skatteinntekter av kraftstasjonene og reguleringsanleggene.

Vi ber også om at konsesjonsmyndighetene ved fastsettelsen av avgiften tar rimelig hensyn til de øvrige konsesjonsvilkår som fastsettes. Hensikten med konsesjonsavgiften skal jo i første rekke være å gjøre det mulig ved særskilte tiltak å avhjelpe de langsiktige og indirekte skadevirkninger som reguleringen vil kunne få for det øvrige næringsliv i distriktet. Hvis konsesjonsmyndighetene i dette tilfelle skulle legge til grunn kommunens forslag til konsesjonsvilkår, som går langt ut over den etablerte praksis på dette område, vil også disse indirekte skadevirkninger i meget stor utstrekning bli avhjulpet av konsesjonæren.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Konsesjonsavgiften vil i så fall bli en ren gevinst for kommunens økonomi, hvilket ikke har vært hensikten.

Kommunene har videre bedt om at konsesjonøren blir pålagt å utbetale et forskudd på konsesjonsavgift på kr. 75 000,— til hver av kommunene for å løse visse ikke nærmere spesifiserte oppgaver av sosial art som utbyggingen menes å medføre.

Vi kan i den anledning opplyse at vi allerede har påtatt oss å forskuttere konsesjonsavgifter til Suldal kommune med kr. 300 000 til anlegg av veien Nesflaten—Roalkvam (resten av anleggsutgiftene vil vi forskuttere på vegne av stat og fylke) samt kr. 50 000,— til anlegg av skole i tillegg til kr. 100 000,— som bidrag, og vi er som foran nevnt villige til å delta med et lignende beløp til anlegg av skole i Røldal. Vi vil fortsatt være villige til å forskuttere av konsesjonsavgifter hvis kommunene kan påvise konkrete behov som vi på grunn av utbyggingen har en sosial plikt til å bidra til å løse, men vi kan ikke se at det i det foreliggende tilfelle er noen rimelig grunn til å pålegge oss å forskuttere ytterligere kr. 150 000,— av konsesjonsavgiftsmidler til udefinerte formål i tillegg til det vi allerede har påtatt oss. Så vidt vi kan se, er det heller ikke hjemmel for et slikt pålegg.

Vi har ikke villet fremkomme med noe konkret forslag til konsesjonsavgift, men håper at konsesjonsmyndighetene ved fastsettelsen av avgiften vil ta rimelig hensyn til det som er anført i det foregående. Sett i sammenheng vil konsesjonsvilkårene, og da i første rekke konsesjonsavgiften, betegne en betydelig økonomisk belastning for oss. Det er alminnelig kjent at den kraftslukende industri, som forbruker ca. halvparten av den kraft som produseres i landet, er oppe i betydelige avsetningsvanskeligheter for tiden med raskt fallende priser på nær sagt alle markeder og alle produkter.

På det politiske og økonomiske plan har de høye konsesjonsavgifter til stat og kommune vært begrunnet med at det offentlige må få andel i de store verdier som konsesjonøren får anledning til å realisere ved sin utbygging. Overfor dette er det nødvendig å understreke at den billige norske vannkraft ikke lenger representerer et så avgjørende konkurransemessig fortrinn som den har gjort inntil nylig.

På kvelstoffområdet, som representerer ca. 70 % av vår virksomhet, har nye metoder med basis i olje og naturgass og med lite forbruk av elektrisk kraft bevirket at den gamle kraftkrevende elektrolytiske metode som benyttes i våre ammoniakfabrikker på Rjukan, Glomfjord og Notodden, ikke vil være konkurransedyktige i nye anlegg. Vi har da også tatt konsekvensen av dette og planlegger å bygge et større fabrikkianlegg på Herøya for fremstilling av kvelstoffgjødning på basis av olje.

De store jordgassforekomster som i den senere tid er oppdaget i en rekke land, bl. a. i Frankrike og Holland, vil også gjøre det mulig å fremstille meget billig elektrisk energi som vil kunne konkurrere med norsk vannkraft innen andre grener av den kraftslukende industri, eksempelvis magnesium og aluminium. Man må også i tiden fremover regne med økende konkurranse fra industri som tar

i bruk den billige vannkraft i utviklingslandene.

Det må heller ikke tapes av syne at vannkraften bare er én post i omkostningsbildet for disse produkter, og at landets konkurransevne også påvirkes av en rekke andre faktorer. Både arbeidslønn, skatter og avgifter er høyere i Norge enn i de fleste land vi skal konkurrere med. For en rekke av produktene, eksempelvis aluminium og fosfor, har vi intet naturlig råstoffgrunnlag i landet. Slik fabrikkasjon i Norge vil derfor normalt bli belastet med høyere råstoffpriser og transportomkostninger enn i andre land som ligger nærmere råstoffene og markedene. Endelig nevner vi at naturforholdene i Norge regelmessig medfører høyere investeringer til planering av fabrikktomtene, sikring av vanntilførselen til fabrikkene m. v. enn i andre land. Særlig gjelder dette naturligvis industri på Vestlandet og i Nord-Norge. Konsesjonsavgiftene er en ytterligere utgiftspost i dette bilde, og man bør utvise den ytterste forsiktighet ved fastsettelsen av disse avgifter.

En fotnote i brevet er sålydende:

«Etter at dette brev var utarbeidet, har vi mottatt Deres brev av 25. f. m. med vedlagte uttalelse fra Landbruksdepartementet og Fiskeriinspektøren. Vi har ikke noe vesentlig å bemerke til disse, eller til de forslag til konsesjonsvilkår av hensyn til fisket som der er foreslått. Vi vil dog bemerke at det ikke vil være rimelig å pålegge oss de meget betydelige utgifter som anlegg og drift av klekkeri og settefiskdammer vil påføre oss.»

Forutsetningene for kjøring av Vestre vassdrag angis slik:

«Vestre vassdrag skal levere 95 % av middelproduksjonen 174 000 kW i fyllingsperioden. For øvrig regnes det med at magasinene kjøres tomme i vinterperioden.

Røldal I og Suldal III kjøres for fullt fra vårkulminasjonen, og Suldal I kjøres kun med vann fra Røldal I, 26 m³/s, og Suldal III 6 m³/s, inntil Røldalsvann er fylt opp til k. 378,00. Dette tilsvarer 79 000 kW i Suldal I, 70 000 kW i Røldal I og 25 000 kW i Suldal III.

I denne perioden brukes således alt uregulert tilløp til Røldalsvann til å fylle dette opp så hurtig som mulig.

Røldalsvann må ikke tappes under k. 378,00 etter oppfylling og frem til 1.10.

Suldal III kjøres for fullt med maksimal belastning 25 000 kW til Røldalsvann er fylt til k. 378,00, og Valldalsmagasinet er fylt til k. 743,00. Kjøres magasinet tomt i løpet av fyllingsperioden, stoppes stasjonen og settes ikke i gang igjen før magasinet er > 15 10°.

Røldal II kjøres ikke om sommeren uten at Nøvemagasinet er fullt, eller hvis det skulle vise seg at tilløp Røldalsvann blir for lite for å holde sitt magasin over k. 378,00.»

Og forutsetningene for kjøring av Østre vassdrag angis slik:

«Østre vassdrag skal levere 95 % av middelproduksjonen, dvs. 64 000 kW sommer som vinter.

Fra vårkulminasjonen kjøres Suldal II kraftstasjon med vann fra Kvandalselven maks. effekt 80 000 kW dvs.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

$\frac{80\,000}{8,2 \cdot 553} = 17,7 \text{ m}^3/\text{s}$, vannføring $> 17,7 \text{ m}^3/\text{s}$
går tapt.

Kvandal kraftstasjon startes når Suldal II's belastning kommer under $\frac{1}{2}$ last, dvs. 40 000 kW, dvs. $8,8 \text{ m}^3/\text{s}$. Da tappes Sandvann. Er magasinet i Sandvann i fyllingsperioden $< 30 \cdot 10^6 \text{ m}^3$, skal tappingen foretas i Holmevann. Hvis da magasinene i Holmevann, Sandvann og Isvann er så små at det er fare for å klare middelproduksjonen om vinteren, skal ikke Kvandal kraftstasjon startes. Isvann tappes kun i ekstra tørre år, dvs. når både Sandvann og Holmevann er tomme.

Vannene tappes i rekkefølgen: Først Sandvann, derefter Holmevann og til slutt Isvann.

Magasin ved årets slutt skal ligge med inn-til $40 \cdot 10^6 \text{ m}^3$ i Holmevann, det øvrige må ligge i Sandvann.»

Hovedstyret skal bemerke:

Gjennom datterselskapet A/S Rjukanfos er Norsk Hydro meddelt en rekke konsesjoner på erverv av fallrettigheter og kraftleie. Man viser om disse særlig til St. prp. nr. 65 for 1952 og til St. prp. nr. 123 for 1955. Når man nå medtar selskapets andel i senere ervervede fall i Sundsfjord — som 50 % partner i I/S Sundsfjord Kraftlag — og dets nylig inngåtte kraftleiekontrakter i forbindelse med Brokke og Vrangfoss kraftverk under bygging, samt Eidsfoss, representerer Hydros erverv ca. 105 000 kW og kraftleien ca. 275 000 kW. I Hydros egne kraftstasjoner utvikles imidlertid ca. 330 000 kW slik at selskapet samlet nytter omkring 605 000 kW i sine sentrale produksjonssteder på Rjukan, Notodden, Glomfjord og Herøya. Dette tilsvarer en andel på vel $\frac{1}{3}$ av landets samlede industrielle kraftforbruk. Utvidelsen av vareproduksjonen har gått i takt med tilførsel av ny kraft.

Etter initiativ fra Hydro ble det i februar 1962 innledet uformelle drøftelser mellom selskapet og NVE om mulighetene og eventuelt vilkårene for et samarbeid mellom partene om utnyttning av fallene i Røldal- og Suldalvassdragene, som selskapet har kjøpt opp og søkt konsesjon på.

Bakgrunnen for Hydros henvendelse var at selskapet ikke regnet med for tiden å kunne finansiere både den planlagte industrireising på Karmøy og kraftutbyggingen helt ut. Selskapet tok derfor sikte på å oppnå en kontrakt med NVE om fellesutbygging av kraftkildene etter forholdstallet 1 : 1 og rett for Hydro til å kjøpe NVE's andel av kraften som tillegg til sin egen andel av kraftproduksjonen og til senere å løse inn NVE's andel av Røldal/Suldalanleggene.

For NVE vil et samarbeid om Røldal/Suldalutbyggingen innebære at NVE på et tidligere tidspunkt enn ellers vil kunne gjennomføre

leveranse til sine nye storindustrikunder på Vestlandet med kraft fra egne verk.

Hovedstyret tar som særskilt sak opp med departementet spørsmålet om inngåelse av en samarbeidskontrakt mellom NVE og Hydro. Utkastet går ut på at det skal dannes et aksjeselskap med NVE og Hydro som deltakere, for utbygging av Røldal- og Suldalvassdragene. Såfremt dette samarbeidet kommer i stand antar en at konsesjonen bør gis til Røldal/Suldalselskapet, og ikke til A/S Rjukanfos.

Den samlede kraftproduksjon i de anlegg konsesjonssøknaden gjelder er angitt til 2140 Gwh i et middelsår til den rimelige pris av 1,46 øre/kWh.

Hydro deler kraftkomplekset opp i:

- 1) Vestre vassdrag
- 2) Østre vassdrag

Vestre vassdrag omfatter en strekning på 10 km av Storelva, som lenger oppe kalles Valldalselva — med utløp i Røldalsvatn ved kirkestedet og Bratlandselva som fører avløpet fra Røldalsvatn til utløp i Suldalsvatn ved Nesflaten ca. 15 km lenger nede. Disse hovedvassdrag utbygges i Røldal I med fallhøyde 338,30 m og Suldal I med et fall på 306,40 m. Storelva opptar sidevassdraget Risbuelva som føres inn på driftstunnelen for Røldal I. Grytøyelva som har avløp til Røldalsvatn direkte, tas også inn i samme utbygging. Nølvassdraget som er det nederste sidevassdrag til Storelva bygges ut for seg i en fallhøyde på 625 m, men i felles stasjonshall med Røldal I. Utbyggingen benevnes Røldal II. Stasjonshallen legges i fjell like ved kirkestedet ved Røldalsvatns nordende.

Bratlandselva opptar ca. 500 m fra utløpet i Suldalsvatn Stølsåna (i søknaden benevnt med Grubbedalselva). Dette sidevassdrag er planlagt utnyttet over en fallhøyde på 523 m i Suldal III — stasjonen blir beliggende ca. 3 km ovenfor elvesamløpet. Det samlede avløp fra Suldal III føres inn på driftstunnelen for Suldal I.

Røldal	I	utnytter	ca. 292	km ²
«	II	«	«	55
Suldal	I	«	«	558
«	III	«	«	42

Det spesifikke avløp varierer fra 62 l/sek/km² i vassdragets øverste del til 75 l/sek/km² i Stølsåna. Uregulert felt til Røldalsvatn blir ca. 218 km² og til Suldalsvatn ca. 560 km². I vestre vassdrag installeres samlet 285 MW.

Østre vassdrag omfatter Roalkvamåno med utløp i øvre ende av Suldalsvatn ved Roalkvam. Ca. 2,5 km fra osen kommer Bleskestadåno inn fra syd og Kvandalselva fra nord. Bleskestadelva er prosjektert utbygget mot

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Kvandalselva i et fall på 316,40 m. Vatnet føres så videre i en utbygging Suldal II på Nesflaten i samme stasjon som Suldal I. Fallhøyden blir 557 m.

Kvandal I utnytter et felt på 52 km² og Suldal II utnytter 80 km². Stasjonene får til sammen en installasjon på 100 MW.

Fallrettighetene som trengs for å gjennomføre utbyggingen spenner over følgende vassdrag:

- 1) Storelva/Valldalselva
- 2) Nøvleelva
- 3) Bratlandselva
- 4) Stølsåno
- 5) Roalkvamåno med Kvandalselva og Bleskestadelva.

For så vidt angår Bratlandselva og Bleskestadelva — det gjelder 262 henholdsvis 755 tosidige fallmetere — ble disse under medvirkning av en mellommann solgt i 1907 og videresolgt i 1914—15. Omkring 1930 skiftet rettighetene igjen eier og ble overdratt til disponent Odd Roalkvam og direktør Kloumann. Under behandling av spørsmål om konsesjonsplikt for annet vassdragskjøp som direktør Kloumann m. fl. hadde foretatt, ble Hovedstyret i 1939 kjent med kjøpet og tok da opp spørsmålet om konsesjonsplikt og forlangte oversikt over rettighetenes omfang. Forskjellige tilleggsopplysninger om rettighetene ble forlangt gjennom sorenskriveren i Ryfylket like før krigsutbruddet i 1940 og saken ble av forståelige grunner ikke tatt opp igjen før i 1950. Hovedstyret tilrådte i brev av 6. september 1950 at Departementet satte frist i henhold til ervervsloven for å bringe konsesjonsspørsmålet i lovlig orden. Fristen ble ved Departementets bestemmelse 17. oktober 1950 satt til 6 måneder. Den ble senere forlenget to ganger, siste gang til 17. oktober 1953. Rettighetene ble deretter den 13. juli 1954 håndgitt til Norsk Hydro. Håndgivelsen ble imidlertid ikke akseptert før i 1959 og dette henger delvis sammen med at det fra 1957 ble ført forhandlinger mellom Hovedstyret og Hydro om et eventuelt makeskifte av fallrettigheter. De nevnte rettigheter i Bratlandselva og Bleskestadelva sammen med dem selskapet senere har ervervet omfattes av A/S Rjukanfos' foreliggende søknad om ervervskonsesjon. Dessuten søkes det om rett til innløsning — og konsesjon på ervervet — av manglende fallrettigheter i henhold til vassdragslovens § 55.

Det går fram av søknaden at Hydro har råderett over det alt vesentlige av de foran nevnte fall. Under 1) mangler selskapet 28,32 ensidige fallmetere d.e. 5 % av fallet i Røldal I, under 3) gjenstår 4 ensidige fallmetere

altså ca. 0,6 % av Suldal I's fallhøyde. For øvrig er alt av kjente rettigheter ervervet. Søkeren regner med at det under skjønnsforretningen kan komme fram enkelte rettigheter som man nå ikke har oversikt over, men det skulle i tilfelle bare komme til å dreie seg om bagatellmessige fallstrekninger. Hovedstyret bemerker at sidevassdragene Risbuelv og Grytøylv antas å bli å betrakte som en overføring til henholdsvis Røldal I og Røldal II i tråd med tidligere praksis, og undergis i tilfelle ikke ervervskonsesjon. Rettighetene er også i disse ervervet i det alt vesentlige. For så vidt angår både Kvesso og Risbuelva er det mulig at disse vil bli søkt overført til Nøvlevassdraget for å bli utnyttet i 286,7 m større fallhøyde i Røldal II. Det blir i så fall nødvendig med en overføringskonsesjon. Kvesso er kjøpt, men da vassdraget ikke kan tenkes utnyttet gjennom separat utbygging ser Hovedstyret det ikke nødvendig å ta med Kvesso i de vassfallskjøp som det nå eventuelt blir aktuelt å undergi ervervskonsesjon.

Den planlagte utbygging omfatter altså hele vassdragskomplekset hvilket rent teknisk og økonomisk må antas å være det fordelaktigste, for så vidt er vassdragslovens bestemmelser for å meddele innløsningstillatelse oppfylt. Dette gjelder også om hvert kraftverk betraktes separat. Det er ikke innkommet spesielle innvendinger mot den del av søknaden som omhandler innløsningen eller mot ekspropriasjonssøknaden i henhold til vassdragslovens § 62 om grunn m. v. for kraftanleggene m. m. Problemene knytter seg i det vesentlige til den omsøkte reguleringen av vassdragene og man vil da først i hovedsaken gjennomgå reguleringssøknaden.

Denne omfatter:

- 1) Oppdemming 80 m av Valldalen ved Hyttejuvet med regulering mellom kotene 665,0 og 745,0.
- 2) Oppdemming 45 m av Votnavatn med regulering mellom kotene 975,0 og 1020,0.
- 3) Senkning av Røldalsvatn 17 m og regulering mellom kotene 363,0 og 380,0.
- 4) Oppdemming 10 m og senkning 5 m av Finnabuvatn med regulering mellom kotene 893,0 og 908,0.
- 5) Oppdemming 21 m og senkning 5 m av Sandvatn med regulering mellom kotene 924,0 og 950,0.
- 6) Oppdemming 4,5 m og senkning 5,5 m av Holmevatn med regulering mellom kotene 1048,0 og 1058,0.
- 7) Senkning 10 m av Isvatn og regulering mellom kotene 1285,0 og 1295,0. Isvatn sø-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

kes overført til Litlavatn. Dessuten søkes 6,4 km² av Tverråno og 4,1 km² av Kvenabekken tatt inn i driftstunnelen for Suldal II.

Med hensyn til den påregnelige kraftinnvinning har Hovedstyret ved beregningen bemerket de innvendinger som er frakommet fra distriktet. Hovedstyret er enig i at det er rimelig å legge til grunn en samkjøring på vannsiden for så vidt angår Røldal I, II og Suldal III i forhold til Suldal I, og likeledes Kvandal I i forhold til Suldal II. Betingelsen er dog at vassføringen i lågvassperioden skal være så jevn som mulig, for hele denne kraftverksgruppe sett under ett, jfr. reguleringslovens § 3. Man finner det riktig å forutsette at magasinene disponeres slik at disse kraftverk som eies av ett og samme selskap samlet får en maksimal årgangskraft. Ved valg av reguleringskurve har Hovedstyret vært oppmerksom på det distriktet framholder om VM Suldalsoset og VM Røldalsvatn.

Kraftøkningen stiller seg da slik:

Verk	Reg. vf. best.år	Økning m ³ /sek	Økning i nat.hk.	Ydelse i median- året nat.hk.
Røldal I	16,3	15,6	70 400	79 000
« II	3,74	3,59	29 900	31 500
Suldal III	1,93	1,81	12 600	14 900
« I	33,0	31,4	128 500	150 500
Kvandal I	5,49	5,25	22 200	23 400
Suldal II	10,0	9,76	72 500	82 300
Sum			336 100	381 600

Hovedstyret vil gjøre oppmerksom på at dette er en foreløpig økingsberegning, og forbeholder seg å kunne revidere denne senere.

Skader og ulemper.

Ved oppdemmingen i Valldalen vil det dannes en ny sjø som strekker seg ca. 10 km oppover dalen fra Hyttejuvet. Den vil oversvømme i alt 5985 da. meget god beitegrunn og 700—800 da. sletteland som delvis er oppdyrket eller i alle fall for en stor del har vært nyttet som slåtteland. Oppdemmingen vil så vidt ses virke totalt ødeleggende for 12 seterbruk og bryter vegsambandet over en omkring 6 km lang strekning. Ved siden av at dette er en betydelig skadevirkning i seg selv vil det bety vanskeligere adkomst til de fem seterbruk som de sakkyndige regner med kan opprettholde driften. Man må regne med at seterdriften, som i alt vesentlig er basert på leiegeiter, vil gå tilbake fra nå 830 dyr til 200. Kyr på beite vil gå ned fra 129 til 35 mens saueholdet antagelig vil kunne utvides

fra 500 til 600. Det nevnes at dalen ville kunne gitt grunnlag for et geitehold på ca. 1380 dyr og også større storfehold. Den leverte melkemengde representerer en årlig førstehåndsverdi på omkring 100 000 kr.

Med en så radikal omlegging av forholdene i dalen som oppdemmingen vil medføre kan de gjenværende 5 seterbruks fortsatte eksistens synes meget tvilsom. — Seterhusene må flyttes høyere opp. Etter Hydros tilbud om å opprettholde båtrute på Valldalsvatn med faste anløp langs vatnet i sommertiden og weaselrute fram til Middalen i vintertiden vil det imidlertid være sannsynlig at driften blir fastsatt på de nevnte bruk.

Hovedstyret vil særlig framheve mulighetene i Valldalen til utvidet jorddyrking sett i sammenheng med at heimebrukene er små og med meget begrensede nydyrkingsarealer. Denne regulering vil derfor bety en hård og meget følelig beskjæring av jordbruksnæringen i Røldal. Det er for så vidt betegnende at Røldal Ysteri antagelig må nedlegges dersom reguleringen blir gjennomført. Seterdriften representerer dessuten tradisjoner og kultur som bør tillegges vekt.

Valldalen har ved siden av dette et temmelig stort turistbesøk sommer og vinter. Det knytter seg særlig til Den Norske Turistforenings hytter Valldalseter og Litlos. Ved siden av dette danner dalen inngang til den sydlige del av Hardangervidda og reguleringen vil derfor virke skadelig for jaktutøvelsen på vidda så vel som i dalen selv.

Det er mulig at reguleringen også vil virke hemmende for utøvelsen av friluftslivet på den sydlige del av Hardangervidda, selv med de transportmuligheter Hydro tilbyr seg å etablere.

Valldalseter turisthytte må flyttes og ved siden av dette vil det bli nødvendig med omlegging av fotturistruter med broer og kloppler for forbindelse nordover, vest- og sydvestover.

De hydrologiske beregninger som søkeren har framlagt viser at Valldalmagasinet ikke blir fylt i 12 år av statistikkens 27 år. De øvrige år er det senhøstes fylling. Ved gjennomføring av den omsøkte regulering må man regne med at dalen blir så sterkt skjemet at det vil bety stagnasjon eller tilbakegang for turisttrafikken.

Reguleringen vil ødelegge en god del vedskog innen det neddemte areal og føre med seg vanskeligere utnyttelse av de gjenværende områder.

Da Hovedstyret antar at de økte skader ved en videre oppdemming i Valldalen vil bli små mener man at mulighetene for å skaffe en tørrårsreserve her bør undersøkes nøye og

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

man vil tilrå at det henstilles til søkeren å utrede dette spørsmålet nærmere. Hvis undersøkelserne viser at forholdene er gunstigere vil den eventuelle tilleggsregulering bli fremmet som egen sak senere.

Votnavatn m.fl.

Denne oppdemming vil danne en 5—6 km lang sjø fra Votnavatn til Grunnavatn og demme sammen til ett seks vatn: Votna, Reinsvatn, Reinshølen, Gauthellervatn, Stavs- vatn og Grunnavatn. Det settes under vatn 3338 da. grunn som for en betydelig del består av beitemark. Det demmes videre ned to setrer med tilhørende hus og ytterligere to bruk blir berørt, men i mindre omfang. Setrene kan flyttes høyere opp og driften opprettholdes i en viss utstrekning. Et av brukene er ikke i drift.

Eierne, med en unntakelse, har gått med på frivillig ordning med Hydro om reguleringsretten. Helårsvegen over Svandalsflona til Haukeliseter vil bli påført ekstraomkostninger til vegfyllingen ved Svandalsflona.

Magasinet representerer 96,8 % av midlere årligere avløp fra feltet og man kan ikke regne med fylling hvert år. Området som ligger godt synlig til fra riksvegen må derfor påregnes å bli sterkt skjemmet av nakne strender. Som det framgår vil det imidlertid være mulig å overføre både Kvesso og Risbuelva til Nøvlemagasinet senere, noe som da vil redusere denne skadevirkning.

Røldalsvatn.

Det må, så vidt ses av uttalelsene, her legges vekt på tre hovedmomenter: I hvor stor grad reguleringen får en iøynefallende skjemmende virkning i bygda, stabiliteten av stredene og ferdselsvanskelighetene.

Den kjøreplan som er lagt opp for Røldal I og II sikrer at Røldalsvatn blir fylt til vinter- vannstand i løpet av juni, — i 24 av statistik- kens 28 år innen 24. juni.

Hovedstyret finner at det intet vesentlig er å innvende mot den tappeplan som er lagt opp, nemlig: 100 % belastning fra flomkulminasjon på Røldal I for å fylle Røldalsvatn og ca. 60 % belastning på Suldal I av hensyn også til interessene i vassdraget nedenfor. De skader som vil oppstå for så vidt angår turist- næringen ved at Røldalsvatn ikke fylles før omkring 1. juli mener man er av mindre betydning i forhold til den verdi det omsøkte magasin i Røldalsvatn har.

Området ved Storelvas utløp i Røldalsvatn har vært undersøkt av Geoteknisk Institutt. Det må foretas sikringsarbeider i utløpet, men man skulle da være sikret mot utrasning

av betydning. Ved underhåndshenvendelse til Hydro er det opplyst at ytterligere undersøkelser er foretatt ved Grytøyelvas utløp og ved Botnen. Grytøyelva vil i det vesentlige bli tørrlagt. Strandlinjen utgjøres etter kartet å dømme for en meget stor del av fjell, og mulige ras skulle neppe få større omfang, men det må tas generelt forbehold om forbygging der hvor det måtte vise seg påkrevd. Man viser i denne forbindelse også til vedlagte brev fra Norsk Hydro av 10. april 1962 bilagt rapport fra Norges Geologiske Undersøkelse, datert 21. oktober 1960.

Som følge av at terrenget faller bratt i vatnet vil isbrekk langs land skape vanskeligheter for ferdsel over isen for 6 bruk på øst- siden. Dessuten foregår transport over isen av skogsvirke for bruk på vestsiden. Det vil ved et eventuelt driftsuhell i Suldal I lett kunne oppstå slike vasstandsstigninger i Røldalsvatn at isen ikke blir farbar, og i en slik situasjon kan det tenkes at brukene som er helt avhengig av isen kan bli isolert. Man må anta at det betydelige avløp fra kraftstasjonene vil skaffe vanskeligheter for vinterferdsel over isen i Røldalsvatns øvre ende. Dette er antagelig av mindre betydning da det her er vegsamband på begge sider av vatnet. Ferdselen på sommertid over vatnet vil også bli besværligere, men etter det som er nevnt ovenfor om oppfyllingen av Røldalsvatn blir denne ulempe antagelig av mindre betydning. Jordskade som følge av senket grunnvannstand antas etter de uttalelser som foreligger å bli uvesentlige.

Til spørsmålet om kloakkavløpet til Storelva, jfr. herredsstyrevedtaket pkt. 4, skal anføres at bebyggelsen ved Røldal kirkested ikke omfatter mer enn ca. 200—250 innbyggere. Det antas at gjenværende uregulert nedbørfelt vil skaffe avløp nok til å opprettholde tilfredsstillende forhold for stedet slik det er i dag. Sanitærforholdene i Storelva ved den økende befolkning p. g. a. kraftanleggene vil søkeren ta tilfredsstillende hensyn til ved å legge avskjærende kloakkledning langs elva og som det ses blir det gitt kommunen anledning til å ta denne i bruk senere.

Ved Finna bu vatn vil skader og ulemper likeledes i hovedsaken bestå i neddemming av et areal på tilsammen ca. 1472 da. vesentlig beitemark med endel myr samt noe fjellgrunn. De tre stølsbruk som rammes er nedlagt for lenge siden, men beite ses å bli nyttet til sau. Reguleringsgraden for dette magasin er så vidt moderat at det må ventes fylt av vårflommen og følgelig skulle landskapet bli spart for nevneverdige skjemmende virkninger av reguleringen.

Likeledes vil det ved Sandvatn gå tapt

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

endel saubeite. En sportshytte og turisthytte må flyttes. Området Sandvatn—Holmevatn representerer turistmessige interesser i første rekke knyttet til Stavanger Turistforening. Kvandal I er nær ideelt regulert og nevnte interesser vil bli skadelidende, så vel med hensyn til skjemmet natur som avbrutte gamle ferdselsveger. Ved Holmevatn rammes godt fjellbeite innen det areal på 1170 da., som demmes ned. Det meste av dette tilhører en eier som også — etter hans eget utsagn — er eier av henved $\frac{2}{3}$ av fisket i vatnet. Dette er videre av ham selv anslått å kunne gi en årlig avkastning på 1300—1500 kg — og for hele vatnet ca. 3000 kg. ørret. To hytter må flyttes og adkomsten blir vanskeligere. Videre er det framholdt fare for nedgang i jakt på villrein og at vatnet som før representerte store verdier for reiselivet, nå vil bli ødelagt i så henseende.

Strendene vil etter de fyllingsberegninger som er sendt inn ligge for en overveiende del blottlagt til senhøstes og virke skjemmende. Hovedstyret viser ellers til korrespondanse foran med oberstløytnant Knut Haukelid, og særlig til omkostningsberegningene som er framlagt i forbindelse med kravet om flytting av Holmevatns magasin til Sandvatn. Etter det som er påpekt der må en slik flytting anses å falle bort som alternativ til søknaden.

Hovedstyret vil ha nevnt under vurderingen her at selv om det beite som demmes ned, er av det beste i området, utgjør det en forholdsvis liten del av det totale beiteareal i distriktet.

De reguleringsobjektivene som ligger i Rogaland: Sandvatn, Finnabuvatn, Holmevatn og Isvatn, er fiskerike vatn — særlig de to førstnevnte — og alle vatn må påregnes å få

et betydelig redusert fiske tilbake. Tørreleggingen av Roalkvamåno vil antakelig medføre totalskade på fiske i denne og skader på laksefisket i Suldalslågen ved at gyteplasser forsvinner. Noe skade på fisket i Bratlandselva må vel også påregnes, men antakelig er fisket der av mindre betydning. En kjent og populær turistrute går fra Sand, over Suldalsvatn, opp Bratlandsdalen, gjennom Røldal til Odda. De tørrelagte elvestrekninger — i særlig grad da tørrelegging av Nøvefossen — vil redusere naturskjønnheten og derved sannsynlig også medføre skadevirkning for turistnæringen.

Det store og tradisjonsrike laksefisket i Suldalslågen skal i de følgende 20 år foregå utelukkende som sportsfiske. Leieinntekten har Sand Laksefiske A/S sikret grunneierne med et samlet beløp på vel 1,6 mill. kr. i dette tidsrom. Ved vurderingen av en regulerings innvirkning på laksefisket her må man, etter det som er framlagt, skjelle mellom to noe motstridende interesser i fisket: Den nederste del — ca. 400 m fra Sandsfossen og til sjøen, som eies av Sand Laksefiske A/S — og øvre del fra Sandsfossen til Suldalsvatn. Sand Laksefiske eier også betydelige fiskeretter i øvre del og er økonomisk interessert ved langvarige leiekontrakter.

På vasstander over 5 fot på Tjelmane bru vassmerke holder Sandsfossen laksen tilbake til fordel for fisket nedenfor. Det gunstigste fiske der, sies å foregå på 7 fot vasstand. I øvre del er fisket best på 2,5—3 fot vasstand. Elveeierlaget hevder at denne vasstand er den beste for elvestrekningen i sin helhet, jfr. uttalelse s. 52. I denne forbindelse har det interesse å vise til følgende beregning, jfr. sivilingeniør Ræstads uttalelse s. 60:

Måned	Minsteavløp m ³ /sek.				Midlere avløp m ³ /sek.			
	Reg.	vst. i fot	Ureg.	vst. i fot	Reg.	vst. i fot	Ureg.	vst. i fot
Juni	114	ca. 4	164	6—7	152	ca. 6	240	ca. 10
Juli	82	2,5	100	ca. 3	129	4—5	194	7—10
August	42,3		19,5		93,5	2,5—3	123	4—6
Sept.	44,3		24,6		93	2,5—3	122	4—6
Okt.	36,8		9,7		88	ca. 2,5	113	ca. 4

Søkeren har utført detaljerte beregninger over vassføringsforholdene. De viser at antall dager i året i det aktuelle tidsrom (1. juni til 1. august) med slike forhold at laksen kan gå opp Sandsfossen normalt vil øke fra 14,8 til 21,3. Derimot viser beregningene at antall dager i året med vasstander da laksefisket i samme tid best kan utøves nedenfor fossen normalt øker fra 4,2 til 10,3 ved reguleringen.

Verdien av dette må da selvsagt ses i sammenheng med tiden for laksens oppgang. Det synes dessuten etter søkerens bemerkninger å være mulig ved kunstig avsperring å opprettholde laksens oppgangstid slik den er nå stort sett.

Ut fra det som er kommet fram i saken vil Hovedstyret anta at laksefisket i Suldalslågen, med forholdsvis rimelige omkostninger til

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

settefisk m. v., vil kunne fortsette stort sett like godt som nå, når hele elva ses under ett.

Dette er for Hovedstyret det avgjørende — At Sand Laksefiske A/S kan bli skadelidende ved at laksen går tidligere opp enn før, må bli å betrakte som en særinteresse og et erstatningsspørsmål for skjønnet.

Det nevnes i denne forbindelse at det pågår undersøkelser ved Hovedstyret vedrørende regulerings virkning på isforholdene i Suldalslågen. Undersøkelsene er ikke avsluttet, men det kan antydes at det er grunn til å regne med øket sarrproduksjon med derav følgende fare for oppstuvning av vasstanden. Hvor omfattende denne skadevirkning kan bli og om den i tilfelle vil virke på laksebestanden er det for tidlig å uttale noe om. I forståelse med de interesserte og Landbruksdepartementet har Norsk Hydro gitt fiskerisakkyndige i oppdrag å utrede den virkning på laksefisket som en eventuell utbygging fra Suldalsvatn til Hylsfjorden vil medføre. Eventuelle isproblemer som følge av den økte vintervassføring kan muligens elimineres ved at vassføringen holdes på det tidligere nivå ved å føre økingen gjennom tunnel.

Søkeren har søkt om tillatelse til å rå over alt vatnet til kraftproduksjon i vassdragene ovenfor Suldalsvatn, jfr. side 1 foran. I selve Suldalslågen er det altså forutsetningen å opprettholde fløtingen ved avgivelse av vatn sammen med eventuelle utbedringer i elveleiet, jfr. reguleringslovens § 19. I uttalelsene heter det at nederste grense for fløtingsvasstanden er 6 fot på Tjelmane bru vassmerke. Dette tilsvarer ca. 156 m³/sek ved Suldalset. Som en oversiktsorientering nevnes at midlere avløp i juni etter reguleringen beregningsmessig vil være ca. 152 m³/sek.

Søkeren har også analysert dette spørsmålet i detalj. Antall fløtingsdager i juni måned øker normalt fra 12,4 til 20 dager ved reguleringen. Det er dog 5 år av observasjonsperioden hvor antall fløtingsdager var større før reguleringen.

Det er derfor mulig at det må avgis vatn for fløtingen, men Hovedstyret vil anføre at søkeren eventuelt må forutsettes å avgi vatn gjennom Kvandal I og Suldal II. Man kan ikke tillate ytterligere tapping gjennom Suldal I a. h. t. oppfyllingen av Røldalsvatn.

Når det gjelder fløtingen ovenfor Suldalsvatn vil vekkføringen av fløtingsvatnet bare berøre et fåtall rettighetshavere ved Roalkvamelv. Det dreier seg om små tømmerkanta gjennomsnittlig 100 m³ årlig — og spørsmålet vil bli løst ved vegbygging i avtale med grunneierne eller etter skjønnets bestemmelse. Røldal kommune har gjennom sin tekniske konsulent krevet at søkeren skal av-

gi nødvendig vatn til fløtingen, jfr. kommunens kommentarer til manøvreringsreglementet, men noen nærmere omtale av behovet er ikke gitt. Det foreligger således ingen tallmessig beregning — eller fullstendig nok grunnlag for en slik beregning over hvor meget magasinvatn som spares ved å nedlegge fløtingen i den øvre del av vassdraget. Når man har for øyet de store fallhøyder vatnet blir utnyttet i og de forholdsvis beskjedne fløtingsinteresser som berøres, antar Hovedstyret at det avgjort er grunnlag for å gi tillatelse til at alt vatnet blir brukt til reguleringsformål.

Hovedstyret har foretatt befarings av hovedvassdragene og avholdt møter med interesserte grunneiere m. v. den 19. og 20. september 1961. Reguleringene er meget omfattende og vil til dels føre med seg store omstillingsproblemer for fjellbygdene Røldal og Suldal som næringsmessig står svakt. Distriktsmyndighetene og distriktsorganisasjoner har sluttet opp om prosjektet. Motstanden skriver seg fra privatpersoner med tildels store egeninteresser mens for eksempel distriktets turist- og reiselivsrepresentanter viser forståelse for den betydning kraftutbyggingen har som grunnlag for industrireisning. Vassdragskommunene og omliggende distrikt synes å se sin framtid best tjent med at kraftutbyggingen gjennomføres i det omfang det er søkt om. Reguleringsrettighetene er for en stor del også sikret ved minnelige avtaler. Med hensyn til enkeltheter i planen nevnes oppdemningen av Valldalen som den som vil føre med seg de beklageligste ødeleggelser såvel økonomisk som kulturelt.

Som det ses er det fra privathold såvel som fra enkelte friluftshold framholdt at det savnes en distriktsplanlegging og et samarbeide mellom de enkelte regulanter. Det hevdes at prosjektene ses for isolert og at naturinngrepene ville kunne blitt mindre hvis de ble sett i en større sammenheng.

Det kan nevnes at arbeidet med å legge forholdene til rette for samkjøring med de store kraftsentra i Sør-Norge er kommet langt og mulighetene vil være til stede i løpet av relativt kort tid. Man må dog her ha for øyet Røldal—Suldalkraftens bestemte formål. Norsk Hydro vil for sine fabrikker være avhengig av jevn krafttilførsel og kan ikke basere seg på leilighetsvise kraftkjøp. Man måtte således kunne peke på bestemte reguleringsprosjekter som en erstatning for Valldalsmagasinet. Møsvatn som er nevnt er allerede utnyttet og vil kreve utvidelser av tunneler m. v. for de tre øverste Rjukanverkene. Man må dessuten ha det klart at Valldalsmagasinet utgjør hovedmagasinet for vestre

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vassdrag. Utbyggingen av Røldal I vil neppe kunne gjennomføres og ydelsen i Suldal I vil man anslagsvis måtte regne med går ned med ca. $\frac{1}{3}$ uten dette magasin. Dette kan bety en avgjørende økonomisk belastning for prosjektet i sin helhet. De materielle verdier i Vall-dalen som går tapt er i denne målestokk beskjedne. Et mål for hvor stor vekt man bør legge på de ikke målbare verdier vil komme fram gjennom en opinion mot et reguleringsobjekt. I den foreliggende sak er også denne beskjeden. Det spørres dog med bakgrunn i de private interesser i Holmevatn — om myndighetene har vurdert hvor langt man skal gå med reguleringer av landets vassdrag. Det er ved kgl. res. 18. november 1960 nedsatt undersøkelseskomité vedrørende fredning mot vassdragsutbygging med mandat «å utarbeide en oversikt over områder hvor samfunnet bør ta sikte på å bevare naturen mest mulig ubørt av inngrep som står i sammenheng med utbygging og regulering av vassdrag for kraftproduksjonen.»

Spørsmålet antas å bli avklart når innstillingen fra komitéen foreligger. Hovedstyret har forelagt nærværende sak for fredningskomitéen, men denne sier at den ikke har anledning til å avgi uttalelse direkte til Hovedstyret om saken, jfr. brev av 12. september 1961.

Etter Hovedstyrets skjønn vil fordelene ved den kraftmengde som innvinnes i avgjørende grad overstige de samlede skadevirkninger, jfr. reguleringslovens § 8.

A/S Rjukanfos' aksjer eies for den vesentligste del av Norsk Hydro — Elektrisk Kvælstofaktieselskab. Da aksjene i dette selskap er på utenlandske hender i slik utstrekning at det ikke kan betraktes som norsk i ervervslovens forstand blir søknaden om erverv av de forannevnte fall å behandle i h. t. ervervslovens § 4. Etter denne bestemmelse kan aksjeselskaper m. v. som ikke kommer inn under lovens § 2 under særlige omstendigheter få konsesjon.

Kraften vil komme norsk arbeidsliv tilgode i et område der det er stort behov for nye arbeidsplasser. Hovedstyret antar at det vil tjene framgang for befolkningen i disse strøk best å få bygget ut for industriforsyning de kraftkilder det her gjelder snarest mulig.

Selv om man ser bort fra statens deltakelse i utbyggingen mener man slike særlige vilkår er til stede som loven forlanger for å gi konsesjon på ervervet.

Det forutsettes da at Hydros del av kraften ikke blir ført over til Østlandet for å nyttes i kraftslukende industri der, men at den nyttes i industriell produksjon på Vestlandet.

Hovedstyret vil i h. t. det som er sagt foran anbefale at det aksjeselskap A/S Rjukanfos — staten som er under stiftelse blir gitt tillatelse til å innløse manglende fallrettigheter i h. t. vassdragslovens § 55 og å erverve de nødvendige fall for utbyggingene og tillatelse til å regulere vassdragene — herunder også tillatelse til å rå over alt vatnet til kraftproduksjon. Tillatelsen anbefales gitt på de vilkår og med det manøvreringsreglement som vedliggende utkast viser. Vilkårene skal man få komme tilbake til nedenfor.

Hovedstyret har drøftet saken ut fra forutsetningen om at samarbeidet mellom Hydro og staten om utnyttelsen av vassdraget kommer i stand, og har ikke tatt standpunkt til om konsesjonen bør gis om samarbeidet ikke blir noe av.

Som nevnt er det ikke protestert mot tillatelsen til å ekspropriere grunn m. v. til utbyggingen i h. t. vassdragslovens § 62. Ekspropriasjonen vil her også omfatte et område ved inntaket i Kvandalen for Suldal II. Det demmes her ned ca. 130 da. beitemark som må antas ikke å ha vært brukt til seterdrift i de senere år. Ellers søkes ekspropriert omkring 1240 da. grunn i alt vesentlig uproduktiv jord. Av dette er dog minst 965 da. allerede håndgitt eller solgt til minnelig avtale.

Hovedstyret anbefaler gitt ekspropriasjonstillatelse for de nødvendige rettigheter.

Man anbefaler likeledes at det gis tillatelse til å påstevne ekspropriasjonsskjønn etter reglene i lov av 9. juli 1851 (almanastevning).

Når det gjelder utbyggingens skadevirkninger går det fram at fisket i de mere eller mindre tørrlagte elvefar samt også turistinteressene som knytter seg til disse er tilagt slik vekt at de må antas å representere en viss almen interesse. Hovedstyret anbefaler at det også gis tillatelse etter nevnte lovs §§ 104 og 105.

Utkast til betingelser for tillatelsen i h. t. vassdragsloven vedlegges. Om disse bemerkes:

Byggefrister, post 1.

Man har stillet opp lovens ordinære byggefrister:

2 år for påbegynnelse og ytterligere 5 års fullførelsesfrist samt lovens fastsatte bot på kr. 200 pr. dag for å oversitte fristene.

Terskelbygging, post 2.

Det er satt fram krav om bygging av sekundærdammer for å holde vasstanden oppe, jfr. særlig fiskeriinspektørens og Rogaland fiskeutvalgs uttalelser foran. Dette kravet er

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

også framkommet fra enkelte grunneierhold. I denne forbindelse peker to grunneiere ved Lonevatn i brev av 17. april 1962 spesielt på at dette vatn bør holdes oppe på normalvassstand med en terskel i utløpet. Videre krever fiskeriinspektøren opprenskning og regulering av elveløp for å lette fiskens oppgang m. v. Hovedstyret har for sin vurdering av dette spørsmål ikke annet enn generelt formede krav å holde seg til sammen med inntrykk fra befaringen av vassdragene. Ut fra dette vil man imidlertid framholde betydningen av at de nevnte krav får anledning til å bli mere inngående drøftet og undersøkt. Særlig vil det etter Hovedstyrets mening være ønskelig å få bygget en terskel ved utløpet av Lonevatn.

Under henvisning til at Stortinget i Usternes-saken påla NVE å fastlegge de nærmere detaljer ved terskelutbyggingen der, har Hovedstyret sett det på den måten at slike spørsmål for framtiden ikke bør overlates skjønnsretten. Man har således foreslått betinget terskelbygging m. v. av hensyn til fisket, utseendet, jordbruk og ferdsel etter departementets nærmere bestemmelse og at utførelsen undergis offentlig tilsyn. Man forutsetter her at det etableres samarbeide bl. a. med Landbruksdepartementet.

Tiltaksskjønn, post 3.

Det vil ennå gjenstå spørsmål av almen betydning, f. eks. krever Røldal kommune at søkeren skal koordinere sitt vass- og kloakk-anlegg med kommunens kloakkplan og dessuten kreves, uten nærmere angivelse, stedvis gjerdehold langs elva.

Hovedstyret foreslår derfor egen post om tiltaksskjønn av h. t. bygdefolkets og kommunenes interesser.

Det gjenværende nedbørfelt til Røldalsvatn skulle skaffe avløp rikelig nok for kommunens nåværende behov for drikkevatt og for kloakkavløpet. Kommunen har dog oppnådd å få et tilbud fra søkeren om drikkevatt fra turbinrøret og anledning til å få ordnet kloakkforholdene. Også detaljspørsmålene vedrørende dette bør ordnes ved frivillige avtaler.

Til kravet om slipping av vatn i Nøvlefossen og i Bratlandselva av hensyn til turistinteressene vil Hovedstyret bemerke:

Skal det slippes så mye vatn at det vil bli av noen virkelig betydning for naturverninteressene, vil det medføre en betydelig reduksjon i kraftproduksjonen og en tilsvarende forhøyelse av kraftprisene. Dette er et så vidtgående spørsmål at det ikke kan tas opp til drøfting her. Det måtte i tilfelle reises som en sak om fredning, jfr. lov av 1.12. 1954 nr. 2.

Kravet fra Røldal kommune om at tippmasser m. v. må plasseres slik at de virker minst mulig skjemmende mener Hovedstyret er tilstrekkelig tilgodesett ved det alminnelige naturvernvilkår i reguleringskonsesjonen som bestemmer at kommunene skal tas med på råd ved plasseringen. Hovedstyret kan ikke etter det som foreligger gå i detalj ved f. eks. å foreskrive at massene nyttes til planering ved Lynghamar og Kalsøyna og man finner det heller ikke riktig å sette denne konsesjon i en særstilling ved å betinge at de planerte områder stilles til fri rådighet som tomtearealer til kommunale industriformål o. l. Det er naturlig at partene forhandler seg fram til et resultat om dette spørsmål.

I forbindelse med kravet om at anleggsvirksomheten må vise hensyn slik at vassdragene ikke forurenses av steinslam, oljesøl, sprengstoffrester m. v. vises til at det alminnelige naturvernarbeide som pålegges i h. t. reguleringskonsesjonen er underlagt offentlig tilsyn.

Opphjelp av fisket, post 4.

Man har her henholdt seg til Landbruksdepartementets forslag i den utstrekning det vil komme til anvendelse for de utbygde elvestrekninger. Dog er det i samsvar med distriktets krav betinget forsterket fiskeoppsyn i anleggstiden og man forutsetter videre at departementet kan fastsette plikt til å delta i finansieringen av et større felles klekkeri og settefiskanlegg for distriktet i stedet for å anlegge et separat anlegg for Røldal—Suldalvassdragene, jfr. også søkerens anførsel her til i brev av 4. mai 1962.

Spørsmålet om grunndammer og opprensing av elvefarene er tatt hensyn til i post 2.

Om vilkårene for ervervs- og regulerings-tillatelsen bemerkes:

Styret, post 1.

Vilkåret er gitt den samme form som tilsvarende vilkår har fått ved A/S Rjukanfos' tidligere erverv av fall i Måna for Rjukan III og IV.

Det vedliggjer erklæring fra styret i h. t. ervervslovens § 24, 2. ledd.

Sosiale tiltak m. v. post 7.

Suldal kommune har satt fram krav om plikt for konsesjonæren til helt eller delvis å bære utgiftene til vedkommende kommunes alminnelige forebyggende helsetjeneste og alminnelige sosiale tiltak. Søkeren hevder at slike storanlegg i dag administreres på en måte som ikke reiser generelle sosiale problemer av større rekkevidde for kommunen.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Bestemmelsen om dette er ny i loven og er kommet inn etter krav fra Helsedirektoratet, jfr. Ot. prp. nr. 39 1959 s. 17. Under henvisning hertil anbefaler Hovedstyret vilkåret oppstillet i den vanlige form.

*Midlertidig forsamlingslokale
og almindennende virksomhet, post 8.*

Hovedstyret anser lovens vilkår for å kunne gi slike pålegg for oppfylt. Man har gitt posten den vanlige form slik at departementet kan bestemme at søkeren i stedet for å bygge midlertidig forsamlingslokale kan pålegges å yte bidrag til oppføring av permanent lokale dersom det ikke faller vesentlig dyrere.

Beløpet til almindennende virksomhet og geistlig betjening foreslås satt til kr. 100 000.

Reguleringsplan m. v., post 9.

Både ervervsloven og reguleringsloven (§§ 2 pkt. 7 og 12 pkt. 5) hjemler pålegg ovenfor konsesjonæren om plikt til å utarbeide godkjent reguleringsplan hvor konsesjonen kan ventes å medføre bymessig bebyggelse eller en større samling mennesker. Vilåret har vært lite brukt, helst ved eldre konsesjoner. Det kan nevnes som eksempel: A/S Saudefaldenes konsesjon av 11. desember 1914 og A/S Kinservihs konsesjon av 14. mai 1926. Hovedstyret vil anta at konsesjonen vil medføre at forholdene i bygdene blir endret på en slik måte at en samlet plan for bebyggelsen vil være nødvendig. Hovedstyret vil anbefale Røldal kommunes krav imøtekommet, men tilskudd til gjennomføringen av planen antas det ikke å være hjemmel for i loven. Vilåret er formet overensstemmende med lovteksten i § 2 pkt. 7, 4. ledd i ervervsloven og § 12 pkt. 5, 4. ledd i reguleringsloven.

Veger og bruer, post 10 og 11.

Etter Hovedstyrets mening vil de gjenværende interesser i Valldalen etter reguleringsgjennomførelse ikke være av slik almen betydning at det er berettiget å støtte kommunens krav om veg langs vestsiden inn til Middalseier og langs østsiden fram til Kjønerget. Hovedstyret anser søkerens forslag om fast båt rute på reguleringsmagasinet i sommertiden og weasel rute langs vestsiden i vintertiden for tilfredsstillende. Man vil forutsette at skjønnnet nærmere fastlegger rutetider og anløpssteder.

Angående kravet om veg langs Røldalsvatnets østside har søkeren sagt seg villig til å anlegge traktorveg fra Bratteteig fram til Odland, en strekning på ca. 3 km. Kravet representerer i alt ca. 7 km veg langs vatnet

sydover til Botnen. Hovedstyret mener det heller ikke her er interesser av en slik størrelse at dette krav bør støttes. Av de seks gårder det her gjelder er nå bare 3 gårder befolket. Det må forutsettes å oppstå slike ferdselsvanskeligheter at framkomstmulighet langs land må skaffes dersom brukene fortsatt skal være i drift. Hovedstyret sier seg enig i søkerens forslag om traktorveg, men går ut fra at brukene ved skjønnnet kan forlange gårdene innløst i sin helhet. Det nevnes også at man har tatt med i vurderingen søkerens skogreisningsplan, idet store deler av plantefeltet ligger i det området vegkravet omfatter. Det er dog for tidlig å si hvor mange av grunneierne som vil være interessert i utplantingen og hvorledes planen i det hele vil slå til.

Vegen inn til Nyastøl og fram til Blåbergnutstølen har ingen umiddelbar betydning for de skadelidende ved reguleringene. Den er forlangt bygget ut fra alminnelige hensyn til jordbruket.

Søkeren forslår å bygge veg fram til åmøtet i Grytøyr dalen og er «ikke uvillig til å dekke den andel av omkostningene til anlegg av veg inn til Blåbergnutstølen som etter gjeldende regler og vanlig praksis ikke kan dekkes av statsbidrag (50 %)».

Ut fra hensynet til jordbruket i Røldal vil Hovedstyret se det som ønskelig at vegen blir bygget helt fram med en gang. P. g. a. statens sterkt belastede vegbudsjett vil det være fare for at anlegget ikke vil kunne realiseres i nær framtid hvis det skal vente på de nødvendige bevilgninger over vegbudsjettet. Hovedstyret har derfor foreslått betinget plikt til å forskuttere statsbidraget. Det forskuttede beløp må da tilbakebetales etter hvert som de normale bevilgninger blir vedtatt av statsmyndighetene.

Vegkravet Edlandstangen—Frøystul er imøtekommet av søkeren. Suldal kommune er imøtekommet i sitt krav om nødvendig omlegging av driftsvegen på nordsiden av Sandvatn, mens anlegg av ny bro over Tveråen og Holmevassåen henvises til tiltaksskjønnet. For så vidt angår vegkravet i Austdalen og Grøndalen er også dette framsatt ut fra jordbrukshensyn i sin alminnelighet. Sett i sammenheng med de tilbud som foreligger finner Hovedstyret for sin vurdering ikke begrunnelse nok for kravet og vil henvise det til avgjørelse ved skjønnnet.

Vegmyndighetenes innvendinger må antas tilstrekkelig tilgodesett ved et vilkår med den vanlige form om plikt til å erstatte utgiftene til vedlikehold og istandsettelse av offentlige vegger og bruer m. v., men det er tatt særlig forbehold om refusjonsplikt for merutgiftene

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ved anlegg av riksvei 340 ved Svandalsflona som følge av oppdemmingen av Votnavatn. Vegsjefen i Hordalands sluttbemerkning om anleggsdriftens uheldige innvirkning på helårsvegen over Svandalsflona berører Vegvesenets konkurranseevne når det gjelder arbeidskraft. Hovedstyret finner ikke anledning til å ta dette spørsmål opp i konsesjonssaken.

Av praktiske grunner er Hydros vegtilbud stillet opp i vilkåret. Man presiserer at vedlikeholdet av vegene må påhvile kommunen, eventuelt grunneierne og de bruksberettigede.

Forsorgsutgifter, post 12.

Hydro mener dette vilkår ikke har noen berettigelse nå og viser også til at konsesjonslovkomiteén i sin innstilling av 1961 har foreslått bestemmelsen opphevet. Hovedstyret forstår lovbestemmelsen slik at fondsavsetning skal anvendes når konsesjonssøkeren er et aksjeselskap.

Kraftavgivelse, post 15.

I samsvar med lovens bestemmelse inntil 10 % kraftavståelse til kommuner og inntil 5 % til staten, og på de betingelser som loven nokså detaljert foreskriver. Suldal har reist krav om at konsesjonæren skal bygge linjeforbindelse Lali—Nesflaten (ca. 7 km) til en kostnad av ca. 325 000 kr. ifølge kommunens anslag. Søkeren mener den blir kostende ca. 500 000 kr. Kommunen begrunner kravet med at konsesjonskraften skal tjene til industrireisning i Nedre Suldal. Som kjent har loven helt klare bestemmelser om at omkostningene med å utta konsesjonskraft påligger helt og fullt kraftuttageren.

For så vidt hjemmelen for kravet menes å ligge i «sekkebestemmelsen» i reguleringslovens § 12 post 18 bemerkes at det av forarbeidene til loven går klart fram at bestemmelsen ikke kan anvendes på forhold som er direkte berørt og regulert gjennom andre bestemmelser i loven. Det vil også være rimelig å forlange at et slikt krav har tilknytning til ulemper som skriver seg fra selve regulerings- og utbyggingsforetagendet. Hovedstyret vil anta ut fra dette og tatt hensyn til at utbyggingen er ordinær i den forstand at det ikke foretas overføring av vatnet til fjernereliggende steder, at Suldal kommune ikke kan imøtekommes i dette kravet.

Årlige avgifter, post 16.

Røldal og Suldal herredstyre krever begge kommuneavgiften satt til kr. 4,50 pr. nat. hk. Kravet er fra begge herredstyre side bl. a. begrunnet med de store naturverdier som innvinnes og overføres til utnyttelse i andre di-

striker. Det er i denne sammenheng fra Røldal herredstyre side pekt på de omfattende inngrep og skadevirkninger reguleringene og utbyggingene vil føre med seg. Suldal betoner meget sterkt herredets svake økonomiske stilling som følge av naturforholdene, mens nettopp disse vanskelige naturforhold skaper de store verdier som nå skal nyttes ut. Man viser her til sitat av uttalelsene foran s. 29 og 44—46. Elektrisitetsforsyningen i Rogaland og fylkesmannen støtter kravet. Fylkesmannen hevder bl. a. at kommunenes argumentasjon er realistisk og må veie tungt. — Den kunne like gjerne ført til en konklusjon om den vanlige maksimumssats kr. 5.

Søkeren har imotegått dette med en lengre uttalelse, hvor det bl. a. framholdes at en avgift etter forslaget ville beløpe seg til kr. 1 350 000 i året eller kr. 750,— pr. innbygger i de to kommunene. Kommunenes samlede skatter i dag utgjør vel halvparten av det nevnte avgiftsbeløpet. Søkeren finner avgiften urimelig høy både på bakgrunn av alminnelig praksis ved fastsettelse av konsesjonsavgiften og de faktiske skader og ulemper som utbyggingen volder. Søkeren holder videre bl. a. fram at konsesjonsavgiften vil representere en betydelig økonomisk belastning. Det nevnes også at nye produksjonsmetoder på kvelstoffområdet har gjort at den gamle kraftkrevende elektrolytiske metode som Hydro anvender, ikke vil være konkurransedyktig i nye anlegg. Man viser ellers til uttalelsen s. 123—125 foran.

Hovedstyret ser avgiftsspørsmålet som meget viktig i denne sak. Det er vanskelig å trekke sammenligninger med A/S Rjukanfos' tidligere konsesjoner fordi disse er fastsatt for endel år tilbake. Man kan dog nevne at I/S Sundsfjord Kraftlag ved erverv og regulering av Neveråga og Arstadelva ved kgl.res. 9. juni 1961 ble pålagt en kommuneavgift på kr. 4,00. Det nevnes i denne forbindelse også at forslaget til kommuneavgifter i stortingsproposisjonene om regulering og utbygging av Sira—Kvina og Uste—Nes går ut på kr. 4,00 for førstnevnte og kr. 4,50 for Uste—Nes. Avgiften til Staten er satt til kr. 1,00 og kr. 0,50 henholdsvis.

Reguleringen m. v. av Røldal—Suldalvassdragene må etter Hovedstyrets skjønn i skademessig herscende stilles i klasse med de nevnte prosjekter. Endog hva vestre vassdrag angår peker skadevirkningene hen mot ordinær maksimumsavgift kr. 5. Når man imidlertid tar hensyn til at reguleringene m. v. i østre vassdrag i så henseende representerer et vesentlig mindre inngrep mener Hovedstyret at man i det store og hele bør legge de samme prinsipper til grunn ved avgifts-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

fastsettelsen her som ved Sira—Kvina og Uste—Nes. Man vil foreslå avgiften til kommuner satt til kr. 4,50 og til Staten kr. 1,50 pr. nat.hk. både for ervervet og reguleringene.

Avgiftsbeløpet vil da samlet utgjøre ca. 2,3 mill. kr. d. e. ca. 0,1 øre/kWh og det kan neppe antas å representere noen vesentlig belastning for kraftens konkurranseevne.

Hovedstyret finner ikke å burde pålegge søkeren å forskuttere konsesjonsavgifter til kommunene.

*Konsesjonstid, post 18 og 19 og
innløsningsrett, post 20.*

Hovedstyret vil foreslå at konsesjonstiden settes til 60 år hvorefter anleggene overgår til — eller kan kreves avstått til Staten uten vederlag.

Det foreslås den vanlige innløsningsrett for staten i det 35., 45. og 55. år.

Avgivelse av fløtingsvatn, post 22.

Etter de beregninger som er lagt fram vil fløtingsforholdene i det store og hele bli bedre i Suldalslågen, men Hovedstyret antar at fløtingen enkelte år vil bli dårligere stillet enn før. Av denne grunn må man tilplike å avgi fløtingsvann eventuelt treffe andre foranstaltninger og Hovedstyret foreslår vilkår oppstillet på vanlig måte.

Næringsfond, post 23.

Både Røldal og Suldal kommuner står næringsmessig svakt. Dette forhold betegnes kanskje særlig ved en befolkningsnedgang på ca. 20 % de siste 30 år for begge kommuner. Det er ensidig jordbruk med noe støtte i skogbruk og fiske som utgjør næringsgrunnlaget, men i den senere tid må også inntektene fra turist og reiselivet antas å ha fått en viss betydning.

Kraftutbyggingen vil medføre skade og nødvendiggjøre en omstilling for alle disse næringer. For jordbrukets vedkommende synes det å ligge dårlig tilrette for ekspansjon p. g. a. lite dyrkingsjord ved heimebrukene.

Hovedstyret ser det slik at Stortinget under behandlingen av Uste—Nes konsesjonen har knesatt prinsippet om et generelt næringsfond — som også vil dekke jordbruksinteressene. Det skal disponeres fritt av de interesserte kommuner etter vedtekter godkjent av vedkommende departement og det er forutsatt opprettet et fondstyre med en representasjon slik at den noe så nær svarer til fordelingen av konsesjonsavgiften.

På bakgrunn av dette stortingsvedtak og etter de samme retningslinjer vil Hovedstyret foreslå opprettet et næringsfond for Røldal og Suldal kommuner på kr. 100 000.

Fisket, post 24.

Etter de beregninger som søkeren har framlagt mener Hovedstyret kravet om avgivelse av vatn av hensyn til laksefisket i Suldalslågen ikke kan tillegges vesentlig vekt. Man anser det for øvrig Landbruksdepartementets forslag til konsesjonsvilkår dekkende også for de krav herom som distriktsuttalelsene inneholder bortsett fra kravet om fond til fremme av fisket.

Hovedstyret er av den mening at det i konsesjonen enten må bli tale om fond eller plikt til utsetting av yngel m. v. i reguleringsmagasinene. Rent unntaksvis kan man gå inn for en kombinasjon av begge deler. I det foreliggende tilfelle er reguleringene av alle vatn meget omfattende og vil antakelig virke meget beskjærende på vassdragets nåværende rike fiskemuligheter. Hovedstyret vil derfor og også uttrykkelig ut fra søkerens anførsel om at han ikke har noe å bemerke til kravet om fiskefond — foreslå opprettet et fond på kr. 50 000 til hver av kommunene Røldal og Suldal. Hovedstyret følger for øvrig Departementets forslag, men med visse endringer. Det er tilføyd at utsettingen skal skje i de områder som berøres av reguleringene og overføringene og man forutsetter at Departementet kan fastsette plikt til å delta i finansieringen av et større settefiskanlegg i stedet for å bygge og drive et eget anlegg. Dessuten er omfanget av finryddingen forutsatt å bli fastsatt av skjønnnet ut fra bestemmelsene i reguleringslovens § 16 pkt. 3. Plikt for sokere til å dekke utgiftene til forsterket jakt- og fiskeoppsyn i anleggstiden er føyet til. Man viser ellers til vilkårets sammenheng med det tilsvarende i tillatelsen til utbygging av vassdragene.

Tiltak, post 25.

Grunneierne rundt Røldalsvatn har utformet krav om fast båt plass med motoropptrekk på 7 nærmere angitte stedet ved vatnet likesom det er bedt om foranstaltninger til vern mot mulige utglidninger langs strandkanten.

De turistmessige trafikforhold i fjellet blir på mange måter berørt. Det gjelder særlig Valldalen og DNT' hytte Valldalseter. Det må bl. a. antas å bli nødvendig med omlegging av en del fotturistruter, bruer og klopper. Videre vil det bli nødvendig med tiltak for turisttrafikken i området Holmevatn, Sandvatn og Kvandalen hvor Stavanger Turistforening peker på at det må opprettes nødvendige nye overnattingssteder og anordnes ruter mellom disse. Suldal kommune krever ny bru over Tveråno og Holmevassåno.

Som det sees har Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskerforening uttalt sterkt ønske

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

om at Naustdalstjønn skal forbli urørt ved at sperredammen mot Naustdalen plasseres mellom Holmevatn og Naustdalstjønn der det hevdes å være et relativt smalt fjellpass, jfr. s. 72 foran. I sine bemerkninger til uttalelsene i saken har søkeren ikke berørt dette spørsmål og det er ventelig da heller ikke av større betydning for ham. Hovedstyret forutsetter at sperredammen plasseres slik som fiskeforeningen har uttalt ønske om.

Man har da foreslått vilkåret gitt den vanlige form, men nevnt disse spesielle forhold som er framholdt i det ovenstående jfr. også tilsvarende vilkår vedrørende regulering og utbygging av Sira—Kvina.

Rydding, post 26.

Røldal herredstyre krever rydding av den neddemte grunn. Det samme gjør DNT og søkeren stiller seg velvillig, men mener ryddingen bør begrenses til 20 m under HRV. Det pekes på at dette tiltaket særlig blir aktuelt for Valldalen. Hovedstyret har tatt inn det vanlige vilkår om rydding, men i betraktning av Valldalsmagasinets sene oppfylling mener man ryddingen ved dette bør utføres ned til kote 700 d. e. 45 m under HRV for å sikre at de strender som ikke er neddemt pr. 1. juli i alle år er ryddet. Reguleringen av Valldalsmagasinet omfatter en vesentlig større reguleringshøyde og med vegetasjonsrik grunn under kote 700. Det vil derfor være tilrådelig at man forholder seg som ved reguleringen av Songa og Bordalsvatn i Tokkereguleringen hvor det ble pålagt plikt til å samle rekved de første 10 år etter at magasinet er tatt i bruk, jfr. Hovedstyrets brev av 23. mars 1958. De øvrige vatn er beliggende så høyt til fjells at full rydding av den grunn må antas å bli lite omfattende.

Sikring av isen, post 27.

Magasinenes til dels meget sentrale beliggenhet har gjort at Hovedstyret vil tilrå oppstillet det nå vanlige vilkår om plikt til å sette tausperringer rundt svekkede ispartier. Blir isen på Røldalsvatn i sin helhet usikker for ferdsel forutsettes det da at konsesjonæren gjør dette kjent ved oppslag på sentrale steder rundt vatnet.

Vilkår om naturvern er oppstillet som post 32.

Sikkerhetsstillelse, post 33.

Hovedstyret har foreslått sikkerhetsstillelse for et beløp av kr. 200 000.

Tilleggsbetaling til tidligere falleiere.

Hovedstyrets mindretall, Benum, stemte for følgende innstilling fra Vassdragsdirektoratet:

«Kravet er reist på vegne av 12 eiere av bruk tilstøtende Bratlandselva som solgte vassrettighetene (262 m fall) i 1907, og 2 eiere av bruk som rådde over rettighetene i Bleskestadelva — 755 m fall — og solgte disse i 1905. Rettighetene må antas å være blitt solgt til Østen Roalkvam for en samlet sum av kr. 17 560 + noen mindre heftelser. Kjøpesummen beløp seg til kr. 1 000 + heftelser for Bleskestadvassdraget og kr. 16 560 for Bratlandselva. Østen Roalkvam opptratte som mellommann og solgte 5/6 av rettighetene straks videre til direktør Blakstad, ingeniør Haare og Olav Tveita, men slik at skjøte ble utstedt direkte fra grunneierne.

Det går ikke fram hva Østen Roalkvam fikk, men det foreliggende tyder på at han bare for rettighetene i Bleskestadvassdraget fikk 7 000 kroner og at rettighetene ble vurdert til nærmere 40—45 000 kroner, jfr. advokat Vålunds brev av 17. oktober 1961. Rettighetene skiftet eier i 1914—1915, men prisen vites ikke med sikkerhet. For Bratlandsrettighetene og 1/3 av rettighetene i Bleskestadelva ble betalt kr. 330 000. I depresjonstiden omkring 1930 ble fallene solgt for kr. 15 330. Overdragelsen til A/S Rjukanfos i 1954—59 ble foretatt etter en pris av ca. kr. 2 300 000.

Hovedstyret går ut fra at det er rettighetenes verdi på den tid disse opprinnelig ble solgt som eventuelt skal danne grunnlaget for vurderingen av om det skal gis tilleggsydelse. Man viser herunder bl. a. til Departementets merknad om dette i St. prp. nr. 40 for 1961—62 s. 169 vedrørende Uste-Nesreguleringen. Følgelig kan man ikke uten videre legge til grunn den kraftydelse fallene gir etter planen i dag. Hovedstyret vil, ut fra de forarbeider som ligger til grunn for oversikten fra 1919 over vannkraften i det sydlige Norge anta at rettighetene representerte ca. 110 000 eff.hk. fordelt med ca. 70 000 hk på Bratlandselva og ca. 40 000 hk på Bleskestadelva. Brukene solgte altså sine rettigheter til en pris av kr. 0,16 pr. hk.

Ved tidligere kjente vassfallsoverdragelser fra noenlunde samme tid har det vært betalt en temmelig varierende pris. Således vises til St. prp. nr. 15 for 1956 s. 21 vedrørende tillatelse for A/S Årdal og Sunddal Verk, til erverv og regulering av Fortun-Grandfastavassdragene. Oversikten der viser statens kjøp av Norefallene, Vøringsfossen, Tafjordfallene og Bardufallene. Prisen her var fra kr. 1,90 til kr. 6,00 i gjennomsnitt pr. hk. Hovedstyret og Departementet anbefalte en tilleggsbetaling ved nevnte konsesjon på kr. 200 000 hvorved kraftprisen ble rettet opp fra opprinnelig kr. 0,40 til kr. 2,20. Stortinget

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vedtok imidlertid ikke forslaget om denne tilleggsbetaling, men betinget pålegg om en viss gratiskraft til brukene. I nærværende tilfelle ligger den opprinnelige salgspris langt under den som ble betalt f. eks. i Fortun og så langt opplysningene går i detalj tyder de også på at oppkjøperen var klar over at fallene hadde en adskillig høyere verdi. Hovedstyret finner det derfor utvilsomt at rettighetene opprinnelig er betalt med underpris.

Man finner det derfor heller ikke nødvendig å gå inn på den omfattende juridiske betenkning som foreligger, men vil peke på at A/S Rjukanfos som femte kjøper har fått overdratt rettighetene for en meget gunstig pris. Sammenlignet med salg i det siste av fallkomplekser av samme størrelse og med tilsvarende utbyggningsomkostninger viser disse omtrent den dobbelte pris. I Forsåvassdraget betalte Hydro, sammen med sine interessenter 28—30 kr. pr. eff.hk. I Røldal—Suldal betaler Hydro altså kr. 18 pr. eff.hk. for Bleskestad/Bratlandselva. Hovedstyret finner derfor ikke å kunne avvise grunneiernes advokat når han framholder de spesielle forhold f. eks. med hensyn til konsesjonstiden — som har oppstått i og med at Roalkvam/Kloumann satt med rettighetene uten rettsbeskyttelse og solgte under press av Departementets tidsfrist for å bringe konsesjonsspørsmålet i lovlig orden, jfr. s. 108.

Hovedstyret finner derfor at ervervslovens bestemmelse i § 2 pkt. 14 bør komme til anvendelse, og anbefaler at søknaden om tilleggsbetaling til de opprinnelige falleiere i Bleskestad/Bratlandselva imøtekommes. Slik som forholdene ligger an mener Hovedstyret at tilleggsydelsen bør knyttes til brukene og da som gratis kraftlevering og vil foreslå et samlet kvantum på 55 kW for begge vassdrag. Herved vil den opprinnelige kjøpesum bli rettet opp til å ligge innen de grenser som er nevnt foran vedrørende statens fallkjøp. Etter en oversikt over de fallhøyder de enkelte utskilte parseller representerer, utarbeidet av lensmannen i Suldal i 1950, anser Hovedstyret det mulig allerede nå å fastlegge den mengde kraft som tilfaller hvert av brukene. Man har foreslått en minste tildelt kraftmengde på 1 kW og det er herunder da også tatt hensyn til at de flate fallstrekninger antagelig representerer en mere verdifull fiskerettighet enn de brattere fall. Det er en forutsetning at kraften leveres på husvegg som en stedsevarig rett og forpliktende for Selskapet også etter hjemfallsrettens inntreden.»

Vilkåret var i Vassdragsdirektoratets innstilling formulert slik:

«Konsesjonæren plikter, så snart som mulig etter at kraftproduksjonen er kommet i

gang, å levere gratis på husvegg følgende kraftmengder:

I. Bleskestadvassdraget:

- a) 11 kW til bruk gnr. 67, bnr. 5
- b) 7 —«— —«— 4

II. I Bratlandselva:

- a) 1 kW til hvert av brukene: gnr. 28, bnr. 6, gnr. 59, bnr. 15, 16, 17, gnr. 62, bnr. 7 og gnr. 63 bnr. 6.
- b) 1,5 kW til hvert av brukene: gnr. 27, bnr. 5, gnr. 28, bnr. 5, gnr. 59, bnr. 18, gnr. 60, bnr. 4 og 6.
- c) 2 kW til gnr. 62, bnr. 6
- d) 3 —«— 63, « 5
- e) 4 —«— 60, « 5
- f) 6 —«— 27, « 4
- g) 8,5 —«— 61, « 2».

Flertallet (generaldirektøren, Ingvaldsen, Jacobsen, Langkaas og Smeby) stemte mot at det skulle gis tilleggsytelser til de opprinnelige falleiere. Flertallet hadde intet å bemerke til de faktiske opplysninger om prisen som var betalt for de fallretter det gjelder. Da Hovedstyret imidlertid ved behandlingen av forslaget om revisjon av ervervskonsesjonsloven nylig har rådd til at vedkommende bestemmelse oppheves, mente flertallet det ikke er riktig nå å tilrå noe som i vesentlig grad avviker fra Hovedstyrets tilråding vedkommende det nevnte lovendringsforslag.

Kravet om refusjon av grunneiernes utgifter til juridisk og eventuell teknisk bistand avgjøres i henhold til reguleringslovens § 6 pkt. 1 av skjønnsretten.

Søkeren har, i forbindelse med Røldal kommunes krav om en støtte på kr. 500 000 til nytt skolebygg, sagt seg villig til å gi et bidrag på kr. 100 000 og ytterligere kr. 50 000 som forskudd på konsesjonsavgifter. Det forutsettes da at skolen kan nyttes i anleggstiden. Hovedstyret mener skolebygget er en typisk kommunal oppgave og man kan ikke tilrå gitt pålegg i konsesjonssaken om plikt til å gi bidrag. Kravet om støtte til arbeidet med idrettsplass henvises likeledes til frivillige avtaler.

Kravet om fortrinnsrett for arbeidskraft fra distriktet kommer stadig fram i konsesjonsaker og er framhevet også her både fra Røldal og Suldal herredstyre. Hovedstyret vil anbefale at det henstilles til konsesjonæren å sørge for at det på anleggene i størst mulig utstrekning benyttes innenbygds arbeidskraft ved at det opprettes samarbeide med det stedlige arbeidskontor.

Kravet om gjeting av store saueflokker i Grubbedalen og i det østre vassdrag henvises til skjønnet.

Søkeren har imøtekommet kravet om til-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

skudd til Stavanger Museums arbeider med fortidsminneundersøkelser med kr. 30 000.

De områder som anleggsarbeidene vil foregå i er så populære fjellstrøk at Hovedstyret vil anse det verdifullt om midlertidige hjelpeanlegg (brakkebygg, kraft- og telefonanlegg m. v.) kunne bli planlagt slik at de kan bli til varig nytte for almenheten f. eks. for turist- og ferielivet. Saken har imidlertid sine spesielle sider og Departementet nevner de viktigste i sin anførsel om dette spørsmål i Uste—Nes proposisjonen, men viser til St. prp. nr. 40 for 1961—62 s. 174.

Hovedstyret vil derfor foreslå at det henstilles til A/S Rjukanfos om i god tid å ta opp samarbeide om dette med vedkommende kommuner og andre interesserte.

Manøvreringsreglement. Etter de innvendinger som er framkommet har søkeren utarbeidet et nytt forslag hvor det tas hensyn til disse. Hovedstyret anser det nødvendig at de forutsetninger som ligger til grunn for tappingen av de forskjellige magasiner kommer til uttrykk i reglementet. Man har således tatt med betingelse om at alt uregulert tilløp til Røldalsvatn går til oppfylling av dette og betinget at vatnet ikke kan senkes under kote 378,00 før 1. oktober. For å sikre de laksefiskeinteresser som knytter seg til Suldalslågen har man dessuten foreslått at kjøringen av kraftstasjonene i fyllingstiden skal tilsvare minst en effekt på 174 MW i Vestre og 64 MW i østre vassdrag.

Flomsituasjonene i vassdragene og spesielt for Røldalsvatn anser Hovedstyret tilstrekkelig ivarettatt ved det forslag søkeren har framsatt nå.

Man har tatt med bestemmelse om slipping av nødvendig fløtingsvatn i Suldalslågen, jfr. bemerkningen til post 21 foran.

Twist om forståelse av reglement avgjøres med endelig virkning av domstolene og Hovedstyret har ikke tatt med noen bestemmelse herom.

Sakens dokumenter følger.

Behandlet i møte 18.—19. september 1962.»

I brev av 30. september 1962 har Ryfylke & Karmsund Fiskeristyre avgitt følgende uttalelse:

«Fiskeristyret vil streke under at lakseføringa i Suldalslågen har mykje å seia for sjø- og elvefisket etter laks i Ryfylkefjordane. Ein vil difor rå til at Norsk Hydro vert pålagt å halde den vassføringa i elva som er turvande for å holde oppe laksesetnaden.»

Hovedstyret uttaler herom i brev 18. oktober 1962:

«Man viser til hovedstyrets uttalelse, datert 11. oktober d.å., i ervervs- og regulerings-saken og forslag til manøvreringsreglement

(post 2) hvor forholdene til fiskeinteressene er vurdert og tatt hensyn til.

Vedtaket foranlediger ingen ytterligere kommentar fra hovedstyrets side.»

På vegne av selgere av rettigheter i Grubbedalsvassdraget har h.r. advokat Carl Wyller i brev 29. september 1962 fremsatt følgende krav:

«På vegne av:

Torbjørn Bråtveit som eier av gnr. 59 bnr. 1 i Suldal.

Odd Bakka, som eier av gnr. 59 bnr. 4 i Suldal. Inga Gautun, som eier av gnr. 59 bnr. 6 i Suldal.

Nils Haugen (Mikkel Haugen), som eier av gnr. 60 bnr. 1 og 2 i Suldal.

Leif Bråtveit Rossemeyr, som eier av gnr. 64 bnr. 1 i Suldal.

Halvard Overskeid, som eier av gnr. 61 bnr. 1 i Suldal.

fremsettes herved krav om tilleggsbetaling for salg til Norsk Hydro A/S av:

a) vassrettigheter i Grubbedalsvassdraget, b) oppdemnings- og reguleringsrettigheter i Finnabuvann.

Kravet bygges på vassdragsreguleringslovens § 12 pkt. 9.

Til nærmere orientering tillater jeg meg å opplyse:

I.

Salgskontrakter.

I 1950-årene har Norsk Hydro A/S suksessivt sikret seg samtlige vassrettigheter i Bratlandsdalselven og Roalkvamselven med sikte på en felles utbygging på Nesflaten. Eierne av disse vassrettigheter var den såkalte «Kloumann/Roalkvam-gruppe».

Parallelt med disse kjøp ble det i 1954 opp-tatt forhandlinger med oppsittere på Nesflaten om kjøp av vassrettighetene i Grubbedalselven. Disse forhandlinger førte til at Norsk Hydro A/S ved forskjellige kontrakter ervervet full disposisjonsrett over dette vassdrag med oppdemning og regulering i Finnabuvannet.

Kjøpene ble gjennomført etappevis og til følgende tidspunkter:

1) *Vasstølsvann — Samløpet med Bratlandsdalselven (Nes).*

Ved skjøter tgl. i 1959 ervervet Hydro fallrettighetene på denne strekning. Skjøtene er basert på en håndgivelse av 12. nov. 1954. Kjøpesummen var kr. 105 000,— som ble fordelt således:

a) Til diverse oppsittere kr. 80 000
b) Til Hanna Roalkvam « 25 000

kr. 105 000

2) *Finnabuvann—Vasstølsvann.*

Denne strekning ble kjøpt ved skjøter tgl. i 1960 for kr. 20 000,—.

De samlede fallrettigheter (826 tosidige fallmeter) er følgelig blitt betalt med kr. 125 000,—.

3) *Reguleringsrett m. m. i Finnabuvann.*

Ved skjøter tgl. i 1961/62 ervervet Hydro de nødvendige rettigheter i Finnabuvann for kr. 125 000,—.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Til nærmere orientering om salgsvilkårene m. m. vises til følgende dokumenter, som vedlegges:

a) Håndgivelse dat. 12. nov. 1954, tgl. 12. des. s. å. fra eierne av fallstrekningen Vasstølsvann—Nes

b) Håndgivelse dat. jan. 1961 tgl. 13. febr. 1961 fra eierne av Finnabuvann m. m.

Hvis Departementet skulle være interessert i nærmere opplysninger om de øvrige salgskdokumenter, går jeg ut fra at disse vil kunne fremskaffes gjennom Norsk Hydro A/S.

II.

Kraftressurser og økonomiske verdier.

Oppsitterne har innhentet en betenkning fra sivilingeniør Erik Ræstad om hvilke kraftmengder og økonomiske verdier som Grubbedalsvassdraget må antas å representere.

Jeg viser herom til hans utredning av 25. sept. d. å. som vedlegges som bilag 3 til nærværende søknad.

1. For fallrettighetene er sivilingeniør Ræstad kommet til følgende resultat:

a) Finnabuvann—Vasstølsvann.
Fallstrekning 165 mtr. representerer 4080 nat.hk. Innkjøpt i 1960 for kr. 20 000,—, dvs. kr. 4,90 pr. nat.hk.
Anslått dagspris kr. 40,— pr. nat.hk. som utgjør kr. 163 000,— for dette fall.

b) Vasstølsvann—Nes.
Fallstrekning 661 mtr. representerer 16300 nat.hk. Innkjøpt i 1954 for kr. 105 000,—, dvs. kr. 6,45 pr. nat.hk.
Anslått verdi i 1954 kr. 31,— pr. nat.hk. som utgjør kr. 505 000,— for dette fall.

Total fallverdi:

Finnabuvann—Vasstølsvann	kr. 163 000
Vasstølsvann—Nes	« 505 000

Samlet verdi 1954/60	kr. 668 000
Betalt 1954/60	« 125 000

Merverdi	kr. 543 000
----------	-------------

Dagsverdien for vassrettighetene er
20380 nat. hk $\times$ 40 = kr. 813 600.

Ovenstående tall gir full dekning for sivilingeniør Ræstads konklusjon:

«Den nat.hk.-pris som er betalt synes urimelig lav. Vi foreslår derfor at der reises krav om tilleggserstatning for begge fallstrekningene.»

2. Kraftøkning ved regulering av Finnabuvann.

Ved reguleringen innvendes 19300 nat.hk. Herfor er i 1960/62 betalt kr. 125 000,—.

Når man skal vurdere rimeligheten herav må det tas i betraktning:

a) at et betydelig beiteområde av høy kvalitet blir satt under vann, Hydro forutsetter å kunne gi nærmere arealoppgaver herom til Departementet.

b) at et av Rogalands beste fiskevann blir ødelagt. Ørretfisket i Finnabuvann representerer en betydelig naturherlighet for sine eiere. Det må legges til grunn at fisket vil bli totalt ødelagt ved en regulering inntil 15 meters høyde.

III.

1. For at Departementet skal forstå hvordan kontrakter av denne art er kommet i stand må man holde for øye de økonomiske og naturgivne forhold som selgerne levet under på Nesflaten før Hydro meldte seg som kjøper av vasskraft og grunnarealer.

Nesflaten er en ensom, avstengt fjellbygd hvor oppsitterne i generasjoner har arbeidet under press av mektige naturkrefter og i meget trange økonomiske kår. Man er her blitt vant til å vurdere sine verdier etter en helt annen økonomisk målestokk enn det plan som kraftverkene arbeider på. De tilbud som Hydro fremsatte under forhandlingene lå derfor i en økonomisk størrelsesorden som lå langt over de beløp man på Nesflaten var vant med å håndtere.

Oppsitterne hadde selvsagt heller ikke evne til å vurdere de tekniske data eller de priskalkyler som kjøperen la frem.

2. Vassdragsreguleringslovens § 12 pkt. 9 tar sikte på å beskytte eierne av vassrettigheter mot urimelig salg som følge av at man selv ikke har maktet å hevde sine interesser under forhandlinger med store industrikonserner. Kontrakter som er inngått under slike forhold, trenger den korreksjon som § 12 pkt. 9 åpner adgang til.

Når et mektig industrikonsern — i samarbeid med Staten — skal sette i verk en utbygging av den størrelsesorden som man her står overfor, skjer det ingen urett hvis man blir pålagt som et konsesjonsvilkår å betale eierne av de for kraftverket nødvendige vassretter en erstatning som tilsvare de reelle verdier uansett om man noen få år tidligere har ervervet vassrettighetene for en pris som ligger betydelig under den virkelige verdi.

Jeg vil i denne forbindelse feste Departementets oppmerksomhet på at Suldal kommune i sin uttalelse av 19/12-1961 til Hydros konsesjonssøknad bl. a. uttaler:

«Herredsstyret vil anbefale at det blir gitt en tilleggserstatning etter § 12 post 9 til de grunn- og vassdragseiere som har solgt sine rettigheter til en pris som må antas å ha stått i åpenbart misforhold til de reelle verdier, samt at disse grunneiere får godtgjort sine utgifter til juridisk og teknisk assistanse.»

3. Departementet (og Stortinget) har ved andre konsesjonsaker pålagt konsesjonæren å betale en tilleggserstatning til de tidligere eiere av vassrettene. Jeg peker således på regulering av Auravassdraget (St. prp. nr. 39/53 side 17/18) samt regulering av Gjuva- og Vrengavassdragene (St. prp. nr. 58/1958 side 9 og 17).

Ved sistnevnte konsesjon uttalte Industriedepartementet bl. a.:

«Som det fremgår av Hovedstyrets uttalelse, ble endel av de rettigheter det er tale om her etter grunneienes mening i sin tid frasolgt gårdene for en alt for lav pris, og det hevdes at dette misforhold bør rettes ved bestemmelser i konsesjonen. Da denne søknad bare gjelder tillatelse til regulering og overføring, er det bare spørsmålet om de solgte reguleringsrettigheter som kan tas opp.

En er enig med Hovedstyret i at det ikke ville være urimelig at grunneierne får en erstatning for reguleringsrettighetene i tillegg til det de tidligere har fått, og vil med Hovedstyret foreslå at det oppstilles som en for-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

utsetning for tillatelse at erstatning for skader og ulemper som reguleringen volder i mangel av overenskomst fastsettes ved skjønn ut fra forholdene i dag for alle bruk og at det for dem som har solgt sine rettigheter gjøres fradrag for det tidligere gitte vederlag for reguleringsrettighetene etter nærmere bestemmelse av skjønnnet.»

Gjuva/Vrengakonsesjonen gjaldt ikke ervervelse av fallrettigheter, men kun rett til regulering og overførsel. Derfor er tilleggs-erstatningen knyttet til skade og ulempe som følge av regulerings tiltakene. Men det prinsipp som Departementet (og Stortinget) her har knesatt — nemlig at oppsitterne skal få en tilleggs-erstatning basert på den virkelige verdi av de avståtte rettigheter — må også få anvendelse ved salg av fallrettigheter. Det synes derfor rimelig og nærliggende at et tilsvarende konsesjonsvilkår blir pålagt Norsk Hydro A/S både for fallrettighetene i vassdraget og reguleringsretten i Finnabuvannet.

Konklusjon.

1) Ved sine kjøp av vassrettigheter i Grubbedalselven har Norsk Hydro A/S ervervet «grunnstykker eller rettigheter — for en pris som må antas å ha stått i åpenbart misforhold til verdien».

Under disse forhold er det rimelig at konsesjonæren blir pålagt

«at skaffe de tidligere eiere eller rettighets-havere et tillegg til kjøpesummen engang for alle eller som årlig avgift».

2) Det henstilles til Det ærede Departement å fremme forslag overfor Stortinget om en tilleggsbetaling til selgerne basert på vassdragsreguleringslovens § 12 pkt. 9 og utformet i samsvar med konsesjonsvilkårene for regulering av Gjuva- og Vrengavassdragene.»

Videre har h.r.advokat Anders Rekve i brev av 5. oktober 1962 fremmet følgende krav:

«Jeg henviser til h.r.advokat Karl Wyllers brev av 29. f. m. på vegne av endel oppsittere.

Eierne av gnr. 60 bnr. 3 og 8 i Suldal, Ola Haugen og Valborg Stene har henvendt seg til meg i anledning de samme spørsmål som h.r.advokat Karl Wyllers reiser i sitt brev.

Jeg viser til Håndgivelsen av 12. november 1954, fremlagt som bilag til h.r.advokat Karl Wyllers brev. Som man ser, er Håndgivelsen for bnr. 3 og 8's vedkommende undertegnet av Ole Stene, Ola Haugen og Leif Haugen.

Ole Stene er i mellomtiden død, og hans enke, Valborg Stene, sitter i uskiftet bo. Leif Haugen var far av Ola Haugen og Valborg Stene. Han hadde allerede i 1951 solgt eiendommen til sønnen Ola og svigersønnen Ole Stene, men forbeholdt seg ved salget visse rettigheter over eiendommen. Disse rettigheter ble slettet av Leif Haugens dødsbo i 1955.

Ved oppgjør av erstatningen 7. november 1961 i h. h. t. Håndgivelsen, har da også Hydro's representant, lensmann Rasmus Rasmussen, betalt ut til Ole Stene og Ola Haugen alene.

På vegne av Valborg Stene og Ola Haugen fremmes herved krav om tilleggsbetaling for salg til Norsk Hydro A/S av vassrettigheter i Grubbedalselva, jfr. Vassdragsreguleringsloven § 12 pkt. 9.

Med hensyn til bakgrunnen for kravet, henviser jeg — med h.r.advokat Karl Wyllers samtykke — til hans brev av 29. f. m. med bilag.

Som et støttemoment kan jeg anføre:

For å se hvorledes Norsk Hydro A/S' egne vurderinger av verdiene står, kan jeg bemerke at Norsk Hydro A/S drev forhandlinger med mine parter om frivillig overdragelse av et grunnareal på Nesflaten (til bygging av kraftstasjon m. v.). Norsk Hydro A/S tilbød maksimum kr. 50 000,— i erstatning. Mine parter godtok ikke tilbudet, og Norsk Hydro A/S påstevnet derfor skjønn ved Ryfylke skjønnrett. Ved overskjønn av 23. mai 1962 ble taksten kr. 70 000,— + 25 %, altså samlet kr. 87 500,—.

På vegne av mine parter støtter jeg fullt ut h.r.advokat Karl Wyllers begjæring om at det blir fastsatt konsesjonsvilkår gående ut på at oppsitterne får tilleggs-erstatning basert på den virkelige verdi av de avståtte rettigheter.

Jeg former samme konklusjon som ham.

Gjenpart av nærværende brev er sendt direkte til Norsk Hydro A/S.»

Om disse henvendelser har hovedstyret i brev 17. oktober 1962 avgitt følgende uttalelse:

«I anledning Departementets ekspedisjoner av 2. og 6. oktober 1962 vil Hovedstyret vise til innstillingen i konsesjonssaken hvor et krav om tilleggs-erstatning fra de opprinnelige eiere av Bleskestad-Bratlandselva ble avvist av Hovedstyrets flertall.

Fall og rettigheter i Grubbedalselva er håndgitt 12. november 1954 og i januar 1961, mens rettighetene i Bleskestad-Bratlandselva var gjenstand for salg i årene 1905—1907. I denne tid foregikk det som kjent oppkjøp av fallrettigheter i ren spekulasjon fordi vasskraftens utnyttelse dengang var i sin begynnelse og dens store muligheter bare kunne bli forstått av de få som fulgte utviklingen. Det er da også nettopp slike vassrettighetskjøp som har vært gjenstand for billighets-erstatning tidligere, f. eks. i Aura- og Vrenga-Gjuvareguleringssakene som advokat Wyllers henviser til. Lovbestemmelsen har også sin opprinnelse i disse forhold.

Situasjonen i de seneste 10 år er en helt annen. Det framgår av håndgivelsen i det foreliggende tilfelle at kjøperens planer om storutbyggingen må ha vært kjent for selgerne og det måtte under alle omstendigheter ha vært nærliggende å undersøke hva som ble betalt for de øvrige fall m. v.

Hovedstyret finner ikke å kunne anbefale billighets-erstatning i noen form i dette tilfelle.»

I brev av 19. oktober 1962 har Hovedstyret uttalt:

«Ved en annen ekspedisjon av i dag sender Hovedstyret over utkast til samarbeidskontrakt mellom NVE og Hydro. Grunnlaget for samarbeidskontrakten er først og fremst ønske om å medvirke til en rask gjennomføring av industrireisningen på Karmøy. I Hovedstyrets tilråding vedrørende konsesjonssaken som ble sendt departementet ved brev av 11. d. m. er det da også på side 141 inntatt som en forutsetning at Hydros del av kraften ikke

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

skal føres over til Østlandet for å nyttes i kraftslukende industri der, men at den skal nyttes i industriell produksjon på Vestlandet. Under denne forutsetning har Hovedstyret funnet det unødvendig å ta inn i samarbeidskontrakten noen bestemmelse om kraftens anvendelse. En er imidlertid tilbøyelig til å mene at det ikke er tilstrekkelig betryggende at denne forutsetningen er inntatt i premissene for Hovedstyrets anbefaling av konsesjonssøknaden. Da Hydro ikke har noen ledningsforbindelse til Østlandet har staten det riktignok for tiden i sin hånd å forhindre at det foregår kraftoverføring til Østlandet i strid med den nevnte forutsetning. Imidlertid regner en

med at det i det lange løp kan vise seg å medføre praktiske vanskeligheter om en skal være henvist til å sikre oppfyllelsen av forutsetningen i samband med meddelelsen av overføringskonsesjoner, opprettelsen av kraftoverføringsavtaler, samkjøringsavtaler m. v.

Hovedstyret er etter dette kommet til at den nevnte forutsetning bør tas inn som et konsesjonsvilkår med omtrent denne ordlyd:

Uten departementets samtykke kan den del av kraftproduksjonen som ikke disponeres av staten bare nyttes i industriell produksjon på Vestlandet.

Saken er behandlet i Hovedstyrets møte den 15. oktober 1962».

Departementets bemerkninger:

Innledning.

Som man vil se av den som vedlegg 4 trykte kartskisse vil Røldal—Suldalvassdragene bli utbygd i 6 kraftstasjoner, med en samlet installasjon på 385 000 kW. Etter Hovedstyrets foreløpige beregninger vil reguleringstiltakene gi en kraftøking på 336 000 nat.hk. og i alt vil man i et medianår få en kraftytelse på 381 600 nat.hk. Kraftproduksjonen i de 6 kraftverk som er planlagt vil i et middels år utgjøre 2,14 milliarder kWh. I følge de fremlagte beregninger vil de samlede omkostninger utgjøre 370 millioner kroner, tilsvarende en utbyggingspris på ca. 18 øre pr. kWh. Norsk Hydro har beregnet den midlere kraftpris til 1,46 øre pr. kWh.

I vestre vassdrag vil Valdalselva—Storelva bli utbygd i kraftstasjonen Røldal I. Magasinet blir i Valdalen og man vil få utnyttet en fallhøyde på 338,3 m. Nøvlevassdraget som er nederste sidevassdrag til Storelva blir utbygd for seg i en fallhøyde på 625 m. Denne utbygging, som benevnes Røldal II, vil få felles stasjonshall med Røldal I.

Bratlandselva fra Røldalsvatn til Suldalsvatn blir utbygd i kraftstasjonen Suldal I med et fall på 306,4 m. Sidevassdraget Stølsåno (Grubbedalselva) er planlagt utnyttet i en fallhøyde på 523 m i Suldal III, hvis avløp blir ført inn på driftstunnelen for Suldal I.

Østre vassdrag omfatter Roalkvamåno med sidevassdragene Bleskestadåno og Kvandalselva. Disse vassdrag vil bli utnyttet i kraftstasjonene Kvandal og Suldal II i fall på henholdsvis 316,4 og 557 m. Suldal II blir lagt på Nesflaten i samme stasjonshall som Suldal I.

Om de forskjellige reguleringer og overføringer vises til vedlegg 3 inntatte utkast til manøvreringsreglement.

Fallrettigheter.

En rekke av de aktuelle fallrettigheter i Bratlandselva og i Bleskestadelva har i løpet av de siste nærmere 60 år skiftet eiere flere

ganger. Omkring 1930 ble rettighetene ervervet av disponent Odd Roalkvam og direktør Kloumann. I 1939 ble Hovedstyret kjent med dette kjøp og tok da opp spørsmålet om konsesjonsplikt og forlangte i den anledning oversikt over rettighetenes omfang. Bl. a. ble det bedt om opplysninger gjennom sorenskriveren i Ryfylke like før krigsutbruddet i 1940. Saken ble tatt opp igjen i 1950, da Hovedstyret tilrådet Industridepartementet å fastsette frist i henhold til § 31 i konsesjonsloven. Frist ble fastsatt og senere forlenget to ganger. Den 13. juli 1954 ble imidlertid rettighetene håndgitt Norsk Hydro. I årene deretter foregikk det forhandlinger mellom Vassdragsvesenet og Norsk Hydro om et eventuelt makeskifte av fallrettigheter, som imidlertid ikke ble noe av. Først i 1959 kunne Norsk Hydro derfor benytte sin rett etter håndgivelsene.

Den foreliggende søknad om bl. a. ervervs-konsesjon omfatter, foruten rettigheter i Bratlandselva og Bleskestadelva, også rettigheter i Storelva/Valdalselva, Nøvleelva, Stølsåno og Roalkvamåno med Kvandalselva. Norsk Hydro har rådighet over det alt vesentlige av disse fall.

Hovedstyret har anbefalt at ervervs-konsesjon meddeles, at det gis tillatelse i henhold til vassdragslovens § 55 til innløsning av manglende fallrettigheter, at det gis tillatelse etter vassdragslovens § 62 til å ekspropriere grunn og rettigheter m. v. for utbyggingen, samt at det gis tillatelse etter samme lovs §§ 104 og 105 til å føre elvene ut av sine naturlige løp.

Departementet er enig at den planlagte utbygging av hele vassdragskomplekset såvel teknisk som økonomisk må antas å være det fordelaktigste. Det er ikke innkommet spesielle innvendinger mot innløsning eller ekspropriasjon.

For så vidt angår konsesjon for erverv av fallrettigheter er det den alminnelige konsesjonslovs § 4 som må komme til anvendelse,

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

idet A/S Rjukanfos er et rent datterselskap av Norsk Hydro, hvis aksjer delvis er på utenlandske hender. Den omstendighet at A/S Rjukanfos nå står som konsesjonssøker på vegne av et stiftendes aksjeselskap hvor staten også skal være deltaker, endrer ikke dette forhold. I følge konsesjonslovens § 4 kan de rettssubjekter som der er nevnt bare få konsesjon under særlige omstendigheter. Etter departementets oppfatning foreligger slike særlige omstendigheter i denne sak, idet kraften vil komme norsk arbeidsliv til gode i et område der det er et stort behov for nye arbeidsplasser.

Så vel den alminnelige konsesjonslovs som vassdragslovens betingelser for å meddele de nevnte tillatelser er til stede, og departementet vil anbefale tillatelsene meddelt. De forskjellige vilkår som må tilknyttes tillatelsene er behandlet nærmere nedenfor.

Vassdragsreguleringene.

Hovedmagasinet i vestre vassdrag skal ligge i Valdalen, hvor man ved Hyttejuvet fører opp en dam som gir mulighet for 80 m oppdemming. Derved vil det dannes en ny sjø som strekker seg ca. 1 mil oppover dalen. I alt vil ca. 6 000 da. meget god beitegrunn og 7—800 da. sletteland som delvis er oppdyrket og for øvrig har vært nyttet som slåtteland, bli oversvømmet. 12 seterbruk må nedlegges og veisambandet over en omkring 6 km lang strekning blir brutt. 5 seterbruk menes av de sakkyndige å kunne opprettholde driften når seterhusene blir flyttet høyere opp.

Seterdriften i Valdalen er i alt vesentlig basert på leiegeiter. Driftens omfang er beregnet å ville gå tilbake fra 830 dyr i dag til 200, mens kyr på beite går ned fra 129 til 35. Det er imidlertid nevnt at dalen ville kunne gitt grunnlag for et geitehold på ca. 1380 dyr og også større storfehold. Levert melkemengde representerer en årlig førstehåndsverdi på omkring kr. 100 000.

Mulighetene til utvidet jorddyrking i Valdalen må videre ses i sammenheng med at heimebrukene i Røldal er små med svært begrensede nydyrkingsarealer. I alt vil man derfor ved oppdemming av Valdalen få en hård og meget følelig beskjæring av jordbruksnæringen i Røldal. Det er sannsynlig at Røldal Ysteri må nedlegges.

Valdalen har også en stor turistmessig betydning, idet den danner inngang til den sydlige del av Hardangervidda. Den Norske Turistforening har hytter ved Valdalsseter og Litlos. Valdalsseter turishytte må flyttes, og dessuten må fotturistruter omlegges. Dalen vil utvilsomt bli skjemmet, idet magasinet i beste fall blir fylt på høstparten.

Det har vært undersøkt forskjellige muligheter for å unngå oppdemming av Valdalen, men dette har vist seg økonomisk ugjørilig. For det første er det ikke mulig å finne andre tilsvarende reguleringsmagasiner. Utbyggingen av Røldal I vil derfor neppe kunne gjennomføres hvis Valdalen ikke skal tas med i reguleringene. Videre vil ytelsen i Suldal I uten dette magasin måtte gå ned med ca. $\frac{1}{3}$. Rent teoretisk kunne det komme på tale med en større regulering av Røldalsvatn, men i så fall ville man få langt mer omfattende skadevirkninger. Alt i alt må man si at reguleringen av Valdalen er av avgjørende økonomisk betydning for prosjektet i sin helhet. I denne relasjon må man karakterisere de materielle verdier i Valdalen som går tapt som beskjedne.

Hovedstyret nevner i sin uttalelse at skadevirkningene ved en oppdemming i Valdalen ut over det det er søkt om, vil bli små. Hovedstyret tilrår at det blir henstilt til søkeren å utrede spørsmålet om muligheter for å skaffe en tørrårsreserve her. Departementet er enig i dette.

Oppdemming av Votnavatn m. fl. vil medføre at det blir satt under vann ca. 3 300 da. grunn som for en betydelig del består av beitemark. 2 setre og 2 bruk blir i mindre omfang berørt. Helårsveien over Svandalsflona til Haukeliset vil bli påført ekstra omkostninger til veifylling ved Svandalsflona.

Røldalsvatn skal etter planen kunne senkes 17 m. Det er her lagt frem en driftsplan for Røldal I og II som skal sikre at Røldalsvatn — av hensyn til turisttrafikken — blir fylt til vintervannstand i løpet av juni.

Det må foretas visse sikringsarbeider mot utrasing i området ved Storelvas utløp i Røldalsvatn. Vinterstid vil man få vansker for ferdslen langs østsiden av vannet hvor det er 6 bruk. Ved Røldal kirkested, hvor det bor ca. 200—250 innbyggere, vil man få visse problemer med hensyn til kloakk. Søkeren har imidlertid tilbudt seg å ordne dette ved hjelp av avskjærende kloakkledninger langs Storelva.

Ved Finnabuvatn vil ca. 1 500 da. vesentlig beitemark med en del myr og fjellgrunn bli neddemt. Dette magasin må ventes fylt av vårfloppen og man vil derfor neppe få nevneverdig skjemmende virkninger av reguleringen her.

Også ved Sandvatn vil det gå tapt en del sauebeite. Naturen vil bli skjemmet og gamle ferdselsveier avbrutt. En sportshytte og turishytte må flyttes.

Ved Holmevatn vil det bli neddemt godt fjellbeite innen det neddemte areal på omlag 1200 da. 2 hytter må flyttes og adkomsten blir

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vanskeligere. Holmevatn vil regelmessig ikke bli fylt før om høsten, og man vil få skjemmende strender. Det har vært reist spørsmål om å sløyfe denne regulering og isteden øke magasinet i Sandvatn, men dette vil ikke være økonomisk forsvarlig.

En rekke av de vann som reguleres er fiske-rike, og man må i følge Fiskeriinspektørens uttalelse regne med å få et betydelig redusert fiske. Man vil videre få visse skadevirkninger for laksefisket i Suldalslågen ved at gyteplaser i den ovenfor liggende Roalkvamåno forsvinner.

En rekke av de nevnte skader og ulemper vil — i hvert fall for en dels vedkommende — kunne reduseres eller kompenseres ved forskjellige tiltak. Hydro har lagt frem forskjellige forslag i den retning, således om båtrute på Valdalsvatn og weaselrute samme sted vinterstid, om opparbeidelse av kulturbeiter i Grøndalen og Blåbergdalen, og om skogplanting. Andre tiltak foreslås tatt med som konsesjonsvilkår og atter andre vil være gjenstand for vurdering under etterfølgende skjønn.

Industridepartementet er enig med hovedstyret i at reguleringene er meget omfattende og til dels vil føre med seg store omstillingsproblemer for fjellbygdene Røldal og Suldal som næringsmessig står svakt. Distriktet har imidlertid sluttet sterkt opp om prosjektet. De forskjellige reguleringsrettigheter er for en stor del sikret ved minnelige avtaler.

Industridepartementet finner med Hovedstyret at de fordeler reguleringene vil medføre, langt overstiger de skader og ulemper som vil oppstå. Kravet i vassdragsreguleringslovens § 8 for å meddele konsesjon er derfor oppfylt, og departementet vil anbefale at reguleringskonsesjon blir gitt.

Det er også søkt om tillatelse etter vassdragsreguleringslovens § 19 post 2 til å rå over alt vannet til kraftproduksjon i vassdragene ovenfor Suldalsvatn. I Suldalslågen er det således konsesjonssøkerens mening å opprettholde fløtningen ved avgivelse av vann sammen med eventuelle utbedringer i elveleiet i samsvar med hovedbestemmelsen i lovens § 19 post 1. Hovedstyret har anbefalt at også denne tillatelse blir gitt og departementet er enig.

Konsesjonsvilkår for erverv og regulering.

Som vedlegg 1 til proposisjonen er inntatt utkast til konsesjonsvilkår for så vidt angår ervervs- og reguleringsstillatelsen, hvortil henvises.

Hovedstyrets innstilling med vilkår ble ved departementets brev 17. oktober 1962 forelagt

Norsk Hydro, idet man ba meddelt om selskapet hadde noe å bemerke. I brev 29. s. m. har selskapet gitt uttrykk for sitt standpunkt. Departementet skal komme tilbake til Hydros bemerkninger om de enkelte vilkår i forbindelse med nedenstående gjennomgåelse av disse.

Om postene 1—7 vises til Hovedstyrets forslag og begrunnelse, som departementet slutter seg til. Norsk Hydro har ikke hatt noe å bemerke til disse poster.

I post 8 er det tatt med den nå vanlige bestemmelse om at konsesjonæren skal sørge for midlertidig forsamlingslokale, eller — hvor det måtte være mer hensiktsmessig og ikke falle vesentlig dyrere — å bidra til permanent forsamlingslokale, etter nærmere bestemmelse av departementet. Det er videre i denne post foreslått avsatt kr. 100 000 som skal benyttes til almindennende virksomhet og geistlig betjening. Til det siste punkt har Norsk Hydro uttalt:

«Vi er noe forbauset over størrelsen av det beløp som foreslås avsatt til almindennende virksomhet og geistlig betjening (kr. 100 000). Ved Sundsfjord-anleggene som ligger vesentlig mer isolert enn disse anlegg, ble dette beløp satt til kr. 15 000 for hvert byggetrinn.»

Departementet vil påpeke at Røldal—Suldal-utbyggingen er av ganske andre dimensjoner enn Sundsfjordanlegget, og mener at Hovedstyrets forslag om et fond på kr. 100 000 er passende.

Som post 9, fjerde ledd har Hovedstyret foreslått:

«Konsesjonæren er forpliktet til for strøk hvor det ventes å bli bymessig bebyggelse (eller en større samling av mennesker) å bekoste utarbeidet utkast til reguleringsplan og innsende denne til vedkommende regjeringsdepartement gjennom de stedlige myndigheter. Ved regulerings fastsettelse kan departementet forlange avstått av konsesjonærens eiendom uten vederlag grunn til offentlige veier og gater — både i og utenfor det regulerede strøk — samt grunn til oppførelse av bygninger til skoler, kirke, post, telegraf, tollbod, rettslokale og fengsel.»

Til dette har Norsk Hydro bemerket:

«Det område i Røldal hvor vi vil oppføre de nødvendige 10—15 tjenesteboliger, vil i alle tilfelle bli forsvarlig regulert. Vi er i tvil om hvorvidt en saksbehandling for reguleringsplanen som er foreslått i punkt 9, 4. avsnitt, er riktig i betraktning av at bygningsloven ikke er gjort gjeldende i Røldal. For å gjøre det klart at konsesjonærens plikter i henhold til punkt 9, 4. avsnitt, bare gjelder innenfor det område hvor den bymessige bebyggelse er en følge av kraftutbyggingen og den virksomhet som henger sammen med denne, vil vi foreslå at første linje endres til å lyde slik:

«Konsesjonæren er forpliktet til for strøk

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

hvor det som følge av utbyggingen ventes å bli bymessig bebyggelse...»

Vi vil også foreslå at det innføres en særlig bestemmelse om at tvist om omfanget av konsesjonærens forpliktelse etter dette avsnitt blir å avgjøre av Industridepartementet med endelig virkning.»

Industridepartementet er enig med Hovedstyret i at konsesjonen vil medføre at forholdene i bygden blir endret på en slik måte at en samlet plan for bebyggelsen vil være nødvendig. Den av Hovedstyret foreslåtte form er overensstemmende med konsesjonslovens § 2 post 7 og reguleringslovens § 12 post 15, og det kan derfor ikke spille noen rolle at bygningsloven ikke er gjort gjeldende. Departementet vil for øvrig understreke at vilkåret tar sikte på en tettbebyggelse i Røldal og at det er fremmet etter forslag fra kommunen.

Hydros anmodning om at betingelsen skal gjelde strøk hvor det «som følge av utbyggingen» ventes å bli bymessig bebyggelse, er departementet enig i. I loven heter det således at et slikt vilkår kan fastsettes når konsesjonen antas å ville medføre bymessig bebyggelse eller en større samling av mennesker.

Anmodningen fra Hydro om at tvist om omfanget av forpliktelsene etter nevnte post skal avgjøres av Industridepartementet med endelig virkning, finner man ikke å kunne ta til følge, idet det er Kommunaldepartementet som har de beføyelser som de nevnte lovparagrafer sikter til. Eventuell tvist mellom Hydro og de kommunale myndigheter eller Kommunaldepartementet vil derfor på vanlig måte måtte avgjøres av domstolene. En annen sak er at det i slike spørsmål gjerne legges betydelig vekt på uttalelser fra konsesjonsmyndighetene, det vil i nærværende sak si Industridepartementet.

I post 10 er foreslått den vanlige betingelse om å erstatte utgifter til vedlikehold og istandsettelse av offentlige veier m. v. hvor disse utgifter blir særlig økt ved anleggsarbeidene. Videre skal anleggsveier som konsesjonæren anlegger, stilles til fri benyttelse for almenheten, såfremt departementet finner at dette kan skje uten vesentlige ulemper for anleggene. Med hensyn til valg av trasé for anleggsveier skal de stedlige myndigheter tas med på råd.

Post 11 gjelder mere spesielle forpliktelser for konsesjonæren til å bygge stølsbilveier m. v. Norsk Hydro har reist innvendinger mot et par av Hovedstyrets forslag, nemlig punkt A om bekostning av «stølsbilvei fra inntaket ved Grytøyrelva til Nyastøl og videre fram til Blåbergnutstølen, 50 % av disse omkostninger regnes som forskuttering av

statsbidrag», og punkt C om bekostning av «traktorvei fra Bratteteig til Odland». Hydros bemerkninger siteres:

«Punkt 11 A.

Når vi i vårt brev av 4. mai d. å. bare sa oss villige til å dekke de 50 % av anleggsomkostningene for denne setervei som ikke kan dekkes ved statsbidrag, var begrunnelsen følgende:

1. Når staten v/Landbruksdepartementet generelt gir statsbidrag på 50 % av byggeomkostningene for godkjente bilveier til seterområder, så vi ingen grunn til at det ikke kunne bære de samme utgifter til en vei som denne som jo ikke har noen sammenheng med utbyggingen av vassdraget.

2. Gjennom den behandling som en søknad om statsbidrag vil få i Landbruksdepartementet vil man få garanti for at det er et reelt behov til stede for en slik vei, slik at det ikke investeres i en vei som det senere viser seg at det ikke har vært behov for.

Dette er fortsatt vår oppfatning, og vi bemerker spesielt at det ikke er riktig når Hovedstyret til støtte for et pålegg om at konsesjonæren skal betale de samlede anleggsomkostninger for veien, henviser til statens sterkt belastede veibudsjett. Statsbidrag til slike veier ytes ikke over veibudsjettene, men ved særskilte bevilgninger som disponeres av Landbruksdepartementet.

Punkt 11 C.

I vårt brev av 4. mai antydte vi muligheten av å anlegge en traktorvei fra Bratteteig til Odland for å avhjelpe de ferdselsvanskeligheter som skyldtes reguleringen av Røldalsvann. Senere undersøkelser viser at anleggsomkostningene selv for en slik vei vil ligge på kr. 600 000, og dette beløp står etter vår oppfatning ikke i rimelig forhold til de interesser som knytter seg til ferdselen på denne strekning, hvor den faste bosetning er meget beskjeven. Vi vil derfor foreslå at spørsmålet om anlegg av en slik vei blir henvist til tiltaksskjønn.»

Det er et sterkt krav fra distriktet å få bygget den i punkt A omhandlede stølsbilvei inntil Blåbergnutstølen. Departementet er enig med Hovedstyret i at det er ønskelig at denne vei kan bli bygd helt frem med en gang. Den omstendighet at statsbidrag til slike veier ikke ytes over veibudsjettet, men over særskilte bevilgninger som disponeres av Landbruksdepartementet, kan ikke ses å være relevant i denne forbindelse. Departementet foreslår Hovedstyrets utkast vedtatt. Med hensyn til den i punkt C omhandlede traktorvei fra Bratteteig til Odland, som etter Hydros siste undersøkelser vil komme på kr. 600 000, er det departementets oppfatning at veien kan sløyfes såfremt de berørte bruk blir innløst. Man har foreslått en slik tilføyelse i vilkåret.

For øvrig viser departementet til Hovedstyrets begrunnelse, som man slutter seg til. Det bør dog tilføyes at samtlige av de tiltak som

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

er nevnt i post 11 skal være undergitt skjøn-
nets nærmere bestemmelser. Videre er det en
forutsetning at veivedlikehold skal påhvile
kommunen, eventuelt grunneierne og de
bruksberettigede.

Om postene 12—15 vises til utkastet
og til Hovedstyrets begrunnelse, som departe-
mentet slutter seg til. Norsk Hydro har ikke
hatt noe å bemerke til disse poster.

I post 16 har Hovedstyret foreslått kon-
sesjonsavgifter til kommuner og til staten
med henholdsvis kr. 4,50 og kr. 1,50 pr. nat.hk.
Til Hovedstyrets forslag har Hydro frem-
kommet med følgende uttalelse:

«Hovedstyret synes ikke å ha tatt hensyn
til de synspunkter vedrørende konsesjons-
avgiftens størrelse som er anført i vårt brev
av 4.5. (referert på side 123/125 i Hoved-
styrets innstilling) når det har foreslått kon-
sesjonsavgiften satt til kr. 1,50/4,50 til hen-
holdsvis Stat og Kommune, det vil si tilsam-
men kr. 6,— pr. nat.hk. Dette gir en
samlet konsesjonsavgift i følge Hovedstyrets
egen beregning på kr. 2,3 mill. pr. år, tilsva-
rende 0,1 øre pr. kWh. Det anføres av Hoved-
styret at dette ikke vil medføre noen vesent-
lig belastning for kraftens konkurranseevne.
Vi kan i den forbindelse opplyse at disse kon-
sesjonsavgifter vil representere en økning av
produksjonsomkostningene på kr. 22 pr. tonn
magnesium, respektive kr. 18 pr. tonn alumi-
nium, og med de beskjedne fortjenestemar-
giner som man nå opererer med i denne indu-
stri, vil en slik avgift medføre en merkbar
økonomisk belastning. Dette gjelder særlig
når man ser den i sammenheng med elektrisi-
tetsavgiften til Staten på 0,2 øre, idet disse
avgifter tilsammen for Røldal/Suldal-anleg-
gene vil representere 6,9 mill. kr. pr. år, til-
svarende kr. 66,— pr. tonn magnesium, res-
pektive kr. 54,— pr. tonn aluminium.

Vi tillater oss i den forbindelse å henvise
til Stortingsmelding nr. 6 for 1962-63, om ut-
byggingen av vannkraft og kraftkrevende indu-
stri, s. 25—27. I følge den uttalelse av
Energirådet som er referert i meldingen s. 26,
er det

«meget viktig at de konkurransemessige
fortrinn landet har i de billige kraftreserver
ikke forringes gjennom den prispolitikk
som føres. Lave og mest mulig stabile
kraftpriser er den avgjørende forutsetning
for en videre ekspansjon av kraftkrevende
industrier i vårt land. Tatt i betraktning at
andre kostnadselementer, som f. eks. trans-
postomkostninger, stiller seg ugunstigere
for de kraftkrevende industrier i Norge enn
i mange andre land, må en ikke overvurdere
den margin vi her har å gå på.»

På side 25 i samme melding oppgis kraft-
priser fra U.S.A. og Afrika på henholdsvis 1,5
og 1,2 øre/kWh, og vi har selv fra våre for-
handlinger med utenlandske foretagender
kjennskap til at det også i U.S.A. leveres
kraft til storindustri for 1,2 øre/kWh.

Til sammenligning kan opplyses at prisen
på Røldal/Suldal-kraften levert Karmøy inklu-
sive de meget betydelige overføringsomkost-
ninger og elektrisitets- og konsesjonsavgif-
ter vil ligge på ca. det dobbelte av disse
priser.

Det er vårt bestemte inntrykk etter de for-
handlinger som vi i den senere tid har hatt
med utenlandske foretagender om deltagelse i
norsk industriutbygging, at disse er blitt for-
baset og skuffet over den relativt høye
kraftpris levert fabrikk. Vi tror dette er en
av de viktigste årsaker til at vi hittil ikke har
oppnådd konkrete resultater ved slike for-
handlinger. Selv om kraftprisen fremdeles vil
ligge noe lavere her enn de fleste andre steder
i Europa, synes ikke forskjellen å være så
stor at den oppveier de betydelige meromkost-
ninger som et anlegg i Norge blir påført på
grunn av høyere transportomkostninger og —
i alminnelighet — større investeringer til pla-
nering av fabrikktomt, sikring av vannforsy-
ning m. v. Dette gjelder i særlig grad magne-
sium som etter nye metoder kan fremstilles
på basis av magnesiumklorid, et råstoff som
finnes i store mengder nær de store forbru-
kermarkeder i Mellom-Europa.

På denne bakgrunn vil vi advare mot den
tydelige tendens i den senere tid til heving
av konsesjonsavgiftene, som på grunn av kon-
kurransen fra utlandet kan få konsekvenser
for utbyggingen av den kraftkrevende indu-
stri i Norge.

I det foreliggende tilfelle er den avgift som
Hovedstyret foreslår endog vesentlig høyere
enn de avgifter som har vært fastsatt ved
vassdragskonsesjoner i den aller seneste tid.
Av samtlige vassdragskonsesjoner meddelt i
1961 var de samlede konsesjonsavgifter bare
i ett tilfelle så meget som kr. 6,— pr. nat.hk.
Dette gjaldt en tilleggsregulering for Tysse-
fallene, og begrunnelsen for denne høye avgift
i dette tilfelle var at det dreiet seg om en
såvidt beskjeden kraftøkning. Ellers lå kon-
sesjonsavgiftene for konsesjoner meddelt i 1961
stort sett på kr. 3,— til kr. 4,— til kommu-
nene og kr. 0,50 til kr. 1,— til Staten. For
Uvdalsreguleringen var således konsesjonsav-
giften kr. 2,75/0,50, for Sundsfjord 2. bygge-
trinn kr. 4,—/0,50, og selv for tilleggsregu-
leringen i Mjøsa som visstnok har betydelige
skadevirkninger i store jordbruks- og bydi-
striker, er avgiften kr. 5,—/0,50.

Til støtte for den høye avgift anføres de
foreslåtte konsesjonsvilkår for Sira/Kvina og
Uste/Nes, men selv her er de foreslåtte avgif-
ter lavere, nemlig henholdsvis kr. 1,—/4,— og
kr. 0,50/4,50, det vil si i begge tilfelle tilsam-
men kr. 5,— pr. nat.hk., mens Hovedstyret
for Røldal—Suldal foreslår kr. 6,—.

Såvidt vi kan se, ligger de foreslåtte kon-
sesjonsavgifter således høyere enn i noen andre
sammenlignbare vassdragskonsesjoner, og vi
tillater oss å henstille til konsesjonsmyndig-
hetene å foreta en betydelig reduksjon.»

Departementet skal få bemerke at
konsesjonsavgiftene har vært stigende noen-
lunde i takt med det stigende prisnivå. Ser vi
avgiftene til kommuner isolert har de vanlig
vært forhøyet med kr. 0,50 med visse mellom-
rom. Men her er det som kjent også mange
andre forhold som tillegges betydning, bl. a.
hvilke andre fordeler reguleringsdistriktet får
av utbyggingen. Når det gjelder Røldal—Sul-
dal kan man ikke se bort fra at kraften skal
føres bort fra distriktet for å tjene industri-
reisingen andre steder. Forholdene ligger her

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

slik an at man ikke kan regne med industriell utvikling i utbyggingsdistriktet. Forholdene er for så vidt de samme som for Uste—Nes, hvor kommunalavgiften også er kr. 4,50. Ser man f. eks. på Sira—Kvina blir forholdet et annet. Man må her regne med at kraftutbyggingen vil skape muligheter for industriell virksomhet mange steder i det distrikt som berøres. Avgiften er her foreslått satt noe lavere, kr. 4,00.

Foruten det forhold som her er spesielt nevnt spiller selvsagt også reguleringsskadene på bestående næringer m. v. inn.

Ser man på avgiften til statens konsesjonsavgiftsfond er forholdet som kjent at avgiften inntil nå har vært fastsatt til kr. 0,50 nesten uten unntagelse. Den er med andre ord blitt mer og mer av symbolsk karakter. Lovens normer er som kjent kr. 5 og kr. 3 henholdsvis til kommuner og konsesjonsavgiftsfondet. For å komme i bedre harmoni med loven har Hovedstyret og departementet i det siste foreslått å forhøye denne avgift, dels til kr. 1, dels til kr. 1,50. Kr. 1,50 er foreslått også for Bjerka—Plura, jfr. St. prp. nr. 17 (1962-63) side 51, punkt 2. Det bemerkes at det her er staten selv som regulerer og som i tilfelle pålegger seg selv denne avgift. Konsesjonsfondet får stadig øket behov for midler.

Når det gjelder Røldal—Suldal antar departementet dog at en avgift til statens konsesjonsfond på kr. 1 pr. nat.hk. — alle forhold tatt i betraktning — kan være mest passende, mens man vil anbefale Hovedstyrets forslag, kr. 4,50 som avgift til kommuner.

I postene 18 og 19 er foreslått at ervervs- og reguleringskonsesjonen skal gjelde i 60 år fra konsesjonens datum. Deretter overgår vannfallene med kraftanlegg m. v., samt — om det kreves — regulerings- og overføringsanleggene til staten uten vederlag. I følge post 20 skal staten ha innløsningsrett i det 35. og deretter i det 45. og 55. år. I post 22 er det foreslått plikt for reguleringsanlegget til å avgi vann fra østre vassdrag slik at den alminnelige fløting i Suldalslågen forulempes så lite som mulig. Departementet er i og for seg enig med Hovedstyret i at fløtingsforholdene stort sett vil bli bedre i Suldalslågen enn før, men i enkelte år kan det nok oppstå problemer. Norsk Hydro har ikke hatt noe å bemerke til postene 17—22.

Som post 23 har Hovedstyret foreslått plikt for konsesjonæren til å innbetale til Røldal og Suldal kommuner 1 million kroner til et næringsfond, hvis vedtekter skal godkjennes av departementet.

Norsk Hydro uttaler om dette vilkår:

«Vi ville normalt ikke ha hatt noe å bemerke til et næringsfond som dette, men i be-

traktning av at de kommuner det her gjelder er relativt små og i alle tilfelle vil få meget betydelige konsesjonsavgifter og skatter, mener vi at alle økonomiske forutsetninger er til stede for å skape et nytt næringsgrunnlag i distriktet uten et slikt næringsfond.»

Departementet vil for sitt vedkommende vise til det meget svake næringsgrunnlag man i dag har i Røldal og Suldal, og som i ikke uvesentlig grad vil bli redusert ved gjennomføring av de nå fremlagte regulerings- og utbyggingsplaner. De næringer som blir berørt er jordbruket, seterdriften og ysteriet, fisket og turistnæringen. En omstilling må til, men forsåvidt angår jordbruket ligger forholdene dårlig til rette for en ekspansjon. Hadde ikke dette vært tilfelle ville departementet — i samsvar med vassdragsreguleringslovens § 12 post 8 — lagt fram forslag om et betydelig jordbruksfond. Slik saken imidlertid ligger an, finner departementet å burde støtte det fremlagte forslag om et mer generelt næringsfond på 1 million kroner. Departementet vil tilføye at det — i likhet med hva som var tilfelle i Ustesaken — bør henstilles til de berørte kommuner å overføre mest mulig av de årlige konsesjonsavgiftsmidler til næringsfondet, jfr. såvel konsesjons- som reguleringslovens bestemmelser om at avgiftsmidler fortrinnsvis bør anvendes til utbygging av næringslivet i distriktet. Departementet viser videre til det man har uttalt om spørsmålet om næringsfond i St. prp. nr. 16 for 1962—63 om statsregulering av Folla—Vindøla.

Post 24 inneholder en rekke vilkår av hensyn til fisket, bl. a. plikt til å sette ut yngel og/eller settefisk, å anlegge og drive klekkeri og settefiskdammer — eller delta i finansieringen av et større fellesanlegg for distriktet —, å sikre tilstrekkelige mengder stamfisk, samt å avsette fond til hver av kommunene Røldal og Suldal på kr. 50 000 til fremme av fisket. Norsk Hydro bemerker:

«Hvis vi skaffer fullverdig settefisk eller yngel på annen måte, er det unødvendig å pålegge oss å anlegge og drive klekkeri og settefiskdam (punkt 24, 2). Slike anlegg er som kjent meget kostbare. Derimot har vi intet å innvende mot pålegget i punkt 24, siste avsnitt, om plikt eventuelt til å delta i fellesanlegg for distriktet. Det som her er anført gjelder også punkt 4, 2 i utkastet til betingelser for tillatelse etter vassdragsloven.»

Industridepartementet vil nevne at de foreslåtte vilkår gjelder i den utstrekning vedkommende departement, dvs. Landbruksdepartementet, bestemmer. Det av Hydro reiste spørsmål om å slippe å bygge et eget klekkeri m. v. og eventuelt isteden delta i et fellesanlegg, mener Industridepartementet bør avgjøres under Landbruksdepartementets senere vurdering av spørsmålene. Departe-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

mentet slutter seg derfor til Hovedstyrets forslag, som er overensstemmende med den alminnelige praksis man har fulgt i de senere år når det gjelder større reguleringskonsepsjoner.

Post 25, første ledd inneholder en bestemmelse om plikt til å treffe de tiltak skjønnnet finner nødvendig av hensyn til bygdefolkets interesser, eller omtrent samme bestemmelse som følger direkte av vassdragsreguleringslovens § 19 post 1. I vilkårets annet og tredje ledd har man imidlertid presisert en del tiltak uttrykkelig, nemlig forbygningsarbeider, opptreksanordninger for båttrafikk på Røldalsvatn og på Valdalsmagasinet, omlegging av fotturistruter og om nødvendig å opprette nye overnattingssteder, samt flytting av Valdalseier turisthytte. Videre har Hovedstyret foreslått at det av Stavanger og Rogaland Jeger- og Fiskerforening uttalte ønske om at Naustdaltjønn skal forbli urørt, skal tas til følge. I følge forslaget fra Hovedstyret skal således sperredammen mot Naustdalen etter skjønnets nærmere bestemmelse bygges mellom Naustdaltjønn og Holmevatn. Om det sistnevnte punkt har Norsk Hydro uttalt:

«Vi har prinsipielt intet å bemerke til pålegget i punkt 25, siste punktum, om å legge sperredammen mot Naustdalen mellom Naustdaltjønn og Holmevatn for på den måte å bevare fisket i Naustdaltjønn. Det er imidlertid ikke foretatt grunnundersøkelser på dette sted, og det kan tenkes at meromkostningene ved å flytte dammen vil bli av et slikt omfang at de ikke vil stå i noe forhold til verdien av fisket. Vi foreslår derfor at denne bestemmelse blir formulert som følger:

«Sperredammen mot Naustdalen bygges mellom Naustdaltjønn og Holmevatn med mindre Industridepartementet samtykker i en annen plassering.»
Da reguleringsrettighetene i dette område er ervervet ved frivillig overenskomst, ville det ikke være naturlig å overlate en slik myndighet til skjønnnet.»

Industridepartementet er enig med Norsk Hydro og opptar det av selskapet fremsatte forslag. For øvrig slutter man seg til Hovedstyrets utkast.

Om postene 26—32 vises til utkastet og til Hovedstyrets begrunnelse. Man vil understreke at post 32, 5. ledd inneholder strenge bestemmelser om at anlegg skal plasseres og utføres slik at de virker minst mulig skjemmende i terrenget og at plassering av fyllmasser skal skje i samråd med vedkommende kommune. Videre har konsesjonæren plikt til i løpet av to år etter at anleggene er satt i drift å foreta en forsvarlig opprydding.

I post 33 har Hovedstyret foreslått at det skal stilles sikkerhet for et beløp av kr.

200 000 for oppfyllelse av konsesjonærens forpliktelser overfor tredjemann og for at konsesjonsvilkårene blir overholdt. Vilåret har sin hjemmel i vassdragsreguleringslovens § 12 post 16, hvorefter det skal stilles slik sikkerhet som departementet bestemmer. Om vilåret har Norsk Hydro uttalt:

«Vi vil be departementet overveie om det i det foreliggende tilfelle anses nødvendig med en såvidt betydelig sikkerhetsstillelse som vil binde produktiv kapital.»

Departementet er prinsipielt enig med Norsk Hydro, hvilket man vil komme tilbake til i den forestående proposisjon om endringer i bl. a. vassdragsreguleringsloven. Slik loven nå lyder er det imidlertid nødvendig å opprettholde krav om sikkerhetsstillelse, men departementet finner å kunne redusere denne til kr. 100 000.

I den foran siterte tilleggsuttalelse av 19. oktober 1962 har Hovedstyret foreslått inntatt et ytterligere konsesjonsvilkår sålydende:

«Uten departementets samtykke kan den del av kraftproduksjonen som ikke disponeres av staten bare nyttes i industriell produksjon på Vestlandet.»

Industridepartementet er enig og vil foreslå utkastet tatt inn som post 34 i vilkårene. Til de øvrige vilkår har man intet å bemerke.

Om det reiste spørsmål om tilleggsbetaling til tidligere falleiere i Bratlandsdalen og Bleskestadelva, er det dissens i Hovedstyret, idet mindretallet, Benum, stemte for leveranser av gratis kraft til en rekke spesielt nevnte bruk, jfr. Hovedstyrets foran inntatte innstilling. Hovedstyrets flertall, generaldirektøren, Ingvaldsen, Jacobsen, Langkaas og Smeby, stemte i mot dette og uttalte:

«Da Hovedstyret imidlertid ved behandlingen av forslaget om revisjon av ervervskonsepsjonsloven nylig har rådd til at vedkommende bestemmelse oppheves, mente flertallet det ikke er riktig nå å tilrå noe som i vesentlig grad avviker fra Hovedstyrets tilråding vedkommende de nevnte lovendringsforslag.»

Når det gjelder det senere reiste krav om tilleggsbetaling for salg til Norsk Hydro av fall- og reguleringsrettigheter i Grubbedalsvassdraget, har Hovedstyret i en foran sitert tilleggsuttalelse av 17. oktober 1962 ikke funnet å kunne anbefale noen form for tillegg eller godtgjørelse.

Norsk Hydro har i brev 29. oktober 1962 anført:

«Til tross for at Hovedstyrets flertall er gått mot kravet om tilleggserstatning fra grunneierne ved Bleskestadelven og Bratlandselven, finner vi det nødvendig å anføre

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

enkelte ytterligere synspunkter i denne sak, særlig på bakgrunn av innstillingen fra Vassdragsavdelingen.

I Bratlandselven ble det i 1907 ved de opprinnelige salg avtalt en pris på gjennomsnittlig kr. 65,— pr. 2-sidig fallmeter. Vi henviser i den anledning til vårt brev av 5.9.1961 i anledning av overrettssakfører Uelands henvendelse (dette brev vedlegges i kopi da det ikke er referert i Hovedstyrets innstilling).

Vi vedlegger også et notat oppsatt av vår tekniske etat, datert 17.9. d. å., som viser den antatte kraftmengde i Bratlandselven etter de sannsynlige reguleringer ved en utbygging foretatt i 1907. Beregningen gir en samlet kraftmengde på 54 000 eff. hk., det vil si $54\,000 : 300 = 180$ eff.hk. pr. fallmeter. Pris: kr. 65,— : 180 = kr. 0,36 pr. eff.hk.

Dette er ubetydelig lavere enn den pris som på samme tid ble betalt for rettigheter i Fortun/Granfeste (kr. 0,40 pr. eff.hk., jfr. Stortingsproposisjon nr. 15 for 1956, innst. Stortinget 279, 1956).

Krav om tilleggsstatninger fra grunneierne ved Grubbedalselven og Finnabuvann.

Advokat Wyller og advokat Rekve har i brev til det ærede Departement av henholdsvis 29. f. m. og 5. ds. reist krav om at grunneierne til Grubbedalselven og Finnabuvann må bli tilkjent en tilleggsstatning i henhold til vassdragsreguleringslovens § 12, punkt 9, fordi de har solgt elve- og reguleringsrettighetene for en pris som angivelig står i misforhold til de reelle verdier.

Vi gjør oppmerksom på at den alt overveiende del av fallrettighetene i Grubbedalselven, nemlig hele fallet fra Vasstølsvann til Nesflaten, ble håndgitt til vårt selskap i 1954, mens de priser sivilingeniør Ræstad opererer med i den vedlagte vurdering av fallverdier (og som vi i parentes bemerkt på ingen måte kan godta som et uttrykk for gjeldende priser), refererer seg til prisnivået på Østlandet i dag. Det er imidlertid et kjent faktum at man nettopp i tidsrommet fra begynnelsen av 1950-årene til i dag har hatt en helt markert prisstigning på fallrettigheter på Østlandet. Når man skal finne frem til prisnivået i 1954 på Vestlandet, kan man derfor ikke ta utgangspunkt i en tenkt dagspris på Østlandet og en (likeledes vilkårlig valgt) prisindeks og beregne seg bakover til prisnivået i 1954.

For at konsesjonsmyndighetene skal kunne sammenligne disse priser med det alminnelige prisnivå for fallrettigheter på Vestlandet i 1940- og 1950-årene, har vi søkt å skaffe til veie opplysninger om hvilke priser som har vært betalt for de større og mer kjente salg av fallrettigheter i dette tidsrom:

A. Årdal og Sunddal Verk kjøpte i 1956 Fortun/Granfeste i Sogn av oppkjøpere som selv hadde ervervet vassdraget i begynnelsen av århundret. Prisen ble i henhold til sakkyndig takst satt til kr. 1 500 000,— = kr. 12,50 pr. eff.hk. = kr. 10,30 pr. nat. h.k.

Ved senere undersjønn i 1957 ble gjenværende rettigheter verdsatt til kr. 13,— pr. eff.hk. = kr. 10,70 pr. nat. h.k., og ved oversjønn i 1958 til kr. 17,— pr. eff.hk. = kr. 14,— pr. nat. h.k.

B. Karmsund Kraftlag kjøpte i 1956 Lingvong og Tengesdalsvassdraget for

kr. 400 000,—. Vassdraget har en regulert vannføring på 3,6 m³/sek. og en fallhøyde på 563. Kraftmengde: 27 000 nat.hk. Pris: kr. 14,80 pr. nat.hk.

C. Sunnhordland Kraftlag kjøpte i 1958 Lundalsvassdraget for kr. 65 000,—. Vassdraget har en regulert vannføring på 1,9 m³/sek. Brutto fallhøyde: 323 m. Kraftmengde: 8 150 nat.hk. Pris: kr. 8,— pr. nat. h.k.

Selgere av de under B og C nevnte vassdrag var familien Johansen, representert ved herr Arvid Johansen, Oslo.

D. Bergens Kreditbank kjøpte kort etter krigen Blåfalli for kr. 640 000,—. Vassdraget representerer i alt 128 000 nat.hk. Pris: kr. 3,60 pr. nat. h.k.

E. Skiensfjordens Kommunale Kraftselskap kjøpte i 1955 Mauranger-vassdraget for kr. 950 000,—, hvilket tilsvarer kr. 8,65 pr. nat. h.k.

Forsåvidt angår de under punkt B—D omtalte vassdrag, er vassdragenes kraftmengder beregnet på grunnlag av oppgaver i Vassdragsvesenets publikasjon «Nyttbar vasskraft i Norge». Vi gjør for ordens skyld oppmerksom på at vi i den korte tid som har stått til rådighet, ikke i alle tilfelle har kunnet kontrollere om de oppgitte priser omfatter hele vassdraget. Ved en nøyaktig beregning måtte man derfor kanskje foreta visse mindre koreksjoner.

Som det fremgår av denne oppgave, synes prisnivået for fallrettigheter på Vestlandet i det tidsrom som her er aktuelt, nemlig 1950-årene, å ha ligget på mellom kr. 6,— og kr. 14,— pr. nat. h.k. De fleste av disse salg har skjedd fra tidligere oppkjøpere som må antas å ha hatt forutsetninger for å bedømme vassdragenes verdi.

Kloumann/Roalkvam-gruppen representert ved nå avdøde generaldirektør Sigurd Kloumann (som bedre enn noen var fortrolig med det alminnelige prisnivå for fallrettigheter i dette distrikt) og ingeniør Dahll, Stabekk, tok i 1953 opp forhandlinger med vårt selskap om salg av disse rettigheter. Gruppen hadde tidligere forhandlet med andre interesserte, men var ikke kommet til enighet. Overrettssakfører Ueland har beregnet den kjøpesummen som man i 1954 kom frem til (jfr. Hovedstyrets innstilling, side 103) til kr. 2,3 mill. Denne beregning er ikke korrekt, og vi skal derfor få korrigere den:

I Kontant ved utstedelsen av håndgivelsen	kr. 75 000
II Nåtidverdi i 1954 av et kontantbeløp, stort kr. 175 000, som forfalt ved kjøperens aksept av håndgivelsen, dvs. etter 5 år, utregnet på grunnlag av 4 % rente	« 143 837
III Kapitalverdien i 1954 av en årsavgift på kr. 65 000 som løper i 30 år fra håndgivelsens aksept, dvs. fra 1959. Utregningen baseres på 4 %	« 923 831
	kr. 1 142 668
Hertil kommer visse andre rettigheter som inngikk i salget	« 18 000
Beregnet kjøpesum	kr. 1 160 668

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

De håndgitte rettigheter omfattet 271 fallmeter i Bratlandselven og ca. 690 fallmeter i Bleskestadelven som med den nå foreslåtte utbygging representerer 148 734 nat.hk., det vil si en pris på kr. 7,80 pr. nat.hk.

Hvis man ved beregningen av nåtidsverdien av de i punkt II og III nevnte beløp ser bort fra håndgivelsestiden, vil den beregnede kjøpesum utgjøre kr. 1 392 000,— det vil si kr. 9,36 pr. nat.hk.

Som det vil ses, er det en meget god overensstemmelse mellom de avtalte priser og det alminnelige prisnivå for fallrettigheter på Vestlandet i disse år.

Den pris som ble avtalt med Kloumann/Roalkvam-gruppen, ble retningsgivende under forhandlingene med private grunneiere om oppkjøp av de gjenværende rettigheter. For enkelte særlig gunstige fall med gode reguleringsmuligheter ble prisen satt høyere, for andre mindre gunstige fall lavere. For Grubbedalselven (Stølsåna) fant vi det rimelig med en lavere pris (kr. 6,45 pr. nat.hk.). Utbyggingsomkostningene vil for dette vassdrag, sett isolert, være vesentlig høyere, og de kraftmengder som kan innvinnes, vesentlig mindre enn i Bratlandselven og Bleskestadelven.

Det er også nødvendig å gjøre oppmerksom på at grunneierne til Grubbedalselven, i likhet med alle de øvrige grunneiere i Røldal/Suldal som har solgt oss rettigheter, kan kreve kjøpesummen oppgjort i form av indeksregulerte avgifter eller kraftleveranse basert på statskraftpris i 1959 ved engrossalg for husholdningsforbruk (kr. 120,— pr. kW). Dette er en ytterligere meget betydelig økonomisk fordel for selgeren.

Advokat Wyller har videre krevet tilleggs-erstatning på vegne av grunneierne ved Finnabuvann som i 1961 solgte reguleringsrettighetene for kr. 125 000,—. Vi tillater oss i den forbindelse å henvise til sivilingeniør Ræstads bemerkning på side 4 om at kjøpesummen må ses i sammenheng med skadevirkningene ved reguleringen, og at man ikke ut fra kraftvurderingen kan uttale noe om rimeligheten av kjøpesummen. Denne uttalelse kan vi gi vår fulle tilslutning. Disse skadevirkninger hadde grunneierne full oversikt over da kontrakten ble inngått, og det er ikke nå fremlagt noen opplysning som tyder på at den avtalte pris ikke gir full erstatning for de skader reguleringen påfører grunneieren.

Høyesterettsadvokat Wyller påberoper seg Gjuva/Vrengakonsesjonen, St. prp. 58 for 1958, som grunnlag for kravet om tilleggs-erstatning for reguleringsrettighetene. Dette er ikke et parallelt tilfelle. I Gjuva/Vrenga var reguleringsrettighetene ervervet omkring 1907 for et meget beskjedent beløp og uten at det var angitt noen oppdemningsgrense i hjemmelsdokumentene. Ut fra dette uttaler Hovedstyret, side 9, 2. spalte nederst, at det:

«... i et slikt tilfelle (ville) være rimelig å gå ut fra de utbyggingsplaner som forelå, eller var mest nærliggende, da salget skjedde. Dersom den foreliggende plan med samlet utbygging medfører at f. eks. Hoppestadvatn demmes høyere enn det som ville være naturlig ved utbygging etter de gamle planer, ville det ikke være urimelig å gi grunneierne en tilleggs-erstatning.»

I det foreliggende tilfelle foreligger det en helt klar avtale med grunneierne om i hvilken utstrekning Finnabuvann kan reguleres.»

De vedlegg som er nevnt i Norsk Hydros brev oversendes som utrykte vedlegg til proposisjonen.

Industridepartementet finner med Hovedstyrets flertall ikke å kunne anbefale tilleggsytelser. Rent prinsipielt er departementet av den oppfatning at man nå må se å komme bort fra et system som for denne spesielle sektors vedkommende er opphav til stadige henvendelser med klager over at det for meget lang tid siden ble betalt for lite for rettigheter. Man vil ikke derved utelukke at det i enkelte ekstreme tilfelle kan være grunn til å se nærmere på spørsmålet. Departementet vil komme nærmere inn på dette i den kommende proposisjon om endringer i ervervs- og vassdragsreguleringsloven. Man vil understreke at det i følge gjeldende lov er et vilkår at prisen — på den tid overdragelsen fant sted — må antas å ha stått i åpenbart misforhold til verdien. På den annen side er det selv i et slikt tilfelle etter loven ikke nødvendig å betinge tilleggsytelser. Dette er helt opp til konsesjonsmyndighetenes skjønn. I nærværende sak finner departementet ikke å ville anbefale tilleggsytelser, hverken til tidligere falleiere (bruk) i Bratlandselva og Bleskestadelva eller til de som i de senere år har solgt fall- og reguleringsrettigheter i Grubbedalsvassdraget.

Med hensyn til spørsmålet om benyttelse av stedlig arbeidskraft og om mer varig disponering av hjelpeanlegg vises til Hovedstyrets uttalelse som departementet slutter seg til.

Man forutsetter som vanlig at departementet kan samtykke i mindre planendringer under den videre bearbeidelse og fullførelse av anleggene.

Vilkår for tillatelse etter vassdragsloven.

Som vedlegg 2 til proposisjonen er inntatt utkast til slike vilkår. Post 1 inneholder lovens fristbestemmelser for utbygging. Post 2 forplikter selskapet — etter nærmere bestemmelse av departementet — til å utføre og vedlikeholde grunndammer i berørte elvestrekninger, særlig av hensyn til fiske, jordbruk, utseende og ferdsel. Det skal videre foretas opprenskninger og strandjusteringer. Departementet viser til Hovedstyrets begrunnelse.

I følge post 3 skal det treffes tiltak av hensyn til bygdefolkets og kommunenes interesser for å avhjelpe skader og ulemper som følge av delvis tørlegging. Hvis overenskomst ikke blir truffet skal spørsmålene avgjøres ved skjønn. Det kan her bli tale om

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

tiltak for vannforsyning, kloakkanlegg, gjerdehold m. v. Man viser til Hovedstyrets begrunnelse som departementet er enig i.

I post 4 er det tatt med enkelte av de samme bestemmelser vedrørende fisket som i ervervs- og reguleringskonsesjonen.

Manøvreringsreglementet.

Utkast til reglement er tatt med som trykt vedlegg 3.

Særlig vises til post 2, 2. ledd om at alt uregulert tilløp til Røldalsvatn skal gå til oppfylling av dette og at vannet ikke skal kunne

senkes under kote 378,0 før 1. oktober. Ellers vises til utkastet og til Hovedstyrets begrunnelse.

Industridepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt utkast til proposisjon til Stortinget om tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Vi OLAV, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget blir innbudt til å gjøre følgende vedtak:

Stortinget samtykker i at stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere får tillatelse til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v. i samsvar med Industridepartementets tilråding av 9. november 1962.

Tilråding fra Industridepartementet ligger ved i avtrykk.

Gitt på Oslo slott 9. november 1962.

Under Vår hånd og rikets segl

OLAV
(L. S.)

Einar Gerhardsen

Leif Østern

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Vedlegg 1.

U t k a s t

til betingelser for tillatelse for et aksjeselskap som er under stiftelse og der staten og A/S Rjukanfos eier alle aksjer, til erverv og regulering m. v. i Røldal—Suldalvassdraget med Nøvleelva og Stølsåno samt Roalkvamåno med Kvandalselva og Bleskestadelva.

1.

Selskapets styre skal ha sitt sete her i riket og skal til enhver tid utelukkende bestå av norske statsborgere.

Beslutninger i generalforsamling som fastsetter alminnelige eller særlige innskrenkninger i styrets virksomhetsområde blir alene gyldige når de godkjennes av departementet.

2.

For så vidt konsesjonæren anvender energien til bedrift som ved røyk, giftige gasser eller på annen måte virker skadelig på omgivelsene, skal vedkommende departement, såfremt det av almene hensyn finner grunn til å gripe inn, anerkjennes som rett saksøker i anledning av mulige overtredelser av nabolovgivningen.

3.

Arbeidet må påbegynnes innen 2 — to — år fra konsesjonens datum, og vannbyggingsarbeidene, reguleringene og overføringene må fullendes og full drift påbegynnes innen en ytterligere frist av 5 — fem — år.

Driften må ikke uten Kongens samtykke i så lang tid som 3 år kontinuerlig stanses eller kontinuerlig innskrenkes til mindre enn en tredjepart av det i den forløpne tid innsatte, på regelmessig drift beregnede maskineris energi, heri ikke iberegnet hva som måtte være avgitt til bruk for stat eller kommune etter post 15 og sådanne stansninger eller innskrenkninger må ikke noensinne i løpet av 10 år samlet finne sted i så meget som 5 år.

Ved tidsberegningene medregnes ikke den tid som på grunn av overordentlige tildragelser (vis major), streik eller lockout har vært umulig å utnytte.

For overtredelse av de i nærværende post omhandlede bestemmelser erlegger selskapet en løpende mulkt, stor kr. 200 pr. dag som vedkommende frister oversittes.

4.

Konsesjonæren skal ved bygging og drift av anleggene fortrinnsvis anvende norske varer for så vidt disse kan fås like gode, tilstrekkelig hurtig — herunder forutsatt at

det er utvist all mulig aktsomhet med hensyn til tiden for bestillingen — samt til en pris som ikke med mer enn 10 prosent overstiger den pris med tillagt toll, hvortil de kan erholdes fra utlandet. Er det adgang til å velge mellom forskjellige innenlandske tilbud, antas det tilbud som representerer det største innen landet fallende arbeid og produserte materiale, selv om dette tilbud er kostbarere, når bare ovennevnte prisforskjell — 10 prosent — i forhold til utenlandsk vare ikke derved overstiges.

Toll og pristillegg tilsammen forutsettes dog ikke å skulle overstige 25 prosent av den utenlandske vares pris (eksklusive toll). I tilfelle av tvist herom avgjøres spørsmålet av departementet.

Vedkommende departement kan dispensere fra disse regler.

For overtredelse av bestemmelsene i nærværende post erlegger konsesjonæren for hver gang etter avgjørelse av vedkommende departement en mulkt av inntil 15 — femten — prosent av verdien. Mulkten tilfaller statskassen.

5.

Forsikring tegnes fortrinnsvis i norske selskaper hvis disse byr like fordelaktige betingelser som utenlandske. Vedkommende departement kan dispensere fra denne bestemmelse.

6.

Konsesjonæren skal være ansvarlig for at hans kontraktører oppfyller sine forpliktelser overfor arbeiderne ved anlegget.

7.

Konsesjonæren er forpliktet til, når vedkommende departementet forlanger det, på den måte og på de vilkår som departementet bestemmer, i anleggstiden å skaffe arbeiderne og funksjonærene ved anleggene og disses familier den nødvendige legehjelp ved fastboende lege og å holde eller helt eller delvis dekke utgiftene til for øyemedet tjenlig sykehus eller sykestue med isolasjonslokale og tidsmessig utstyr.

Det kan også pålegges konsesjonæren etter

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vedkommende departements nærmere bestemmelse, helt eller delvis å bære utgiftene til vedkommende kommuners alminnelige forebyggende helsetjeneste og alminnelige sosiale tiltak.

Hvis noen av arbeiderne eller funksjonærene omkommer ved arbeidsulykke i anleggstiden, kan konsesjonæren etter nærmere bestemmelse av vedkommende departement pålegges å sikre eventuelle etterlatte en øyeblikkelig erstatning.

8.

Konsesjonæren er forpliktet til ved arbeidets påbegynnelse å sørge for midlertidig forsamlingslokale til bruk for arbeiderne og den øvrige til anleggene knyttede befolkning, eller hvor det måtte være mere hensiktsmessig og ikke falle vesentlig dyrere, å bidra til permanent forsamlingslokale f. eks. samfunnshus, alt etter nærmere bestemmelse truffet av vedkommende departement.

Konsesjonæren skal stille kr. 100 000 til rådighet for almindennende virksomhet og til geistlig betjening etter Kirkedepartementets nærmere bestemmelse.

9.

Konsesjonæren er i fornøden utstrekning forpliktet til på rimelige vilkår og uten beregning av noen fortjeneste å skaffe arbeiderne og funksjonærene sunt og tilstrekkelig husrom etter nærmere bestemmelse av vedkommende departement.

Konsesjonæren er ikke uten vedkommende departements samtykke berettiget til i anledning av arbeidstvistigheter å oppsi arbeiderne fra bekvemmeligheter eller hus leid hos ham. Uenighet om hvorvidt oppsigelse skyldes arbeidstvist avgjøres med bindende virkning av departementet.

Bestemmelsen i annet ledd får ikke anvendelse på leieforholdet mellom konsesjonær og arbeider når § 38 i lov om husleie av 16. juni 1939 gjelder i kommunen og leieforholdet er beskyttet gjennom oppsiingsregler i nevnte paragraf.

Konsesjonæren er forpliktet til for strøk hvor det som følge av utbyggingen ventes å bli bymessig bebyggelse eller en større samling av mennesker, å bekoste utarbeidet utkast til reguleringsplan og innsende denne til vedkommende regjeringsdepartement gjennom de stedlige myndigheter. Ved regulerings fastsettelse kan departementet forlange avstått av konsesjonærens eiendom uten vederlag grunn til offentlige veger og gater — både i og utenfor det regulerte strøk — samt grunn til oppførelse av bygninger til skoler, kirke, post, telegraf, rettslokale og fengsel.

10.

Konsesjonæren er forpliktet til å erstatte utgiftene til vedlikehold og istandsettelse av offentlige veger, bruer og kaier, hvor disse utgifter blir særlig øket ved anleggsarbeidene. I tvisttilfelle avgjøres spørsmålet om hvorvidt vilkårene for refusjonsplikten er til stede samt erstatningens størrelse ved skjønn på konsesjonærens bekostning. Eventuell erstatning innbetales til Vegdirektoratet. Veger, bruer og kaier som konsesjonæren anlegger skal stilles til fri avbenyttelse for almenheten, for så vidt departementet finner at dette kan skje uten vesentlig ulempe for anleggene. De stedlige myndigheter tas med på råd ved valg av tracé for anleggsvegene.

11.

Konsesjonæren er forpliktet til, etter skjønns nærmere bestemmelse, å bekoste:

- a) stølsbilveg fra inntaket ved Grytøyrelva til Nyastøl og videre fram til Blåberggnutstølen, 50 % av disse omkostninger regnes som forskuttering av statsbidrag.
- b) stølsbilveg fra Edlandshaugen til Frøystul
- c) traktorveg fra Bratteteig til Odland, så fremt de her berørte bruk ikke blir innløst
- d) merutgiftene ved anlegg av riksveg 340 ved Svandalsflona forårsaket ved oppdemningen av Votnavatn
- e) fast båtrute på Valdalsmagasinet i sommertiden og weaselrute i Valdalen fram til Middalen i vintertiden, særlig av hensyn til seterdrift, turisttrafikk, jakt og fiske og transport av ved
- f) nødvendig omlegging av driftevegen på nordsiden av Sandvatn.

12.

Konsesjonæren er forpliktet til for regulerings-, overførings- og kraftanleggene å oppsamle et fond til sikring for vedkommende forsorgskommune overensstemmende med de regler som i lov om forsorgsvesenet av 19. mai 1900, kap. 4, er gitt om bergverker.

Likeledes er konsesjonæren forpliktet til etter vedkommende departements nærmere bestemmelse å avsette et fond til sikring av vedkommende kommunes (eller kommuners) utgifter til understøttelse av de ved regulerings- og overføringsanleggene, utbyggingsarbeidene og oppførelse av kraftstasjon beskjeftegede arbeidere og deres familier. Fondet forvaltes av det offentlige. Den del av dette fond som ikke medgår til dekning av kommunens utgifter til understøttelse av arbeidere ved de nevnte anlegg, overgår til et for det hele land eller visse deler av landet felles fond, som fortrinnsvis skal tjene til sik-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

ring for kommunene men som også skal kunne benyttes til andre formål til beste for arbeiderne, alt etter nærmere regler som Kongen gir. På samme måte skal forholdes med det førstnevnte fond, hvis det senere ved lov blir bestemt.

13.

Anvendes vasskraften til produksjon av elektrisk energi, må konsesjonæren ikke uten samtykke fra vedkommende departement inngå i noen overenskomst til kunstig forhøyelse av prisene her i riket på energi eller på de produkter som frembringes ved energien.

14.

Såfremt kraften blir anvendt til frembringelse av kunstige gjødningsstoffer skal der årlig stilles til disposisjon for det norske jordbruk inntil 10 prosent av produksjonen etter en pris som i tilfelle selskapet eksporterer sådanne stoffer skal ligge 10 prosent under selskapets eksportpriser på den tid bestillingen finner sted. Hvis ingen eller ingen nevneverdig eksport finner sted, skal prisen ligge 10 prosent under en beregnet eksportpris som fastsettes av Landbruksdepartementet på grunnlag av den da gjeldende verdensmarkedspris. Selskapet er dog ikke pliktig til å avgi gjødningsstoffer til under produksjonsprisen.

Selskapet plikter ved årets utløp å gi Landbruksdepartementet oppgave over produksjonen av gjødningsstoffer i siste kalenderår samt i tilfelle over nettoeksportprisen beregnet etter gjennomsnittet for siste kalenderår.

Bestilling skjer gjennom Landbruksdepartementet og må minst være på 500 tonn.

Det kvantum som i henhold til foranstående kan forlanges uttatt leveres av selskapet f.o.b. med minst 14 dagers varsel i partier som av Landbruksdepartementet blir bestemt.

Landbruksdepartementet drar omsorg for at salget av det her omhandlede kvantum skjer til forbrukerne således at de til den reduserte pris kjøpte stoffer hverken kommer i handelen som alminnelig salgsvare eller benyttes som råprodukt til videre fabrikkasjon.

15.

Konsesjonæren er forpliktet til å avgi inntil 10 prosent av den gjennomsnittlige kraftmengde, som vassfallene etter den foretatte utbygging, regulering og overføring kan frembringe med den påregnelige vassføring år om annet til den kommune hvor kraftanlegget er beliggende, eller andre kommuner, derunder også fylkeskommuner.

Fordelingen av kraften bestemmes av vedkommende regjeringsdepartement. Staten for-

beholdes rett til å erholde inntil 5 prosent av kraften.

Pålegget om avgivelse av kraft kan etter begjæring av en interessert tas opp til ny avgjørelse etter 30 år.

Kraften kan kreves avgitt med en brukstid ned til 5 000 brukstimer årlig.

Kraften avgis i den form hvordi den produseres.

Elektrisk kraft uttas etter departementets bestemmelse i kraftstasjonene eller fra fjernledningene eller ledningsnettet, hva enten ledningene tilhører anleggenes eier eller andre. Forårsaker kraftens uttakelse av ledningene økte utgifter, bæres disse av den som uttar kraften, enten dette er staten eller en kommune. Avbrytelse eller innskrenkning av leveringen, som ikke skyldes vis major, streik eller lockout, må ikke skje uten departementets samtykke.

Kraften skal leveres til vanlig pris i vedkommende forsynings- eller samkjøringsområde. Dersom det ikke er mulig å påvise noen slik pris, skal kraften leveres til selvkostende. Hvis den pris som således skal legges til grunn blir uforholdsmessig høy, fordi bare en mindre del av den kraft vassfallene kan gi, er tatt i bruk, skal kraften leveres til rimelig pris. Uenighet om prisen avgjøres av vedkommende departement.

Eieren har rett til å forlange et varsel av 1 år for hver gang kraft uttas. Samtidig som uttak varsles kan forlanges oppgitt den brukstid som ønskes benyttet og dennes fordeling over året. Tvist om fordelingen avgjøres av departementet. Oppsigelse av konsesjonskraft kan skje med 2 års varsel. Oppsagt kraft kan ikke senere forlanges avgitt.

Eventuell avgivelse av overskytende kraftmengder i henhold til endret pålegg etter 3. ledd kan bare kreves etter hvert som kraft blir ledig.

Unnlater konsesjonæren å levere denne kraft uten at vis major, streik eller lockout hindrer leveransen, plikter han etter departementets bestemmelse å betale en mulkt til statskassen av kr. 1,00 pr. dag for hver kW som urettelig ikke er levert. Det offentlige skal være berettiget til etter departementets bestemmelse å overta driften av anlegget for eierens regning og risiko så langt nødvendig til levering av den betingede kraft.

Konsesjonæren er forpliktet til å samarbeide med andre kraftverker når dette finnes hensiktsmessig av hensyn til den alminnelige kraftforsyning. Bestemmelse herom treffes i mangel av minnelig overenskomst av et av Kongen oppnevnt skjønn som også fastsetter de nærmere tekniske og økonomiske vilkår for sådant samarbeid.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Konsesjonæren plikter på egen bekostning å foreta de forandringer av anleggene som måtte finnes påkrevd av hensyn til sådant samarbeid. Bestemmelsene herom treffes av departementet. Det tas ved avgjørelsen størst mulig hensyn til anleggets økonomiske forhold.

16.

Konsesjonæren skal betale en årlig avgift til staten av kr. 1 pr. nat.hk., beregnet etter den gjennomsnittlige kraftmengde som vassfallene etter den foretatte utbygging, regulering og overføring kan frembringe med den påregnelige vassføring år om annet og en årlig avgift til de fylkes- herreds- og bykommuner som Kongen bestemmer av kr. 4,50 pr. nat.hk., beregnet på samme måte.

Etter 20 år kan fastsettelsen av avgiften tas opp til ny prøvelse.

Plikten til å erlegge de ovenfor omhandlede avgifter inntreffer etter hvert som vasskraften tas i bruk. Avgiftene har samme pantesikkerhet som skatter på fast eiendom og kan innføres på samme måte som disse. Etter forfall svares 6 prosent rente.

17.

Konsesjonæren plikter før arbeidet påbegynnes å forelegge vedkommende departement detaljerte planer med fornødne opplysninger, beregninger og omkostningsoverslag vedkommende reguleringene, overføringene og vassfallenes utbygging, således at arbeidet ikke kan iverksettes før planene er approbert av departementet. Anleggene skal utføres på en solid måte, og de skal til enhver tid holdes i fullt ut driftsmessig stand. Deres utførelse så vel som deres senere vedlikehold og drift undergis offentlig tilsyn. De hermed forbundne utgifter utredes av anleggenes eier.

18.

Når 60 år er forløpet fra konsesjonens datum, tilfaller vassfallene med alle de innretninger, hvorigjennom vannets løp og leie forandres, så som damanlegg, kanaler, tunneler, bassenger, rørledninger m. m., de til utbyggingene og kraftanleggene ervervede grunnstykker og rettigheter, kraftstasjoner med tilhørende maskineri og annet tilbehør samt arbeiderboliger og andre bygninger, som hører med til kraftanleggene, staten, med full eienomsrett og uten vederlag. Hvilke bygninger og innretninger som hører med til kraftanleggene avgjøres i tilfelle av tvist ved skjønn. Det som ikke tilfaller staten, kan den innløse for dets verdi etter skjønn på sin beskostning eller forlange fjernet innen en av departementet fastsatt frist.

Anleggene med installert maskineri skal ved konsesjonstidens utløp være i fullt ut driftsmessig stand. Hvorvidt så er tilfelle avgjøres ved skjønn på konsesjonærens bekostning. Konsesjonæren plikter på egen bekostning å utføre hva skjønn i så henseende måtte bestemme.

19.

Reguleringskonsesjonen gjelder i 60 år fra konsesjonens datum. Reguleringskonsesjonen kan ikke overdras.

De utførte regulerings- og overføringsanlegg eller andel deri kan ikke avhendes, pantsettes eller gjøres til gjenstand for arrest eller utlegg uten i forbindelse med vassfall i samme vassdrag nedenfor anleggene.

Ved utløpet av den i reguleringskonsesjonen fastsatte tid har staten rett til å kreve avstått uten godtgjørelse regulerings- og overføringsanleggene med tilliggende grunn og rettigheter og med de bygninger og andre innretninger som er oppført av hensyn til reguleringen. Hvilke bygninger og innretninger staten kan forlange avgjøres i tilfelle av tvist ved skjønn.

Anleggene må ikke nedlegges uten statsmyndighetenes samtykke.

20.

I det 35. år skal staten kunne innløse anleggene i den utstrekning hvori de etter post 17 tilfaller staten og etter post 18 kan kreves avstått ved konsesjonstidens utløp. Benytter staten seg ikke herav, skal den i det 10. og 20. år deretter ha samme adgang. Bestemmelse om innløsning må være meldt konsesjonæren 5 år i forvegen. Innløsningssummen skal bestemmes således at vassfallene med tilhørende reguleringer, overføringer, grunnstykker, rettigheter samt vannbygningsarbeider og hus betales med hva de bevislig har kostet konsesjonæren, med fradrag for amortisasjon i forhold til den forløpne del av konsesjonstiden, mens rørledninger, maskiner og annet tilbehør innløses for deres tekniske verdi etter skjønn på statens bekostning.

Såfremt anleggene innløses, plikter staten å overta de av konsesjonæren med offentlig tillatelse inngåtte kontrakter om bortleie av kraft for et tidsrom som ikke må strekke seg utover 5 år etter innløsningen. Statens har rett til for sådan bortleie av kraft å kreve en godtgjørelse som svarer til den gjennomsnittlige betalte pris på elektrisk kraft her i riket for lignende formål. I mangel av minnelig overenskomst herom fastsettes prisen ved et av Kongen oppnevnt skjønn, hvis avgjørelse ikke kan påankes.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

21.

Nærmere bestemmelse om betalingen av avgifter og kontroll med vannforbruket samt angående avgivelse av kraft skal med bindende virkning for hvert enkelt tilfelle fastsettes av vedkommende departement.

22.

Reguleringsanleggets eier plikter å avgi vatn fra østre vassdrag i sådan utstrekning, at den alminnelige fløting i Suldalslågen forulempes så lite som mulig ved reguleringen. Spørsmålet om hvilke forføyninger han skal treffe, avgjøres i tilfelle av tvist ved skjønn.

Skade eller ulempe for fløtingen som ikke på denne måte avhjelpes, blir å erstatte overensstemmende med reguleringslovens § 16.

23.

Innen reguleringen tas i bruk skal konsesjonæren innbetale til næringsfond til Røldal og Suldal kommuner kr. 1 000 000. For fondet skal utarbeides vedtekter som godkjennes av vedkommende departement.

24.

I den utstrekning vedkommende departement bestemmer plikter konsesjonæren:

- 1) Å sette ut yngel og/eller settefisk (herunder også flerårige) i de mengder og på de steder i de vannområder som berøres av reguleringene og overføringene.
- 2) Å anlegge og drive klekkeri og settefiskdammer til dekning av behovet for yngel og settefisk.
- 3) Å treffe nødvendige foranstaltninger for å sikre tilstrekkelige mengder stamfisk.
- 4) Å anbringe gitter eller annen sperreanordning foran tappeluker og tunnelinntak.
- 5) Å foreta finrydding av fiskeplasser på de neddemte områder etter skjønnets nærmere bestemmelse.
- 6) Å bekoste fiskeribiologiske undersøkelser i de områder som berøres av reguleringene og overføringene.
- 7) Å refundere utgifter til forsterket jakt- og fiskeoppsyn i anleggstiden etter vedkommende departements nærmere bestemmelse.

I stedet for pålegg under pkt. 2) kan vedkommende departement fastsette plikt til å delta i finansieringen av et større fellesanlegg for distriktet. Konsesjonæren avsetter et fond til hver av kommunene Røldal og Suldal på kr. 50 000 som anvendes etter kommunestyrenes nærmere bestemmelse til fremme av fisket i kommunene.

25.

Konsesjonæren plikter å treffe nødvendige tiltak for å søke å avhjelpe de skader og ulemper som reguleringene og overføringene fører med seg for bygdefolkets interesse. Spørsmålet om hvilke tiltak som skal treffes, avgjøres i tilfelle av tvist ved skjønn etter vassdragsreguleringslovens § 16, eventuelt § 19.

Spesielt nevnes:

Konsesjonæren plikter å sikre Storelvas utløp i Røldalsvatn mot erosjon og å utføre og vedlikeholde forbygningsarbeider andre steder etter skjønnets nærmere bestemmelse.

Konsesjonæren skal utføre nødvendige opptrekksanordninger for båttrafikken på Røldalsvatn og på Valdalsmagasinet, foreta omlegging av fotturistruter i samråd med turistforeningene og om nødvendig opprette nye overnattingssteder samt flytte Valdalseier turisthytte og bygge transportveg til vannet for denne. Sperredammen mot Naustdalen bygges mellom Naustdalstjønn og Holmevatn, med mindre Industridepartementet samtykker i annen planering.

26.

De neddemte arealer ryddes for trær og busker som er over 1,5 m høye eller har over 8 cm. stammediameter målt i en høyde av 25 cm. over bakken. Gjenstående stubber skal ikke være over 25 cm. høye. Høyden regnes vinkelrett mot bakken. Ryddingen skal være fullført senest 2 år etter første neddemming av vedkommende areal.

For så vidt angår det kunstige magasin i Valdalen utføres ryddingen til 45 m under høyeste regulerte vasstand. I dette magasin skal det hvert år i de 10 første år etter at det tas i bruk samles og fjernes rekved.

27.

De partier av isen på magasinene som blir farlig svekket markeres slik:

Så snart isen er farbar om høsten innsirkles de svekkede partier med et tau festet til påler som settes fast i isen med passe mellomrom. Tauet skal til enhver tid ha en fri høyde over is- eller snøoverflaten på mellom 0,5 og 1,0 m. Menes isen på Røldalsvatn til sine tider å bli farlig å trafikkere i sin helhet gjøres dette kjent ved oppslag på sentrale steder rundt vatnet.

28.

Ved damanleggene skal der tillates truffet militære foranstaltninger for sprengning i krigstilfelle uten at anleggenes eier har krav på godtgjørelse eller erstatning for de herav følgende ulemper eller innskrenkninger med hensyn til anleggene eller deres benyttelse.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Anleggenes eier må uten godtgjørelse finne seg i den bruk av anleggene som skjer i krigsøyemed.

29.

Vassslippingen skal foregå overensstemmende med et reglement som Kongen på forhånd utferdiger. En norsk statsborger som vedkommende departement godtar, skal forestå manøvreringen. Ekspropriasjonsskjønn kan ikke påbegynnes før manøvreringsreglementet er fastsatt.

For så vidt vassslippingen foregår i strid med reglementet, kan konsesjonshaveren pålegges en tvangsmulkt til statskassen av inntil kr. 1 000 for hver gang etter departementets nærmere bestemmelse.

30.

Eieren skal uten vederlag for de utførte anlegg finne seg i enhver ytterligere regulering i vedkommende vassdrag som ikke forringer den tillatte regulerings effekt.

31.

Anleggenes eier skal etter nærmere bestemmelse av departementet utføre de hydrologiske iakttagelser som i det offentlige interesse finnes påkrevd og stille det innvunne materiale til disposisjon for det offentlige. De tillatte oppdemningshøyder og de tillatte laveste tapningsgrenser betegnes ved faste og tydelige vannstandsmerker som det offentlige godkjenner.

Kopier av alle karter som konsesjonæren måtte la oppta i anledning av anleggene skal tilstilles Norges geografiske oppmåling med opplysning om hvordan målingene er utført.

32.

Det påhviler anleggenes eier i den utstrekning hvori dette kan skje uten urimelige ulemper og utgifter — å unngå ødeleggelse av plante- og dyrearter, geologiske og mineralogiske dannelser samt i det hele naturforekomster og områder, når dette anses ønskelig av vitenskapelige eller historiske grunner eller på grunn av områdenes naturskjønnhet eller egenart.

Såfremt sådan ødeleggelse som følge av arbeidenes fremme i henhold til foranstående ikke kan unngås, skal Naturvernrådet i betimelig tid på forhånd underrettes om saken.

Anleggenes eier skal i god tid på forhånd undersøke om faste fortidsminner som er fredet i medhold av lov av 29. juni 1951, nr. 3, eller andre kulturhistoriske lokaliteter blir berørt, og i tilfelle straks gi melding herom til vedkommende museum.

Viser det seg først mens arbeidet er i gang

at det kan virke inn på fortidsminne som ikke har vært kjent, skal melding som nevnt i foregående ledd sendes med en gang og arbeidet stanses.

Anleggenes eier plikter ved planleggingen og utførelsen av anleggene i den utstrekning det kan skje uten urimelige ulemper og utgifter å dra omsorg for at hoved- så vel som hjelpeanlegg virker minst mulig skjommende i terrenget. Plassering av stein- og jordmasser skjer i samråd med vedkommende kommuner. Anleggenes eier plikter å foreta en forsvarlig opprydding av anleggsområdene. Oppryddingen må være ferdig senest 2 år etter at vedkommende anlegg er satt i drift. Overholdelsen av bestemmelsene i dette ledd undergis offentlig tilsyn. De hermed forbundne utgifter utredes av anleggenes eier.

Om nærværende bestemmelser gis vedkommende arbeidsledere fornøden meddelelse.

33.

For oppfyllelsen av de forpliktelser som ved anleggene eller deres drift pådras like overfor andre og for overholdelsen av de i konsesjonen fastsatte betingelser skal der stilles, og til enhver tid opprettholdes sikkerhet for et beløp av kr. 100 000 etter nærmere bestemmelse av vedkommende departement.

34.

Uten departementets samtykke kan den del av kraftproduksjonen som ikke disponeres av staten bare nyttes i industriell produksjon på Vestlandet.

35.

Konsesjonæren underkaster seg de bestemmelser som til enhver tid måtte bli truffet av vedkommende departement til kontroll med overholdelsen av de oppstilte betingelser.

De med kontrollen forbundne utgifter erstattes det offentlige av konsesjonæren etter nærmere av vedkommende departement fastsatte regler.

36.

For så vidt det måtte påhvile de konsederte eiendommer eldre panteheftelser, servitutter av vesentlig betydning, leierettigheter og lignende heftelser, plikter konsesjonæren innen to år å fjerne disse eller sørge for at de viker prioritert for de i konsesjonen pålagte forpliktelser, derunder mulkt, som måtte pålegges i henhold til denne. Heftelser av mindre betydning kan av vedkommende departement tillates å forbli stående. Alle heftelser, som etter konsesjonens tinglysning (jfr. post 38) er påført vedkommende eiendommer og gjenstander, bortfaller når disse i følge conse-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

sjonen overgår til staten eller innløses av denne.

Hvis forholdet ikke er brakt i orden innen den fastsatte frist, kan departementet pålegge konsesjonæren en mulkt, stor kr. 100 pr. dag, som løper inntil saken er ordnet.

37.

Gjentatte eller fortsatte overtredelser av foranstående poster 1, 13, 34 og 35 samt unnlatelse av å stille de i medhold av post 12 påbudte fond, medfører tap av konsesjonen således at reglene i lov nr. 16 av 14. desember 1917 §§ 31 og 32 får tilsvarende anvendelse.

38.

Idet konsesjonæren vedtar foranstående betingelser for konsesjon på vedkommende eiendomservervelser og regulerings- og overfø-

ringsarbeider som forpliktende for seg og de konsederte eiendommer, inngår han på at ervervs- og reguleringskonsesjonen, som ikke kan overdras uten kongelig tillatelse, på konsesjonærens bekostning tinglyses ved hans verneting og innen de jurisdiksjoner hvor de konsederte eiendommer og anlegg m. v. er beliggende.

Vedkommende departement kan bestemme at et utdrag av konsesjonen skal tinglyses som heftelse på de eiendommer eller bruk i vassdraget for hvilke reguleringene og overføringene kan medføre forpliktelser.

Departementet kan når som helst forlange at konsesjonæren sender inn kart i 2 eksemplarer over samtlige ervervede eiendommer og rettigheter, opptatt av en landmåler som departementet godkjenner og etter departementets nærmere bestemmelse.

Vedlegg 2.

Utkast til betingelser for et aksjeselskap som er under stiftelse og der staten og A/S Rjukanfos eier alle aksjer, for tillatelse etter vassdragslovens §§ 55, 62, 104 og 105 til innlysning av fallrettigheter, ekspropriasjon av grunn og rettigheter m. v. for utbygging av Røldal—Suldalvassdragene og til å føre elvene ut av de naturlige løp.

1.

Utbygging av de eksproprierte fallstrekninger og utnyttelsen av den beslaglagte grunn må være påbegynt innen 2 år og fullført innen en ytterligere frist av 5 år regnet fra tillatelsens datum. I fristene medregnes ikke den tid som det på grunn av overordentlige tildragelser (vis major), streik eller lockout har vært umulig å utnytte. For hver dag som fristene oversittes uten særskilt tillatelse påløper en mulkt av kr. 200,—.

2.

Selskapet plikter etter nærmere bestemmelse av vedkommende departement, å utføre og vedlikeholde grunndammer (terskler) i de elvestrekninger som berøres av utbyggingene særlig av hensyn til fisket, jordbruk, utseende og ferdsel samt foreta opprenskning i elvefarete og strandjusteringer.

Arbeidene skal påbegynnes straks detaljene er fastlagt og gjennomføres så snart som mulig deretter. Utførelsen undergis offentlig tilsyn. De med planlegging og tilsyn forbundne utgifter utredes av selskapet.

3.

Selskapet plikter å treffe tiltak for å søke å avhjelpe skader og ulemper som den delvise

tørrelgging av de utbygde elvestrekninger fører med seg for bygdefolkets og kommunenes interesser.

Spørsmålet om hvilke tiltak som skal trefes avgjøres i mangel av overenskomst ved skjønn som i tilfelle kan fremmes i forbindelse med ekspropriasjonsskjønnet.

4.

I den utstrekning vedkommende departement finner det nødvendig plikter selskapet:

- 1) Å sette ut yngel og/eller settefisk (herunder også flerårige) i de mengder og på de steder som departementet bestemmer.
- 2) Å anlegge og drive klekkeri og settefiskdammer til dekning av behovet for yngel og settefisk.
- 3) Å treffe nødvendige foranstaltninger for å sikre tilstrekkelige mengder stamfisk.
- 4) Å bekoste fiskeribiologiske undersøkelser i de områder som berøres av utbyggingene.
- 5) Å erstatte utgiftene ved et forsterket fiskeoppsyn under anleggstiden.

I stedet for pålegget under pkt. 2 kan vedkommende departement fastsette plikt til å delta i finansieringen av et større fellesanlegg for distriktet.

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

Vedlegg 3.

U t k a s t

til

Manøvreringsreglement for Røldal—Suldalvassdragene.

1.

Reguleringsgrenser:

	Øvre kote	Nedre kote	Oppd. i m	Senkn. i m	Reg.h. i m	Flomstign. til kote
Valdalen	745,00	665,00	80,00		80,00	746,0
Votnavatn	1 020,00	975,00	45,00		45,00	1 020,75
Reinsvatn	«		44,00		44,00	«
Reinshølen	«		«		«	«
Gauthellervatn	«		42,00		42,00	«
Stavsvatn	«		«		«	«
Grunnavatn	«		13,00		13,00	«
Røldalsvatn	380,00	363,00		17,00	17,00	
Finnabuvatn	908,00	893,00	10,00	5,00	15,00	908,5
Sandvatn	950,00	924,00	21,00	5,00	26,00	951,0
Holmevatn	1 058,00	1 048,00	4,50	5,50	10,00	1 058,5
Isvatn	1 295,00	1 285,00		10,00	10,00	
Inntaksbasseng i Kvandalen	625,00	620,00	5,00		5,00	

Høydene refererer seg til NVE's fastmerker i vassdragsnivellelement L. nr. 410, 411, 412, 413 og 414.

Overføringer:

Avløpet fra Risbuelvas nedslagsfelt ned til k. 745,00, 24 km², føres inn på driftstunnelen for Røldal I.

Avløpet fra Grytøyrelvas nedslagsfelt ned til k. 745,00, 51 km², føres inn på driftstunnelen for Røldal I.

Avløpet fra Stølsånas felt nedenfor Finnabuvatn og ned til ca. k. 380,00, 27 km², føres inn på driftstunnelen for Suldal I.

Avløpet fra Kvennabekken ned til ca. k. 625,00, 4 km², føres inn på driftstunnelen for Suldal II.

Avløpet fra Tverråno i Juvstøldalen ned til ca. k. 625,00, 6 km², føres inn på driftstunnelen for Suldal II.

Avløpet fra Kvandalselfva ved ca. k. 625,00, 69 km², føres inn på driftstunnelen for Suldal II.

Avløpet fra Isvatn hvis felt er 5,3 km², overføres ved reguleringen til Litlavatn og Sandvatn i Bleskestadvassdraget.

Reguleringsgrensene skal markeres med faste og tydelige vasstandsmerker som det offentlige godkjenner.

2.

Under flom tappes det fra Røldalsvatn slik at vasstanden i dette ikke blir høyere enn den ville ha vært ved samme tilsig før reguleringen, og ved manøvreringen for øvrig, has for øye at vassdragets tidligere flomvassføring ikke forøkes og at isforholdene i Suldalslågen ikke forverres.

I fyllingstiden tappes magasinene slik at avløpet fra Suldal I og Suldal II tilsammen utgjør minst 40 m³/sek., men alt uregulert tilløp til Røldalsvatn i denne periode brukes til å fylle dette vatn opp til kote 378,00. Røldalsvatn må ikke tappes under denne grense før 1. oktober.

For øvrig kan tappingen skje etter behovet i kraftstasjonene.

3.

Fra østre vassdrag avgis det til den alminnelige fløting i Suldalslågen nødvendige vatn overensstemmende med de ved overenskomst eller skjønn fastsatte regler.

4.

Til å forestå manøvreringen antas en norsk statsborger, som godtas av vedkommende departement. Hovedstyret for Vassdrags- og elektrisitetsvesenet kan bestemme hvor dam-

Tillatelse for et stiftendes aksjeselskap med A/S Rjukanfos og staten som deltakere, til erverv og regulering i Røldal—Suldalvassdraget m. v.

vokterne skal bo, og at de skal ha telefon i sine boliger.

5.

Det skal påses at flomløpene ikke hindres av is eller lignende, og at dammene til enhver tid er i god stand.

Det føres protokoll over manøvreringen og avleste vasstander. Dersom det forlanges, observeres og noteres regnmengder, temperatur m. v. Av protokollen sendes, om det forlanges, ved hver måneds utgang avskrift til Hoved-

styret for Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen.

Viser det seg at manøvreringen etter dette reglement medfører skadelige virkninger av omfang for almene interesser, kan Kongen uten erstatning til konsesjonæren, men med plikt for denne til å erstatte mulige skadevirkninger, for tredjemann, fastsette de endringer i reglementet som finnes nødvendig.

Endringer av dette reglement kan bare foretas av Kongen etterat de interesserte har hatt anledning til å uttale seg.

St. prp. nr. 30.

(1962–63)

Kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S.

*Tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962,
godkjent ved kongelig resolusjon samme dag.*

(Foredratt av statsråd Kjell Holler.)

Industridepartementet tillater seg med dette å avgi tilråding om kongelig proposisjon til Stortinget om kraftlevering fra Statskraftverkene til Sør-Norge Aluminium A/S.

I egen proposisjon legger departementet fram tilråding om ervervs- og reguleringskonseksjon for Røldal—Suldalvassdragene m. v. og om samarbeidskontrakt mellom staten og Norsk Hydro om utbygging av vassdragene m. v., jfr. henholdsvis St. prp. nr. 29 og St. prp. nr. 1, Tillegg nr. 2 for 1962–63. Det er departementets forutsetning at de to nevnte proposisjoner og den her fremlagte behandles under ett, da forslagene henger innbyrdes sammen.

1. Innledning.

I St. meld. nr. 6 for 1962–63 — Om utbygging av vannkraft og kraftkrevende industri — er våre ekspansjonsmuligheter innen de forskjellige grener av den kraftslukende industri nærmere vurdert. Når det spesielt gjelder den videre utbygging av aluminiumindustrien, er det i meldingen bl. a. gitt en oversikt over de planer som det for tiden arbeides med, herunder også en kort omtale av det prosjekt som departementet herved legger fram.

Det aluminiumverk som det her legges fram planer om er det første av fire, eventuelt fem nye verk som det kan bli tale om å reise i løpet av kommende 10-årsperiode. Som omtalt i nevnte stortingsmelding arbeider både Årdal og Sunndal Verk, Elektrokemisk og Norsk Hydro med nye aluminiumprosjekter. Det foreligger i øyeblikket ingen nye opplysninger om disse planer ut over det som er opplyst i nevnte stortingsmelding.

Fra utenlandsk hold vises det fortsatt interesse for aluminiumprosjekter i Norge.

Den redegjørelse som er gitt i St. meld. nr. 6 for 1962–63 om utviklingstendensene og fremtidsutsiktene innen aluminiumindustrien, er

ment å skulle danne grunnlaget for vurdering av de enkelte konkrete prosjekter. En skal derfor ikke her komme noe nærmere inn på disse mer generelle spørsmål, men vil nøye seg med å vise til meldingen.

2. Forhandlingene om prosjektet.

Etter forutgående underhåndsdrøftinger mottok fylkesmann Trygve Lie og departementet i november 1960 en offisiell henvendelse fra det franske selskap COMPADEC og Den norske Creditbank med forslag om bygging av et aluminiumverk med norsk og utenlandsk deltakelse. Henvendelsen ble mottatt med positiv interesse, og det ble innledet forhandlinger med de norske og utenlandske interessenter. Først ut på høsten 1961 kom imidlertid forhandlingene i gang for alvor.

I de forhandlinger som har vært ført, har det deltatt representanter foruten fra Industridepartementet også fra Finansdepartementet, Handelsdepartementet og Vassdragsvesenet. Utvalget for industrifinansiering har gjennom formannen, fylkesmann Trygve Lie, vært holdt underrettet om forhandlingenes gang, og utvalget har hatt saken oppe til behandling en rekke ganger.

Interessentene bak dette prosjekt har vært det franske finansieringsselskap COMPADEC (Compagnie pour l'Etude et le Développement des Echanges Commerciaux), det sveitsiske aluminiumkonsern AIAG (Aluminium-Industrie-Aktien-Gesellschaft) og Den norske Creditbank. Representanter for Creditbanken har deltatt aktivt i forhandlingene helt fra begynnelsen, og det opprinnelige opplegg var at banken skulle danne et konsortium med det formål å garantere tegningen av den norske aksjeandel på 50 mill. kroner samt organisere den norske aksjonærgruppe som en enhet. Creditbanken skulle videre påta seg å ordne de norske obligasjonslån og driftskreditte.

Under de senere forhandlinger kom Credit-banken imidlertid til det standpunkt at den ikke kunne påta seg å garantere norsk tegning av 50 mill. kroner i aksjer i selskapet. Men banken er interessert i og villig til å søke å danne et konsortium med sikte på norsk tegning av en størst mulig del av de 50 mill. kroner som ifølge avtalen kan overtas av norske borgere og selskap.

Den foreliggende avtale¹⁾ ble undertegnet i slutten av juni i år, og den er inngått mellom departementet på den ene siden og COMPADEC og AIAG på den annen side.

3. Resymé av avtalens viktigste bestemmelser.

a. Selskapets aksjekapital og aksjonærer.

Et aksjeselskap — Sør-Norge Aluminium A/S — skal stå for oppførelsen og driften av det planlagte aluminiumverk. Selskapet er allerede (dvs. den 29. juni 1962) stiftet, foreløpig med en aksjekapital på 1 mill. kroner. Dette beløp er i sin helhet tegnet av den utenlandske gruppe. I avtalen (§ 1.2) er det bestemt at aksjekapitalen i løpet av byggetiden og i samsvar med norsk lov skal forhøyes til 100 mill. kroner.

Selskapets utenlandske aksjonærer vil bli:

- Compagnie pour l'Etude et le Développement des Echanges Commerciaux (COMPADEC), Paris.
- COMPADEC S.A., Basel, Sveits.
- Aluminium-Industrie-Aktien-Gesellschaft (AIAG), Zürich, Sveits.

Hvor stor del av aksjekapitalen hver av de nevnte selskap skal tegne, er ikke bestemt i avtalen.

Det er hjemlet adgang for den utenlandske gruppe til å bringe inn nye utenlandske aksjonærer i selskapet, men slike nye aksjonærer må i tilfelle godkjennes av Industridepartementet.

Avtalens bestemmelser som omhandler aksjekapitalens fordeling på henholdsvis norske og utenlandske aksjonærer lyder slik:

«Nye aksjer (dvs. aksjer i tillegg til de 1 mill. kroner som den utenlandske gruppe har tegnet ved stiftelse av selskapet) for ytterligere 49 mill. kroner vil bli tegnet av den utenlandske gruppe. Dersom det ikke blir dannet en norsk gruppe som den utenlandske gruppe kan akseptere og som vil overta ansvaret for tegning av 50 pst. av aksjekapitalen, så vil de resterende 50 millioner kroner av Selskapet bli utlagt til offentlig tegning i Norge for at inntil 50 pst. av den samlede aksjekapital kan bli ervervet av norske borgere bosatt i Norge og/eller av norske selskap og institusjoner der mer enn halvparten av styrets medlemmer er norske borgere bosatt i Norge, uten annen be-

grensning enn å utelukke fra deltakelse norske firmaer som direkte eller indirekte er engasjert i produksjon av aluminium.»

Som det fremgår av det som her er sitert fra avtalen, tas det sikte på en aksjefordeling på 50—50 på henholdsvis norsk og utenlandsk. Hvorvidt det imidlertid vil bli mulig å få organisert en norsk gruppe til å overta hele beløpet på 50 mill. kroner av aksjene i selskapet eller hvorvidt 50 mill. kroner vil bli fulltegnet ved en eventuell offentlig tegningsinnbydelse, kan i øyeblikket ikke sies med sikkerhet. Selv om Regjeringen — som har drøftet saken — anser det ønskelig at den forutsatte norske andel kan bli fulltegnet, mener en at prosjektet ikke bør stå eller falle med dette. Et prosjekt som vil yte et så vidt betydelig bidrag til videreutbygging av vår aluminiumindustri med de gunstige virkninger det vil ha for vårt lands økonomi, og som videre vil bidra sterkt til å utvikle næringsgrunnlaget i et økonomisk svakt distrikt, kan ikke etter Regjeringens mening henlegges fordi om det ikke skulle lykkes å finne nok av interesserte aksjonærer på norsk side.

For det tilfelle at det norske publikum blir innbudt til aksjetegning i selskapet, har den utenlandske gruppe i henhold til avtalen påtatt seg å garantere tegning av halvparten av de 50 mill. kroner som vil bli utlagt for offentlig tegning. En aksjekapital på minimum 75 mill. kroner er derved sikret.

b. Selskapets ledelse.

I avtalen er det bestemt at halvparten av medlemmene i selskapets styre skal være norske borgere bosatt i Norge og at styrets formann skal velges blant de norske medlemmer.

Med sikte på at de norske interesser i selskapet skal sikres en innflytelse som svarer til den samlede, norske aksjeandel, er det i avtalen tatt inn følgende bestemmelse (§ 2.2):

«Aksjer av klasse A (dvs. de aksjer som bare kan eies av norske borgere og selskap) og B (dvs. de utenlandsk eide aksjer) skal ha de samme rettigheter. Dog gjelder for alle avstemninger som finner sted i selskapets generalforsamling at stemmeretten for aksjer av klasse A skal utøves av gruppens medlemmer i fellesskap slik at det standpunkt som inntas av flertallet av aksjonærer innenfor A-gruppen anses vedtatt som gruppens kollektive standpunkt. Det kollektive stemmetall avgitt av A-gruppens aksjonærer skal anses å representere den prosentvis andel av aksjekapitalen som eies av norske aksjonærer selv om ikke så stort antall A-aksjer er representert.»

Videre kan nevnes at i henhold til avtalen skal det kreves $\frac{4}{5}$ flertall for å få gyldig vedtak i generalforsamlingen om:

- Endring av selskapets formål.
- Sammenslutning, oppløsning.

¹⁾ Følger som uttrykt bilag.

- Innbydelse til aksjetegning som ikke gir aksjonærene tegningsrett i forhold til deres innbyrdes aksjeinteresser på tidspunktet for tilbudet.
- Fastsetting av aksjeutbytte.

c. Teknisk og kommersiell bistand til Sør-Norge Aluminium A/S fra den utenlandske aksjonærgruppe.

Det sveitsiske aluminiumkonsern AIAG — som blir den utenlandske hovedaksjonær — skal yte det norske selskap, all nødvendig teknisk bistand i forbindelse med byggingen av aluminiumverket. Også for driften vil AIAG stille det nødvendige antall tekniske og andre eksperter til disposisjon samt yte annen teknisk hjelp m. v. For øvrig er det forutsetningen at selskapets stab skal bestå av norsk personell.

AIAG skal videre sørge for forsyning av aluminiumoksyd og andre råstoffer. Det skal i henhold til avtalen skje til markedets gunstigst mulige priser og vilkår.

Salget av det norske selskaps produkter vil også for en nærmere bestemt periode bli overlatt til det sveitsiske konsern. Under vedkommende punkt i avtalen heter det bl. a. at «AIAG skal til enhver tid gjøre sitt beste for å avsette produksjonen til markedets best mulige priser og vilkår».

Om godtgjørelsen til AIAG for den tekniske og kommersielle bistand som konsernet skal yte Sør-Norge Aluminium A/S heter det i avtalen at den skal holdes på et rimelig nivå og for øvrig være i samsvar med vanlig forretningsmessig praksis.

d. Øvrige bestemmelser.

Avtalen inneholder videre bestemmelser om bl. a. tildeling av utenlandsk valuta, importlisenser, byggeløyver osv. samt en prinsipiell erklæring om at Sør-Norge Aluminium A/S ikke skal bli gjenstand for noen diskriminerende behandling i forhold til andre aluminiumselskap i Norge.

Dessuten er det i avtalen inntatt bestemmelser om finansiering av aluminiumverket og den tilhørende kraftutbygging. Visse hovedpunkter vedrørende levering av elektrisk kraft er også dekket i avtalen med departementet, men kraftleievilkårene er fastlagt i egen kontrakt som behandles særskilt nedenfor. Finansierungs- og kraftleiespørsmålene er behandlet under egne kapitler nedenfor.

Det er grunn til å presisere at avtalen ikke inneholder noen bestemmelser som gir Sør-Norge Aluminium A/S noen spesielle økonomiske lettelser eller særvilkår. Avtalen slår fast i flere forskjellige forbindelser at selskapet skal behandles i samsvar med de til enhver tid gjeldende norske lover og bestemmelser.

4. Kort beskrivelse av det planlagte aluminiumverk.

Det påtenkte aluminiumverk er prosjektert for en årsproduksjon på ca. 60 000 tonn i første omgang. Det kan bli tale om senere utvidelser av verket. Maksimalt vil det kunne få en produksjonskapasitet på ca. 120 000 årstonn.

Spørsmålet om videre bearbeiding av råaluminiumproduksjonen fram til halvfabrikata og ferdigvarer vil bli nærmere undersøkt av selskapet. Noen konkrete planer om videreforbedling inngår imidlertid ikke i prosjektet. Så lenge det er tale om produksjon bare av råaluminium, vil produksjonen praktisk talt i sin helhet bli eksportert.

I den teknisk-økonomiske rapport («Feasibility Study») som AIAG og COMPADEC har utarbeidet, regnes det med at en eksport på 60 000 tonn aluminium i året vil gi en årlig brutto valutainntekt på anslagsvis 190 mill. kroner pr. år. Videre er det anslått at Sør-Norge Aluminium A/S i de første 10 driftsår med en årsproduksjon på 60 000 tonn, vil tilføre Norge et netto valutabidrag på i alt ca. 800 mill. kroner. Utbetalinger i utenlandsk valuta til kjøp av aluminiumoksyd og andre råvarer, avdrag og renter på lån i utlandet, utbytte til de utenlandske aksjonærer og betaling av royalties m. v. er da tatt med i beregningene.

Arbeidsstokken ved verket — når det kommer i drift — antas å ville bli på ca. 500 mann. Det tekniske personell og funksjonærstaben for øvrig vil i alt utgjøre ca. 120 av en samlet arbeidsstokk på ca. 500. Som nevnt foran vil en del tekniske eksperter og spesialister bli rekruttert av AIAG's stab, men bedriftens arbeidsstokk for øvrig vil bli norsk. Det er bestemt i avtalen at selskapet skal gjøre bruk av det lokale arbeidsformidlingskontor for å skaffe seg arbeidskraft.

For produksjon av 60 000 tonn aluminium i året er det forutsatt stilt til disposisjon på langtidskontrakt et kraftkvantum på ca. 950 mill. kWh pr. år. Det vil tilsvare knapt 16 000 kWh pr. tonn aluminium. Når det spesifikke kraftbehov er så lavt, skyldes det i første rekke at verket er prosjektert med meget store ovnsenheter av den mest avanserte type. Det er imidlertid de konvensjonelle smeltemetoder som vil bli brukt.

De samlede investeringer i aluminiumverket er anslått til ca. 360 mill. kroner. I tillegg kommer et driftskapitalbehov på anslagsvis 36 mill. kroner. Anslaget over anleggskostnadene synes å ligge en god del i underkant av det gjennomsnittstall for investering pr. tonn produksjonskapasitet som i dag vanligvis anvendes.

5. Finansieringen av aluminiumverket og den tilhørende kraftutbygging.

a. Investeringene i aluminiumverket.

Aluminiumverket er som allerede nevnt, kostnadsberegnet til ca. 360 mill. kroner, og det forutsettes finansiert slik:

Aksjekapital	100 mill. kr.
Langsiktige lån i Norge	75 „ „
Utenlandske lån	185 „ „
Sum	360 mill. kr.

Dersom anleggsomkostningene blir større enn anslått, er det i henhold til avtalen forutsetningen at differansen i sin helhet skal dekkes ved økning av de utenlandske lån.

Som nevnt i det foregående er det foreløpig noe usikkert om aksjekapitalen vil komme opp i 100 mill. kroner, idet en i øyeblikket ikke med sikkerhet kan si om den norske aksjandel på 50 pst. vil bli tegnet fullt ut.

I avtalen er det i alle tilfelle sikret, som opplyst foran, en aksjekapital på minimum 75 mill. kroner.

De langsiktige lån på 75 mill. kroner som forutsettes reist i Norge, vil bli fordelt med ca. 1/3 på hvert av de tre anleggsår. Hvor vidt disse lån vil bli tatt opp som partialobligasjonslån med det samme eller om de først vil bli tatt opp som byggelån for senere å konverteres i langsiktige obligasjonslån, er ikke bestemt i avtalen. Dette spørsmål samt lånevilkårene for øvrig, vil bli fastatt i samråd med vedkommende norske myndigheter.

De utenlandske lån på anslagsvis 185 mill. kroner vil delvis bli såkalte «tied loans». Det vil si lån som er bundet til leveranser av maskiner og utstyr m. v. fra det land som yter lånet. Under forhandlingene har det fra norsk side vært fremholdt at det vil være sterkt ønskelig at lånene som opptas i utlandet blir langsiktige lån. Såkalte «tied loans» har van-

ligvis ikke lengre avdragstid enn 7—10 år. Lån av denne type vil trolig bli tatt opp fortrinnsvis i Frankrike, Tyskland og Sveits.

b. Driftskapitalen.

Driftskapitalbehovet er anslått til ca. 36 mill. kroner. Det vil bli finansiert ved opptak av kortsiktige lån. Avtalen gir Sør-Norge Aluminium A/S rett til å ta opp lån for dette formål i Norge og/eller i utlandet.

c. Finansiering av kraftutbyggingen.

I avtalen er det som nevnt forutsatt at ca. 950 millioner kWh pr. år stilles til disposisjon for Sør-Norge Aluminium A/S på langtidskontrakt. Som opplyst i St. meld. nr. 6 for 1962—63 er anleggskostnaden for større kraftverk som for tiden er under bygging i Norge om lag 20 øre pr. kWh (årsproduksjon). Legger en dette tall til grunn, vil det kreves en investering på anslagsvis 190 mill. kroner for å skaffe den nødvendige kraft på ca. 950 millioner kWh/år. Investeringene i transformerings- og overføringsanlegg er da ikke tatt med.

I avtalen er det bestemt at det ved COMPADEC's bistand skal opptas utenlandske lån til kraftutbyggingen tilsvarende et beløp på minimum 22 mill. dollar, dvs. bortimot 160 mill. kroner.

Handelsdepartementet står i kontakt med COMPADEC's bankforbindelser angående opptagelse av disse lån betinget av at Stortinget slutter seg til nærværende proposisjon. Lånene vil i tilfelle bli opptatt med hjemmel i Stortingets fullmakt av 27. mars 1962.

d. Samlet oppstilling av antatt kapitalbehov og finansieringsanslag.

I oppstillingen nedenfor er det gitt en tallmessig oppsummering av hvordan finansieringen av aluminiumverket og den tilhørende kraftutbygging kan ventes å ville belaste norske og utenlandske finansieringskilder:

	Anslag for totalt kap.behov	Norsk andel		Utenlandsk andel	
		Maks.	Min.	Maks.	Min.
Aluminiumverket.					
Anslag for anleggskostnader	ca. 360				
Finansiering:					
1. Aksjekapital		50	0	100	50
2. Langsiktige lån i Norge		75	75		
3. Utenlandske lån				185	185
Sum (1—3)	ca. 360	125	75	285	235
Driften av a-verket.					
4. Driftskapital	ca. 36	36	0	36	0
Sum (1—4)	ca. 396	161	75	321	235
Kraftutbyggingen.					
5. Anslått invest.behov i kraftverk	ca. 190 ¹⁾	30	30	160	160
Sum (1—5)	ca. 586	191	105	481	395

¹⁾ Investeringer i transformerings- og overføringsanlegg er ikke inkludert i dette tall.

Dersom det vil lykkes å få tegnet aksjer for 50 mill. kroner i selskapet på norsk hold, vil om lag 35 pst. av de samlede investeringer i aluminiumverket bli finansiert ved innenlandske midler. Den maksimale finansieringsandel som vil falle på Norge vil med andre ord bli 35 pst. En eventuell overskridelse av investeringsanslaget på 360 mill. kroner og/eller en mindre aksjetegning enn nevnt på norsk hold, vil redusere den norske finansieringsandel. Tar en også det antatte driftskapitalbehov med, vil den norske finansieringsandel maksimalt kunne komme opp i 40 pst.

Ser en aluminiumverket (investerings- og driftskapital) og kraftutbyggingen under ett, kan den maksimale norske finansieringsandel anslås til 33 pst. Investeringene i transformerings- og overføringsanlegg er da ikke tatt med.

6. Lokaliseringen av aluminiumverket.

De utenlandske interessenter har foretatt nærmere undersøkelser av tre mulige steder for plassering av det påtenkte aluminiumverk, nemlig Årdal i Rogaland, Husnes i Ytre Hardanger og Lindås nord for Bergen. Undersøkelsene viste at Årdal i Rogaland ville gi de laveste anleggskostnader for selskapet. Differansen mellom Årdal og Husnes er kalkulert til ca. 10 mill. kroner, i Årdals favør. De utenlandske interessenter har likevel funnet å kunne velge Husnes, idet en fra myndighetenes side ville foretrekke dette alternativ fremfor Årdal i Rogaland. Det skyldes først og fremst ønsket om en viss geografisk spredning av de større kraftverksprosjekter og kraftkrevende industrianlegg som det er sannsynlig vil bli realisert i de nærmeste år, og ut fra et mer langsiktig kraftforsyningssynspunkt.

Som fremholdt i St. meld. nr. 6 for 1962-63 vil Husnes i Ytre Hardanger egne seg godt som sted for et aluminiumverk. De fylkeskommunale myndigheter i Hordaland er enige i det. Ved en senere utbygging av kraftkildene på Folgefonnhalvøya vil kraftoverføringen bli meget kort. Videre er tomteforholdene relativt gode med rimelige plassmuligheter for eventuell annen industriell ekspansjon i tilknytning til aluminiumverket. Havneforholdene er også funnet tilfredsstillende, men stedets landverte kommunikasjoner er i dag ikke de beste, idet riksveien gjennom området bl. a. er brutt med ferjestrekninger både i sør (til Hauge-sund) og i nord (til Bergen). Avstanden fra Husnes til både Haugesund og Bergen er ca. 100 km med tillegg av ferjestrekningene.

Riksvei 530 som går over de aktuelle tomtearealer vil måtte omlegges over en strekning

på 3,5-4 km. Det vil måtte skje før selskapet setter i gang arbeidet på industritomten.

Med hensyn til mulig fluorørøyskade er det uheldig at det ligger et forsøksfelt for skogplanting like ved det aktuelle industriområdet. AIAG's eksperter mener imidlertid at med de meget effektive rensemetoder som vil bli anvendt, vil faren for fluorskader for jord- og skogbruk være helt minimal.

7. Byggetid, arbeidskraftbehov i anleggsperioden etc.

Oppføringen av aluminiumverket er beregnet å ville ta omkring tre år. Dersom anleggsarbeidet kan påbegynnes tidlig i 1963, regnes det med at innkjøringen av verket vil kunne starte opp i begynnelsen av 1966, og at det vil være i full drift ut på høsten 1966, forutsatt da at den nødvendige kraft vil være tilgjengelig innen den tid.

De utenlandske interessenter legger meget stor vekt på å kunne komme i gang med prosjektet så snart som mulig. Tidsmomentet spiller for dem en viktig rolle, idet de bl. a. er engstelige for at fremtidige markedsmuligheter vil kunne gå tapt dersom den planlagte, nye produksjonskapasitet kommer inn for sent. De foreliggende planer er i flere henseender basert på — som en viktig forutsetning — at timetabellen vil holde; bl. a. gjelder det de utenlandske lån som forutsettes optatt i forbindelse med prosjektet.

Arbeidskraftbehovet i anleggsperioden er anslått til følgende:

Mars 1963	ca. 200	mann
„ 1964	„ 500	„
„ 1965	„ 700	„
„ 1966	„ 200	„

En regner ikke med at det vil by på problemer å skaffe til veie denne arbeidskraft i Kvinnherad og nærliggende distrikter. Som nevnt foran, bestemmer avtalen at selskapet skal gjøre bruk av det lokale arbeidsformidlingskontor for å skaffe den nødvendige arbeidskraft.

Det er i avtalen slått fast at norske firmaer skal ha anledning til å konkurrere på like vilkår om anbud på leveranser av utstyr, utførelse av byggearbeid m. v.

8. Kraftleiekontrakten.

Den avtale man er kommet fram til om levering av kraft fra Statskraftverkene har vært behandlet av Hovedstyret for vassdrags- og elektrisitetsvesenet den 15. oktober 1962. Hovedstyret uttaler følgende:

Kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S.

«Det har i lengre tid vært forhandlet om betingelsene for levering av 950 GWh til et nytt aluminiumsverk på Husnes. Det forslag til kontrakt som nå foreligger, følger det utkast til normalkontrakt for levering til kraftslukende storindustri som tidligere er behandlet i Hovedstyret og oversendt departementet.

Kontraktforslaget er vedtatt av Sør-Norge Aluminium A/S med brev av 11. oktober 1962. Forslaget vedlegges.

Med brev av 12. oktober 1962 har kjøperen erklært seg innforstått med at selgeren, om det skulle finnes teknisk-økonomisk riktig har rett til å endre leveringsspenningen til 300 kV. Dette var et vilkår fra selgerens side for at kontraktsforslaget skulle kunne fremmes for det foreligger endelig vedtak om traceer og spenninger for linjene på Vestlandet. Forutsetningen er at selgeren holder kjøperen skadesløs for de ekstra kostnader som måtte påløpe ved en eventuell endring av spenning m.v.

Vi har forutsatt en kraftstasjon ved Hatteberg som det fremtidige leveringssted. Avstanden fra kraftverket til bedriften vil da ikke overstige 50 km.

I tillegg til kraftprisen 1,8 øre/kWh levert kraftstasjon har vi således foreslått 5 pst. tillegg for opptransformering og 12 pst. tillegg for transport av kraften. Denne prisen står uendret til 1. juli 1972 og indeksreguleres deretter overensstemmende med det forslag departementet har fremmet i St. prp. 145 for 1961-62.

Inntil forannevnte kraftverk blir bygget, er det forutsetningen at kraften skal leveres fra Røldal—Suldal, og vi får midlertidig en vesentlig lengre overføring enn det som svarer til den foreslåtte overføringsavgift. Om vårt samarbeide med Hydro om fellesutbygging av Røldal—Suldal vises det til egen ekspedisjon. Vi vil dog gjerne også i nærværende brev presisere at kontrakten med Sør-Norge Aluminium A/S ikke må vedtas, med de leveringstider for kraften som der er angitt, før det er klart at kraft kan skaffes tidnok ved at avtalen med Hydro blir vedtatt. Statens andel av Røldal—Suldal må da i alle tilfelle bygges ut etter det oppsatte tidsskjema.

Den foreslåtte avtale med Hydro om bygging av Røldal—Suldal vil ikke gi oss full dekning av kontrakten med Sør-Norge Aluminium A/S. Vi selger kraften etter krafttilgangen i det såkalte bestemmende år, dvs. slik at vi kan levere det kontraherte kvantum uten reduksjon i 9 av 10 år. De produksjonstall som er oppgitt for Røldal—Suldal gjelder et medianår. Tap på linjen mellom Røldal—Suldal og Husnes kommer også til fradrag. Avtalen med Hydro er utformet slik at Hydro skal kunne kreve å få kjøpe også statens andel av kraften fra Røldal—Suldal med bestemte frister. Regner vi med Hydro utnytter alle sine muligheter for å få kraft, vil situasjonen bli som følger:

	A	B	C	D
	GWh	GWh	GWh	GWh
1. jan. 66	341,5	300	500	200
1. okt. 66	341,5	300	950	650
1. jan. 67	720	630	950	320
1. jan. 68	805,5	700	950	250
1. jan. 69	805,5	700	950	250
1. jan. 70	1090,0	0	950	950

A: NVE's andel av Røldal—Suldal i medianår.
B: Derav kan selges på faste kontrakter i «bestemmende år» når ledningstap og Hydro's maksimale krav på kraftkjøp fra NVE er fratrullet.

C: NVE's forpliktelse overfor Sør-Norge Aluminium A/S.

D: Kraftkvantum som må sikres annetsteds fra i «bestemmende år» for å oppfylle kontrakten.

De kraftmengder vi trenger i tillegg til Røldal—Suldal regner vi med å dekke med kraft som midlertidig er ledig i stamlinjenettet. L/L Sunnhordland kraftlag's kraftstasjon Blåfalli II får sin 4. maskin i drift høsten 1963, og vi regner med å kunne få ca. 75 GWh derfra i 1966. I tillegg hertil er det mulig å forsere Blåfalli III. Anlegget må kunne være i drift høsten 1966 med en maskin som gir 250 GWh og siste maskin med ytterligere 200 GWh i 1967. Forutsetningen er at finansieringen lar seg løse hurtig. Vi vil forhandle med selskapet om en leie av kraften, samtidig som også andre muligheter undersøkes. Hovedstyret vil eventuelt komme tilbake til dette spørsmål når saken er mere avklart.

Hovedstyret vil anbefale at kontrakt blir inngått med Sør-Norge Aluminium A/S når det er klart at kraft fra Røldal—Suldal er disponibel som foran forutsatt. Videre anbefaler Hovedstyret at de kontraktsforslag som nå er godtatt av kjøperen blir godkjent uten endringer.»

Det omhandlede utkast til kontrakt om kraftleie følger som trykt vedlegg. Det nevnte brev av 11. oktober 1962 fra Sør-Norge Aluminium A/S, hvorved selskapet for sitt vedkommende har vedtatt kontrakten, følger som uttrykt vedlegg.

Departementet skal bemerke at utkastet til kraftleiekontrakt er i samsvar med det detaljerte standardutkast som ble sendt Stortingets skog-, vassdrags- og industrikomité den 12. oktober 1962 i forbindelse med St. prp. nr. 145 for 1961-62 om Statskraftverkene — kraftpris m. v., og som man har foreslått lagt til grunn for fremtidige kraftsalg til storindustri.

Kraftleveringens omfang er 950 GWh pr. driftsår levert med en effekt på 119 MW som timemiddel og 130 MW som momentanverdi. Leveringen skal ta til så snart begge parter anlegg gjør det teknisk mulig og økes suksessivt opp til kontraktskvantumet etter følgende program:

Fra 1. januar 1966 tilsvarende 500 GWh pr. år.
Fra 1. oktober 1966 tilsvarende 950 GWh pr. år.

Effekten stilles til disposisjon proposjonalt med energileveringen.

Prisen samsvarer med den standardpris som er foreslått i nevnte St. prp. nr. 145. Energien skal leveres høyspent ved Husnes.

Som det fremgår av Hovedstyrets uttalelse baseres kontrakten på den forutsetning og det samtidig hermed fremsatte forslag om ervervs-

og reguleringskonsesjon for Røldal—Suldal St. prp. nr. 29 for 1962—63 og samarbeid med Norsk Hydro om utbygging av dette prosjekt m. v. St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 2 for 1962—63 blir vedtatt. Det er meningen at kraftleveringen for den vesentligste dels vedkommende den første tid skal dekkes av statens kraftandel i Røldal—Suldal. De kraftmengder som trengs i tillegg til denne kraftandel regner Hovedstyret med å kunne dekke av midlertidig ledig kraft i stamlinjenettet en tid fremover. Det er pekt på at L/L Sunnhordland kraftlag vil kunne få ledig kraft ved idriftsettelsen av 4. aggregat i Blåfalli II høsten 1963 og utbygging av Blåfalli III.

Senere er det Hovedstyrets forutsetning å levere kraften fra en egen, fremtidig kraftstasjon på Folgefonnhalvøyas vestsida (Hatteberg), hvor det er gode muligheter innen en avstand av 50 km fra bedriften.

Foruten det foran omhandlede kraftkvantum på i alt 950 GWh pr. år har kjøperen fått opsjon på ytterligere inntil 475 GWh pr. år hver gang selgeren erklærer at han har eller vil få et slikt kvantum ledig for storindustri i distriktet. Denne opsjon gjelder inntil 31. desember 1970.

Departementet vil få peke på at bestemmelsen herom har fått en forvansket form i hovedstyrets utkast til kraftleiekontrakt, jfr. § 14, punkt 1. Feilen er oppstått ved oversettelsen fra engelsk. Den riktige tekst vil fremgå av hovedavtalen (uttrykt vedlegg) § 25, hvor det bl. a. heter i den norske tekst:

«Selskapet vil få fortrinnsrett til å leie inntil 475 000 000 kWh pr. år hver gang NVE erklærer at en slik kraftmengde eller en del av den er eller blir tilgjengelig for storindustri i det distrikt det her gjelder. Kraftpris og leveringsvilkår vil bli fastsatt i samsvar med de vilkår som gjelder på den tid for nye kontrakter med storindustrielle kraftforbrukere.

Den her omtalte fortrinnsrett til kraft fra NVE gjelder til 31. desember 1970.

Nærmere enkeltheter om dette punkt vil bli inntatt i den kraftleiekontrakt som skal avsluttes mellom NVE og Selskapet.»

Konklusjon.

Ved vurderingen av de foreliggende planer vil departementet for det første fremheve at industriprosjektet i ikke liten grad vil bidra til å realisere den utbygging av aluminiumsindustrien som en tar sikte på og som en ut fra mange hensyn tillegges så stor betydning for den videre industrielle vekst i vårt land. Som fremholdt i St. meld. nr. 6 for 1962—63, vil våre muligheter for en rask videreutbygging av de kraftkrevende industrier i meget betydelig grad bli bestemt av hvilken kapitaltilgang utenfra som det vil lykkes å oppnå. I forbindelse med det foreliggende prosjekt har det

lykkes å oppnå en meget høy utenlandsk finansieringsandel. Ser en aluminiumverket (investerings- og driftskapitalbehov) og den tilhørende kraftutbygging under ett, vil anslagsvis hele $\frac{2}{3}$ av det samlede kapitalbehov bli dekket ved tilførsel av kapital fra utlandet. Den utenlandske finansieringsandel kan muligens bli enda høyere (se kapittel 5 foran).

Dersom det lykkes å få reist den nødvendige kapital på norsk hold, vil 50 pst. av selskapets aksjekapital bli norsk. Videre vil halvparten av styremedlemmene bestå av norske borgere, deriblant styrets formann. Avtalen sikrer ellers de norske interesser i selskapet en innflytelse som svarer til den samlede norske aksjeandel.

Et forhold av stor betydning er videre avsetningen av produksjonen. Sør-Norge Aluminium A/S vil i så henseende stå i en gunstig posisjon i og med at det verdensomspennende aluminiumskonsern AIAG — som vil bli den utenlandske hovedaksjonær — skal stå for salget av produksjonen. Og i henhold til avtalen skal AIAG «til enhver tid gjøre sitt beste for å avsette produksjonen til markedets best mulige priser og vilkår».

Departementet vil også understreke at økonomiske lettelser eller særfordeler av noen art forekommer ikke i forbindelse med det foreliggende prosjekt.

Hva spesielt kraftleveringen angår, ville det selvsagt vært ønskelig om man allerede nå hadde hatt et sikrere grunnlag for den del av leveringen som ikke kan påregnes dekket fra statens andel i Røldal—Suldal. Denne andel vil i et «bestemmende år» som det sees bli for liten. Dessuten vil Norsk Hydros adgang til på visse vilkår å kjøpe statens andel være egnet til å skape noen usikkerhet.

Staten må med andre ord her være forberedt på å bygge ut en ny kraftkilde i distriktet for å kunne oppfylle kontrakten på tilfredsstillende måte på lang sikt. I forbindelse med denne ulempe bør man imidlertid være oppmerksom på at avtalen med Sør-Norge Aluminium A/S bl. a. forutsetter at staten får lån i utlandet til kraftutbyggingen, slik at statens andel i Røldal—Suldal derved i det vesentligste skulle bli dekket.

Som nevnt har kjøperen vedtatt kraftleiekontrakten. Vedtagelsen gjelder imidlertid under den betingelse at Stortinget kan avgjøre saken innen utløpet av 1962. Skulle dette ikke skje har kjøperen funnet å måtte ta forbehold om å overveie saken på ny i lys av de forhold som da måtte være rådende. Det er mulige endringer i konjunkturer, lånemarked o. l. som ligger til grunn for dette forbehold.

Kjøperen vil trenge kraftleiekonsesjon. Det er departementets forutsetning at denne blir gitt senere på vanlig måte og på vanlige vilkår.

Kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S.

Under henvisning til det foreliggende, vil departementet anbefale at kraftleiekontrakten godkjennes under de forutsetninger som er nevnt. Spesielt at de forslag som er fremlagt i St. prp. nr. 29 for 1962—63 og St. prp. nr. 1, Tillegg nr. 2 for 1962—63 også blir vedtatt.

Industridepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt utkast til proposisjon til Stortinget om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S.

Vi OLAV, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget blir innbudt til å gjøre følgende vedtak:

Stortinget samtykker i at det inngås kontrakt om levering av elektrisk energi fra Statskraftverkene til Sør-Norge Aluminium A/S i samsvar med tilråding fra Industridepartementet av 9. november 1962.

Tilråding fra Industridepartementet ligger ved i avtrykk.

Gitt på Oslo slott 9. november 1962.

Under Vår hånd og rikets segl

OLAV
(L.S.)

Einar Gerhardsen

Leif Østern

Vedlegg.

**Hovedstyrets utkast til kontrakt
mellom Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen, Statskraftverkene
nedenfor kalt selgeren og Sør-Norge Aluminium A/S nedenfor kalt
kjøperen om levering av elektrisk energi til kjøperens
industrianlegg på Husnes.**

§ 1. Kraftleveringens omfang.

1. Selgeren forplikter seg til fra 1. oktober 1966 å stille til disposisjon for kjøperen:

Effekt: 119 MW (timemiddel), 130 MW
(momentanverdi)

Energi: 950 GWh pr. driftsår.

Kjøperen forplikter seg til fra 1. oktober 1966 pr. driftsår å betale for minst $\frac{3}{4}$ av det nevnte energikvantum selv om han i vedkommende år ikke har tatt ut så meget, jfr. dog § 8, pkt. 1 og 2.

2. Kjøperen må ikke overskride effektkvantumet og/eller energikvantumet uten selgerens godkjennelse. Ved eventuell overskridelse gjelder bestemmelsene i § 9, pkt. 2.

3. Hvis kjøperen også mottar kraft fra andre eller fra egne kraftverk, plikter selgeren til enhver tid bare å dekke sin forholdsvis andel av kjøperens behov for reaktiv effekt til eget forbruk og for levering til andre. Dog plikter selgeren ikke å levere mer reaktiv effekt enn tilsvarende $\text{tg}\Phi = 3/5$.

4. Leveringen tar til så snart begge parter anlegg gjør dette teknisk mulig, og økes så suksessivt opp til kontraktskvantumet etter følgende program:

Fra 1. januar 1966 tilsvarende 500 GWh pr. år
Fra 1. oktober 1966 tilsvarende 950 GWh pr. år

Effekten som stilles til disposisjon følger proposjonalt.

5. Kjøperen kan ikke uten selgerens samtykke kjøpe kraft fra andre leverandører eller selv bygge ut egne vannkraftverk for den bedrift som kontrakten gjelder, hvis selgeren kan tilfredsstille kjøperens behov ved rimelig frist å øke leveringen.

§ 2. Leveringssted, strømart og spenning.

Kraften skal leveres ved Husnes som trefaset vekselstrøm med ca. 50 perioder pr. sekund og med en spenning av ca. 132 kV, idet det ved reguleringen tas hensyn til kjøperens behov.

§ 3. Måling.

1. Kraftleveringen måles i Husnes transformatorstasjon, hvor kjøperen setter opp trykkende kWh-måler med 1 times registreringsperiode samt registrerende MW-MVAr meter. De anvendte måletransformatorer skal være av nøyaktighetsklasse 0,2. Måleapparater og måletransformatorer skal være godkjent av selgeren.

Ved idriftsettelse eller på et annet tidspunkt som partene blir enige om, foretas en justering av målerne under hensyntagen til måletransformatorenes feilkurver, slik at målerne får en konstant som medfører at målearrangementet som helhet gir så riktige verdier som mulig.

2. Selgeren kan på egen bekostning, dog innen rammen av måletransformatorenes ytelse, tilknytte de kontrollinstrumenter som ansees påkrevd.

3. Målerne skal underkastes kontroll i overvær av representanter for begge parter hvert 3. år. For øvrig kan begge parter når som helst kontrollere målerne eller forlange disse kontrollert i overvær av representanter for begge parter. Oppnås ikke enighet om resultatet av en foretatt kontroll, skal målerne kontrolleres av Norges tekniske høgskole eller annen instans som begge parter er enige om å nytte.

Viser kontrollen en avvikelse på mindre enn 2 % fra den konstant som er nevnt i pkt. 1, skal målerne justeres slik at de igjen får den samme konstant. Hvis det etter en enkelt eller flere kontroller sammenlagt må foretas mer enn 2 % justering av målerne, eller det på annen måte viser seg at disse arbeider utilfredsstillende, plikter kjøperen å sørge for revisjon, eventuelt utbytting.

4. Utgiftene ved regelmessig fastsatt kontroll skal betales av den som eier måleutstyret. Forlangt kontroll skal i sin helhet bekostes av den part som har hatt økonomisk fordel av feilen.

5. Målerkontrollens resultat skal gjelde fra den 1. i den måned kontrollen foretas og videre inntil den 1. i den måned ny kontroll foretas. Ved større feilvisning enn 2 % skal dog feilen regnes tilbake til den tid den er oppstått, hvis dette kan påvises.
6. Hvis en av partene oppdager feil ved målingen, plikter han omgående å varsle den annen part.

§ 4. Avregning.

1. For kraftleveringen i henhold til § 1 pkt. 1, skal kjøperen betale 1,8 øre pr. kWh + 17 %.
2. Den foran fastsatte kraftpris gjelder uforandret til 1. juli 1972.

Dersom den av Stortinget fastsatte kraftpris for den alminnelige kraftforsyning, som fra 1. oktober 1962 er fastsatt til kr. 145,40 pr. kW og år med 6 000 timers brukstid er endret pr. forannevnte dato, skal kraftprisen i denne kontrakt reguleres opp eller ned i samme forhold fra 1. juli 1972. Prisen skal dog ikke i noe tilfelle være høyere enn den pris som fremkommer ved en prosentvis regulering opp eller ned med 6/10 av den prosentvise endring i den offisielle norske engros-prisindeks. Endringen i engros-prisindeksen beregnes på basis av gjennomsnittsindeksen for 1971 i forhold til gjennomsnittsindeksen for 1961 (112).

Tilsvarende regulering skal deretter foretas hvert 5. år i kontraktsperioden, idet beregningen ifølge foregående avsnitt foretas på basis av den gjennomsnittlige engros-prisindeks for året før reguleringen finner sted sammenlignet med gjennomsnittsindeksen for 1961.

3. Uttak av overforbruk skal bare skje etter forhåndsavtale med selgeren og betales etter spesielt avtalt pris.
4. Som tillegg til prisene i pkt. 1 kommer konsesjonsavgift for kraft som benyttes og generelle avgifter som er eller blir pålagt produksjon og/eller levering av elektrisk kraft.
5. Regning sendes månedsvis og etterskuddsvis, hver gang med et beløp svarende til den i vedkommende måned uttatte energi. Dersom det ikke kan foretas endelig avregning for hver måned, skal det korrigeres herfor i etterfølgende måned, eventuelt foretas endelig avregning ved driftsårets utløp.

Betaling skal skje innen 30 dager etter månedens utløp. Betaling kan dog ikke forlanges tidligere enn 10 dager etter at regning er sendt. Etter forfall svares en årlig rente av 2 % over Norges Banks vekselkurskonto.

6. Driftsåret regnes fra og med 1. juli til og med 30. juni.

§ 5. Kjøperens disposisjonsrett.

1. Kontrakten kan ikke overdras.
2. Kjøperen kan i sitt industrianlegg anvende den uttatte energi i et hvilket som helst øyemed som ikke sjenerer selgerens drift.
3. Kjøperen kan ikke uten selgerens samtykke overdra til andre energi han ikke selv behøver.

§ 6. Reparasjoner, vedlikehold m. v.

Den elektriske energi skal stå til kjøperens disposisjon til enhver tid såvel dag som natt, dog kan selgeren innskrenke eller avbryte energileveringen, for så vidt dette er nødvendig av hensyn til de årlige revisjonsarbeider samt på grunn av ettersyn, reparasjoner og utvidelser som ikke kan skje under drift.

Innskrenkning eller innstilling av driften skal skje i samråd med kjøperen og søkes gjennomført på en slik måte at kjøperen best mulig kan sikre seg mot skader. Selgeren plikter å gjennomføre alle slike arbeider så hurtig som mulig.

§ 7. Force majeure.

1. Selgeren er fri ethvert ansvar for skade og tap ved avbrytelser eller innskrenkninger eller mangler ved leveringen som følge av force majeure, heri innbefattet vannmangel, svikt i selgerens krafttilgang i henhold til faste kontrakter, samt streik, lockout eller andre begivenheter som selgeren ikke med rimelige midler kan forhindre.

For å redusere risikoen for vannmangel forplikter selgeren seg til, i samråd med samkjøringsorganene og etter oppgaver fra Vassdragsvesenets hydrologiske avdeling, å begrense sitt samlede primakraftsalg slik at det tilsvarer selgerens samlede krafttilgang ved bestemmende regulert vannføring.

2. Kjøperen plikter i slike tilfelle å foreta de nødvendige innskrenkninger, mens selgeren på sin side hurtigst mulig skal søke å avhjelpe enhver oppstått mangel og gjenopprette normal drift.

§ 8. Redusert betaling ved innskrenkning i kraftleveringen.

1. For hver avbrytelse eller innskrenkning i kraftleveringen i henhold til §§ 6 og 7 av mer enn 12 timers varighet reduseres kjøperens forpliktelse til å betale for det minimumskvantum som er angitt i § 1, pkt. 1, tilsvarende reduksjonens størrelse og fulle varighet.
2. Ved driftsstans eller driftsinnskrenkning i kjøperens bedrift plikter kjøperen å betale for minst $\frac{3}{4}$ av det i § 1, pkt. 1, angitte energikvantum pr. driftsår med mindre driftsstansen eller innskrenkningen er en følge av force majeure, herunder bl. a. streik og organisasjonsmessig lockout. I så tilfelle er kjøperen bare pliktig til å erlegge kraftleie på følgende grunnlag:

Såfremt kjøperens samlede kraftuttak for driftsåret er mindre enn $\frac{3}{4}$ av det i § 1, pkt. 1, angitte energikvantum (minimumskvantum), skal kraftleien nedsettes til 25 % for den del av minimumskvantumet som kjøperen ikke kan motta under driftsstansen eller innskrenkningen.

Kjøperen plikter innen 10 dager etter hindringens inntreden gjennom rekommandert brev å underrette selgeren om denne, dens årsak og antatt varighet. Skjer ikke dette, fortapes retten til reduksjon i kraftleien inntil det tidspunkt da melding skjer.

§ 9. Ansvar.

1. Selgeren og kjøperen plikter å anlegge, vedlikeholde og drive sine anlegg og sine virksomheter på fullt forsvarlig måte, og uoppfordelig rette alle feil og mangler som er eller kan bli sjenerende for den annen part.
2. Oppstår det i kjøperens anlegg feil eller mangler som kan innebære fare for driften av selgerens anlegg, og herigjennom også for selgerens levering til andre avtakere, er selgeren berettiget til etter gitt eller forsøkt gitt telefonisk varsel å avbryte leveringen til disse anlegg inntil manglene er rettet.

Selgeren er videre berettiget til å avbryte leveringen hvis kjøperen uten selgerens godkjenning overskrider sitt kontraktsmessige effekt- eller energikvantum, og etter påkrav ikke bringer overskridelsene til opphør. Kjøperen må godgjøre at den nødvendige reduksjon vil finne sted for selgeren plikter å gjenoppta leveringen.

For disse driftsinnstillinger gjøres intet fra- drag i betalingen.

3. For øvrig fritar partene hverandre gjensidig for ethvert ansvar for materiell skade som ikke med forsett er påført den annen.

§ 10. Skyldig avgift.

Såfremt kjøperen ikke betaler skyldig avgift, kan selgeren etter 2 måneders varsel avbryte leveringen uten å tape retten til skyldig avgift. Etter et ytterligere varsel av 4 måneder kan selgeren oppheve kontrakten, uten derved å tape retten til den skyldige avgift. Varsel etter denne paragraf skal skje i rekommandert brev.

§ 11. Varighet.

1. Kontrakten gjelder i 40 år fra leveringens begynnelse — 1. oktober 1966 — dog ikke utover konsesjonstiden.
2. Hvis kjøperen ikke finner anvendelse for en energimengde tilsvarende minstebetalingen etter § 1, pkt. 1, kan han dog si opp kontrakten med 5 års varsel, regnet fra utløpet av det driftsår hvori oppsigelsen finner sted. Den kan dog tidligst bringes til opphør 10 år etter leveringens begynnelse. Oppsigelse skal skje i rekommandert brev.
3. Skulle forholdene endre seg slik at kontraktens bestemmelser finnes åpenbart urimelige, kan hver av partene kreve tatt opp forhandlinger om endringer, dog tidligst 10 år etter leveringens begynnelse. Eventuelt endrede bestemmelser skal gjelde i minst 10 år.

§ 12. Voldgift.

1. Såfremt det måtte oppstå tvist i anledning av denne kontrakt, skal tvisten, hvis den ikke kan løses gjennom forhandling eller ikke en av partene måtte ønske saken innbragt for domstolene, avgjøres av en voldgiftsrett bestående av 3 medlemmer.
2. Voldgiftsrettens formann skal være en jurist i dømmende stilling og oppnevnes av høyesterettsjustitiarius. Etter en foreløpig gjennomgåelse av tvistens gjenstand, avgjør formannen om de to øvrige medlemmer skal ha juridisk eller teknisk utdanning.
3. De juridisk utdannede medlemmer av voldgiftsretten oppnevnes av høyesterettsjustitiarius. De teknisk utdannede medlemmer oppnevnes av Den Norske Ingeniørforenings hovedstyre.
4. For øvrig følges lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915, kapittel 32.

Kontrakt om levering av kraft til Sør-Norge Aluminium A/S.

§ 13. Tinglysing.

Kontrakten blir å tinglyse som heftelse på de faste eiendommer hvor respektive kraftverket og industrianleggene er beliggende. Stempel og tinglysingsgebyr betales av kjøperen.

§ 14. Særbestemmelser.

Følgende særbestemmelser gjelder ved denne kontrakt:

1. Kjøperen vil alltid motta det første tilbud opp til 475 GWh pr. år når selgeren har eller vil få et slikt kvantum, eller del av det, ledig for storindustri i distriktet. Kraftpris og betingelser blir det som gjelder på den tid ved inngåelse av nye kontrakter for levering til storindustri. Denne rett til å motta det første tilbud fra NVE gjelder til 31. desember 1970.
2. De i §§ 1.1, 1.4, 11.1 og 14.1 skal bare komme til anvendelse hvis og når Stortinget

stadfester denne kontrakt før 31. desember 1962. I motsatt fall skal det på ny forhandles mellom partene om disse tidsfrister.

Denne kontrakt er utstedt på engelsk og norsk. I tilfelle uoverensstemmelse mellom de to tekster, skal den norske tekst være avgjørende.

Kontrakten er undertegnet i to likelydende eksemplarer på hvert av de to språk, hvorav hver av partene beholder ett engelsk og ett norsk.

Kontrakten er først bindende for selgeren etter at Stortingets samtykke er oppnådd.

Oslo,

Selgeren

Kjøperen